ADAM öykü

TEMMUZ
AĞUSTOS
1998
17

ÖYKÜ

Birdenbire Başka Biri ***Oktay Akbal*** • Ben Onu Çok Sevmiştim ***Memet Fuat*** • Şairin Çalışmaları ***Octavio Paz*** • Gümüş Bir Levha ***Craig Raine*** • Profesör Bey ***Fakir Baykurt*** • Ayakta Yarım Ayak ***Durcan Yaşacan*** • Kravatların Hücumu ***Tarık Günersel*** • Bu Çıplak Adada ***Darcey Steinke*** • Ruj ***Semra Aktunç*** • Viran (Gönüller) Şehir ***Mebuse Tekay*** • Atımı Getirin Uzaklara Gitmek İstiyorum ***küçük İskender*** • Karanlıkta Sesler ***Jale Sancak*** • Yo(k)sun ***Nuri Demirci*** • Semerkant ***Leyla Ruhan Okyay*** • Uzun Bir Gece ***İnan Çetin*** • Değişiyoruz Sanırım ***Müge İplikçi*** • Satırbaşı ***Nurdan Beşergil*** • Zilşan'ın Ayakları ***Sema Kaygusuz*** • Tören ***Seçkin Gündüz*** • Seni Bir Daha Asla Bilmeyeceğim ***Mustafa Dabakbaşı*** • Hüzün Kokar ***Mehmet Demirgüneş*** • Bir Sonun ve Bir Başlangıcın Öyküsü ***Derya Cebecioğlu*** • Konuk ***İdil Önemli***

BU SAYININ KONUŞMASI

Fethi Naci ile Dünden Bugüne

YAZILAR

ANLATININ SINIRLARI... ***John Gerlach*** • NEZİHE MERİÇ İLE *YANDIRMA* ÜSTÜNE • SABAHATTİN ALİ İLE YÜZLEŞMEK ***M. Sadık Aslankara*** • F. CELALETTİN'İN ÖYKÜLERİ... ***Behçet Çelik***

BİR KİTAP BİR YAZI

Yandırma ***Nalan Barbarosoğlu***

ADAM

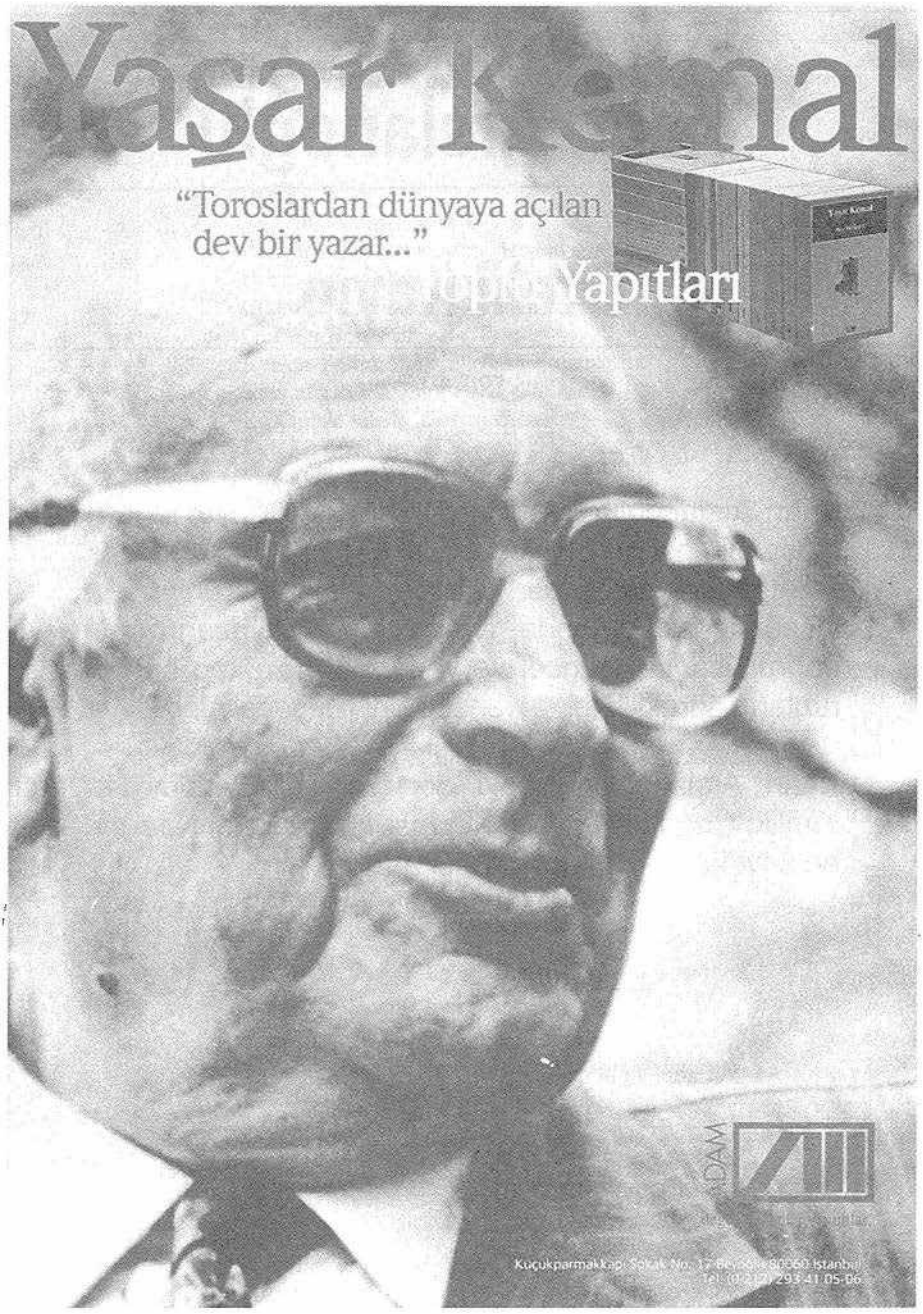
Yaşar Kemal
"Toroslardan dünyaya açılan
dev bir yazar..."
Yapıtları
Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul
Tel: (0 212) 293 41 05-06

Kaan Arslanoğlu

Öteki Kayıp

roman

Kaan Arslanoğlu, beşinci romanı Öteki Kayıp'ta kurmaca bir gerçeklik oluşturarak insan sorununa çok farklı bir bakış getiriyor. Güncel ve yerel sorunları bulacağınız bu romanda, aynı zamanda, yazarın savı doğrultusunda, güncel ve yerel gibi gözüken bu sorunların sürekliliğini, evrenselliğini izleyeceksiniz.

Kaan Arslanoğlu önceki dört romanı Devrimciler, Kimlik, Çağrısız Hayalim ve Kişilikler'le Fethi Naci'nin en sevdiği on Türk romancısı arasına girdi.

ADAM

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 17
Temmuz-Ağustos 1998
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17. 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı :** 750.000 TL (KDV içinde) • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 4.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 2.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 60 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 80.000.000 TL; yarım sayfa 40.000.000 TL; çeyrek sayfa 20.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Birdenbire Başka Biri ***Oktay Akbal*** 5
Ben Onu Çok Sevmiştim ***Memet Fuat*** 7
Şairin Çalışmaları ***Octavio Paz*** 21
Gümüş Bir Levha ***Craig Raine*** 25
Profesör Bey ***Fakir Baykurt*** 54
Ayakta Yarım Ayak ***Durcan Yaşacan*** 59
Kravatların Hücumu ***Tarık Günersel*** 65
Bu Çıplak Adada ***Darcey Steinke*** 66
Ruj ***Semra Aktunç*** 95
Viran(Gönüller)Şehir ***Mebuse Tekay*** 99
Atımı Getirin Uzaklara Gitmek İstiyorum ***küçük İskender*** 105
Karanlıkta Sesler ***Jale Sancak*** 109
Yo(k)sun ***Nuri Demirci*** 111
Semerkant ***Leyla Ruhan Okyay*** 114
Uzun Bir Gece ***İnan Çetin*** 117
Değişiyoruz Sanırım ***Müge İplikçi*** 120
Satırbaşı ***Nurdan Beşergil*** 128
Zilşan'ın Ayakları ***Sema Kaygusuz*** 130
Tören ***Seçkin Gündüz*** 135
Seni Bir Daha Asla Bilmeyeceğim ***Mustafa Dabakbaşı*** 143
Hüzün Kokar ***Mehmet Demirgüneş*** 148
Bir Sonun ve Bir Başlangıcın Öyküsü ***Derya Cebecioğlu*** 151
Konuk ***İdil Önemli*** 155

BU SAYININ KONUŞMASI

Fethi Naci ile Dünden Bugüne 12

YAZI

Anlatının Sınırları... ***John Gerlach*** 39
Nezihe Meriç ile Yandırma Üstüne 49
Sabahattin Ali ile Yüzleşmek ***M. Sadık Aslankara*** 72
F. Celalettin'in Öyküleri... ***Behçet Çelik*** 87

BİR KİTAP BİR YAZI

Yandırma ***Nalan Barbarosoğlu*** 158

Çeviriler : Ali Cengizkan, Coşkun Yerli, Taner Karakoç, Deniz Hakyemez, F. Zeynep Bilge
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Memet Fuat

Yaşadığımız

roman

Bu roman Erenköy ile Suadiye arasında büyük, güzel bir bahçede, dört yaz gecesini anlatıyor. Kişileri her gün çevremizde gördüğümüz sıradan insanlar, konusu da o insanların sıradan yaşamları...
Anlatmak istediği şeyleri, gerçekleri süslemeye gerek görmeden, olduğu gibi veren yazar, yaşamı çeşitli görünüşleriyle bir bütün olarak yansıtmak için, değişik yazın türlerinin olanaklarından yararlanıyor...
Kitaptaki birbirine bağlı on öykünün iç içe örülmelerinden roman gibi okunabilen bir anlatı ortaya çıkmış...

Çıktı.

ADAM

OKTAY AKBAL

Birdenbire Başka Biri

İNSAN inanamaz bu değişmeye. Söze başlarken kendisi. Bitirirken başka biri!.. Nerde kopar, nerde birleşir yeniden? Seviyor, öpüyor, güzel sözler dilinde. Sanırsın canından bir parça!.. Kafandaki düşten çıkardığın, yıllar boyu yetiştirip büyüttüğün bir insan... Sonra o gider, bir yabancı gelir yerine. Bakışları, sözcükleri, davranışlarıyla... Kilometreler, dağlar, nehirler, okyanuslar, girer araya. Ne gemiler işler, ne uçaklar! Bir garip yerdir içine kapandığı... Tüm girişleri çıkışları kilitler, çift çift. Karanlık bir ülkedir iç dünyası... Elini uzatsan bir ateşe değersin. Gitmiştir o seviler! Bakarsın aynı saçlar, aynı gözler, aynı tapılası vücut. Yok, o bir başkasıdır. Birdenbire başka biri!..

Bir yolculuktaydık. Yanımda oturuyordu. Dergilere bakıyorduk. Konuşuyordu, ne çok sevdiğini anlatıyordu. O çocukca sözcükleriyle. İçim içime sığmıyordu, dışıma taşıyordu. Mutluluk budur, diyordum. Sevdiğinin gülmesi konuşması! Sana bakışı, sana dokunması, hatta duyarlılığı içinde bir damla gözyaşının düşmesi...

Sonra dönüp baktım. Susmuş, kaskatı... Gitmiş o insan, başka biri gelmiş oturmuş yerine. Gereksiz şeyleri anımsıyordu. Öfkeleri, acıları... Yaşamın her anı mutlu geçmez. Bizim de öyle günlerimiz oldu. Ama niye şimdi canlandırmak hepsini? Zehir etmek... Birden değişmek. İkinci kişiliğin ortaya çıkması mı? Nasıl, nerde saklanır o ikinci kişi?

Nefret diye bir duygu bilmiyorum, duymadım, tanımadım. Altmış yaşında bir erkek. Bir kıyı sitesinde şezlonga uzanmış. Balkondan, aşağıdaki insanları seyreden. Çiftler kol kola, içerek sevişerek... Bütün bir yaşamı düşünmek... Her şey yıldırım hızıyla geçmiş. Sigaramı yakıyorum, viskime elimi uzatıyorum. Ağaçlar, bulutlar. Niye, bir bir anımsanır bir şeyler. Uzaktan çalgı sesleri... İnsanlar, kadınlar. Bir dost gelmeli, bir sevgili. O gelmeli. İkinci kişiliğiyle değil, gerçekteki kişi olarak.

Bir yere çağrılıydım. Kendimi anlatacaktım. Yaşadıklarımı, yaşamadıklarımı. Yaşadım sandıklarımı... Biz, dünyaya yaşamaya mı geliyoruz, yoksa ölmeye, ölümü beklemeye mi? Okuduğum romanın yazarı da yüz yıl önce ölmüş. Bütün yazarlar ölecek. Herkes ölecek. Sen de ben de... Senin ikinci kişiliğin de... Bir öğleüstü, bir sabah vakti... Ne demişti o şair, "besbelli ölümüm sabahleyindir". Her uyanışımda kendimi yoklarım, elim ayağım yerinde, gözlerim görüyor çevreyi. Pencereyi açmak, plajın dirilişini, insanların mayolarıyla güneşe koşmasını görmek. Yanımda mısın? Hangi kişiliğinle? Sevgili misin, düşman mı? Bugün bir

kez daha o değişimleri yaşayacak mısın, yaşatacak mısın?

Bir gün gelecek, deniz kıyısındaki sevinçli, gürültücü şu insanların biri bile buralarda olmayacak. Başkaları gelecek, yine aynı sevinçler, gürültülerle... Mutluluk arayışlarıyla, bulamayışlarıyla, bulduk sanışları, kendilerini bile bile aldatışlarıyla... Sen ben biz olmasak da bize benzer, benzemez insanlar dolduracak bu kıyı otelini, bu gazinoyu, bu plajı...

Boynuma sarılan iki kol... Mayosunu giymiş, denize koşalım birlikte hadisene, dercesine. İlk günlerimiz gibi! Gözleri parlıyor, sesi ilkgençlik aşklarının tınlamasıyla. Değişme, başkalaşma değil, kendini bulma... Umut kesilmez. Belki gece düşünde gördü bir şeyleri. Şu uçup giden günlerin sonu olacağını...

Kalem elde ölmek. Bulutlara bakıp dururken. Upuzun bir yola çıkmak özlemi içinde. O yol bir yerde kesilecek! Yazmalı, onu yazmalı, değişimi, başkalaşımı... O uçakta ölümü yaşamıştım. Böyle olmak ne iyi demiştim. Bir anda her şeyin bitmesi... Gece yarısı kalkar kimi zaman, bir dürtüyle... Sabahın en kör saatinde birden uyanır karşımda çatılmış kaşlar, başkalaşmış bir yüz görür korkardım. Odur, yeniden geldi işte o ikinci kişi. Sevdiğimi sandığım, beni sevdiğine inandığım ise düşman olmuş çökmüş üstüme. Sen sen sen, diye diye!..

Bir öğle sonrasıydı. Onu odada bıraktım. Uyuyor. Gazinoya indim. Bara oturdum. Bir soğuk bira. Biraz patates. Bir dilim peynir... Birden gittim çok çok gerilere. Onu ilk gördüğüm güne... Sevgi dolu bir bakış, bir konuşma. Yaşamımın en güzel günüydü. Sonra birden oldu her şey. Bir Boğaz gezintisi, Sarıyer'de bir lokantada içilen şaraplar. Bir takside el ele bir yerlere doğru gidiş. Kendimizi yaşadığım sinema aşklarından biri, demiştim. Değilmiş, yaşantıma sahip olacakmış iki kişiliğiyle... Bir iyi, bir kötü, bir sevgili saygılı, bir sevgisiz saygısız?..

Bırakıp kaçmalıydım. Onu, o kıyı otelinin dar odasına uyurken bırakarak. Kentler, ülkeler ötesi bir yerlere gitmeliydim. Arasa da bulamamalıydı. Ne birinci, ne ikinci kişiliğini yaşamadan... Yapamadım, hep düşündüm, yapamadım. Ne o kıyı otelinde, ne de başka yerde, başka kentte, başka evde... "Sen Dostoyevski'nin acı çekmeye mahkûm, daha doğrusu acı çekmek için istekle çırpınan, acıları, hüzünleri arayan insanısın," derdim. Kimi zaman güler geçerdi. "Sen kendini Dostoyevski ile bir mi tutuyorsun?" derdi, kimi zaman gözlerinden ateşler fışkırır, kendine, bana, yaşamına, her şeye lanetler okurdu. Hep böyle geçti zaman, zamanlar, aylar yıllar...

Bir uçağa binsem! Tam okyanusun ortasında bir patlama. Bir anda kopsam yeryüzünden... Hiçbir şey duymadan, düşünmeden, anımsamadan... Ne onu, ne onun ikinci kişiliğini... Bıraksam ikisini de gerilerde. 'Gerçek yaşam diye bir şey yok,' demiş Rimbaud. Öyleyse ölüm gelsin tek başına, nerde olursa olsun, tek başına, tek başıma...

MEMET FUAT

Ben Onu Çok Sevmiştim

EMİNE Abla mutfağın aralığına koyduğu maltızda patlıcan kızartıyordu. Ufak tefek tıkız bir kadın, kapkara kaşlı, yumuk gözlü, çirkin... Yemeği geciktirmiş olmanın telaşı içindeydi. Elinde maşa patlıcanları çeviriyor, ateşi yelliyor, bir yandan da yüzünün terini kollarına siliyordu.

Derin bir soluk aldı, aralığın kapısına dayanmış kendisini izleyen Şefika'ya baktı. Çocukluktan yeni çıkmakta olan cana yakın, eli yüzü düzgün, esmer, sıska bir kız.

Komşusu Hafize'nin ortanca kızı olan Şefika'yla çok kafa dengiydiler. Bir kaptırdılar mı, saatlerce konuşur, abla kardeş gibi her şeylerini birbirlerine anlatırlardı.

"Yapılacak bir şey varsa, söyle ben yapayım, sen çok yoruldun, Emine Abla," dedi kız.

"Yok, her şeyim hazır. Eline iki patlıcan almış, son dakikada geldi şunları kızartıver diye, ondan geciktim... Maltızı canlandıracaksın, patlıcanları dileceksin... Kolay geliyor herife : Şunları kızartıver! Haydi çabuk! Yanında oğlanı, kafayı çekecek..."

Şefika güldü...

"Yok, gülme!.. Her akşam böyle... Elinde bir şeyle gelir..."

"Güldüğüm ona değil," dedi Şefika.

"Ne zaman geleceği de bilinmez... Salatası, mezeleri yapılacak, kamyonun sesi duyuldu mu, sofra hazır olacak... Ayrıca ne getirirse o da bir çırpıda yapılacak... Öyle maltızı büsbütün söndürmek yok..."

"Yanında oğlanı diyorsun da, ben ona gülüyorum."

"Muaviniymiş... Karşısında kafayı çekip ağzına veriyor bir bir lokmalarını... Koca herif, utanmadan... Görsen, kahkahalarla gülersin..."

"Güzel çocuk da..." dedi Şefika.

"Gönlün mü kaydı yoksa, kız!"

"Allah göstermesin, iğrenirim ben ondan..."

Emine Abla bir durup düşündü...

"Benim talihim bu anlaşılan," dedi. "İlk kocam Memedaki de böyleydi. Evimizden hiç çıkmayan bir Vasili'si vardı. Yakışıklı, güzel, aslan gibi bir çocuk. Bu yanında hiç kalır. Bu da güzel, ama o başkaydı. Ben onu çok sevmiştim. O da severdi beni. Bir daha da onun kadar sevdiğim biri olmadı..."

"Rum muydu kocan, abla?"

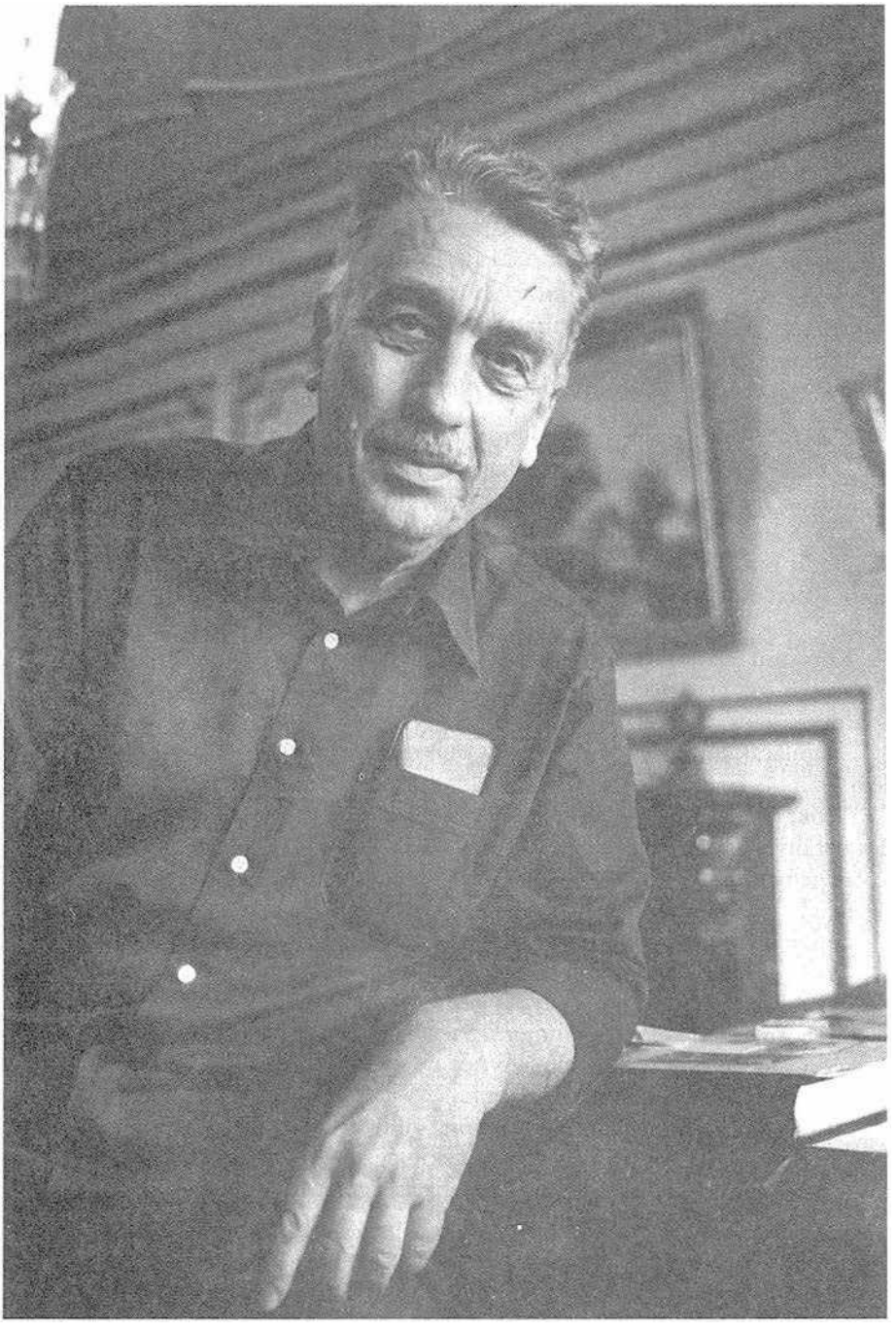

Fotoğraf : Ara Güler

"Memedaki mi? Yok, Rum mahallesinde oturuyorduk. Herkes Memedaki diyordu. Vasili Rumdu. Balıkçıydı ikisi de. Her gün birlikte balığa çıkarlardı. Tekne Memedaki'nin... Tuttukları balık ortaktı..."

"Kocan anlamıyor muydu, Vasili'yle işi pişirdiğinizi? Evimizden hiç çıkmazdı diyorsun..."

Emine Abla son patlıcanları da tavada çevirdi.

"Anlardı, anlamaz olur mu! Üçümüz bir yatakta yatardık. Ama yaşlıydı Memedaki. İçince sızardı. Beni ona öylesine verdiler. Köşkte başıma gelenler öğrenilince, hanımım kusurlu mal alacak birini aratmış, Memedaki'yi bulmuşlar. Çeyizimi yaptılar. Para filan da verip adama biraz yardım ettiler. Sıkıştı mı giderdi hanımıma Memedaki, damadı gibi..."

"Sen gitmez miydin?"

"Ben başka, ben her zaman giderdim. Benim baba ocağım orası. Kocalarımdan ayrılınca da ben doğru köşke giderdim, hanımımın yanına... Amca da ölmüştü..."

"Amca hangisi?"

"Anlattım ya sana, kız! Odasında yattığım, bekâr amca, küçükken Antep'ten getirildiğimde beni evlat edinen... 'Git, yatağımı ısıt,' derdi bana. Herkes de sanıyor ki sonra kendi yatağıma geçiyorum..."

Şefika gene güldü.

"Bakıyorum başladın kıkır kıkıra... Ben heriflerin koynuna girip çıktıkça senin hoşuna gidiyor..."

"Kaç kocan oldu, Emine Abla?"

"Belediye nikâhlı dört bununla... Ama nikâhsız çok... Evinin işini gördürmek, çoluğuna çocuğuna baktırmak için alır seni, koynuna da girersin, bugün yarın diye atlatır, nikâhlamaz. Bana vızgelir, nikâhlamasın daha iyi, sonra herif su koyverince bir de ayrılmak için uğraşması var. Kafam kızdı mı hiç bakmam ayrılırım. Öyle ev işinden filan kaçmam da, beni çalıştırıp paramı yemeye kalkanlarla bir dakika oturmam..."

"Memedaki'den niye ayrılmıştın, abla?.."

"Önce üçümüz iyiydik. Görmezlikten geliyordu. Sonra Vasili evlendi, güzel bir kız aldı, bizim evden çekti ayağını. Deliye döndü benim herif. Biz arada gene gizli gizli buluşuyorduk Vasili'yle. Ne de olsa ilk aşkım, o da vazgeçemiyordu benden. Karısı bebek gibi, ama işte öyle... Senin yerini kimse dolduramaz, derdi. Sonra Memedaki durumu öğrenince deliye döndü, öldüresiye dövdü beni. Daha önce aldırmıyordu, ama o zaman başkaymış. Üç gün yataktan çıkamadım. İyileşir iyileşmez kaçtım geldim köşke. Bir süre bırakmadı arkamı, çok da yalvardı. Ama bütün vücudum çürük içindeydi, şaşırıp kaldı hanımım, hemen bir avukat tutup ayırdı beni."

"Sonra?"

"Sonrası çok... Doğru dürüst bir adam bulamadım bir türlü... Evlendim ayrıldım, evlendim ayrıldım..."

"Hiç çocuğun olmadı mı, abla, o kadar kocadan?.."

"Adamlarda bir kusur yok... Benim çocuğum olmuyor... Allahtan... Çoğunun eski karılarından çocukları vardı... Zaten beğendiklerinden değil, çocukları-

na baktırmak için alıyorlardı beni... Bir kadın tutsa, dünyanın parası..."

Şefika'ya şöyle bir bakıp göz kırptı.

"Kısır karı daha kullanışlıdır, derdi Memedaki."

Şefika gene güldü...

"Kıkır kıkır," dedi Emine Abla. Kızın gülmesinden hoşlandığı anlaşılıyordu. Patlıcanları tavadan çıkarıp tabağa koydu. İki de biber kızartmıştı yanlarına.

Mutfak bahçenin arka duvarına dayalı uydurma bir yapıydı. Yanında yarı depo, yarı atölye olarak kullandıkları küçük bir oda daha vardı. Önüne kamyonun eski lastikleri yığılmıştı.

Şefika durduğu yerden öndeki gecekondu evin arka kapısını görüyordu. Birden doğrulup,

"Abla, muavin geliyor, ben gidiyorum," dedi.

"Güle güle, kız, kaç bakalım..."

Şefika lastiklerin çevresinden dolanarak telin aralığından yandaki bahçenin karanlığında yok oldu.

Emine Abla patlıcanları koyduğu tabakla tavayı alıp aralıktan mutfağın içine geçti.

Arkasından gelen muavine bakmadan,

"Söyle bakalım, Salih Bey," dedi. "Ne diyor patron?"

Salih çekingen bir çocuktu. Kamyonlarda çalışan yırtık şoför muavinlerine hiç benzemiyordu.

"Hasan Ağabey, git bir bak, nerde kaldı patlıcan kızartması diye yolladı beni, abla."

"Başlatma şimdi Hasan Ağabeyine!"

Salih önüne bakarak belli belirsiz gülümsedi.

Bıyıkları yeni terlemiş, güzel yüzlü, sağlam yapılı bir delikanlıydı. Utangaçlığı hemen göze çarpıyordu.

"Üstüne domates sosu yapayım, şimdi getiriyorum."

Bir sessizlik oldu.

Emine Abla onu daha da utandırmak için sesindeki şakacılığı artırdı :

"Git söyle patronuna, 'Patlama! Geliyormuş!' de..."

Salih'in gitmediğini, yanında dikilip beklediğini görünce, başını kaldırıp bir baktı.

Uzun kirpikleri, yeşil gözleriyle Salih de ona bakıyordu.

Kirli yüzünde kalın dudakları kıvır kıvırdı. Bayağı güzel bir çocuktu.

"Ne o, ne bakıyorsun?"

"Abla, sana bir şey söyleyeceğim, ama Hasan Ağabey duymasın... Aramızda..."

"Neymiş o?"

"Hasan Ağabey çifte kürek yapmak isterse, sen kabul etme sakın, n'olur..."

Emine Abla işini bırakıp doğruldu.

"Neymiş o çifte kürek?"

Salih önüne bakıyordu. Utançtan sesi nerdeyse duyulmaz olmuştu.

"Hani üçümüz, ben sana, o bana..."

Emine Abla zaten yanaşmazdı öyle bir şeye, ama bu konuşmalarından çocuğun kendini istemediği anlamını çıkararak bir buruldu.

"Ne o," dedi, "beğenemedin mi yoksa beni?"

Salih telaşlandı.

"Yok, abla, yanlış anlıyorsun..."

"Ulan o ayının altına yatıyorsun da..."

Salih telaşından utangaçlığı bırakmış, sesini yükseltmişti.

"Yok, abla, seninle ilgili değil... Benim bir sevgilim var, nişanlım, söz verdim ona başka hiçbir kadınla yatmayacağım diye de, ondan, abla... Vallahi..."

Emine Abla'nın öfkesi şaşkınlığa dönüşmüştü.

"Nişanlın varsa ne dolanıyorsun bu herifle? Git, gecelerini nişanlınla geçir..." dedi.

"Kamyonda muavinlik ediyorum, abla... Direnecek olsam, atar işten..."

"Başka yerde çalış, genç adamsın, iş mi yok sana... Sevgilisi olan delikanlıya yakışır mı böyle şeyler!.."

"Ablacığım, iş bulmak sandığın kadar kolay değil, bulsan da bu parayı alamazsın... Nişanlımın annesi nasıl aç gözlü bir kadın, anlatamam. Ona para götürmedim mi, eve sokmaz, kızı bir dakika bile göstermez bana. Bildiğin gibi değil, ablacığım... Ben nişanlımı görmeden yaşayamam..."

Emine Abla domates sosunu patlıcanların ortasına koyarken gene kocasına sövdü.

"Bu hıyar herif de bana çalım satıp duruyor, bir baktı mı gözünün içine, oğlan bir daha ondan ayrılamazmış..."

Salih de ağzının içinde belli belirsiz sövdü.

"Abla, benim doğru dürüst bir işim olsa bu rezilliği çeker miyim! Ne ayrılamaması!.."

"Haydi, sen şu tabağı alıp git içeri, ben de geliyorum arkandan. Yüzünü de sabunla bir yıka, öyle otur sofraya..."

"Sakın bir şey söyleme Hasan Ağabeye... Ablacığım... Benden bilmesin..."

Salih elinde patlıcan kızartmasıyla gidince, Emine Abla bir süre mutfağı toparlayıp temizledi, kendi kendine bir şarkı mırıldandı, aralıktaki maltızı külledi...

Işığı söndürüp eve yönelirken, geceye doğru,

"Bu da güzel çocuk," dedi... "Ama Vasili bambaşkaydı..." ❁

(1998)

Fethi Naci ile Dünden Bugüne

"Hani bazen bir şimşek çakar geceleyin, bir yerleri aydınlatır, sonra gene her yer karanlığa gömülür ya, işte hikâye buna benzer."

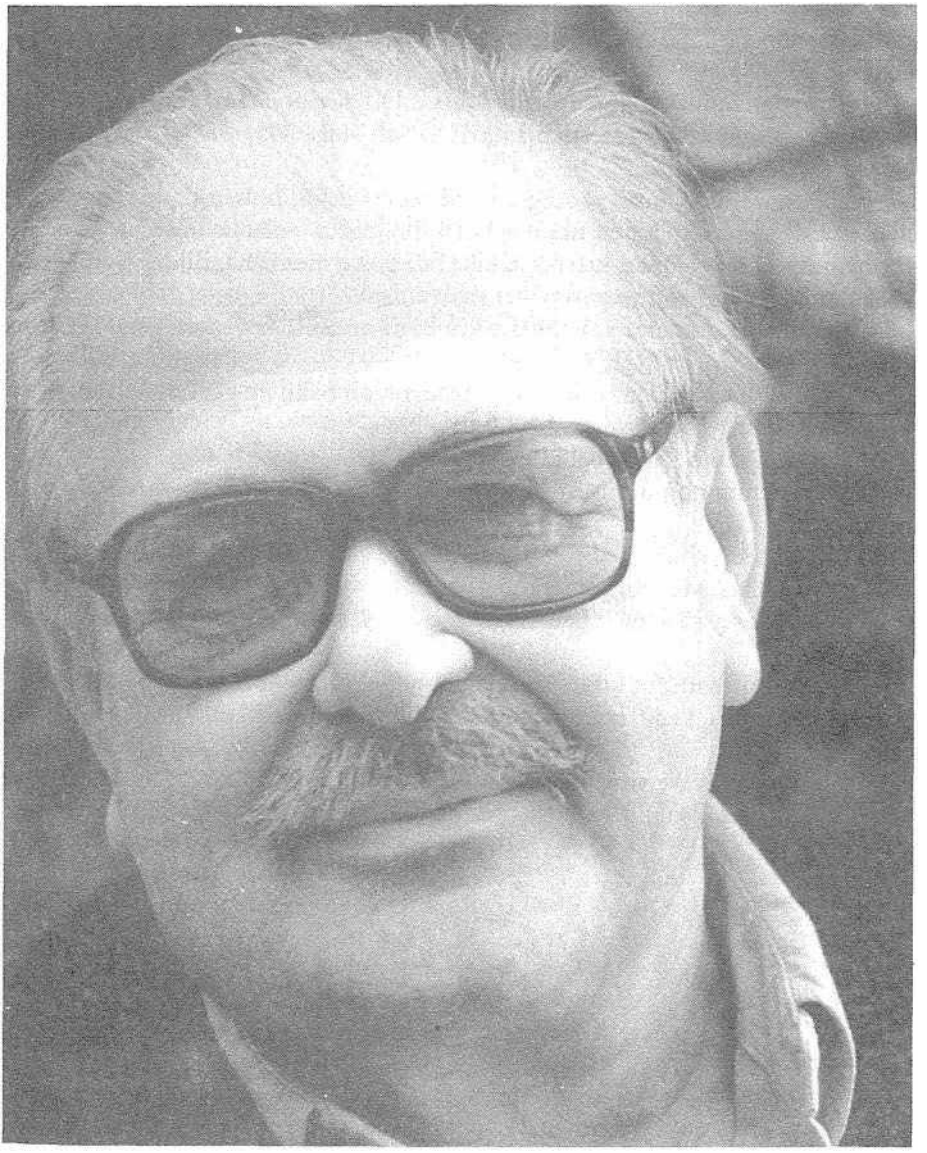

Fotoğraf: Senay Haznedaroğlu

Konuşan : Semih Gümüş

Fethi Naci'nin eleştiriye başladığı yıl : 1953

"En sevdiğim hikâyeci Çehov'dur," diyorsunuz. Elbette çok anlaşılır nedenleri var, ama gene de açıklar mısınız Çehov'un en sevdiğiniz hikâyeci oluşunun nedenlerini?

– Troyat'nın *Çehov Yaşamı / Sanatı* adlı nefis biyografisinde Çehov'un bir sözü var : "Her şeyden önce yalınlık ve içtenlik..." Çehov'un hikâyelerini de, oyunlarını da bu kadar çok sevmemin nedenini galiba bu altı sözcük açıklıyor.

Gene o kitapta Çehov'un genç yazarlara öğütleri var : "Doğa betimlemelerinde en küçük ayrıntılara yapışmalı ve onları öyle biraraya getirmeli ki, okunduktan sonra, insan gözünü kapayınca, bir tablo oluştursunlar. Psikolojik alanda da yine ayrıntılar. Beylik sözlerden Tanrı korusun seni! En iyisi, başkasının ruhsal durumlarını eşelemekten kaçınmaktır. Bu durumları, onun eylemlerinden çıkarılacak biçimde düzenlemeli."

Bir başka genç yazara yazdığı mektuptan : "Bütün öykülerinizde, deneyimsizlik, kararsızlık ve tembellik görünüyor çoğu kez satırlar arasında... Tümceleriniz üzerinde çalışmıyorsunuz : Çalışmak gerek. Bütün sanat da burada."

Hikâyeye böyle bakan, söylediklerini hikâyelerinde büyük bir başarıyla uygulayan Çehov, elbette "en sevdiğim hikâyeci".

Çehov'un en sevdiğim hikâyesini de söyleyeyim : Bir uzun hikâye: "Bozkır".

Boris Eikhenbaum'dan sizin aktardığınız iki alıntıyı anımsatmak istiyorum: (Semih Gümüş, benim çevirim yerine Mehmet Rifat-Sema Rifat ikilisinin mükemmel çevirisinden aktarıyorum: Yazın Kuramı, Rus Biçimcilerinin Metinleri, Yapı Kredi Yayınları, 1995, s.176 - F.N.)

"Roman, değişik yerler dolaşılarak yapılan ve sakin bir dönüşle bitecek olan bir gezintiye benzetilebilir, öyküyse, bir tepeye tırmanmaya benzer, amacı da bu yükseklikte ortaya çıkacak manzarayı bize göstermektir."

"Öykü tekbilinmeyenli bir denklem kurmaya benzer; roman ise çokbilinmeyenli denklemler dizgesi yardımıyla çözülen ve ara kuruluşların son yapıttan daha önemli olduğu değişik kurallı bir problemi andırır. Öykü bir gizdir (muamma); roman ise bir tür bilmece ya da bulmacadır."

Doğrusu bana da çok anlamlı gelen iki tanım. Siz de tam böyle mi düşünüyorsunuz?

– Boris Eikhenbaum "Düzyazı Kuramı Üstüne" başlıklı incelemesini 1925'te yazmış. Yukardaki tanımlardan önce "roman" hakkında şunları da söylüyor : "Bu romanın (XIX.yy. Avrupa romanı -F.N.) gelişmesi doruk noktasına 1870'e doğru ulaştı. O tarihten sonra da kesin bir sonuca vardığımız izleniminden kurtulamadık ve yazınsal düz-

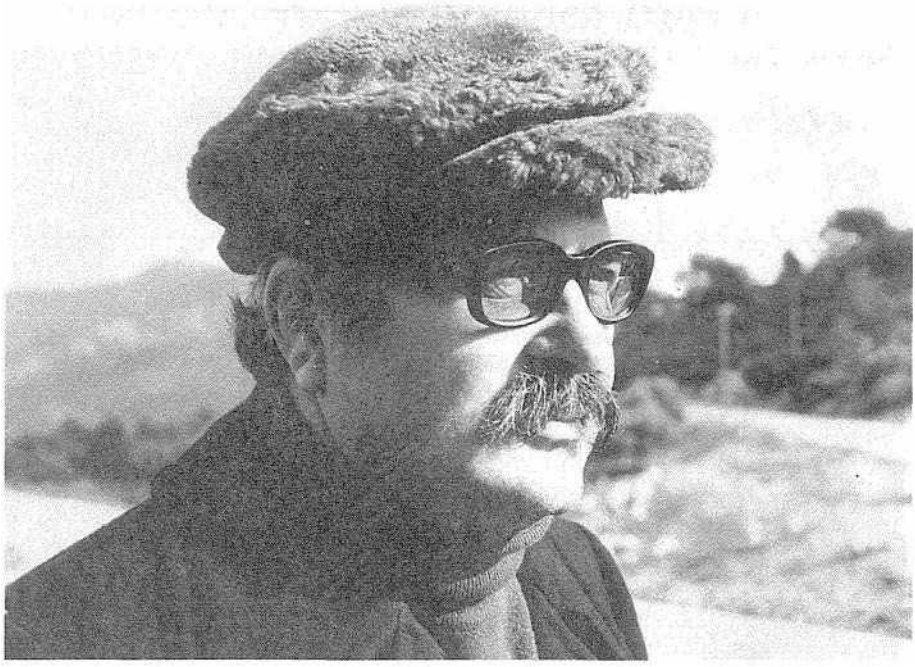

yazı alanında yeni bir biçimin ya da türün var olamayacağına inandık. Oysa bu tür roman gözümüzün önünde parçalanmakta ve farklılaşmaktadır. Bir yandan, basit öykülemeye yakın küçük biçimler işlenmekte; öte yandan da anılar, gezi anlatıları, mektuplar, töre incelemeleriyle karşılaşılmaktadır; aynı zamanda romandaki olayların düzenlenişine ilişkin öğeler de giderek daha çok sinema senaryolarına geçmektedir : Çok önemli bir olgudur bu, çünkü söze dayalı bu türden bir yapıtın 'sessiz' bir dile dönüştürülebileceğini gösterir. (...) Çağdaş düzyazı biçim sorununu ve buna bağlı olarak da öyküleme sorununu yeniden güncel kılmıştır."

Eikhenbaum, bunları söylüyor ve o tanımları veriyor...

O tanımlar çok ilginç ama o tanımlara uymayan romanlar, hikâyeler yazılıyor. Sözgelimi Sait Faik'in birçok hikâyesi, Eikhenbaum'un tanımına uymaz. Oya Baydar'ın romanı *Hiçbiryer'e Dönüş* de...

O ilginç tanımlar günümüzde yazılan romanların, hikâyelerin hepsini kapsamıyor artık.

Öykü dili ya da öyküde yazınsal dil üstünde durdunuz... Öykü bir öykü dili olmadan yazılamaz mı? Bunu biraz açıklar mısınız? Öykü diliyle roman ya da şiir dili de birbirinden farklı mı?..

– Sartre'ın şu sözleri sorunuzu aydınlatacak : "Yazını bilimsel iletişimden ayıran, tek sesli, tek anlamlı olmayışıdır, dil sanatçısı, üzerlerine düşürdüğü ışıkla, verdiği ağırlıkla, sözcükleri değişik düzeylerde, birkaç anlama gelecek biçimde kullanabilen kişidir. (...) Felsefede her cümle tek bir anlam taşımalıdır. (...) 'Düşünüyorum öyleyse varım' cümlesi türlü yönlerde sayısız sonuç yaratabilir; ama cümle olarak yalnız Descartes'ın verdiği anlamı taşır. Buna karşılık Stendhal : '...Julien Verrières çan kulesini görebildiği sürece sık sık dönüp baktı.' cümlesini yazarken, romandaki kahramanın yaptığı hareketi dile getirmekte, ama bununla hem Julien'in

Fethi Naci Adam Yayınları'nda. ayaktakiler, soldan : Turgay Fişekçi, Semih Gümüş, Cevat Çapan, İsa Çelik. oturanlar, soldan : Memet Fuat, Fethi Naci.

duygularını dile getirmekte hem de Madame Renal'inkileri anlatmış olmaktadır. Demek ki 'Düşünüyorum öyleyse varım' gibi bir cümle kurmaktan çok daha zordur dört ayrı anlama gelen bir cümle kurmak."

Çok anlamlılık, edebiyat eserinin özelliğidir. "Bir metnin yalnız sözcük düzeyindeki değil, ses, tümce, tümceler bütünü düzeyinde de, bir dilsel birim, doğrudan doğruya belirttiği anlamın yanı sıra, birçok başka anlamı da sezdirebilir." (Akşit Göktürk)

Yazınsal dil, söylenenden söylenmeyenin çıkarılabildiği dildir. Dili "yazınsal" olmayan bir hikâye, röportaj gibidir. Roman da öyle.

"Şiir dili"ne gelince... Gene bir büyük Rus "biçimci"sine başvuracağım : Roman Jakobson, "Şiir Nedir?" başlıklı yazısının bir yerinde, "İyi ama şiirsellik nasıl gösterir kendini?" diye soruyor ve cevabını veriyor : "Bir sözcük, adlandırılan nesnenin salt bir temsili ya da bir coşku patlaması olarak değil de, bir sözcük olarak duyulduğu, sözcüklerle bunların düzenleyimlerinin, anlamlarının, dış ve iç yapılarının, dışardan gerçeği göstermek yerine kendi başlarına birer ağırlık ve değer kazandıkları durumlarda vardır şiirsellik."

Öyküyü öykü yapan anlatım biçimi, kişiler, kurgu, dil gibi öğelerden en önemlisi hangisidir sizce?

– En kolay cevap herhalde "Hepsi!" olurdu. Ama ben Sait Faik'i düşünerek "anlatım biçimi ve dil" diyeceğim.

Roman ile hikâyenin birbirine geçişli olduğu üstünde çok durulur. Hikâyenin romana basamak olduğu konusundaki düşünceler artık eskimiş durumda. Ama günümüzün roman yazarlarının pek çoğuna baktığımda, biraz da hikâyeden romana geçmemenin eksikliğini görüyorum onlarda. Kendilerini öykünün disiplini içinde eğitmiş olsalardı (demek ki öykü romandan daha sıkı disiplinlidir), daha iyi romanlar yazabileceklerini anlatmak istiyorum. Siz ne dersiniz?

– Galiba en doğrusu hikâyeden son-

ra roman da yazanlara bakmak. Sait Faik iki roman yazdı : *Medar-ı Maişet Motoru* ile *Kayıp Aranıyor*; pek parlak romanlar değildi bunlar. Füruzan iyi bir hikâyeciydi, o da iki roman yazdı : *47'liler*, *Berlin'in Nar Çiçeği*; bence başarısız romanlardı bunlar. Gerçeklere baktığımızda gördüğümüz bu.

Hikâye ile romanın biçimleri benzemez birbirine. Ayrıca roman çok daha fazla çalışma isteyen, sabır isteyen bir tür.

Hikâyenin, bir düzyazı türü olmasına karşın, romandan çok şiire yakın durduğunu öne sürenler epeyce. Siz de katılıyor musunuz bu yargıya?

– Hayır. Belki Sait Faik'in hikâyelerinde zaman zaman gördüğümüz o şiirsel dil bazılarının böyle düşünmesine yol açıyordur. 6. sorunun cevabında R. Jakobson'un ""şiirsellik" konusunda söyledikleri, "sözcükler"in şiirde ayrı bir işlevi olduğunu gösteriyor.

Roman sanatının gerçekliği çok çeşitli boyutları ve katmanlarıyla anlatabilme olanakları karşısında, öykünün gerçekliğe roman kadar yakın olmadığı söylenebilir mi?

– Boris Eikhenbaum'un tanımını anımsayalım : "Roman, değişik yerler dolaşılarak yapılan ve sakin bir dönüşle bitecek olan bir gezintiye benzetilebilir, öyküyse, bir tepeye tırmanmaya benzer, amacı da bu yükseklikte ortaya çıkacak manzarayı bize göstermektir."

Hikâye de gerçekliğe yakındır ama hikâyenin gösterdiği gerçeklik başkadır. Hikâye ile romanın gerçekliği "anlatabilme olanakları"nı bir benzetme ile (galiba Eikhenbaum'a özenerek) özetlemeye çalışacağım : Hani bazen bir şimşek çakar geceleyin, bir yerleri aydınlatır, sonra gene her yer karanlığa gömülür ya, işte hikâye buna benzer. Roman da çalışma masamızdaki ampul gibidir, biz söndürünceye kadar yanar...

Öykü üstüne yazılarınızda, "edebiyat yapma", "süslü yazma", "hikâye dili yaratamama", "öğretici olma" gibi eğilimler üstünde çok duruyorsunuz. Bunlar günümüz öykücülüğünde bu denli yaygın bir eğilim olarak görünüyor mu?

– Hikâyede de, romanda da sık sık görülüyor, görünce de yazıyorum. Yeni örnek aramamak için 10 Mayıs 1989'da yazdığım "Romanın ve hikâyenin dili" adlı eleştiri günlüğünden alıntılayacağım : "...sessizliğin buzsu camını keskin bir elmas gibi ikiye bölmüştü." (Kâmuran Şipal) "Sonbahar bir ayrılık şiiri gibi sarmalamıştı beni..." (Erendiz Atasü) "Perdeler kimbilir kaç yazdır amansız bir güneşi emmekten bitip tükenerek kavruk bir toz kokusuyla kalakalmıştır." (İnci Aral)

Yanılgı, böyle süslü yazmayı, "edebiyat yapma"yı "yazınsal dil" sanmanın sonucu. Akşit Göktürk'ün tanımını tekrar edeyim : "Yazınsal dil... bir sözde açıkça söylenmeyen şeyin, o sözün kullanıldığı bağlamdan çıkarılabileceği ilkesiyle ortaklık taşır. Söylenmeyenin söylenenden çıkarılabileceği ilkesi, yazınsal söylemin temelidir." (*Okuma Uğraşı.*)

"Yazınsal dil"e bir örnek vereyim : Tarık Dursun'un "İmbatla Dol, Kalbim" adlı hikâyesinde şöyle bir cümle var : "Kerim önündeki şarap bardağının çatlak ağzında sıkıntıyla parmağını dolaştırıyordu." Tarık Dursun, bu cümleyi yazarken, hem hikâye kişisinin yaptığı hareketi dile getirmekte, hem de meyhanenin üçüncü sınıf bir meyhane olduğunu, Kerim'le arkadaşlarının fukaralıklarını anlatmaktadır.

Ben de kendi payıma, günümüzün genç öykücülerinin öykülerinde diyaloglara, konuşma tümcelerine yer vermemelerinden yakınıyorum. Öyküde bir durumu ya da bir kişiliği birkaç tümcede yansıtmanın en zor, ama en önemli öykü öğesi olduğunu düşünüyorum. Yeni öykücüler bunu yapmıyorlar, çünkü kolaya kaçıyor-

lar. Siz ne dersiniz?

– Ben genç öykücülerin diyaloglara, konuşma cümlelerine yer vermemelerini başka bir açıdan değerlendiriyorum.

Konuşma, en azından iki kişinin varlığını gerektirir; hikâyecilerimizin çoğunda konuşma olmayışı, öyle sanıyorum, şu gayri insanileşmiş toplumumuzda hikâyecinin kendini yapayalnız hissetmesinden kaynaklanıyor. Hikâyeci (Romancı da öyle, şair de öyle...) yalnız hissediyor kendini, aydınlar yalnız hissediyorlar kendilerini... Türkiye'de hep birlikte bir "çöküş"ün kahrediciliğini yaşıyoruz. Bu çöküşe karşı savaşma olanakları olsa hikâyeciler herhalde "konuşma"ya yer verirler hikâyelerinde. Bu yalnızlık duygusu, hikâyeyi bir "içdökme"ye itiyor. İnsanlar arası ilişkilerin kopması, "diyalog"u "monolog"a dönüştürüyor.

Hikâyelerinde konuşmaya en çok yer veren hikâyecimiz Orhan Kemal; nerdeyse her hikâyesinde birden fazla kişi vardır. Bir hikâyede birden fazla kişi olması, biraz da hikâyecinin yalnız olmadığını gösterir. Orhan Kemal'in yaşadığı dönemde böylesine acıtıcı bir yalnızlık duygusu sarmamıştı ortalığı.

Ayrıca, hikâyede konuşma olması hikâyecinin anlatım olanaklarını da genişletir. Ünlü Rus "biçimci"si Viktor Şklovski, "Öykünün ve Romanın Kuruluşu" adlı incelemesinde, Çehov'un hikâyelerini çözümlerken "Şişko ile Sıska" adlı hikâye üzerinde durur : "Önce, iki dost, kucaklaşıp gözleri yaşla dolu birbirlerine bakarlar; (...) Öykünün ortasında, (...) sıska, şişkonun gizli danışman olduğunu öğrenir. Böylece aralarında toplumsal bir eşitsizlik uçurumu açılır; (...) Sıska yeniden ailesinden söz

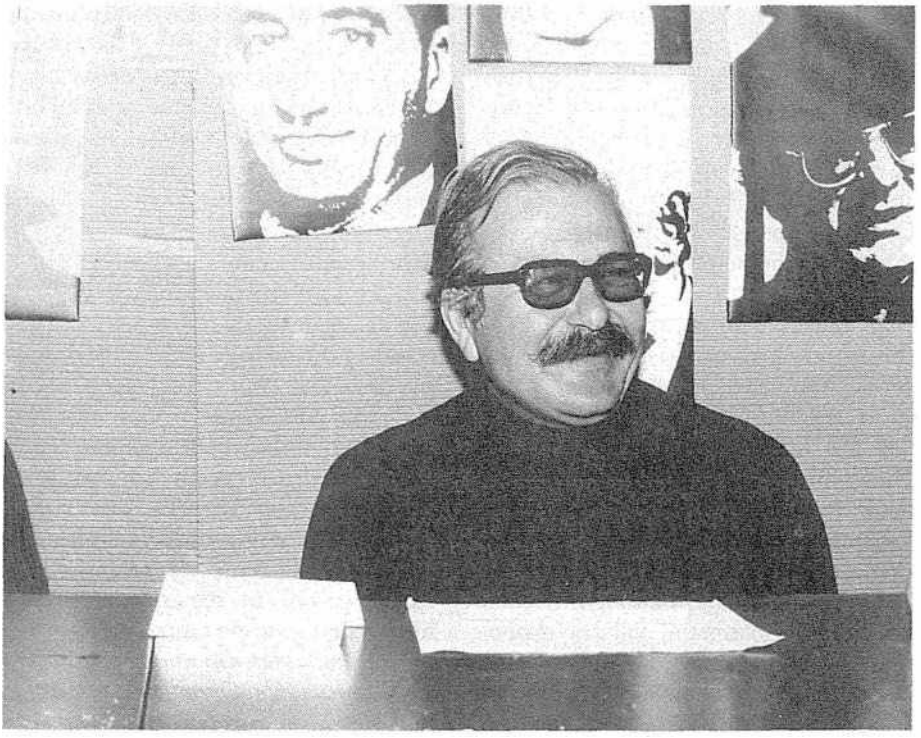

etmeye başlarken, kekeleyerek hemen hemen aynı tümceleri kullanır ama bu kez ona rapor veriyormuş havasını benimser. Sözlerin böyle yinelenmesi, üst üste getirilebilmeleri sayesinde, aradaki farkı gösterir ve böylece öykünün kuruluşunu aydınlatır." (*Yazın Kuramı* içinde.) Konuşmalar, ruhsal durumun gözler önüne serilmesi için bir araç olabiliyor.

Kısaca, "genç öykücülerin kolaya kaçtıklarını" sanmıyorum.

Öykü sizin için romandan ve şiirden sonra mı geliyor? Yazılarınızın bütününden sanki böyle bir sonuç çıkarıyorum.

– Şiiri de, hikâyeyi de, romanı da (denemeyi de, eleştiriyi de) seviyorum, ama şurada topu topu beş-altı eleştirmen var ve kendiliğinden bir işbölümü oluştu : Füsun Akatlı, Feridun Andaç genellikle hikâye üzerine yazıyor, siz de roman eleştirilerini bıraktınız, hikâye üzerine yazıyorsunuz; Memet Fuat eskiden şiir üzerine yazardı, şairlerin saldırılarından bıktığı için şiir eleştirilerini bıraktı, ekonomik-toplumsal sorunlar üzerine yazmaya başladı, şiir üzerine yazan tek eleştirmen Mehmet H. Doğan (Genç şairler de şiir üzerine yazıyorlar, ama onlara "eleştirmen" diyemeyiz.); Doğan Hızlan, gazeteci-eleştirmen oldu; roman üzerine zaman zaman Konur Ertop yazıyor...

Zaman zaman hikâye üzerine yazıyorum, arada sırada şiir üzerine de yazıyorum. (*Şiir Yazıları* adlı kitabım geçen yıl yayımlandı.) Yazdığım iki incelemeden biri bir romancı hakkında (Reşat Nuri Güntekin), biri bir hikâyeci hakkında (Sait Faik). Ama en çok roman hakkında yazıyorum. Romanı öbür türlerden çok sevdiğim için değil, belki de İktisat Fakültesi'nde okuduğum için... O fakültede okumam, yıllarca ekonomik-toplumsal konularda yazılar, kitaplar yazmam, bir romanın estetik özünün altındaki sosyolojik gerçeği ortaya çıkarmam konusunda bana epey yardımcı oluyor. Sanırım bunun roman eleştirisinde karar kılmamda epey payı var.

Son dönem öykücülüğümüz içinde Cemil Kavukçu'yu çok beğendiğinizi biliyorum. Onu kendi kuşağı içinde oldukça önemli buluyorsunuz; peki, öykü edebiyatımızın geçen kuşaklar içindeki usta yazarlarıyla karşılaştırdığınızda yerini nasıl görüyorsunuz?

– *Fethi Naci'ye Armağan*'da bana "En çok sevdiğiniz on öykücü?" sorusunu sormuştunuz. O on hikâyeci arasında Cemil Kavukçu'yu da saymıştım. Hâlâ duruyor yerli yerinde.

Bir yerde, "'Değerleri abartılmış' olanlarsa genellikle şairler arasında. O kadar çok ki..." diyorsunuz. Değerleri abartılmış öykücüler var mı? Bu arada bir de, değerleri yeterince bilinememiş öykücüler!..

– Bildiğim kadarıyla "değerleri abartılmış" hikâyeci yok.

"Değerleri yeterince bilinememiş öykücüler"e gelince... Sait Faik Hikâye Ödülü'nü Gülderen Bilgili'yle paylaşan (O hanım, ödülü paylaştıktan sonra buharlaştı. Bir seçiciler kurulu üyesi olarak en kızdığım durum budur! Kendimi kazık yemiş gibi hissederim...) Mahir Öztaş geliyor aklıma. Mahir Öztaş'ın *Soğuma* adlı romanı da başarılıydı, ama gereken ilgiyi gördüğünü sanmıyorum. Vüs'at O. Bener de hak ettiği ilgiyi görememiş bir hikâyeci. Murathan Mungan da çok iyi hikâyeci, adı çok biliniyor ama hikâyeleri aynı ölçüde biliniyor mu? Ayrıca bence Orhan Kemal'in hikâyelerinden bir seçme yapmak gerekir; bunu Yaşar Kemal'le birkaç defa konuştuk, ama bir türlü bu çalışmaya başlayamadık. Aynı şey Oktay Akbal için de geçerli. Bu seçmeler, bu değerli hikâyecileri gençlere tanıtacaktır.

Bugünkü öykü dünyamızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Olumlu ve olumsuz yanlarıyla...

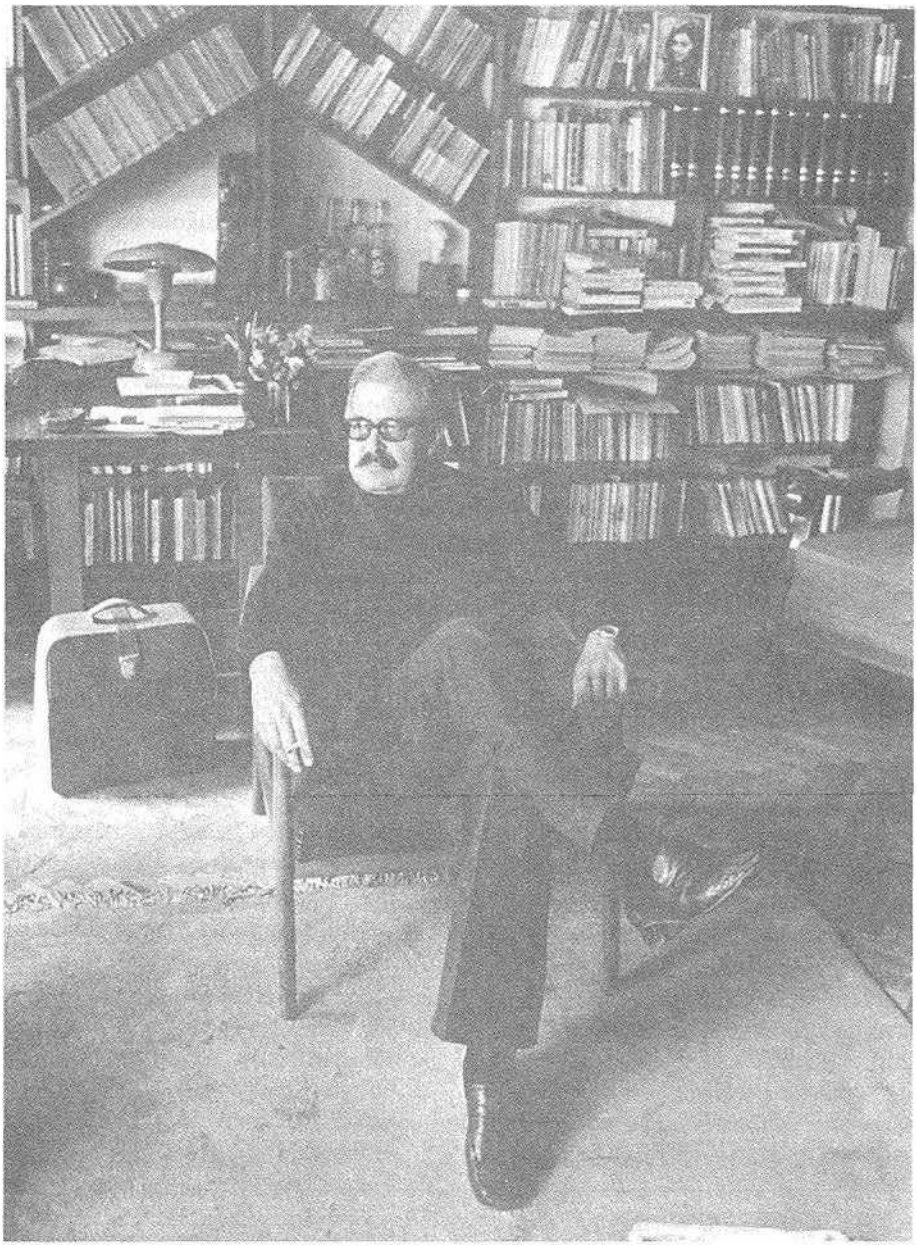

Fethi Naci, *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme* yı yazdığı günlerde (1981).

– "Yeni Yüzyıl"da yayımlanan "Şiirden, hikâyeden..." (6 Nisan 1998) başlıklı yazımda yazdıklarımı tekrarlayacağım :

"Hikâyeciliğimiz, bir durgunluk döneminden sonra, sevindirici bir canlanma dönemine girdi. Hikâyeciliği sürdüren ustaların yanı sıra her yıl yeni yeni genç hikâyeciler çıkıyor ortaya. Bu gelişmenin nedenlerini düşünüyorum. Doğrusu öyle açık seçik bir neden de bulamıyorum. Bir "Adam Öykü" dergisi geliyor aklıma; Semih Gümüş, büyük bir çabayla, bu hikâye dergisini en çok satan (Ne kadar çoksa!) edebiyat dergilerinden biri durumuna getirdi, bu arada, genç hikâyeciler hikâyelerini yayımlama olanağı buldular. Eskiden bazı dergiler, her sayılarında, bir ya da iki hikâyeye yer verirlerdi. Genç yetenek, kendi hikâyesine sıra gelinceye kadar askere gidip tezkere alarak dönebilirdi! Oysa şimdi değerli bir hikâye *Adam Öykü*"de hemen yer bulabiliyor.

"Son yıllarda adlarından sık sık söz edilen genç hikâyecilerimizi düşünüyorum. İlk aklıma gelen Cemil Kavukçu oluyor. Mehmet Zaman Saçlıoğlu var, *Baştan Sona Yalnızlık* adlı kitabıyla Özcan Karabulut var, başkaları var. Kendisi artık gençleşemezse de hikâyesini gençleştiren Erdal Öz var."

Öykücülüğümüzün uzun süren bir suskunluk, durgunluk dönemine girdiği kuşkusuydu. Ancak son iki üç yıl içinde de önemli bir canlılık içinde. Birkaç yıl öncesine kadar yayınevleri öykü kitabı yayımlamaz olmuşlardı, şimdi pek çok yayınevinin pek çok öykü kitabı yayımladığını görüyorum. Bunun nedenleri ne olabilir sizce?.. Burada, dergilerin öykücülüğümüzün gelişmesindeki yerinden de söz edebilir miyiz? "Yeni Ufuklar", "Yeni Dergi", "Papirüs" gibi dergilerden sonra, bugün de dergiler öykücülüğümüzün gelişmesinde katkılı olabilirler mi?

– Sorunuzun cevabı, önceki sorunuzun cevabında var.

Ama eklemek istediklerim de var. Bugün hikâyede bir canlılık var. (Bu yıl seçici kurul üyesi olduğum bir armağan için 20 hikâye kitabı geldi.) Bu canlılık daha çok "nicelik" açısından; "nitelik" açısından önemli bir gelişme şimdilik yok. "Nitelik", zamanla, "niccelik"ten doğacağa benzer.

Onat Kutlar'ın Bahar İsyancıdır'ından söz ederken, "Güzel kitaplar okumak hep sevindirmiştir beni," diyorsunuz. Sizi son yıllarda sevindiren öykü kitaplarından söz eder misiniz?

– Cemil Kavukçu'nun kitaplarıyla Erdal Öz'ün *Sular Ne Güzelse* adlı kitabını söyleyebilirim. Cemil'in kitapları için "Adam Öykü"de ve "Yeni Yüzyıl"da yazmıştım, Erdal'ın kitabı için de "Yeni Yüzyıl"da.

Daha önce de sormuştum size, ama bir kez de "Adam Öykü" için sormak istiyorum : En beğendiğiniz 10 öykücümüzü söyler misiniz?

– Bir yılda bir değişiklik ancak bir mucize sonucu olabilirdi. Gene aynı adları sayacağım :

Memduh Şevket Esendal
Sait Faik
Sabahattin Ali
Orhan Kemal
Vüs'at O. Bener
Nezihe Meriç
Tahsin Yücel
Füruzan
Tomris Uyar
Cemil Kavukçu

"Öykücü olsaydım onun gibi olmak isterdim," dediğiniz bir yazar var mı?

– İlahi Semih Gümüş! Bu soru bana sorulunca cevabı belli değil mi : Elbette Sait Faik! ❋

OCTAVIO PAZ

Şairin Çalışmaları

III

HERKES ayrılmıştı evden. On bir dolaylarında fark ettim, içtiğim, son sigaramdı. Rüzgâra ve soğuğa çıkmak istemediğimden her köşeye baktım açılmamış bir paket arayarak, ama boşuna... Paltomu üzerime geçirip aşağıya (beşinci katta oturmaktayım) inmekten başka çare yok. Cadde, gri taş kaplı yüksek yapıları ve iki sıra halindeki çıplak kestane ağaçlarıyla o güzel cadde, boştu. Dondurucu rüzgâr ve sarımsı sisle boğuşarak ulaştığım üç yüz metre ötedeki dükkân, kapalıydı. Biraz ısınacağımı, müzik ve daha da önemlisi aranışımın nesnesi olan sigarayı bulabileceğimi düşündüğüm yakın bir kahveye yöneldim. Titreyerek iki blok daha yürümüştüm ki, birden hissettim – hayır, hissetmedim – hızla geçti yanımdan : Sözcük'tü o. Bu beklenmedik karşılaşma felç etti beni bir an; geceye karışması için bu da yetti ona. Kendime gelince uzanıp yakaladım yüzen saçlarının ucundan. Sonsuza doğru uzanan bu ipliklere asıldım umutsuzca; bir görünüp bir yitiveren peyzajda kaçınılmaz biçimde uzaklaşan telgraf tellerine; yükselen, incelen, uzayan, uzanıp giden notaya... Caddenin ortasında yalnız kalakaldım, kurşuni ellerimin arasında o kırmızı tüyle.

IV

YATAĞIMDA uzanarak hayvan gibi uyumak için kıvranırım, mumya gibi, mutlak. Gözlerimi kapatarak odanın bir köşesinden gelmekte olan tıkırtıyı duymamaya çalışırım. "Sessizlik gürültüdür ve duyduğunu," derim kendi kendime, "aslında gerçekten duymuyorsun. Sessizliktir duyduğun." Ve tıkırtı sürer, daha da belirgin, her keresinde : Bir taş tarlasında dörtnal giden atların toynakları sanki; ya da baltadır, dev bir ağacı indiremeyen yere; tek ama çok uzun bir heceden oluşan, yürek atışımla uyaklı bir şiiri basan basımevidir; kayayı çekiçleyen ve onu eski püskü köpükten örtüsüyle kapatan, yüreğimdir; denizdir, yükselip inen, inip yükselen, yükselip inen zincirlenerek yedeğe alınmış denizdir; büyük malalarıdır sessizliğin, sessizliğin içine düşen.

VII

ALACAKARANLIĞIN masası üzerinde yazarım, kalemim onun neredeyse yaşayan, inileyen ve doğumunun ormanını anımsayan göğsüne bütün ağırlığıyla çöker. Siyah mürekkebin geniş kanatları açılır. Lamba patlar ve kırık camlardan bir pelerin sözlerimi örter. Keskin bir ışık kıymığı sağ elimi kesip atar. Gölgeden filizler süren bu kütükle yazmayı sürdürürüm. Gece odaya girer, karşıki duvar büyük taş dudaklarını buruşturur, büyük hava kalıpları kalemimle kâğıdımın arasına girer. Basit tek bir hece dünyayı havaya uçurmaya yeter! Fakat tek bir söze daha yer yok bu gece.

XI

HAVADA durur, içeri tırmanır, yaklaşır, parmak ucunda açıverir ve uzatırsam elimi, görünmez olur : Sözcüktür. Onun gururlu sorgucunu ayırt ederim ancak : *Cri.* Cricket, Cripple, Crima, Crimea, Critis, Crisis, Criterion?* Bir kano yolculuğuna başlar alnımda, içimde mızraklı bir adam. Hafif ve kırılgan tekne çabuk çabuk yarar dalgaları, şakaklarımdaki siyah kanın kabarışlarını. Daha içerilere doğru girer. Tehditlerle dolu bir ufkun gölgeli, bulutlu kütlesini inceler avcı – balıkçı; daldırır dikkatli bakışlarını kinci köpüğe, başını dikeltir şen biçimde,

sesleri dinler, kokuları dener. Arada bir, parlak bir ışıltı geçer karanlıktan, yeşil ve pul pul bir alkış. *Cri*'dir bu, bir an için havaya fırlayan, soluk alan ve yine derinlere dalan. Avcı, göğsüne kayışla bağlı boruyu öttürür, ama matemsi böğürtü yiter suyun çölünde. Büyük tuz gölünde kimseler yok. Ve kayalık plaj çok uzakta, çok uzakta dostların kulübelerinden sızan zayıf ışıklardan. Zaman zaman *Cri* görünür yine, öldürücü yüzgecini gösterir ve batar. Büyülenmiş kürekçi izler onu, içerilere doğru, her zaman daha içerilere.

**Cri...* Aynı heceyle başlayan çağrışıma dayalı sözcüklerin sırasıyla anlamı : *Cırcır (böceği), Çolak, Suç, Kırım, Eleştirmen, Buhran, Ölçüt;* özgün metinde ingilizce olan bu sözcüklerle yazma eyleminin değişik aşama ve katmanlarına göndermeler yapılıyor. – ç.n.

XII

KENDİME uzanan bütün kolları budadıktan; bütün pencereleri, bütün kapıları tahta çakıp kapattıktan; bütün çukuları zehirli suyla doldurup evimi yalnızlığın ve korkunun ulaşamayacağı Hayır kayasına kurduktan sonra; dilimi kesip yedikten; âşıklarıma avuç dolusu sessizlik ve tek heceli küçümseme sözleri fırlattıktan; adımı, doğduğum yerin adını ve ırkımın adını unuttuktan sonra; kendimi yargılayıp kendime sonsuza dek yazma ve sonsuza dek yalnız kalma cezası biçtikten sonra, tasımlardan oluşan zindanımın taşlarına çarpan nemli, narin, ısrarlı saldırılarını duydum, baharın.

XIII

YILLAR önce, çakıltaşlarından, çöp ve otlardan kurdum Tilantlan'ı. Duvarını, çubuk işaretli kapılarını, gürültücü bir kalabalığın doldurduğu dar ve kokuşuk sokaklarını, yeşil Hükümet Sarayı'nı, sayısız şosesi ve beş büyük tapınağıyla el gibi açılan kırmızı Adak Evi'ni anımsarım. Tilantlan, beyaz kayanın dibindeki gri kent, toprağa dişiyle tırnağıyla tutunan kent, roz ve duaların kenti... Yaşayanlar – külyutmaz, merasimsever ve tutkuyla âşık – kendilerini yaratan Ellere tapar, fakat yokedebilecek Ayaklardan korkarlardı. İnançları ve Birincilerin sevgisini satın almayı, İkincilerin bağışlamasını garantilemeyi umdukları körpe kurbanları; o mutlu günün sabahında onları ve tarihlerini, sert huylu aristokratlarını, ayarlanmalarını, kutsanmış dillerini, halk şarkılarını ve seyirlik oyunlarını sağ ayağımla ezilmekten kurtaramadı. Rahipler, Ayaklar ve Ellerin aynı Tanrı'nın uzantıları olduğundan hiçbir zaman kuşkulanmamışlardı.

XIV

BÜYÜK zorluklarla, her yıl milimetrelerce ilerleyerek, kayadan bir yol oyarım. Bin yıllardır dişlerim harcandı ve tırnaklarım kırıldı *oraya* varmak için, öbür yana, ışığa ve açık havaya. Ve şimdi ellerim kanar ve dişlerim takırdar, kararsız,

susuzluk ve tozun çatlattığı bir oyukta, duraksar ve çalışmalarımı yeniden düşünürüm : Yaşamımın ikinci bölümünü taşları kırarak, duvarları delerek, kapıları parçalayarak ve yaşamımın birinci bölümünde kendimle ışık arasına yerleştirdiğim engelleri kaldırmak için kullandım.

XVI

YOL VEREN barsaklarla karşı duran kemikler arasında bir geçit açarak ilerleyen acı gibi, bizi yaşama bağlayan sinirleri törpüleyen bir törpü gibi, evet, fakat aynı zamanda ani bir sevinç gibi, denize bakan bir kapıyı açmak gibi, aşağıdaki cehenneme bakmak gibi, doruğa erişmek gibi, kayayı öğüten elmas ırmağı gibi, büst ve beyaz tapınakların yer kaymasından oluşan mavi çağlayan gibi, yükselen kuş ve düşen yıldırım gibi, kanat ışıltısı, meyvayı sonunda yırtıp açan gaga gibi! Sen haykırışım, ateş tüylerinden oluşan fıskiye, çınlayan ve bir yıldızın gövdesini yarıp çıkan gezegen gibi geniş ve çınıltılı yara, bir yankılar göğünde bitimsizce düşen, seni yineleyen, yokeden ve sayısız, bitimsiz, isimsiz biçimde yeniden oluşturan bir aynalar göğünde düşen... ❁

Türkçesi : Ali Cengizkan

Kartal mı, Güneş mi?
(1949 – 1950) adlı kitaptan

CRAIG RAINE

Gümüş Bir Levha

"Tüm etkiler sıraya geçmiş, beni bekliyordu. Ben doğduğumda beni biçimlendirmek için oradaydılar. Size kendimden çok onları anlatmamın nedeni de bu zaten."

– Saul Bellow, *Augie March'ın Serüvenleri*

BEN 1944'TE doğdum. Babam otuzlu yıllarda boyacılık, dekoratörlük, sıhhi tesisatçılık, elektrikçilik, meyhanecilik ve boksörlük yapmış, ama ben küçükken, elleriyle şifa dağıttığına inanan bir Spiritüalistti. Manevi kılavuzu zenci Massa'yı ve avuçlarında yanan kömürleri duyumsadığı an insanları nasıl iyileştirdiğini anladığını anlatırdı bize. O zamanlar evimiz kutsal esinle doluydu. Babam hastayı düşünde nasıl gördüğünü, bir maden kazasında eli felç olan Bobby Owen örneğindeki gibi, günlerce el üzerinde hiçbir sonuç alamadan uğraştıktan sonra yanıtın kendisine nasıl ulaştığını anlatırdı. Babam uyurken kolunun üst kısmında müthiş bir sancı duymuş. O sancıdan sonra, Bobby'nin eliyle uğraşmayı bırakıp o yanan kömür duygusunu duyana dek adamın kolunu ovmuştu. Ama bunun da hiç yararı olmamıştı, üstelik o Çarşamba Bobby'nin parmaklarını keseceklerdi hastanede. "Artık iyileşmiş sayılırsın," dedi babam Bobby'ye. Madenci üzüntüler içinde ayrıldı bizim evden, ama yarım saat sonra geri döndü, parmaklarını kımıldatabiliyordu. Evinde helaya girmiş ve dalgın dalgın, felçli elini uzatıp rezervuar tutağını tutup çekmiş. Bir şeyler olmuş ve adamın parmaklarına can gelmişti.

Babam bazen de, neden asla kalbe masaj yapmamanız gerektiğini anlatırdı. Bedenin uç kısımlarına masaj yapmalıydınız – el ve ayak parmaklarının uçlarına ve omurganın dibine. Dindar bir Katolik olan annem, hiçbir tepki göstermeden dinlerdi tüm bunları, Spiritüalisr Kilisesi'nden hiç hoşlanmasa da. Ne Latince duaları, ne de kutsal suları vardı, üstelik ayin bile yapmıyorlardı. Bir kez annem bana Spiritüalistlerin kilisede şeker bile yediklerini söylemişti. Ağabeyim ve ben Katolik olarak yetiştirildik. Babamın Spiritüalist olması hemen hemen bir rastlantı sayılır. Biri – kim olduğunu anımsamıyor – onu Spiritüalistlerin toplantısına katılmaya ikna etmiş. Babam toplantıya gitmiş ve pek inanmadıysa da konuk medyumun anlattıklarından etkilenmiş. Ama medyum anlattığı şeylere babamın inanmadığını anlamış ve babama aklından geçenleri bir bir söylemiş. Babama neler yapması gerektiğini bildirmiş ve bu da ona yetmiş : Babamın yapacağı şeyler, yatağa yatıp gevşemek, Efendimiz Duasını okumak ve Massa'yı çağırmaktan ibaretmiş.

Babamın bu yaşantıdan çıkardığı sonuç istatistiklerle doluydu. Boyu bir altmış üçtü, yatağı bir seksen uzunluğundaydı. "Massa," diye bağırdıktan sonra – paldır küldür! – birden bir dev oluverirdi. Çağırma seansı bittikten sonra, başı başucu tahtasına sıkıştığı için ağrır ve bacaklarının alt kısımlarında, ayakucu tahtasına sürtülmekten dolayı kızarıklıklar olurdu. Babam, "Boyum iki metre oldu," derdi.

Tedavi ettiği insanlardan para almazdı. Biz yoksulduk, bize gelenler de yoksuldu. Kilisede karşılaştığı o medyum, babama bir yeteneği olduğunu söylemiş, ama ağabeyim savaştan hemen sonra çocuk felcine yakalanıp hastaneden felçli bir kol ve bacakla eve gönderildiği güne kadar babam bunun nasıl bir yetenek olduğunu bir türlü anlayamamış. Babam ağabeyimin koltuk değneklerini fırlatıp atmış ve eczacı Charlie Hancock'a gidip eski bir aile geleneğine göre ona hazırlattığı bir şişe yağ alarak eve dönmüş. Bugün ağabeyim sapasağlam bir adam, yalnızca elini cebinden çıkarmak için biraz döndürmesi gerekiyor, o kadar.

Babam bu tuhaf hastalarla ilgilenmek dışında hiç bir şey yapmazdı. Babamın savaş malulü aylığıyla geçiniyorduk. Sara rahatsızlığı nedeniyle Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden emekli edilmişti – bir cephane fabrikasında çıkan patlama sonucunda böyle olduğunu sanıyoruz. Babam İskoçya'nın bilinmeyen bir köşesinde bomba yapımında çalışıyormuş, ama ayrıntıları kimse, tam olarak kimse bilmiyor : Savunma Bakanlığı patlamayı kamuoyundan gizlemiş. Babam gözünü hastanede açmış, kafatasına saplanan şarapnellerin çıkarılması için beş büyük ameliyat geçirmiş olması dışında hiçbir şey anımsamıyor. Ancak bazı ipuçları var. Babam sık sık uykusunda konuşur ve bazen de yabancı bir dilde akıcı olarak bir şeyler söyler. Biz bunun Lehçe olduğunu sanıyorduk, çünkü hastanede yatağının iki yanında yatan hastalar Polonyalıydı. Onun bu sözleri bilinçaltı yoluyla kaptığını düşünürdük. Oysa, Rusça bilen eşim de bu özel gösteriye tanık oldu ve bunun bir Slav dili olmadığını söylüyor. Babamın o şeyleri söyleyiş tarzı hiç değişmez. Uyurken, yinelenen o karabasan sırasında öfkelenir ve birilerini azarlar. Nefretle tükürür ve yüzünde bir iğrenme ifadesiyle homurdanarak bedeninden bir şeyler çıkarmaya çalışır. Biz bunun et parçaları olduğunu sanıyoruz. Bu yalnızca bir kuram tabii, ve o yabancı dille de bir ilişkisi yok. Pek çok şey gibi bu da bir gizem olarak kalacak.

Ameliyatlar çocukluğumun bir parçası olmuştur. Babam geçirdiği ameliyatları anlatmaya bayılırdı. O zamanlar beyin ameliyatlarında yalnızca lokal anestezi uygulanıyormuş, hasta ameliyat sırasında yarı bilinçli bir durumda olurmuş. Babam tüm o vınlamaları ve kafatasının tepesini biçen testerenin ısırışını anımsıyor. Beyninin bir kısmını almışlar ve oraya gümüş bir levha koymuşlar. Çocukken bu konuda epey kafa patlatmışımdır. Babam başındaki delikleri elimle yoklamama izin verirdi – daha doğrusu parmaklarımı eliyle tutup vazelinli saçlarının arasındaki çöküklüklere sokardı. Hindistan cevizinin tepe kısmındaki yumuşak yerlere dokunmak gibiydi. Arada bir bu deliklerden küçük, kanlı bir kemik kırıntısı çıkarırdı. Bu kırıntılardan büyücek olanlarını, Newcastle yakınlarındaki Dunstan Hill Hastanesi'nin doktorlarına götürüyorduk. Bu doktorlar babamın durumunu izliyor ve ilaçlarını ayarlıyorlardı. Küçük parçalar çıkınca da, bir süre bunlara bakıyor ve sonra sobaya atıyorduk. Bir ay kadar süren muayeneler için babam her

yıl hastaneye yatardı. Bu sürede ailenin öbür üyeleri tatile çıkabilirdi – ya gider, Jim dayımın Mocambe Körfezi'ndeki pansiyonunun çatı katında kalırdık, annem dayıma yemek pişirme ve servis işlerinde yardımı ederdi, ya da Mary teyzemin karavanını ödünç alıp bir hafta Saltburn'de kalırdık. Ortalama iki kez ziyarete giderdik babamı: Otobüs yolculuğu uzun ve pahalıydı. Ben ayakkabılarım ve yağmurluğumla babamın yatağına çıkar, dikkatle saklanmış bir kavanoz malt özünü mideye indirirdim.

Babam iyi bir babaydı ve işsiz olduğundan onu sürekli görebiliyordum. Çok güzel öykü anlatırdı, şimdi de öyledir. Acımasız boks öykülerinden oluşan geniş bir öykü dağarcığı vardı, bütün bu öykülerin kahramanı da kendisiydi. On altı yaşında profesyonel olmuş, İngiltere Tüy Siklet Şampiyonluğu için dövüşmüş, ama Micky McGuire ile yaptığı karşılaşmada yenilmiş. Anlattığına göre, bu maçı faullü bir yumruk yüzünden kaybetmiş. Babam McGuire'ı yere serip tam dokuza kadar saydırmış, ama adam yerden kalktıktan sonra bir sarılma hareketinin ardından ayrılırlarken babamın gırtlağına bir yumruk atmış. Babamın dediğine göre, ayrılma sırasında yumruk atamazmışsınız. O raundun kalan süresi içinde babam öyle bir yumruk daha yemiş ki, büyükbabam ringin ortasına havlu atmak zorunda kalmış. Annem, babamın yeterince idman yapmadığından yenildiğini, çünkü o sıralarda Ticky Hunten adlı bir kızla çıktığını söylüyor. Ama bütün bunlar, annem babam tanışmadan önce olup bitmiş, yani sanırım, annem bu konuda tahmin yürütüyor. Bu dövüşten kısa süre sonra babam yine amatör olmuş ve 1937'de İngiltere formasıyla Almanya'ya karşı Albert Hall'de Olimpiyat Tüy Siklet Boks Şampiyonu ve Altın Eldiven Sahibi Otto Kastner'le dövüşüp onu yenmiş. Yok hayır, doğrusu şöyle : Otto Kastner Altın Eldiven Sahibi boksörü yenmiş, babam da Kastner'i. Anlattığı boks öykülerinin çoğu da pek öyle şatafatlı yerlerde geçmemiş – örneğin, panayırlarda dövüşürmüş. Tüm öykülerde hep aynı deyimler: "Onu yere mıhladım ve orada koca göbeğini havaya dikti," der ve eliyle bir yerleri işaret eder. Bu öykülerin hemen hepsini ezbere biliyorum. Şimdilerde anlattığı zaman, yeni çeşitlemeler ve süslemeler için dinliyorum. Hepsi de, mimik ve el-kol hareketleriyle dolu, eksiksiz birer sanat yapıtı. "*Şurasına, şurasına, şurasına* çaktım" : İri işaret parmağıyla ağzınıza, burnunuza, gözünüze sertçe dokunur. Bu öyküleri belki de bu denli iyi işlenmiş ve canlandırılmış oldukları için yazı hammaddesi olarak kullanmak istemiyorum. Bir zamanlar hammadde olarak yararlı idiyseler de, şimdi artık değiller. Ama annemin konuşurken aklına geliveren anıları daha yumuşak, onun bu tiriviri şeyleri anımsayışını çok heyecan verici buluyorum : "Kızıl saçlı Dent ikizleri, banyodan sonra kurumak için arka bahçede çırılçıplak koşarlardı."

Öykü anlatma işinde babam bir dahidir. Çok küçükken oturur, onun bana resimli öyküleri okuyuşunu dinlerdim. Bir kez ağabeyime, babamın bana okuduğu bir öyküyü anlattım, ağabeyim hayretler içinde kaldı. "Bizim Craig *okumayı sökmüş*," dedi. Ama, henüz okumayı sökmüş değildim. Yalnızca, resimleri babamın yaptığı yorumlarla seslendiriyordum. Babamın o üç domuzcukla ilgili masalı nasıl anlattığını çok iyi anımsıyorum : Domuzlara saman ve dallardan bir kulübe yapan kurt onları yediği zaman, babam da beni havaya kaldırıp traşsız yüzünü yüzüme, "Ham, ham, ham," diyerek sürtmüştü. Ben bu aşırıya kaçan taklitlerle

öğrenmiştim ne öğrendiysem.

Bir de, babamın elma kabuğunu tek parça sarmal bir yay gibi soyup çıkarışına hayrandım. Çok sanatsal görünürdü bana. Ancak annem meyve almayı kesti. Meyve yemek, toplumsal konum simgesiydi ve babam meyve yiyip duruyor diye söylenirdi annem. Hep para sıkıntısı çektik. Bir süre, annem babam Pazar günleri gazete dağıtma işine girdiler, babamın kısıtlı malul aylığına bir katkı olması için. Sabah beşte kalkıyor, bizi uyurken evde bırakıp sekizde geri dönüyorlardı. Ama sonunda gazete dağıtıcısı – yani büyükbabam – ile kavga ettiler ve annem eve Rymer's adlı bir giyim mağazası olan yengemin verdiği dikişleri getirmeye başladı, giysiler üzerinde düzeltmeler yapıyordu. Bir başka gelir kaynağımız da konserlerdi : Babam kardeşi Charlie'yle bir gösteride çıkıyordu; Charlie beyaz papyonlu, kuyruklu ceketli beyefendi olur, babam da, kafasında kıpkırmızı bir peruka, dişlerinin hemen hepsi kapkara boyalı, köyün aptalını oynardı. Babam o sıralar başucunda bir sabit kalem ve kâğıtla yatmaya başladı, çünkü espriler aklına uyurken geliyor ve kahkahalar atarak uyanıyordu. Bazen babam ve Charlie bir Cumartesi öğleden sonrasını George Formy'nin bir plağındaki, 'I'm Leaning on a Lamppost' ya da 'Chinese Laundry Blues' şarkılarının sözlerini eksiksiz çıkarana dek durmadan çalarlardı. Yüzlerine sürdükleri krem boyalarla oynamama izin verirlerdi; o kızıl perukada saçların altındaki yapış yapış ağa sinmiş kokuyu genzimde hâlâ duyarım.

Ama, bu konser işleri de zamanla kesildi. Harold Swan'a kıyasla babama ödenen ücret konusunda tartışmalar çıktı. Harold daha fazla ücret alıyordu, çünkü şarkı söylüyordu ve fıkra anlatıyordu, ama annem onun iyi şarkı söyleyemediğini ve ayıp fıkralar anlattığını iddia ediyordu. Her neyse, babam kardeşi için biraz utanç konusu oluyordu : Harold Swan, babam sahnedeyken her an bir kriz geçirebilir diye bastırıyordu. Dediğinde de haklıydı ve annem buna karşılık yalnızca, Swanların evli olmalarına karşın bencilliklerinden ötürü çocuk yapmadıklarını eleştirmekle yetindi. Kavgada bile söylenmeyecek bir şeydi bu tabii, ve kavga da çıkmıştı zaten. Annem hemen alınırdı ve babam daha ılımlı olmasına karşın sara konusunda duyarlıydı, aslında bu konuda ikisi de çok duyarlıydılar. Babamın sara nöbetleri, o ayırdında değildi ama, dehşet şeylerdi. Bazen nöbetin yakın olduğunu bilirdik. Günlerce başı ağrırdı. Ama sık sık da, tam konuşurken ya da ıslık çalarken birdenbire yere yığılıverirdi. Belki aylarca, hiçbir şey olmadan geçerdi, ama daha sonra art arda altı nöbet birden gelirdi. Nöbetlerin ne zaman geleceğini önceden bilemezdiniz.

Çocukken bile korkmazdım bu nöbetlerden, çünkü çok gördüm. Annem çek-yat kanepeden üç kalın yastık alıp yere koyardı. Sonra, babamın koltukaltlarından ellerini geçirip göğsünde kenetler ve babamı yere yığıldığı yerden taş gibi sürükleyip yastıkları serdiği yere getirirdi. Ayakkabılarını, boyunbağını çıkarır, gömleğinin ve pantolonunun düğmelerini çözerdi. Sonra beklerdik. On ya da yirmi dakika kadar hiç kımıldamadan yatardı, yalnız bazen göz kapakları kırpışır ve ağzı yana doğru seğirirdi. Birden, sırtı fırına atılmış bir dal gibi bükülür, sanki aşağıya kayıyormuş gibi, çoraplı ayaklarını yere sürter, sonra iki eliyle başını tutup yere vurmaya çalışırdı, ama yastıklar buna engel olurdu. Ve haykırırdı. İşin en kötü yanı da bu haykırmalardı. Annemi ziyarete gelen bir papaz, babam bayılınca

anneme yardımcı olmak için beklemiş, ama sıra haykırmalara gelince kendini evden dışarıya zor atmıştı.

Beş dakika sonra yatışınca, gözlerini iyice açar, boş boş bakarak ağlamaya başlardı. Annem eteklerini toplayıp dizlerinin üstünde babamın göğsüne oturur, yüzünü onun yüzüne yaklaştırır, "Knobser, Knobser, Knobser," derdi yumuşak bir sesle. "Knobser", babamın boks maçlarındaki takma adıymış. "Genç hanım," derdi babam, ve annem kalkar, babama çay yapmaya giderdi.

Bu rahatsız edici baharatlı ilgi, tümüyle de tek yönlü sayılmazdı. Babam kanı kaynayan bir adamdır tabii, ama annem 1950'lerde "sinirlerinden rahatsız"dı. Kansızlık ve ruhsal çöküntü karışımı bir şeydi bu. Doktor birçok tonik şurup önermişti ve annem Sanatogen adlı birinde karar kılmıştı. Sanatogen pahalı bir şuruptu, ama psikolojik bakımdan yararlı oluyordu. Annem durmadan sinirlerinden söz ederdi, ama biz çocuklar, sinirlerinin harekete geçtiğini hiç görmedik. Belki ağlama nöbetlerine tutulmuş olabilir, ama herhalde gizli gizli olmuştur bunlar, ya da biz hiç ayırdına varmamışızdır. Çok zayıftı, ama kimse annemi çalışmaktan alıkoyamazdı, sabah saat dörtlere beşlere dek dikiş dikerdi. İşte bu Sanatogen, bizim o tuhaf lükslerimizden biridir. Bir de babamın Dettol banyoları vardı. Babam, annemin Sanatogen içme hakkını bir gereklilik olarak savunurken, o antiseptik banyolarının da tutkunu oluvermişti. Küveti doldurur, sıvıyı hiç acımadan, şişenin ağzından gırtlaksı sesler çıkara çıkara döker ve dezenfektanın suyun içinde beyaz bir ejderha gibi kıvrılıp bükülüşünü seyrederdi. Annem ona sürekli, şişenin kapağını kullanarak doğru miktarı ayarlamasını söylerdi, ama böyle yapmak babamın tarzı değildi. Çok ender olarak karamsarlığa kapılırdı, kapıldığı zaman da hep aynı şeyleri söylerdi. Ağabeyimle ben yaramazlık yapar, gürültü ederdik, onun da başı ağrır ve bize öldüğü zaman mezarına karahindiba çiçekleri bırakacağımızı söylerdi. Annem umursamazdı ve babamın bu kendine acımalarına dudak bükerdi. Annem pek kendisine acımazdı.

Annemde doğal bir ağırbaşlılık vardı, bu yönden babama hiç benzemezdi. Babam bir Pazar gecesi kiliseden eve dönüşü sırasında kestirme olsun diye kayalık bir yerden geçerken ayak bileğini kırmıştı. Dizine kadar çıkan ve ayağının üstünde, karda yürüyen birinin ayaklarına biriken şişkinliklere benzeyen alçısıyla bir hafta kadar sızlandı. Alçının üstüne resimler çizdik, imzalar attık. Ama babam sonunda kaşıntıya dayanamadı ve bir sabah kalktığımızda alçının kesilip halının üstüne atılmış olduğunu gördük. Gece saat ikide kalkmış, alçıyı kesip atmış, sonra da yatmıştı. İçtiği çayların da sonu gelmezdi. Her fincana tepeleme dolu üç kaşık şeker atar, fincanları art arda devirirdi. Helada herkesten çok o kalırdı, yanına çayını, sigarasını ve gazetesini alır, kapanırdı. İçerde at seçme işine dalardı. Pek belli etmezdi ya, iyi at seçerdi. Ama onun en büyük düşü futbol bahislerinde kazanmaktı. Cumartesi akşamları gazetenin fikstür sayfasını çarşaf gibi açar ve radyodaki *Spor Raporu* programının '75.000 Sterlin' nakaratını söylerdi. (75.000 Sterlin, Littlewood'un ya da Vernon'ın futbol bahislerinde ortaya konan en büyük ikramiyeydi.) Sonuçlar radyoda okunurken konuşan herkesi azarlardı. Bu varsıl olma konusu onun için ciddi bir uğraştı – kazanacağı paralarla açacağı kliniğin nasıl olacağına, müridlerini nasıl yetiştireceğine dair bir fanteziydi bu ve oynadığı kupona bakıp kazanamadığını görünce kısa bir süre söylenir, ya da su-

ratını asıp susardı. Yerel gazeteye mektup yazmaya kalktığı zamanlarda da, aynı biçimde titizlenir, yoğunlaşırdı. Evde herkes mutlak bir sessizlik içinde olacaktı. Pek rahat yazı yazamazdı ve en sevdiği yazı ise imzasıydı, süslü püslü, âlem bir şeydi.

Çocukluğumu geçirdiğim kasaba İngiltere'nin kuzeyinde bulunan o tipik, küçük, çirkin kasabalardan biriydi. Annem babam hâlâ orada yaşıyorlar, babam orayı çok seviyor ve hafiften de, oralı olmakla gururlanıyor. Stephenson ilk buharlı makine olan 'Roket'i bizim kasabada yapmış. Orada ilk golf pantolonu babam giymiş ve ilk Eton kesimi saçla (babası saçını keserken çıkan bir kaza sonucu) annem dolaşmış. Annem oradan ayrılmaktan yana, ama babam herkesin kendisini tanıdığı, *New York Güzeli* oyununda Blinky Billy rolüne çıktığı ve Apaçi dansındaki çevikliğiyle seyirciyi büyülediği o kasabada kalmak istiyor. Ama biz çocuklar, ayrıldık kasabadan. Sıradan bir yer gibi gelirdi bize, ama babamın arkadaşı Billy Llewelyn, testere taklidi yapmış, siyah karanfiller yetiştirmiş, bir seferde bir hafta hiç uyumadan durmuş ve üç solukta göğsünü doksan iki santimden yüz otuz iki santime kadar şişirmişti o kasabada. Konserler onun bu şişinmesi ve testere taklidi ile son bulurdu. Göğsünü son kerteye dek şişirdiğinde konuşamazdı. Uyuduğu zaman da, beş dakikada hemen transa geçerdi. Geceleri projektör ışığı altında bahçe işleri yapardı. Tüm bunları hiç de alışılmadık şeyler olarak kabul etmiyorum, her ne kadar babam Billy'nin bu becerileriyle sanki birer yurttaşlık onuruymuş gibi böbürlenmekteyse de. Aslında ben Billy'den çok, kemik veremi olan karısıyla ilgiliydim. Annem sıkıca tembihlerdi, onu ziyarete gittiğimizde bana sunduğu içecekleri içmezdim.

Ama, Billy Llewelyn bile babamın lanetine karşı koyamazdı. Babam iki kez lanet okumuş. İlk kez, savaş sırasında çalıntı viski satın almaktan babama yüz sterlin para cezası veren ve elinden meyhane işletme ruhsatını alan yargıcı lanetlemiş. Babam cezanın haksız *olduğunu* düşünüyor, çünkü o yalnızca birkaç şişe kaçak üretilmiş viski satın almak için anlaşmış. Ancak, viskileri çalan Kanadalı gecenin bir yarısında elinde revolverle çıkagelmiş, adam babamın üstündeki bütün parasını aldığı gibi, tüm yükü de ona boşalttırmış. Babam yıllık polis piyangosuna üç şişe viski bağışlamaya kalkınca yakayı ele vermiş. O böyledir zaten, kendisini suçsuz sandığından, suçsuz *olduğuna* inanır ve bunu hâlâ sürdürüyor. Daha sonra da mahkemede sanık mevkiinden yargıcı okunan lanet. Hemen tutarmış lanetlemeleri. Bir hafta içinde yargıcın karısı bir trafik kazasında ölmüş. Öbür lanetlemesi de, saralı olduğu için yerel Çalışan Erkekler Kulübü'ne girmesini yasaklayan kulüp yönetim kurulu üyeleri içinmiş. Yasaklamalarının gerçek nedeni, kâğıt oyunlarında babamın sürekli kazanması ve adamlara paralarını geri almak için ikinci bir şans tanımamasıymış. Bir iki saat oynar, sonra kalkarmış. Kalıp oyuna devam etmesini istediklerinde de, "Yok, yok. Sonra daha çok yitirirsiniz," dermiş. Lanet okumasından sonra on beş gün içinde kurul yeniden toplanmış ve adamlar babama ömür boyu ücretsiz üyelik hakkı verme kararı almışlar. Ama bu kez ölüm yokmuş; yalnızca birinin henüz evlenmemiş kızı gebe kalmış, birinin evi yanmış ve biri de büyük bir ameliyat geçirmek zorunda kalmış.

Aile olarak pek popüler sayılmazdık. Annemin bazı kendini beğenmişlikleri

vardı ve komşularımızın çoğuna yüksekten bakardı, bunun doğru bir tavır olduğuna inanarak. Örneğin, toplumda beceriksizliği yüzünden yitip giden Mary Haslam'a karşı böyleydi. Bu kadın curuf yığınlarından kömür ayıklar ve bir dizi değişik kişilerle olan ilişkileri nedeniyle hep gece dolaşırdı. Bir de babamın, çocuklarından birini parafin içerken yakaladığı Race ailesine karşı tavır takınırdı. Babam bu parafin işini Bayan Race'a söylediğinde, kadın çocuğa bir şamar aşketmiş, babama verdiği yanıt da bizim ailenin en tutulan şakalarından biri olmuştu : "Hiç umurumda değil, ben onu lamba için istemiştim." Babam oldukça arkadaş canlısı biriydi, ama sahip olduğu güçlerden dolayı duyduğu güveni fazla açık ederdi : Birileri beni ya da ağabeyimi ona şikâyet ettiğinde hep bizden yana olur ve kılımıza bile dokunan olursa onu gününü göstereceğini söylerdi. Ağabeyimle ben dokunulmaz soylular gibi davranırdık, ki çok sinir bozucuyduk. Oysa çok tuhaf bir mahallede oturuyorduk ve sopa yemeden eve döndüğümüz akşamlar pek enderdi.

Bir Pazar gününü anımsıyorum. Kömür toplayıcı Zebbie'yi görmüştüm, parmaklıkları orada, bir kömür çuvalı yüklediği bisikletini tepeye çıkarmaya çalışıyordu. Deli diye tanınırdı. Ona, "Hey Zebbie, seni Kömür Toplayıcı seni," diye bağırdım, adam elinde bir baltayla beni eve kadar kovaladı. Bir başka zaman da Alan Slab, ki daha sonraları cinayetten ömür boyu hapse atıldı, onunla dalga geçtiğim için beni karanlıkta parkın içinde kovalamıştı. Bir tuğla parçasını karanlığa doğru fırlatıp canımı kurtardım. Talihim varmış, tuğla gidip başına çarpmış. Biz çevremizdeki bu insanlara az çok güleryüz gösteriyor idiysek de, orta sınıftan kimseler bize pek sıcak davranmazlardı. İskoç eteğine kocaman bir gümüş çengelli iğne takılı Katryn Jatson gibi çok beğendiğim çocukların partilerine asla davet edilmezdim. Bunun nedeni de herhalde boyunbağı takmamamdı; bir sabah annem, babamın boyunbağlarından birini denerken yakaladı beni. Nedenini açıklamadım, hemen onu çıkarıp kareli fuları aldım – Rob Roy'culuk oynayacağımı söyledim, ama bunu, boyunbağı konusu gizlemek için söylemiştim. Sonunda, öbür çocuklar gibi benim de bir doğumgünü partim olmasını istedim ve olana kadar da, annemin başının etimi yedim. İşin başında, gelecek pek çok kişi vardı, ama anımsadığım kadarıyla, gelmeyi bir tek çocuk kabul etmişti : Alan Chapman, burnunun altında mavi bir yara iziyle, kasabada bir oğlandı. Evine gitmek zorunda olduğu saate kadar durmadan yedi içti. Oyun moyun oynamadık. Bana armağan da getirmemişti. Bir daha doğumgünü partisi yapmadık.

W. H. Auden okumayı, babasının kitaplarla dolu kitaplığının raflarından çekip aldığı Britannica Ansiklopedisi ciltlerinden öğrendiğini söylemiş bir zamanlar. Altı yaşımdayken babam bana insan profili çizmeyi öğretmişti. Yani, insan yüzü çizmeyi. Babam yüzleri hep profilden çiziyordu ve hepsi birbirinin aynısıydı. Sonraki iki üç yıl boyunca, kalas gibi dikilen ve birbirlerine profilden karşı duran pek çok insan resmi yaptım. Eski Mısır resimleri gibiydiler. Büyüyünce ressam olacağımı sanıyordum. Bir gün şair olacağın hiç aklımdan geçmedi – nedeni belki de oturduğumuz o rutubetli prefabrik evde hiç kitap bulunmamasaydı. Babam uçları kıvrık ve berbat durumdaki kovboy kitapları okudu bir zaman, annem boşa vakit geçirdiği için onunla dalga geçmeye başlayana kadar. Sonra bir süre hiçbir şey yapmadan oturdu. *Woodbines* sigaraları tüttürerek ve radyodan

Çalışırken Müzik programını dinleyerek. Bu programdan sonra *Çalışanlar İçin Eğlenme Zamanı* gelirdi – Arthur English ve, "Paltomu çıkarmadan programa başlıyorum," sloganıyla Kenn Platt. Annem *Bayan Dale'in Anı Defteri* adlı günlük diziyi severdi, biraz burun kıvırırdı ama yine de beğenirdi, çünkü dizi bir doktorun karısı hakkındaydı. Aynı toplumsal nedenlerle annem her Yılbaşı akşamı bize içyağıyla pişmiş tavşanlı böreklerimizi yedirdikten sonra *Kraliçe'nin Uluslar Topluluğuna Bildirisi*'ni dinlettirirdi. Anneannem Mulhollandlıydı ve annem bizim orta sınıftan aşağıya düştüğümüzün ayırdındaydı. Daha doğrusu, annesinin evlendiğinde düştüğünü. Babasını çok sevmesine karşın böyle düşünürdü. Benim babam da aynı şekilde düşmüştü : Babamın *Fransız* bir kadınla evli olan bir kuzeni vardı. Amcalarından biri York Belediye Başkanlığı yapmıştı. Ailesinde piskoposlar, belediye meclisi üyeleri, "mahkeme avukatları" vardı, ama babam en çok, (bir rastlantı sonucu) Aero denilen ve içinde hava kabarcıkları olan bir tür çikolata icat eden dayısını severdi. Ve kuzini Marie'nin konuşma vurgularını taklit ederdi. Yitirilmiş varsıllıklarının tek kanıtı, babamın ve kardeşlerinin yirmi bir yaşına geldiklerinde York kentinin özgür hemşehriliğine kabul edilmeleriydi. Bu hak babadan oğula geçiyor, ama ben hiç ilgilenmedim, babamın hafif yollu üzülmesine karşın. Hâlâ bazen içlenip bana başvurma olanağını bulunduğunu anımsatır.

Babam, çalışan sınıftan biri olarak, genellikle annemden daha mutluydu. Şimdi olsa, yine o miliranlıklarını yapabilir : Lady Astor bir konuşmasında, cinsel hastalıklar bulunabileceği gerekçesiyle eski askerlerin kollarına siyah şerit takmalarını önerdiği konuşmasında babam ona, "Seni korocu kız seni," diye bağırmış. Ve gençler, işledikleri suçlar nedeniyle yetiştirme yurduna gönderilecekleri zaman hemen ateşli ve sonuçsuz kalan kampanyalara girişmiştir. Babam hapishanelere inanmazdı. Bir kez, yerel meclis üyesi ve bakan Hugh Dalton tam kırmızı kurdelayı kesip bir fabrikayı hizmete açmak üzereyken, kalabalığın önüne fırlayıp makası kapmış ve malul askerler için ev istemiş. Bir hafta sonra ona bir ev vermişler – bu ev, ben on bir yaşıma gelinceye kadar oturduğumuz prefabrik evdi. Önceki evimiz iyi sayılmazdı, çünkü babamın sarası nedeniyle merdivenler çok sakıncalıydı; zaten birkaç kaburgasını kırmıştı. Babam daima haklı olduğuna inanırdı ve üst sınıftan kimselerden çekinmezdi. Ben doğmadan önce, annem katılma nöbetleri geçiren üç yaşındaki kızını mutfak masasının üstünde yitirmiş. O sırada üç aylık gebeymiş ve geçirdiği sarsıntı nedeniyle bebeğini düşürmüş. Doktor gece gelmeyi kabul etmemiş, sabaha kadar beklemelerini söylemiş. Babam da ona, anneme bir şey olursa onu vuracağını bildirmiş. Doktor hemen gelmiş.

Annem kasabadaki birkaç kibar insanla ahbaplık ederdi. Her Pazar kiliseden dönüşümüzde Bayan Wright'a uğrardık. Bayan Wright'ın oğlu eğitim denetçisiydi, adam Cambridge'te okumuştu. Bayan Wright tanıdıklarımız arasında "Observer" gazetesi alan biricik insandı. Biz "People" ya da "Sunday Post" alırdık ki, bunların ikisi de burnubüyüklerin gazetesi değildi. Bayan Wright duldu, işitme özürlüydü ve yalnızdı, yani annem onu yalnızca iyi niyetinden ötürü arıyordu. Ne olursa olsun, annem bana bir şeyin varlığını gösteriyordu. Emekli Başöğretmen Bayan Bennison'la da dosttu, bazen onun yanından çok tuhaf adları olan

kitaplarla dönerdi, *Spor ve Oyun Psikolojisi ya da Öğretmenler İçin Sağlık Bilgisi* – ki ben okuyacak yaşa gelinceye kadar saklandı bunlar. Bazı akrabalarımızın durumu bizden daha iyiydi : Arabaları vardı, Churchill'i tutarlardı ve Muhafazakâr Parti'ye oy verirlerdi, babamı sinir ede ede. Sonra kuzenim Brynley vardı – adından da anlaşılacağı gibi, kareli papyonu, Jeff Arnold marka kol saati, model uçağı ve pantolon askısı gibi varsıllık simgesi olan pek çok şeyiyle şık bir küçük delikanlıydı. Aile piyanosunun gölgesindeki beyaz post yaygıya yarı gömülü durumda, MacDonald's çikolatalarını dalgın dalgın atıştırarak *Eagle Yıllığı*'nın sayfalarını çevirirdi. Meccano oyununun parçaları orada burada aşırılmayı beklerdi, ama bende o yürek yoktu. Tüm toplumsal beceriler vardı onda: 'I Scream, You Scream, We All Scream for the Icecream' şarkısıyla tep dansı yaparken onu nasıl büyülenmiş gibi seyrettiğimi anımsıyorum.

Babası, Charlie amcam o konserleri düzenliyor, yangın söndürücüler pazarlıyor, araba alıp satıyordu. Çok güzel harf çizerdi. Rymer ailesinden olan eşi, bir giyim mağazasına ortaktı ve aristokratik migren ağrıları çekerdi. Yengem 1920'lerde çok güzel bir kızmış ve çok şık giyinirmiş. Evleri boncuk sallantılı perdelerle ve röprodüksiyon mobilyalarla doluydu – bu sözcükten öylesine etkilenmiştim ki, Jacob Çağı ve Elizabeth Çağı gibi, bir de Röprodüksiyon Çağı var sanmıştım uzun bir süre. Gençliğinde fena halde yolduğundan kaşları hiç çıkmaz olmuştu. Onlara gittiğimde, eve dönerken anneme bir sürü, sayfaları düzgün çevrilmiş kadın dergisi getirirdim. Yılbaşında bana üstünde Brynley'nin adı karalanmış bir kitap, bir el feneri ve artık sayfalardan oluşturulmuş bir defter vermişlerdi. Şimdi düşünüyorum da, ne kadar da cömertmişler. Ben bu konuda anneme çekmişim – annem bu lutfa batıcı bir armağanla karşılık vermişti.

Ben evde ayaklarımda tabanları bisiklet lastiği onarma takımıyla onarılmış basketbol ayakkabılarımla dolaşır, ketçap sürülmüş ekmek yer, parmağımın üstünde minik bir karnabahar gibi durup duran siğile bakardım. Annem, BeRo yemek kitabından öğrendiği yöntemle kelebek kalıplı kekler pişirir ve "çarşının o pis şeyleri"nden küçümseyerek söz ederdi. Gizli gizli hepimiz, "pahalı yumurtalı" çeşitlere özlem duyardık. Bir gün kuzenim Brynley'nin köşeleri kıvrık bir durumda Eagle Yıllığı geldi bizim eve. Kafam yazılardan çok resimlere çalıştığından ve bu yüzden yeniden silahlanma üzerine yapılan o ahlak propagandalarını, "hobiler"i ve "cep harçlığı" gibi şeyleri de atladığımdan (ki bunlar başka çocuklar içindi), Sparlets ampulleri (her neyse artık) olan jet tepkili otomobiller yapmaya hiç kalkmadım. Öte yandan, 'Lejyonun Talihi'ne bir göz atmamla birlikte, bir hafta boyunca şapkamın arkasına beyaz bir mendil sokulu olarak dolaştım, köpeğe "geriye dön" komutları vererek ya da bir çizgi romandan kapma Fransızca sözcüklerle ("U viy mon pet it") severek. Ortaçağ havası da etkiliydi o günlerde: Bana ağzı iple büzülen, soyluların kullandığı türden süet bir kese dikmesi için annemi ikna ettim, keseye de parlatılmış üç tane beş peni koydum. Çıkıp duvarın üstüne oturur, tuğlaları mahmuzlar, ve keseyi aşağıdaki köpeğe büyük bir yüce gönüllülükle fırlatırdım. Babama da, kasap Curly Morland'dan bir inek boynuzu istemesi için yalvarmıştım. Boynuzun dibini komşudan aldığımız testereyle kesmiş ve yorgan iğnesiyle bir delik açmaya çalışmıştık. Boynuzu bir kulaç sabahlık kordonunun ucuna bağlayıp boynuma asmıştım. Hatta bonuzdan

usturuplu bir zırıltı çıkarmayı bile başarmıştım sonunda, ama canım çıkmıştı. Annemin arka kapının önünde hafif bir kahkaha atarak yere çömelmesini anımsıyorum.

Ama Eagle'ın dünyası, benim çalışan sınıftan oluşuma öyle uzaktı ki. Bir çete için ad bulmakta (Mavi İnci Çetesi) işe yarıyorsa da, çeteye katılma ayini konusunda siz kendiniz bir şeyler bulmak zorunda kalıyordunuz –örneğin bizimkisi, bir şişeye işemek ve avcunuzda çakmak benzininin yanmasına katlanmaktı. Ve örneğin, ipekböceği yetiştirmek gibi, *Eagle*'da önerilen "etkinlikler" de, bizim çete toplantılarımızın havasıyla bağdaşmıyordu. Biz toplantılarımızda sera yağmaları planlar, sokaktan topladığımız izmaritleri içer ve Brian Fish'in canlı bir solucanı nasıl yediğini seyrederdik. *Eagle* yalnızca bir kez işime yaradı. Albert Schweitzer'in yaşamını *Eagle*'dan yürütmüş, yazının sonuna bir de, büyüyünce misyoner olmak istediğimi ekleyince kompozisyon dersinde tam not almıştım.

Esinlenmem için filmler gibisi yoktu. Her Cumartesi, bize en yakın sinema olan Hippodrome'a giderdim. Hippodrome Sineması Main Caddesi, Bryely Yolu ve Auckland Terrace kavşağında, kırmızı tuğladan yapılmış dev bir telsiz aygıtı gibiydi. Aşağı katta tahta sıralara otururdunuz, yukarıdaysa koyu kırmızı pelüş kaplı koltuklar vardı. Her yerde güçlü bir dezenfektan kokusu olurdu ve beton koridorlarda kapkara temizlik bezleri ve galvanizli saç kovalar görürdünüz. Tüm bu önlemlere karşın, eve sık sık pirelenmiş olarak dönerdim ve annem, içindekiler dibine çökmüş bir şişe Kalamin losyonu çıkarır, kaşınan ve kabarmış yerlerime sürerdi. Sonra pireleri bulmaya çalışırdı. Çamaşırlarımın kat yerlerini baş parmağının tırnağıyla tarardı, pire yerinden fırlayana dek. "Kıpırdama." İşaret parmağıyla baş parmağını sırayla çabucak yalar, sakin sakin bakıp birden atılır, tuttuğu pireyi bir iki saniye yuvarlayıp sersemletir ve ardından iki baş parmağının tırnakları arasında kırardı. Ama tüm bunlara değerdi o filmler. Kapıdaki kızın kesilmiş bilet parçalarını, sinemadakilerin yaptığı maymun ağacının dalını oluşturan tele takışına bayılırdım. Saten perdelerin üst üste yığılarak yukarıya çıkmasını severdim. Ernie Calvert'in saat onarımları ve Gus Bentley'nin bisikletçi dükkânı için bulanık, çizik reklam filmleri gösterirlerdi. Neredeyse hiç tırnaksız, kapkara ve törpü gibi çizgi çizgi parmak uçları olan bisikletçi Gus, yağmur fırtınasını andıran cızır cızır görüntünün içinden saçları dikkatle taranmış, elleri tezgânın altına gizlenmiş olarak sevecen bir yüzle gülümserdi. En önde otururdum, başım sanki burnum kanıyormuş gibi geriye atılmış, meyveli top şekerin sapı ağzımda ısıölçer gibi eğik, hiç kıpırdamadan, heyecanla seyrederdim filmi.

İlk seyrettiğim film *Büyük Caruso*'dur, baş rolde Mario Lanza oynuyordu. Annemle gitmiştik, bu yüzden yukarda oturduk. Babam sinemaya hiç gitmezdi, çünkü renkli filmler sarasına iyi gelmiyordu. Anımsıyorum, annem filmin sonuna doğru ağladı. Çantasından dantelli bir mendil çıkardı. 'Paris'te Akşam' parfümünün kokusunu aldım, yatak odasındaki masada dururdu mavi bir şişenin içinde, şişenin üstünde de gümüşi boyayla üçlü bir gölgesi olan Eiffel Kulesi resmi basılıydı. O günden sonra genellikle kendi başıma gittim sinemaya, karanlıkta eve dönerken kuytulardan kaçar, yolun ortasından yürürdüm. Çocuk matinesine gitmem gerekirdi, ama *Örümcek Adam* dizisinden filmler çok korkunçtu. Çocuk matinesinden eve ortalık aydınlıkken dönebilirdim, ama yatma zamanı geldiğin-

de, kurbanlarına yaklaşırken ayaklarındaki yüksek topuklu, siyah deriden çizmeleriyle kalın halıların üstünde salınarak yürüyen katil nerede diye aranır dururdum odada. Kamera tüm diğer ayrıntıları yok ediverirdi.

Bir başka korku ilahı da, *Apaçi* filminde oynayan Jack Palance'tı. Bu filme sansür kurulunun 'A' tipi belge verdiği kesin, ama sinemanın kapısındakiler, "N'olur, girelim bayım," dememizi ikiletmeden alırlardı bizi içeri. Önünde demir mahmuzuyla tam takım bir lokomotif sürüklenerek durur, Apaçi reisinin oğlu olan Jack Palance, Doğu Kıyısı'ndaki okulundan yurduna dönerdi. Jack Palance sırtında özenle dikilmiş siyah bir takım elbiseyle, umursamaz havalarda halıdan çantasını Jeff Chandler'ın tek atlı arabasının arkasına fırlatır, ona kendisini kabilenin yurtluk alanına götürmesini söylerdi. Palance yolda, eğitimi konusundaki soruya yanıt olarak geniş kenarlı siyah şapkasını başından alır, uzun ve parlak siyah saçlarını omuzlarına döker ve biz de, onun yüzünü tam olarak o anda görürdük – çıkık elmacık kemikleri, erimiş antrasit kömürünü andıran kısık gözler. Yüzü haftalarca düşlerimden çıkmadı. Onu *Hun Hükümdarı Attila*'da seyretmeye gitmek için mangal gibi yürek isterdi.

İlk kez sinemada âşık oldum – Çek yıldızı Bella Darvi'ye. Bu yıldız yalnızca iki film yapmıştı : Richard Widmark'la *Cehennem ve Med-Cezir Suları* ile Edmond Purdom'la *Mısırlı*. *Mısırlı* filmini görebilmek için kasabanın ta öbür ucundaki Essoldo Sineması'na kadar yürümek zorunda kalmıştım. Şık olmak için epey uğraşmıştım, özellikle de saçlarımla. (Aslında, bej renkli şortumun beline taktığım, Brynley'den bana kalma o pörsümüş kemeri sıkıştırmaktan başka yapacak bir şey yoktu.) Saçlarım kıvırcıktı, bense önde buldozer gibi tek bir dalga olsun istiyordum. Saçımı suyla ıslattım. Annemin Marcel marka saç maşalarından birini denedim. Fazladan dişleri olan buldog tipi bir maşaydı, minyatür bir elbise askısı gibi bükümlü bir şeydi. Ama sonunda, babamın Brylcreem'ini kullanmak zorunda kaldım. Birkaç avuç alıp başıma sürdükten sonra, perçemimi tunç bir kalıp gibi biçimlendirdim. Tüm *Mısırlı* filmi boyunca Brylcreem alnımdan akıp gözlerimi yaktı. Bella Darvi'nin başında kobra yılanlı bir başlık vardı, gözlerine çektiği çizgiler, sapları kulaklarına kadar uzanan tenis raketlerini andırıyordu. Ama bu, onun son filmiydi ve ben ondan sonra, *Desirée*'de oynayan Jean Simmons'la yetinmek zorunda kalacaktım.

İşte tam o sıralarda kitap okumaya başladım. Dokuz yaşımda kütüphaneye üye oldum. Sid Staveley adlı çocuk beni Liverpool Lordu Russel'ın *Svastikanın Kamçısı* kitabındaki fotoğraflarla tanıştırdı. Kitap yetişkinlere ait kitapların olduğu bölümdeydi ve plastik kapaklıydı. Fotoğraflarda görülen o zulümler bütünüyle uçup gitmiş belleğimden. Ve kitabın ahlak iletisi. Hâlâ anımsıyorum, bir fotoğrafta aşırı kilolu çıplak kadınlar ıslak bir avluda koşturuluyordu. İçlerinden biri, kameranın en yakınındaki, oldukça bulanık görünüyordu. O pörsük göğüslerin ve kadının karnının altındaki tüylerin kendi yaşamımdaki bir şeyle – örneğin, bedenimle – ne ilgisi olduğunu anlamakta güçlük çektim, ama imgenin bana verdiği ürpertiyi yanlış olarak cinsellik diye algılamıştım. Kütüphaneden ödünç aldığım kitaplar aslında – tarih damgasının o meymenetsiz darbesinin kulaklarımda sönümlenmesi – serüven öyküleriydi. İki yıl boyunca iki günde bir kitap bitirdim ve hepsini unuttum.

Sahip olduğum ilk kitap, bunu ciddi söylüyorum, gerçek bir kitap bile değildi. O zamanlar çıkan *Topper* adlı resimli bir derginin arka kapağında Robert Louis Stevenson'ın *Kaçırılan Çocuk* romanı resimli dizi olarak yayınlanıyordu. Her çerçevenin altında okunmasının gerekli olduğunu düşündüğüm açıklayıcı bir metin vardı. Bu arka kapakları topladım ve tamamlandığı zaman annemin ayaklı dikiş makinesinde bunları dikerek birleştirdim. Bu 'kitap' çocukluğumun büyük bir kısmını geçirdiğim bir yer oldu. Otuz yıl öncesinden belirli bazı imgeleri anımsayabiliyorum – tahta bir çarmıha bağlanmış Alan Breck ve bir evin simgesi olarak pencereye konan onun gümüş düğmesi; Breck ve David Balfour dev bir granit kayanın tepesinde ter dökerlerken kırmızı ceketlilerin aşağıda çalıları süngülemesi; Balfour'un yukarı tırmanması için Breck'in ona kemerini uzatması; başkanın dallarla hazırladığı gizli buluşma yeri. Stevenson'ın metnini bu güne dek hâlâ okumuş değilim.

On yaşındayken, Mulholland'lı bir başka varsıl kuzenim olan Rich'in okuduğu yerel bir devlet okulu için burs kazandım. Babası, John dayım, kuş yumurtaları satarak çok para kazanmıştı. Burs, o okulda okumam için gerekli eğitim ücretinin tümünü ve yatılı ücretinin de ancak yarısını karşılayabiliyordu. Kalan paranın bir kısmı ilçe eğitim müdürlüğünce, bir kısmı da annemin dikiş makinesinin başındaki uzun uğraşlar sonucunda kazandığı paralarla ödendi. Kraliyet Hava Kuvvetleri Yardım Sandığı ilk giysilerimin alınması için bir miktar para verdi ve Sandık Temsilcisi Bay Grice bir gün işten sonra bizim eve uğrayarak annemin formları doldurmasına yardım etti. Babam da Britanya Savaşı'nın anısına her yıl düzenlenen Kanatlar Günü'nde Sandık için para toplayarak minnet duygularını ifade etti. Babam bu hayır işinde tüm rekorları kıracağım diye uğraştı. Hiç kimse bir katkıda bulunmadan geçemezdi : Her yeri biliyordu ve tüm klüpleri, biraheneleri, patates kızartması satılan yerleri, futbol alanlarını dolaştı. Her gün, iki elinde beşerden toplam on tane içi bozuk para dolu ağır teneke kutu ile eve dönerdi, tenekelerin ipleri parmaklarını kesmiş bir durumda. Tüm rekorları babam kırdı, ama formları dolduran annemdi.

Okul için büyük bir bavul alındı ve Chalie amcam bir Cumartesi sabahı gelip bavulun iki yanına adımı ve adresimi yazdı. Evde geçirdiğim o son öğle sonrasında, gri gömlek ve çoraplarla çevrili bir durumda pencereden dışarıya baktım, Bobby Owen'ı seyrettim. Sırtına en iyi takımını giymişti, pantalonu çok boldu, hızlı hızlı tepeye çıkıyor, bir yandan da her zamanki gibi, tüm o süslemleri de yaparak, ıslık çalıyordu. Ve Bobby'nin karısı Ena bir gün çocuklarından birine karşı kötü davranınca babamın duruma nasıl el koyduğunu anımsadım. Çocuk dışarı çıkmış, yere çömelmişti. Kadın şişmandı, kapıdan zor geçiyor, elinde gerçek boyutlarda plastikten bir oyuncak tüfek sallayarak, "İçeriye, içeriye, *içeriye*," diye bağırıyordu çocuğa. Sonunda oğlan kıvrılıp bükülüp, bir gümüş balığı gibi kadını elinden kurtulmaya çalıştıysa da, kadın onu yakaladı ve tüfeği başına ve omuzlarına vura vura kırmaya başladı. İşte, o anda babam onu durdurdu. Her zamanki gibi ağzını bozdu : Kadına, "Şişko sadist," diye bağırdı. O sözcüğü ömrümde ilk kez duyuyordum. Babam içeriye girdi sonra ve hiç kuşkusuz iyi bildiğim bir sözcük daha söyledi, ama bu sözcüğü babamın ya da herhangi bir yetişkinin ağzından daha önce hiç duymamıştım. Annem mutfaktan hızla koşup geldi ve babama,

"Norman, bunun hoş görülecek hiç bir yanı yok," dedi. Bu kadarı da babama yetti. Biz satranç oyunumuza döndük ve babam her zamanki gibi hile yapınca öfkelendim. "Vezirini oraya mı oynadın yani?" dedim babama. "Parmağını çekersen, artık değiştiremezsin oyununu, bunu biliyorsun. Bak, işte çektin parmağını. Emin misin? Bak, bu son şansın, baba. Tamam mı?" Ama tamam değildi ve ben filimle onun vezirini yemeye kalkınca, kollarını satranç tahtasının üstünde sanki oyunun hakemiymiş de, oyundan birilerini atacakmış gibi sallar – ve hamlesini geri alırdı.

Evden ayrılıp okula gidince, hiçbir şey değişmeyecek sanıyordum. Bobby yine kahverengi kruvaze takımını giyip ıslık çalacaktı. Rudd Kupası karşılaşmalarında aldığım futbol madalyası, ben tatil için dönene kadar evde, pamuk döşeli yuvasında yatacaktı. Aslında, geride bıraktığım babamdı. Onunla gurur duyuyordum, o da benimle gururlanıyordu. İlkokulda maçlarımızı seyretmeye gelen tek baba oydu. Taç çizgisinin kıyısında bir aşağı bir yukarı koşturur, ya ne yapmam gerektiğini söyler ya da yüreklendirirdi beni. Oyun arasında takımın toplandığı yere gelir, tüm oyunculara ekstra mentollü şekerler dağıtır, yeniden taktik kurar, alandaki yerlerimizi değiştirir, ikinci yarıda alanın rakip kaleye doğru eğimli ve altı gollük bir farkın önemsiz olduğunu söylerdi. Maçlarda bizimle ilgilenmek üzere resmen görevlendirilmiş öğretmen Bay Navby ise, ağzında bizim gibi bir nane şekeri, babamı dinlerdi. Hep biz kazanırdık. Babam kazanma arzusu aşılardı bize.

Okuduğum yatılı okulda babamdan utanmayı öğrendim. Çok karmaşık bir süreçti bu. Ben öz be öz onun oğluydum ve altı yedi hafta öncesine kadar soyaçekim sonucu, ya da örnek oluşturarak onun bana verdiği o kendine güvenme duygusu, başkalarının gözünde boş bir övünmeden ibaretti. Babamın bana öğretmediği tek bir şey varsa, o da alçakgönüllü davranmaktı. Ragbi alanında ne zaman en iyi oyunu ben oynasam, bunun hep ayırdında olurdum. Babamın, o "kova, *kova* Catterick Camp" takımına karşı oynadığını anlatışını anımsıyordum. Scots Guard'dan iri bir açık oyuncusunu durdurarak, maçı nasıl tek başına aldığını anlatışını. Okulda, giderek daha az gözde biri olduğumu anlamaya ve bu yeni ölçütleri babama da uygulamaya başladım. Daha ilk birkaç gün bile bayağı yoksul biri olduğumu kavramama yetti. Babam bana önceden nasıl perende atıldığını öğretmişti. Yatağın üstünde yeterince yükselir, öne ya da arkaya perende atardım. Okuldaki ilk hafta içinde bununla çocuklara epey hava attım – amuda kalkıp ellerimin üstünde yürümek de istiyordum, babam gibi – ama sonunda yatağımın demir çerçevesi kırıldı. Durumu bildirmek zorunda kaldığım okul saymanı katı biriydi, ama acımasız değildi. "Şunu iyi anlamalısın Raine 3," dedi bana, "sen öbür çocuklar gibi değilsin, Ailen kırdığın yatağın yerine yenisini alacak durumda değil. Bu seferlik para ödemek zorunda kalmayacaksın, ama artık ayağını yorganına göre uzatmak zorundasın." O günden sonra bir daha yatak kırmadım. Babası bahçıvanlık yapan Humpreys bana babamın ne iş yaptığını sorduğunda ona, "Futbol antrenörü," demiştim. Manders'a da, beyin cerrahı olduğunu söylemiştim.

O okulda yedi yıl okudum. İkinci yıl dolana dek babam hakkında gerçeğe birazcık olsun yakın bir şey söylediğimi anımsamıyorum. Bir Pazar günü Jakefi-

eld'in büyükannesiyle büyükbabası beni öğle yemeğine götürmüşlerdi. Çenesinde bir yağ parıltısı görünen yaşlı adam bana, "Baban ne iş yapıyor?" diye sormuştu. Ona, "Savaş malulü," demiştim. Yetişkin birine yalan söyleyemezdim. "Demek sana bunun için burs verdiler." "Evet," demiştim ona. Çok da kötü bir şey sayılmazdı yani.

Ama anneme babama biraz rahatsızlık vermiş olmalıyım. Herhalde babam pek umursamamıştır, belki ne zaman tutacağı belli olmayan sara nöbetleri için üzülmüştür (ben üzülürdüm) ve bu nedenle okulumu görmeye hiç gelmemiştir. Annem tüm Okuma ve Spor Bayramlarında gelirdi, sırtında evde diktiği devetüyü Jaeger biçemi mantosu, başında 'iğne yastığı" şapkası ve her giydiğinde bana Kraliçe gibi göründüğü o yeşil ceketiyle okula her geldiğinde pek rahat görünmese de, bunu belli etmemeye çalışırdı. Ancak on altı yaşımdan sonra eve okul arkadaşlarımı getirmeye başladım. Hepsi babama hayrandı. Kendini tutamaz, onlara ayıp fıkralar anlatırdı.

Sonra, kendimi yine varsıl olarak duyumsamaya başladım.

Kendini horlamanın öpücüğüyle hiç öpülmedim. ❁

İngilizceden çeviren : Coşkun Yerli

ANLATININ SINIRLARI : ÇOK KISA ÖYKÜ, DÜZYAZI ŞİİR VE LİRİK ŞİİR

JOHN GERLACH

Deneme ve şiir gibi bütün, tam, doyurucu biçimlerde olduğu gibi öyküler de bir noktayı – bir eğretileme ya da düşünmenin durağanlığı olarak değil zaman ve uzamın yanılsaması altında bir noktayı sergiler.

ANLATI biçimleri ve yazınsal türler arasındaki ayrım çizgisi kesinlik taşımıyor. Kimimiz bu akışkanlıktan keyif bile alabiliriz, bir epigraflar kataloğu, hızlı yüzen balıklar ve tek başına gezen balıklar üzerine bir deneme, keder ve zevk üzerine bir vaaz, sahne yönergeleriyle dolu tiradlar, geçip giden gemilerden gelen raporlar ve Büyük Beyaz'ın ardından üç günlük bir takiple çıktığımız yolculuğun tadını çıkarırız. Bütün bunları anlatı, belki de roman olarak adlandırmayı istiyoruz. Ancak öte yandan mikroskobu çıkardığımızda başka bir günlük çıkıyor karşımıza. Peki sonunda öykünün en küçük birimine, yani kendi başına bir bütünlük taşıyan ve doyurucu bir düzyazı kurmacaya ne zaman ulaşıyoruz? Bir öykü başka bir şeye, örneğin bir şiire dönüşebilir mi? Eğer dönüşebiliyorsa bu tür ayrımlar gerçekten önemli mi? Bir yapıt öykü ise ya da değilse bu yapıta farklı mı yaklaşacağız?

Çağdaş anlatı kuramı anlatının en küçük birimi sorununu uzun bir süredir tartışmakta. Roland Barthes bu birimin bir tümceden daha küçük olduğuna ve daha büyük modeller kapsamında yer aldığına inanıyor. Ancak bu büyük yapıların bütünlüğüyle ilgilenmiyor Barthes. Bir başka eleştirmen Helmut Bonheim bir anlatıyı dört öykü biçimine ayırıyor (betimleme, aktarma, konuşma ve yorum) ve bunların öykülerin artsüremli olarak karşılaştırılmasında ve romanların kısa öykülerle karşılaştırılmasında nasıl kullanılacağını gösterir. Ancak görünen o ki, Bonheim öykü yaratmak için bu biçimlerde küçük birimlerle düzenleme yapmaya gerek duymuyor.[1]

Öte yandan Gerald Prince anlatı için küçük bir birim belirliyor, bu birimi bir olaylar sekansında bir zaman farkı olarak tanımlıyor. "John ve Mary yemek yedi" tümcesi yalnızca bir anlatım içerir, oysa "John yemeğini yedi, Mary de yedi, en son Bill yemeğini yedi", içerdiği farklı zaman dilimiyle Prince'e göre bir anlatıdır.[2] *Narratology*'nin sonlarına doğru Prince somutluk, zamanda olası değil kesin bir konum sahibi ve insancıl bir önem taşıyan ve yalın anlatı ile öykü arasındaki ayrımı durulaştırmaya yardımcı olan "anlatılık" (narrativity) kavramını önerir. Ancak kitap boyunca verdiği örnekler, kendi oluşturduğu örnekler; gerçek örnek-

lerde öyküyü anlatıdan ayırmak ve ilgili türler arasındaki sınırları incelemek daha eğitici olurdu.

Bildiğimiz kadarıyla her anlatılan ya da aktarılan olay gerçek anlamda bir öykü olarak anlaşılmaz. Bunun bir kanıtı olarak örneğin Kristin Knutson'un yaklaşık 850 sözcükten oluşan denemesini düşünün. Babasının buz pateni yapmak için yer arayışını ve kendi kasabasından çocukların babasının çevresinde toplanmasını betimleyerek başlar, sonra sadece babası, erkek kardeşi ve kendisinin katıldığı kısa bir gezintiye odaklanır. "Öylesine kusursuz duru bir biçimde donmuş ve neredeyse görünmez olan" buzlu bir gölcük keşfederler. Üçü balıkları izlerler, sonra buz pateni yapar ve balıkların onları nasıl gördüğünü düşünmeye koyulurlar. Gölcüğe daha sonra yeniden döner, ancak o duru buzdan söz etmez, arayışını sürdürür : "dünyayı bu biçimde görmek... bu duru asılı bakış açısından, arada gizli, bulanık ya da biçimsiz hiçbir şey yok... bu da başlı başına bir cennet sayılır!"[3]

Bu bir anlatı, ancak bir kimsenin deneyiminin aktarımı ve lirik bir şiire de uygulanabilecek olan bir betimleme olduğu için gerçek anlamda bir öykü değil. Gerçekten de buradaki etki temelde lirik. Anlatının Knutson'un babasıyla başlamasına karşın gerçek odak noktası bir başka izleyiciye, gölcüğe ve gölcüğün simgesel önemine kayar. Burada bir çatışma var : konuşan, Romantik dönem ozanlarının geleneksel arzusu olan, ama bir türlü ulaşamadıkları görme, bir olma ve nesnelerle iletişim duygusunu yeniden kazanmak ister, bu nedenle ozanların stratejisine başvurur, olayı bir eğretileme olarak algılar. Çatışma kahramanlar arasında değildir; kahramanlar izleyici olarak tanımlanmıştır, çatışma ise, eğer çatışma varsa, konuşulanın kendisindedir. Kuşkusuz denemeler kurmaca değildir, yalnızca bunu temel alarak bile denemeleri kapsam dışında bırakabiliriz, ancak kurmaca olsalar bile yukarıda belirtilen türden ayrımlara dikkat etmemiz gerekirdi.

Tümevarımsal bir yaklaşım izlemek için öykü etkisi taşıyan bir yapıtı ele almalıyız. En kısa uzunluk Knutson'un 850 sözcüklük denemesinin çok altında. Scott Sanders *Wilderness Plots*'daki öykülerinin çoğunda ortalama 400 sözcük kullanır. Enrique Anderson Imbert "Tabu"da sadece 29, (ya da ram söylemek gerekirse İspanyolca özgün metinde 31) sözcük kullanmış :

> Koruyucu meleği Fabian'a, omzunun ardından şunları fısıldadı :
> "Dikkatli ol, Fabian! Ağzından *duayen* sözcüğü çıkar çıkmaz ölmen gerektiğine karar verildi."
> "Duayen mi?" diye sordu Fabian büyük bir merakla.
> Ve öldü.[4]

"Tabu"yu öykü konumuna yerleştirmek istemeyip bir espri olarak adlandırmayı yeğleyebilirsiniz. Okurların çoğu bunun bir öykü olup olmadığını düşünmekten önce anlatılana gülümseyeceklerdir. Ama bir dereceye kadar "Tabu" öykü izlenimi veriyor. Bir öykünün gerilimi var Tabu'da; doğrudan ölüme götüren bir fısıltı. Oldukça çarpıcı bir olay anlatılıyor. Bir bütünlüğü olduğu da kesin. Öykülerin sınırlayıcı ve yok edici özelliğinden söz edebiliriz; Fabian da burada yok

ediliyor.

Bütünlük başlı başına bir öykünün öykü olmasını sağlamaz. Denemeler de şiirler de bütünlük taşır. "Tabu"nun bir olay aktarıyor olmasına karşın, bir olayın betimlenmesi öykü özelliği için tek gereklilik mi? Buzdan balığa bakmak da bir olay değil mi? Niçin bu olayın anlatılması tam anlamıyla bir öykü sayılmıyor?

"Tabu"yu bir öykü olarak incelemeyi sürdürürsek "Tabu"da var olandan çok eksik olanların oluşturduğu geleneksel kurmaca öğelerinden söz etmek daha kolaylaşır. Elimizde sadece uzamsallık var (meleğin Fabian'ın omzunun arkasında olduğunu biliyoruz). Fabian ile ilgili çok az şey biliyoruz, en azından bunun sık rastlanan bir isim olmadığını biliyoruz. Adı Carlos ya da Juan değil, Fabian. Öldüğünü biliyoruz, ama ecel terleri dökmesine tanık olmuyoruz. Bir tür çatışma var, ama gerçek kahraman, Tanrı görünmüyor. Fabian'ın, rakibi karşısında hiç şansı olmaması nedeniyle bunun gerçek bir savaş ya da gerçek bir çekişme olup olmadığını merak ediyoruz. Onurlu bir çatışma olmadığı için, bunun gerçekten bir öykü olduğundan, olayların bağlanmasını bir yana bırakın, gelişmesinden bile kuşku duymaya başlarız.

Öykü olduğu daha az tartışma götüren, "Tabu"da eksik olanlara sahip bir başka örnekle, Scott Sanders'ın *Wilderness Plots* başlıklı kitabından " Yoksulluk Suçu" ("The Crime of Poverty") ile devam edebiliriz :

> Katillerin hücrelerinden farklı olarak borçluların hücrelerinde demir parmaklıklı pencereler vardı. Parmaklıklar arasında Gallipolis Jennings yoksulluk suçuna bulaşmayan vatandaşların neler yaptıklarını izleyebiliyordu. Kendi yoksulluğuna dürüstçe ulaşmıştı, aklınıza gelen her tür tehlikeyle dolu, toprak kayması, sel ve banka borcu dahil. O hücresinde keresteleri incelerken ailesi komşuların yanında kalıyordu.
>
> Arada sırada alacaklılar onunla para konusunda konuşmak için yanına geliyordu. Ama insan havadan gümüş paralar çıkartabilir mi ki? İlk önce şerifin karısından bir çıkrık aldı, yün eğirerek borçlarını temizleyebileceğini düşünüyordu. Ama parmakları işin erbabı olduğunda bile kendini aklamak için dokuz yıl daha çalışması gerektiğini gördü. Daha sonra mum yapmayı denedi, böylece zamanı yedi yıla indi. Dışarıda iş bulması gerektiği açıkça anlaşılıyordu, yoksa borçlarını ödeyemeden çürüyüp gidecekti.
>
> Sabanını, at arabasını ve atlarını alacaklılara teminat olarak verdi, bu fedakârlığı nedeniyle gündüzleri hapishane dışında geçirmesine izin verildi. Ancak hücresinden herhangi bir yönde dört yüz elli metreden öteye geçmesine izin verilmedi. Bu konuda bile şanslıydı Şerif'e göre, çünkü 1799'da sınır sadece iki yüz metre idi. "Bu İngiliz yasası olmasa da olurdu," diye yanıtladı Jennings. "Ama buna uymak zorundasın," dedi Şerif.
>
> Hapishaneden dört yüz on metre uzaklıkta bir eyerci vardı. Eyerci, suçlu olması nedeniyle düşük ücretle onu işe almayı kabul etti. 1805'te hapishane sınırları federal yasayla dört yüz metreye indirildi. Bu nedenle Jennings daha yakınlarda bir iş aramaya başladı. Karısı ve çocukları yeniden Rhode Island'a taşındılar. Atları alacaklıların ahırlarında yaşlanıp gitti.
>
> Nalbantlığı öğrendi, deneyimsizliği nedeniyle ilk altı ay ücret almadan

çalıştı. Nalbant dükkânını hapishaneden yasal sınırdan aşarak, yaklaşık beş yüz metre uzakta tuğla bir binaya taşıyınca, Gallipolis Jennigs ay ışığı olmayan bir gecede Ohio'yu tamamen terk edip Indiana'da ne tür işler yapabileceğini görmeye gitti.[5]

"Tabu"da örtük olan geleneksel kurmaca öğeleri burada belirgin. Ortam ayrıntılı olarak verilmiş, ilkönce "demir parmaklıklı pencereleri" olan bir hücre, daha sonra hapishaneden dört yüz metre uzaklığı kapsayan bir uzam.

Zamanı biliyoruz, on dokuzuncu yüzyılın ilk dönemi; yeri biliyoruz, Ohio, Kahramanın adını tam olarak biliyoruz ve bu Fabian'ınkinden çok daha tuhaf bir isim. Belki Jennings, Ohio'da çoğunlukla Fransızların yaşadığı ve Fransızların kendi kökenlerini unutmamak için taktıkları Gallipolis adlı kenttendir, belki de Jennings gerçekten de ismini kentin isminden alıyor.

Burada çatışma örneği "Tabu"dakinden çok daha açık seçik bir biçimde ortaya konuyor. Gallipolis belirsiz bir zaman ve uzamda kulağına bir şey fısıldanan biri değil. Gallipolis belirli ve tanımlanabilir bir suç işleyen, yoksulluk suçunu işleyen biri. Gerçek düşmanın ekonomik ve toplumsal olmasına karşın yün eğirme, mum yapma ve eyer yapma arasında ekonomik üretkenlik açısında ayrımkarşıtı – en azından kısmen – nalbantın kişiliğinde ortaya konmuştur. Nalbant, Gallipolis'i açık bir biçimde aldatmaz, ancak tutuklunun durumundan yararlanmaktan da geri kalmaz. Daha da önemlisi Gallipolis kendi özgürlüğünü kazanma arayışında sırasıyla başarıya ulaşır ve başarısızlığa uğrar, hedefine yaklaşırken koşullar onu uzaklaşmaya zorlar. Başka bir deyişle elimizde bir olay örgüsü var ve bu olay örgüsünün varlığını öykü ile özdeşleştiriyoruz.

"Yoksulluk Suçu"ndaki bir öğe, olay ile öykü arasındaki ilişki üzerine ışık tutar nitelikte. Mülkünü teslim ettikten sonra ve "gündüzleri hapishane dışında geçirmesine izin verildiğinde" Gallipolis'in çeşitli işleri denemek yerine "ay ışığı olmayan bir gecede Ohio'yu tamamen" terk ettiğini varsayalım. Öykünün burada sona erdiğini düşünelim. Okurların çoğu bu biçimin daha zayıf olduğunu, öykü olarak bile değerlendirilemeyeceğini düşünecektir. Gallipolis sorunu çok daha basit bir biçimde çözebilirdi – bir suçlu olduğundan kaçma şansı vardı ve bu şansını değerlendirdi. Bu bir olay, ama önemli bir olay değil; bütün suçlulardan beklediğimiz bir şey. Öykünün tam biçiminin önemi suçlu olduğu söylenen kişinin dışarıdaki haklı insanlardan daha doğru bir adalet duygusu, çaba ve sabır göstererek büyük bir dürüstlük örneği sergilemesinden kaynaklanıyor. Onun suçunu algılama biçimimiz değişir; bir eylem izleksel bir anlatıma dönüşür. Bu yorumun, "Bir suçlunun kaçıp gitme şansı vardı ve bunu kullandı" anlatımına indirgendiğini de söyleyebiliriz ancak "suçlu" sözcüğünü ironik olarak algıladığımızda eylem önem kazanır. Bunu Generald Prince "nokta" (point) olarak adlandırır.[6] Eklenen bu öğe, kapalılığı bütünlüğe dönüştüren bu sonal bütünlük, zayıf bir öyküyü iyi bir öykü haline getirmekten daha önemlidir. Olayların, eğer bir öykü oluşturacaksa, izleksel büyüklüğe gereksinimleri vardır ve bu tür olaylar kahramanı algılama biçimimizi değiştirmemizi sağlamalıdır. Ancak olay örgüsü, Fabian'ın öyküsüne dönersek, öykü duygusunu vermek için gerekli değildir.

"Tabu"nun bize öykü gibi gelmesinin nedenlerinden biri "nokta"yı hisset-

memiz ve kahraman ve güdü gibi konularda mantıklı bir biçimde fikir yürütebilmemiz. Kendi başımıza yapının büyük bir kısmını kurmamız gerekiyor, öykü bizi bu tür bir yapı kurmaya kışkırtıyor zaten. Sanders'in öyküsündeki gibi ironi yoluyla bunu yapıyor; koruyucu meleğin koruyucu olması gerekir, ama bu örnekte hiç de öyle değil. Bu melek ya Fabian'ı tehlikeye sürükleyen bir zevzek ya da ilahi bir önseziyle Fabian'ı ortadan kaldırmaya çalışma planının bir parçası. Her iki durumda da insanın böyle melekleri olursa şeytana ne gerek var. Fabian'ın kişiliği ile ilgili ipuçları arayabiliriz. Elimizdeki tek ipucu "büyük bir merakla" sorması, ama bu sözcükler bizim epey işimize yarayabilir. İlahi onaya karşı insan doğasıyla ilgili bir şey söylüyor bize. İnsanlar meraklıdır, güvenemezler, soruşturmaya düşkündürler. Tanrı bilir, sistemler kurar, büyük olasılıkla da tuzaklar kurar. Elma yemekten daha basit şeylerle bile tuzağa düşebiliriz. Ama eğer Tanrı tuzak kuruyorsa, kahkahaya karşı dikkatli olmalıyız. Son sözü her zaman Tanrı söyler, bu nedenle bizim kahkahamız korkunun izlerini taşır. Benzer bir biçimde *duayen* sözcüğü üzerinde durabiliriz. Tanrı, Fabian için niçin özellikle bu sözcüğü seçti? "En kıdemli kişi" alınganlık gerektiren bir kavram mı? Yoksa sözcük her varlığın en kıdemlisi olan adının anılmasını istemeyen Tanrı'ya mı yönelik?

Üzerinde ilk durduğumuz sözcüğün, "büyük bir merakla"nın İspanyolcası *azorado*, tam olarak "korkmuş" ya da "ürkmüş" olarak çevrilebilir. Bu bizim yorumumuzu tamamıyla değiştirebilir, ancak "öykülük" anlayışımızı pek etkilemez. Gene İspanyolca özgün metinde Fabian'ı tuzağa düşüren sözcük "duayen" değil *zangolotino*, bu da İspanyolcada "anasının kuzusu" gibi bir anlam taşıyor. Eğer Fabian'ın yaşadığı trajediyi bunların ışığında yeniden yorumlarsak, Fabian'ın anasının kuzusu olup olmadığı ve bununla aşırı gurur duymasından dolayı cezalandırılıp cezalandırılmadığını düşünürüz. Ya da belki bu yasaklı sözcük tamamen anlamsızdır ve bunun özünde seçimin nedensizliği yatar. Tanrı, insanın açıklayamayacağımız nedenlerden ötürü sakınması gereken sözcükleri kendisi seçecektir.

İngilizce ya da İspanyolca (ya da Türkçe) boşlukları doldururuz. Bu da önemli başka bir konunun anahtarı olabilir : öykü, nedensellik, bağlantılar ve güdüler ile ilgili açıklamalar oluşturmaya çağırır bizi. Bunları önemli ölçüde oluşturduğumuzu duyumsadığımızda (yani öteki önemli öğe olan "nokra" ile birlikte) öykü olduğunu duyumsarız. "Tabu" sorduğu sorulara yanıt önermiyor, ama soru sormanın ne kadar boş olduğunu gösteriyor. Tanrı'nın kesin gücü ve bürokratik nedensizliği arasındaki bağlantı bizi tam bir bir yapboz içine düşürür : bu durumda mutlak güç ile mutlak aptallık arasında bir ayrım gütmek olanaksızdır. Belki de bu nedenden ötürü güleriz : mutlak geçişsizliktir karşımıza çıkan, ilk önce bir sözcük oyunuyla öykü olanaklarını çağırıyor, daha sonra düş kırıklığına uğratıyor ve bu düş kırıklığından bir öykü çıkıyor. Bizim insanları, kim olduklarını, ne yaptıklarını, zaman ve uzamdaki insanları düşünmemizi sağlıyor. Fabian'a hiç şans tanınmıyor; ancak çoğumuz ona şans verilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu öyküde bir olay örgüsünü gösteren bir ereğe doğru herhangi bir ileri ya da geri kayma yok, ancak okurun izlek konusunda kararında bir ileri geri hareket söz konusu. "Tabu" bu kısalık özelliğiyle bir noktayı, karşıtlam yoluyla bir izleğe dönüşen bir olayın taşıdığı önemi vurguluyor. Prince'in sözleriyle söy-

leyecek olursak, tam bir anlatılık özelliği taşıyan bir anlatı "sıradışı ve sorun yaratan bir şeyi, alıcısı açısından ilgili ve önemli bir şeyi temsil eder, örneklerle gösterir ya da açıklar : bir anlatının seslenme gücü zamanda olaylarla ilgili ünlem dolu (ve sadece bilgilendirici olmayan) iddialar dizisine denk olmalıdır."[7] Öykü denince akla gelen öykü biçimini, aktarılan olayda gerçekte ne olduğundan çok, okur adına oluşturulan spekülasyonlar ile tanımlamak daha doğru olur. Okur, kahraman ve güdü açısından düşünmeye zorlandıktan sonra olay örgüsü de, ayrıntılı bir kahraman ve ortam duygusu da önemli değildir.

Öykü denince akla gelen öykü biçimini, aktarılan olayda gerçekte ne olduğundan çok, okur adına oluşturulan spekülasyonlar ile tanımlamak daha doğru olur. Okur, kahraman ve güdü açısından düşünmeye zorlandıktan sonra olay örgüsü de, ayrıntılı bir kahraman ve ortam duygusu da önemli değildir.

Artık öykülerin şiire dönüşüp dönüşmeyeceği konusundaki soruya dönmenin zamanı geldi. Düzyazı şiirler iyi bir başlangıç noktası oluşturuyor, çünkü bunları, görsel olarak çok kısa öyküden kolaylıkla ayırt edebiliyoruz. Öykülere benzeseler de, genelde şairin alanı olarak görülüyor düzyazı şiirler. Stephen Fredman'ın da belirttiği gibi düzyazı şiirler "bir yandan olgunun 'düzyazı' bölgesine çağırıp inceleyip şiire hakikatin alanını bırakırken, öte yandan öykü ya da bir düşüncenin ilerlemesine engel olan dile karşı bir hayranlığın (söz oyunları, uyak, yineleme, eksiltme, karşıtlık, aşırı eğretileme kullanımı ve söylemin ince bir biçimde öne çıkarılması yoluyla) kanıtıdır."[8] Bu iddiaları şair W. S. Merwin'in "The Dachau Shoe" ("Dachau'dan Gelen Ayakkabı") başlıklı yapıtıyla sınayabiliriz :

> Kuzenim Gene (aslında sadece ikinci kuzenim) Dachau'dan bir ayakkabı almış. Oldukça yıpranmış bir ayakkabı. Her şeyden önce en iyi kalite değil, diye açıklama yaptı. Tabanı boydan boya çatlamış, her iki yanı da açılmış ve üst taraf ayağın yumru kısmından kopmuş. Ayakkabıda ne bağcık var ne de topuk.
>
> Bunu çalmadığını açıkladı çünkü büyük olasılık, ölmüş olan bir Yahudiye ait olabilirmiş. Küçük bir şey istiyordum diye açıklama yaptı. Rusların her şeyi yağmaladığını açıkladı. Ne olursa alıyorlarmış. Her şeyden önce en iyi kalite olmadığını açıkladı. Eğer iyi bir şey olsaymış muhafızlar ya da kapolar çoktan alırmış. Bir şey bulabildiği için şanslı sayılırmış. Herkesin bir şeyler kaptığını açıkladı. Adamların çoğu bayrak, hançer ya da madalya ya da bu gibi şeylerin peşindeymiş, ama bunlar onun pek ilgisini çekmezmiş. Bir süre ayakkabıyı şöminenin üstüne koymuş, ama bunun bir hatıra eşyası olmadığını açıkladı.
>
> Kinci olmanın hiçbir yararı olmadığını açıkladı. Kinci olmadığını açıkladı. Kimse mükemmel değildir. Doğruyu söylemek gerekirse bizim ortak bir

Alman büyükbabamız var. Ama bu yüzden savaşmak zorunda kaldığımızı açıkladı. Dachau'da olanlara hiçbir zaman izin verilmemesi gereken bir suç. Savaş devam ederken bunu durdurmak için bir şey yapamazdık diye açıklama yaptı, çünkü her şeyden önce savaşı kazanmalıydık. Her zaman her istediğimizi yapamayız, diye açıklama yaptı. Rusların da birçok Yahudiyi öldürdüklerini açıkladı. Birkaç yıl sonra ayakkabıyı bir çekmeceye kaldırdı. İçinin tozla dolduğunu açıkladı.

Ayakkabı şimdi bodrumda bir kutunun içinde. Kaloriferlerin ayakkabıdaki çatlakları daha da açtığını açıklıyor. Ama ne zaman isterseniz size ayakkabıyı göstermeye hazır. Ayakkabının görünümünü ayrıntılı açıklıyor. Buna katlanmanın, kendisi için bile ne kadar zor olduğunu açıklıyor. Nasıl yağmur yağdığını ve oraya ulaştığında pek bir şeyin kalmadığını açıklar. Değerli bir şey kalmadığını, kalmış olsa bile insanın bunları alırken yakalanmak istemeyeceğini açıklar. İçerideki her şeyin nasıl koktuğunu açıklar. Tam oracıkta, çamurun içinde, büyük olasılıkla tam ayaktan çıktığı yerde duruşunu açıklar. Bunu alıp saklaması gerektiğini açıklar. Böyle bir şeyi.

Gerçekten de gidip görmelisiniz. Size ayakkabıyı gösterecektir. Tüm yapmanız gereken rica etmek. Gördüğünüzde öyle pek ilginç bir ayakkabı olmadığını göreceksiniz, ama açıklamalarından çok şey öğreneceksiniz.[9]

Öykü sadece bir kişilik ve ortam oluşturma sorunuysa, "Dachau'dan Gelen Ayakkabı" öykü olarak nitelendirilebilir, çünkü "Tabu"dan daha sağlam bir biçimde tanımlanmıştır. Anlatıcının Gene'in evinde olduğunu biliyoruz, anlatıcı bu uzamdan seslenmese de, bu, öykünün uzamını oluşturuyor. Kapalılık duygusunu ediniyoruz, çünkü Gene dördüncü paragrafta ayakkabıyı bulduğu konuma yeniden dönüyor. Gene'in ayakkabıya karşı tavrında "nokta"nın varlığını duyumsuyoruz.

Gene'in de açıkladığı gibi ayakkabıyı almak çalmak değil, ayakkabı bir hatıra eşyası değil. Bunlar ya Gene'in çaldığından kuşkulanan, gerçekten bir hatıra olması için alması nedeniyle üzüldüğünün ya da eve gelenlerin ayakkabıyı bir hatıra eşyası gibi görmeleri eğilimini değerlendirdiğinin göstergesidir. Savunması için daha nesnel bir gerekçelendirme önerilebilir : "Dachau'da olanlar izin verilmemesi gereken bir suçtur"; buradan hiçbir şey almadan ayrılmak hiçbir şey olmamış gibi davranmaktır. Ayakkabıyı alma ve bununla ilgili olarak kafa yorma izleksel açıdan önem taşır ve bu önemi yorumlama çabamız "nokra" duygumuzu yoğunlaştırır.

Ancak "Dachau'dan Gelen Ayakkabı"yı tam anlamıyla bir öykü olarak değerlendirmek gene de zor, çünkü ayakkabı sanki odak noktası olan nesne konumuna gelmiş, buz pateni yapılan denemede gölcüğün ve buzun odakta olması gibi. Bir de örtülü olay olan ayakkabının alınması söz konusu, hatta ayakkabıdan söz etmenin de başlı başına bir olay olduğunu söyleyebiliriz, ancak bu, olayın anlamını daha da çarpıtmak için yapılıyor. Ele alınan, üzerinde düşünülen bir olay saf olay olarak konumundan bir şeyler yitirir. Ayrıca "açıkladı" ve "açıklar" sözcelerinin yinelenmesi söylemi ön plana taşıyor, gösterilenden çok gösterene dikkat çekiyor, bu da daha çok şiir ile bağdaştırdığımız bir eğilim. Bu düzyazı şi-

irin yapmadığı şey ve lirik şiirin – burada balad gibi şiirin kesin anlatı biçimlerinden söz etmiyorum – yapmadığı şey kahramanlar ve çatışma, zaman ve uzam gibi konularda imgelemimizin sınırlarını aşmaya yüreklendirmek bizi.

Lirik şiirler bu tür uzantıları yüreklendiriyor sanki, ama gerçekte bu uzantıları sınırlıyor. Yeats, Keats ve Wordsworth'tan üç kısa örneği ele alalım. Years "Lapis Lazuli"de düşsel duygu ayrıntılarıyla dolu bir yerde iki Çinliden söz eder – başlarının üzerinden bir kuş uçar, Çinliler bir tepeye tırmanırlar (bu kesinlikle bir uzam ve derinlik duygusu katar), bir erik ya da kiraz dalı ulaştıkları kulübeyi "kuşkusuz" tatlandırır – ancak Yeats, Çinlileri ancak oturmalarını ve "parlayan gözleriyle" bakmalarını sağlamak için hareket ettirir. Bunlar Lapis Lazuli'ye oyulmuş insanlardır; bunlar bir iddianın göstergesi, "histerik kadınların", sanatçıların neşeli olmaları için bir neden olmadığı konusundaki iddianın kanıtıdır. Bunları uzam içinde düşleyip bu anlamıyla kahramanlar olarak kabullenmemiz gerekiyor, ancak, Yeats'in bir başka şiirinden alınan sözlerle söyleyecek olursak, doğanlar ve ölenler olarak onları düşlememiz konusunda yüreklendirilmiyoruz.

Kahramanları bir sanat yapıtına yerleştirme işlemi bir kahramanın uzantılarının olmasını engellerken aynı zamanda onu oluşturmak yaygın bir şiirsel örnektir. Keats "Ode on a Grecian Urn" başlıklı şiirinde bir ağacın altında oturmuş sarışın bir genci ve bir ineği kurban etmeye götüren gizemli bir papazı anlatır. Ardından "ırmak kenarında ya da deniz kıyısında küçük bir kasaba"yı düşünmemiz öngörülür, ancak bu ayrıntılar, ölümlülük koşulu ile doğurmak ve ölmek döngüsüne yazgılı şiirin dışındaki kişiler ile ilgili bir ifadeye karşıtlık oluşturması için kullanılmıştır yalnızca. Benzer bir biçimde Wordsworth'un "Solitary Reaper" başlıklı şiirinde konuşanın düşünceleri duyduklarına eşdeğer bir şey bulmak için Arabistan'dan Hebrid'lere kadar gezinebilir, ama şarkıcı, ırgat şarkı söylemeyi sürdürür, zamansız bir anda donup kalmıştır. Ancak duygusal olarak yüklü insanlar olarak bu kahramanlar, bir anlatıda karşımıza çıkabilecek, zamanın baskısı altında başlarına bir şeyler gelen insanlar olarak görülemez.

Robert Browning'in dramatik bir monolog olan "My Last Duchess" daha da karmaşık bir örnek sergiler. Düşes bir portre olarak sunulur, ama düşesi kolaylıkla portreden ayırabiliriz, çünkü, "bakışları her yere çevrili", düşesi, kendisi için toplanan çiçek dallarını alan, terasta beyaz bir ata binen bir kadın olarak düşünmemiz istenir bizden. Düşesi portreden çıkarıp süreklilik kazandırmak isteriz. Bir başka deyişle düşesi bir öyküye koymak ve onun için bir zaman ve uzam yaratmak isteriz. Şiirin yarattığı etkinin bir kısmı sonunda bunu gerçekleştirememizden kaynaklanır. Robert Langbaum'un sözcükleriyle söyleyecek olursak, "Son bakışta bir sanat koleksiyonundaki nesneler arasında yerini alır; hüzünlü öyküsü portreye çekicilik ekleyen kılavuzun anlattıklarına dönüşür. Becomes cicerone's anecdote lending piquancy to the portrait. Dük ondan istediğini, onun güzelliğini almış ve yaşamını bir kenara atmıştır; Dük'ün, elçiden ve elbette yeni düşesten istediğini almak için ilerleyişini korkuyla izleriz."[10] "My Last Duchess" okurun, düşesin yaşamının bir ardışıklık içinde gerçekleşmeyeceğini, geçmişine geri dönülemeyeceğini kavramasını sağlayan bir şiir; bu örnekteki engel bu şiiri şiir yapan özelliklerin bir parçası. Öteki birçok şiir de öyküler oluşturur ve bunu gerçekleştirdikleri için de şiir özelliğinden bir şey yitirmezler, ancak artık lirik olmaktan çık-

mışlardır.

Şu açıdan "Dachau'dan Gelen Ayakkabı"nın durumu karmaşıktır. Bunu Gene'in kişiliğinin açığa vurulması, Dachau'ya gitmiş bir adamın psikolojik çözümlemesi biçiminde okumak istiyorsak, bunu pekâlâ öykü olarak adlandırabiliriz, çünkü ilgi odağımıza Gene yerleşir. Merwin'in ilgi odağımızı özellikle Gene'e yöneltmemizi istediğini sanmıyorum, bu nedenle, okuru eyleme yöneltmek için son paragrafı eklemiş bence. Anlatımın katmanları – Gene'in ayakkabıya anlam katma çabası, anlatıcının Gene'in anlattıklarını anlamlandırmaya çalışması ve anlatıcının okuru kendi başına yol almaya ve "öğrenmeye" yöneltmesi – kahramandan çok izleğe dikkatimizi çekmeye yarıyor. Gerçekte, sorunu olan bir kahraman olarak Gene'e bakmamız istenmiyor bizden; katmanlaşma aracılığıyla bizden anlatıcının ya da Gene'in yerinde olsaydık ne yapacağımız soruluyor. Öyleyse öykü ile şiir arasındaki çizgi oldukça ince bir çizgi; bir kahramanı bir düşünce üzerinde yoğunlaşan bir kişi olarak alırsak karşımızdaki bir şiir; yok eğer onu sadece düşünen bir kahraman olarak alırsak bu bir öykü.

Ancak akım tersine de dönebilir – lirik şiirin, özellikle de Romantik lirik şiirin merkezinde olan eğretileme düzyazının alanına da uzanabilir. Gallipolis borçlarını ödeyemeden çürüyüp gitmekten korkar, bu da öykü için yaşamsal önem taşıyan bir imgedir. Bu benliğin bir nesneye dönüşerek yitirilmesi konusunu örnekler ve okur tarafından bu, kahramanın anlatıda dekorasyona, düşünceye, eğretilemeye dönüşme korkusu olarak yorumlanabilir. Gallipolis çürüyüp gitmeye karşı çıkar ve özgürce seçim yapabilen, hareket edebilen bir insan olarak kalmayı ister. Anlatının varlığında güçlü bir çatışma ve genişleyebilen uzama inandığımızdan eğretileme üzerinde kendi başına bir amaç olarak durmuyoruz. Gallipolis "Indiana'da ne tür işler yapabileceğini görmeye gitti"ğinde Yunan vazosunda olmayan küçük kasabadan oldukça farklı bir düşsel uzama yönelir. Bir öykü okuduğumuza inandığımız için, görüş alanımızdan çıkıp kendi yaşamına adım atma hakkına sahip olan bir kişinin yanılsamasını kabul ederiz.

Öyküyü belirlemek için uzunluk ve kurmacalık kendi başlarına yeterli değildir. Örneğin Hawthorne'un "A Rill from the Town Pump" adlı öyküsü. Bu öyküde vurgu konuşan bir tulumbanın yanılsamasıyla ilgili bir araya getirilen gözlemlerdedir. *Twice-Told Tales*'teki gerçek öykülere yakın olmasına karşın bu bir öykü değil daha çok bir taslaktır. Öykü olma özelliği zaman ve uzamın kapsamlı bir biçimde anımsanmasına değil, okurda zaman ve uzamın kahramanların algılandığı zeminler olduğu yanılsamasının oluşmasıdır. Deneme ve şiir gibi bütün, tam, doyurucu biçimlerde olduğu gibi öyküler de bir noktayı, bir eğretileme ya da düşünmenin durağanlığı olarak değil, zaman ve uzamın yanılsaması altında bir noktayı sergiler. ▣

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

[1]Roland Barthes, "Introduction to the Structural Analysis of Narratives," *Image-Music-Text* ("Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş" *Göstergebilimsel Serüven,* Çevirenler : Mehmet Rifat-Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, 1993); Helmut Bonheim, *The Narrative Modes : Techniques of the*

Short Story (Cambridge, U.K., 1982)

[2]Gerald Prince, *Narrotology : The Form and Functioning of Narrative* (Berlin, 1982)

[3]Kristin Knutson, "In Search of a Clear View" *The Christian Science Monitor,* 1979

[4]Enrique Anderson Imbert, "Taboo," The Other Side of the Mirror. İngilizceye çeviren Isabel Reade

[5]Scott R. Sanders, "The Crime of Poverty" *Wilderness Plots : Tales About the Settlement of the American Land* (New York, 1983)

[6]Prince, *Narratology*

[7]a.g.y.

[8]Stephen Fredman, *Poet's Prose : The Crisis in American Verse* (New York, 1983). Ayrıca bakınız Michael Benedikt, *The Prose Poem : An International Anthology* (New York, 1976); düzyazı şiirler ile ilgili kaynakça için bakınız Donald Wesling, *The New Poetries : Poetic Form Since Coleridge and Wordsworth* (Lewisburg, Pa., 1985).

[9]W. S. Merwin, "The Dachau Shoe" *The Miner's Pale Children* (New York, 1970).

[10]Robert Langbaum, *The Poetry of Experience : The Dramatic Monologue in Modern Literary Tradition* (Gözden geçirilmiş baskı; New York, 1985)

Nezihe Meriç ile *Yandırma* Üstüne

"Yazmak yaşamaktır."

Konuşan : Leyla Ruhan Okyay

Yaşanmışlığın, ona tanık olmanın getirdii bir coşku veriyor öyküleriniz. Önce öykülerinizin verdiği heyecan, onlarda yaşadığım aşklar için teşekkür etmek istiyorum size, bir okur olarak. Şimdi sorularıma geçiyorum.

"Yandırma", "Ünlemleri Kökertmek", "Çiçek Balı" örneklerindeki gibi, öykülerinizin bir bölümü, yazarın yüksek sesle düşündükleriyle, anlatıcının iç içe geçmiş olduğu bir kurgulamayla örülmüş. Uyguladığınız bu yöntem, öyküye belli bir dinamizm verdiği gibi, oluşum sürecindeki öyküyü de anlatıyor okuyucuya. Bu yöntemi seçmenizin belli bir nedeni var mı?

– Ben size bir şey söyleyeyim mi, ben hep öykülerle bir arada yaşıyorum. Bunu anlatmak pek kolay değil ama, gene de, kaba bir iki çizgiyle açıklamaya çalışayım.

Gün açılıyor, bir yerinde biz de uykulardan uyanıp güne başlıyoruz ya, işte o andan itibaren, günün getirdiği her bir şeyle, eşyalarla, insanlarla, sesler, sessizlikler, konuşmalar, susmalar, ellemeler, dokunmalar, bunların getirdiği duygular ve bunlara eklenecek pek çok ayrıtıyla, yaşamı sürdürmeye başlıyoruz.

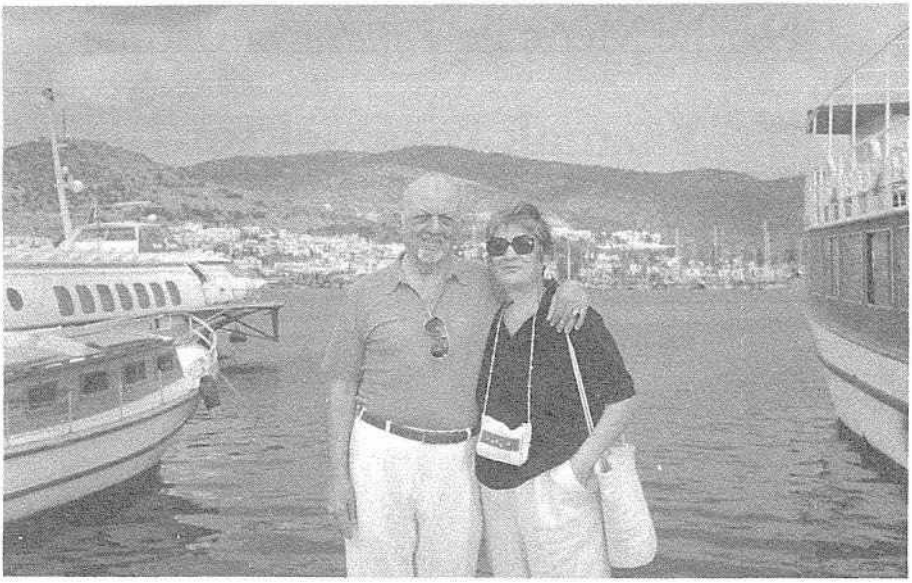

Nezihe Meriç, Salim Şengil ile.

Ben bu arada durmadan öyküler üretiyorum. Bölük pörçük. Bir öykü hiçbir zaman başlayıp bitmiyor, pek çok öykü, orasından burasından beliriyor. Bazen bir başlangıç cümlesi – burada sevgili Orhan Peker'i anmak isterim. Bir roman yazacaktı. Başlangıç cümlesi şöyleydi : "Bu odayı bulmak kolay olmadı." Romanı yazamadı ama, ben bu başlangıcı hep çok sevdim. Anımsadıkça hep heyecanlandım – bazen bir insan, bir ağacın altında dikilmiş bakınıyor diyelim. Bazen çılgın bir kavgayı seyrederken, başını iki yana sallayarak gülümseyen biri. Bazen deli bir sağnak ve koşuşanlar. Otobüste giderken, bitmez tükenmez bozkırın ortasında, uzakta, yıkık bir ev. Bir resim örneğine: Yaşlı bir adam, masaya dayanmış, hem ocakta kaynayan çorbayı karıştırıyor, hem kitap okuyor. Kedisi de var, dudağının ucunda sigarası da... vb. vb...

İşte bu öykülerin içinde yaşayıp dururken, bir bakıyorsunuz bir öykü oluşmuş. Her zaman söylerim, bir öykünün oluşması gizemli, anlatması da, anlaşılması da pek kolay olmayan bir şey... bir oluş. Öykü, duygusu, anlamlaması, ayırtıları ile, zaman içinde oluşurken, – ki bende çok geniş bir zamana yayılıyor bu – biçimini, yolunu yöntemini de beraber getiriyor. Ben bir yöntem seçmiyorum. Ben yazılacak duruma geldiğini hissettiğimde yazıyorum. Yazmaya başlıyorum.

Burada şunu eklemek gerekir : Yazarın bilgisi – insan üzerine, toplum üzerine, diyelim psikoloji, toplumbilim, felsefe, tarih vb.'den okuyup öğrenerek, gözlemleyip biriktirerek, yaşayıp görerek edinilmiş bilgi – öykü oluşurken, insanı önce yaşadığı coğrafyada, yaşadığı toplumda, o toplumun kültürü de, onu belirleyen etkenler içinde görüyor. Sonra onu, evrensel boyutların içine yerleştiriyor. Öykünün kurgusu, dilin incelikleri, vb. üzerine kuramlar var elbette o bilginin içinde. Yazarken bu bilgi, oluşmakta olan öyküyü, el altından düzenliyor, denetliyor.

Öykünün yazılış sürecinde geçirdiği evreler ayrı tabii.

Bir de şu var. Bunların yanıtı daha çok eleştirmenin ilgi ve bilgi alanı içinde.

Genel olarak öykülerinizin oluşu-

Füsun Akatlı ve Tomris Uyar ile.

mundaki yaratıcı kaynaklardan söz eder misiniz?

– Yukardaki yanıtı yineleyerek, şunu ekleyebilirim. Bu tanımlaması olanaksız bir tedirginlik, bir sıkıntılı zaman parçasıdır; öykü ortaya çıktıkça, dağılan, hafifleyen. Yaratıcı kaynak, yaşamın kendisidir. Öykücünün yaşama biçtiği biçem, yaşama koyduğu anlam örneğin. Yaşanırken edinilen, duygularla beslenen yaşamak denen şey. – Bundan kısası da olmaz herhalde. Röportaj yapanın da dergi çıkaranın da işi zor. –

Kitabınızda yer alan öykülerin ortak teması aşk. Aşkı nasıl tanımlarsınız?

– "Kadın Aşk Deniz" adlı öyküde epeyce tanımlama var sanıyorum. Herhalde, "aşk... ufuklarda yükselen nazenin bir balondur" dememi beklemezsiniz. Şaka bir yana, ama bunun tam, eksiksiz, kesin bir tanımlanması yapılamaz diye düşünüyorum.

Sizin sıkca sözünü ettiğiniz bir ilkeniz var. Genç edebiyatçılar için de yol gösterici olabilecek bir ilke : "Yaşamı dile göre düzenlemek, dille yaşamak." Bunu bize açar mısınız? Nedir yaşamı dile göre düzenlemek?

– Aynen böyle mi demişim? Başında ve sonunda ne vardı acaba? Yani hangi sorunun karşılığı olarak ya da hangi metnin içinde, neyi anlatırken söylemişim. Bana biraz garip geldi bu çıplak haliyle.

Az çok bilinen bir şey yaşamak. İnsanların bir arada, belli kurallara göre varlıklarını sürdürmeleri. Bunu birbirleriyle iletişim kurarak yapıyorlar, bu iletişim de dille oluyor. Dil de yaşayan bir varlık. Zamana göre, toplumun geçirdiği evrelere göre yenilenen, biçim, hatta renk, koku değiştiren bir oluşum. İnsan bir dilin içine doğuyor, onu öğreniyor ve bir arada yaşamaya zorunlu olduğu insanlarla bu dille anlaşıyor. Bunu herkes yapıyor. Bu beş on sözcükle de yapılabilir, dilin bütün gelişmişliğiyle de. Yazarın işi, işte bu gelişmiş, binlerce ayırtısı olan dili bilmek, algılamak, sezmek, öğrenmek, anlamaya çalışmak ve

kullanmak. Bunu yapabilmek için de onunla yaşamak gerek. Konuştuğu dili, çevresinde konuşulanları en ince ayırtısına dek izlemek, üzerinde düşünmek, koklamak, sözcüklerin derinliklerinde yatan renkleri, sesleri duymak gerek. Yoksa güzel mektup yazan, meramını düzgün cümlelerle, güzel anlatan pek çok insan var. Ama yazarın yaratıcılığından geçen yazınsal düzey çok başka bir şey. Dili kullanmak da öyle. Bu yazın kurallarına uyularak, noktası, virgülü yerinde yazmaktan başka bir şey. Dille yaşamak derken bunu söylemek istemişimdir zahir.

Yayımlanan ilk öykü kitabınızın getirdiği duygularla son kitabınız Yandırma'nın getirdiği duygusal yoğunluk arasında büyük bir fark var mı?

– Her kitap, yaşandığı, yazıldığı zamanın duygusu, heyecanı, sevinci, sıkıntısıyla bir arada yaşanır. İlk kitap yazılmış ellili yıllarda. İkinci kitapta gelmişiz 2000'li yılların bahçe kapısına. Birinde genç kızlık var. Uzun okul yılları, kitaplar, o zamanın Osmanlıdan gelmiş, Türkiye Cumhuriyetini kurmuş insanlarını belirleyen toplum yapısı, bir, İkinci Dünya Savaşı,

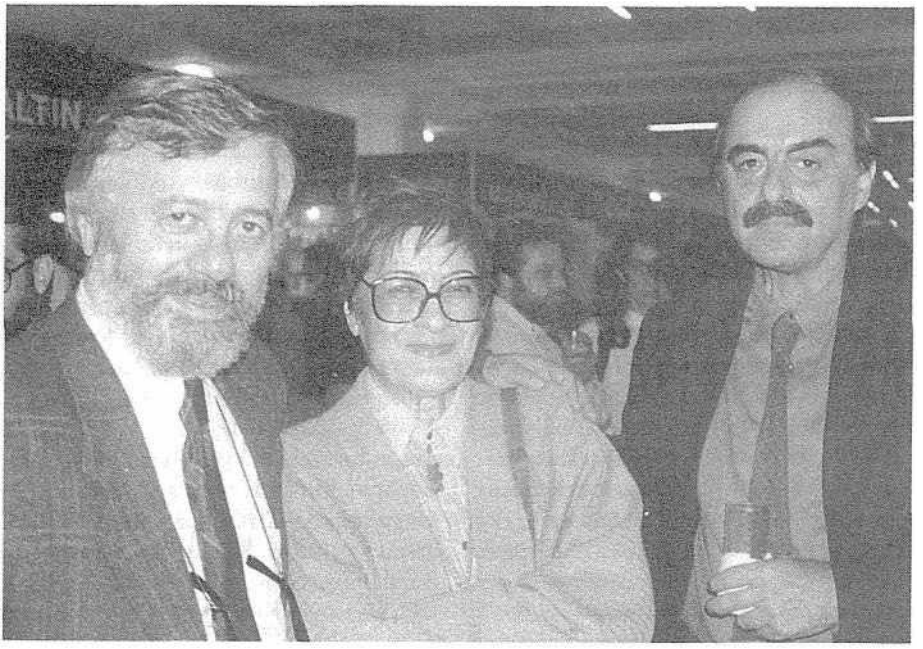

Özdemir İnce ve Aziz Çalışlar ile.

kıtlık yılları, yeniden kaynamaya başlamış bir toplum, bunların pek çok ayrıntısı... Öbüründe, toplum hepten alt üst olmuş, yeniden acılar, sancılar yaşanmış, ölülerimiz ölülerimiz, yalnızlıklarımız, tükenmişliklerimiz birikip birikip kemikleşmiş. Yaşanan süre de, yazılan da elbette çok ayrı duygu yoğunlukları taşıyor.

Sizin dil konusundaki titizliğiniz biliniyor. Bu bağlamda yeni ürünleri nasıl değerlendiriyorsunuz.

– Bu konuda çok dertliyim. Ne yazık ki, yeni kuşak genel olarak dili bilmiyor. Çok üzülerek izliyorum. Neyse ki aralarında az da olsa, bilenler, iyi kullananlar var da insan biraz soluklanıyor.

Son olarak, yazmak sizce nedir? Öykünün yazın yaşamınızdaki yeri?

– Yazmak yaşamaktır. Çok yuvarlak oldu derseniz, biraz açar mısınız derseniz, sözü dolandırır, gene de yazmak yaşamaktır derim. Peki neden yapıtlarınız arasında böyle uzun susmalar var diyecek olursanız da, yanıtım şu : Bilmiyorum. İnanın bilmiyorum. Bir öykü yazdığım zaman öyle seviniyorum, öyle seviniyorum ki – okumalara doyamıyorum – şaşıp kalıyorum, neden durmadan yazmıyorum diye. ❁

FAKİR BAYKURT

Profesör Bey

İŞ ARKADAŞI Helmut, "Guten Tag, Herr Profesör!" diye selamlayıp geçti. Kaldırmacı Daniel : "Hallo Herr Profesör! Guten Tag!" dedi.

Alanköylü Hamit ikisine de, "Tag!" dedi kısaca.

Haydi Almanlar halden anlamıyor, Türkler niye anlamıyor; gerekli gereksiz, "Nasılsın Profesör Bey? Profesör Bey?" diye soruyorlar. Alay olsun diye kimi de, "Mister Profesör!" diyor. Ama alıştı, artık hiçbiriyle kavga etmiyor, bağırmıyor, sövmüyor. Sövmelerin, kavgaların yararı olmadığını anladı.

"Eee anlat hele, nasıl oldu o iş? Elektrikleri neden açık koyup gittin yurda? Kırk beş gece, kırk altı gündüz; dünyanın akımını yazar saat! Söyle doğrusunu, ne kadar ödedin?"

Söylese de, söylemese de alay ediyorlar. Susmanın, ya da konuşmanın ayırdı yok.

"Ulan senin derdin hepimizin derdinden çok mu; neden unuttun? Borcu bizim, derdi senin mi? Bu kıçı kırık dünyanın neyini taşıyamıyorsun? Yoksa çok mu kaptırdın kendini kocasız Alman karılarına?"

Yanlışlık suları, elektrikleri açık koyup gitmesinde değil, Türkiye'den kalkıp Almanya'ya gelmesinde.

Bir hafta sonu çoluk çocuğu alıp Köln'e Karakız'ın Oğullar'ı görmeye gitti. Muslukları açık bırakmış. İki gün, iki gece şar şar akmış sular. Cumartesi sabahtan, pazar gece yarısına kadar. Ev baştan başa göl olduğu gibi, alt katlar temelli batıp çıkmış. Komşular zarar ziyanı ince ince hesaplayıp yükledi üstüne.

"On feniği bağışlamaz Alman! Alman'da din iman çoktur, ama acıma hiç yoktur! Alman'ın eline düşme!"

Kendi evini temizlemek, onarmak da çok paralara patladı. Ama kaça patladığını söylemiyor. Söylese daha çok alay edecekler. Çok ödedi, söylenecek gibi değil, utanıyor.

Mahkemeye gitse, hem mahkeme, hem savunman giderini yükleyecekler üstüne. Bilenler git diye akıl verdi, ama cesaret edemedi. Gönüllü teslim oldu.

Bilecen hemşerilerden Zonguldaklı mümin şöyle dedi : "Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek! Parçalara böl, öde ay ay..."

Parçalara böldü, ay ay plana bağladı. Bankaya yazılı senetler verdi. Şimdi tıkır tıkır kesiyorlar.

Karısına yalvarıyor : "Kurban olayım Gülten, sen bari dikkat et! Omzumun yarı yükünü al! Hepsini bana yükleme, bir başıma kaldıramam!"

Kafası kızınca Gülten başına kakıyor, aralarında tartışma çıkınca bir bir söylüyor. Halinden anlayan yok.

Bir büyük çözümsüzlük. Başkasına çıkar yollar getiren Almanya, onu boğuyor. Ağlasa ağlayamaz. Geri dönse daha beter yoksullaşır. Ne yapacağını bilmiyor, tasadan eriyor, küçülüyor.

"Nasılsın Profesör Bey? İyi misin kardeşim?"

"İyiler iyi Hasan arkadaş! Ben de iyiyim!"

En beteri bu alaylar. Tanrının günü fabrikada, dernekte, mahallede, hatta kimi zaman evde "Profesör Bey!" ya da "Herr Profesör!" diye çağırıyorlar. Karısı da başladı sonunda : "Profesör Bey, kalk biraz çarşıya çıkalım; alışveriş yapalım kalk!"

Ellerinkini yutuyor. Karısına sertelse adalet olmaz. Atıyor içine, ağı çivi katlanıyor. Ama dertler, mahcupluklar birike birike Alanköylü Hamit'i bitiriyor.

Anasının babasının koyduğu güzel ad unutuldu. Öz hemşerileri, "Gel lan, Herr Profesör!" diyor. Onlar böyle derken Alman selama mı duracak? Onlar da fırsatını bulunca alay ediyor.

Duisburg-Bruckhausen'de, Çelik Hallesi'nin tozu, sıcağı, hem de gürültüsü içinde, bir küçücük adam olup kaldı. Dünyanın döne döne, bu derece saygısızla dolacağını düşünemezdi.

Sanırdın Çin'dekine benzer işler oldu Almanya'da, ülkenin, hem de toplumun altı üstüne geldi. Yeşilova'nın Alanköy'ünde az topraklı mutsuz bir çiftçi değil de, İzmir-Ege Üniversitesi'nde fizik profesörüydü, görevini ordan Almanya'nın Duisburg Üniversitesi'ne aktardı; Almanya'da kültür devrimi olunca, çiy yanları pişsin diye buraya, sadece Rur Havzası'nın değil, dünyanın en büyük çelik fabrikasındaki bu halleye verdiler. Omzuna en sakıncalı, unutmaya gelmez işleri yüklediler : Gemi sacı olarak incelecek kızgın lataları, ardı ardına dönen silindirli yollardan C Hallesine savuşturuyor. Latalar 1200 santigradın belki biraz altına iniyor. Hafif dalıverse yandı. Yanmak ne demek? Uçtu! Oysa dalgın olduğunu biliyorlar. Adı Profesör'e çıktı. Niçin bir de böyle ince iş vererek cezalandırıyorlar? Kimsede hoşgörü, yardım, ya da acıma duygusu kalmadı mı? Mitinglerde, yürüşlerde gırtlaklarını yırta yırta bağırıyorlar :

"Internarionale Solidaritat!"

Yalan hepsi : Gerçekte o dediklerinin milimi yok. İşçi sınıfının uluslararası dayanışması kitaplarda, yüz elli yıl önceki yeraltı gazetelerinde yitip gitmiş.

Gene de içinin bir yanı sağlam. Yukarılara çıkmış da aşağılara iniyor değil ki! Çiftçilikten işçiliğe geçti. Alanköy'den kalktı, Duisburg'a geldi. O zaman yaşı 27'ydi. Halasının kızı Gülten'le evliydi. Çocuk sayısı üç. Diesel Sokağı'ndaki evde islerin, dumanların içinde, ömrünün çok zor bir dönemini yaşıyor. Ama kurtulacak, yakında iyi bir yere çıkacak. Duisburg'un şöyle iyi, dumanı az bir mahallesine taşınacak. Gerçi öyle bir yer yok. Duisburg'un her mahallesi derece derece pis havalı. En beteri, cehennemin dibi de Meiderich, yani burası. Taşınacak, burdan kurtulacak. Ne bulduysa burda buldu. Yurttayken bu huylarının kıymığı yoktu.

Herkesin gelemediği Almanya'ya gelebilmek için rüşvetler yetirdi. Geride kalanlara yağmur gibi para yağdıracaktı. Almanya'da işsizlik diz boyunu aşıyor;

herkesin bulup giremediği işi buldu girdi. Kaç yıldır çalışıyor. Epeyce de alıyor. Ama yaşam burda da pahalanıyor gittikçe. İnsan şimdi şu isli mahalledeki evi bile zor buluyor; aydan aya dünya para ödüyor. Polonya'dan, DDR'den eski Almanlar gelmeye başlayalı kiralar yükseldi. Paralar bir de borca alacağa kesilince, nasıl yeririp artıracak? Artık ipin ucu kaçtı. Anası, kardeşleri bir an önce umudu kessin. Bayramdan bayrama üç yüz mark postalasa, birinden borç alması gerekiyor. Yüzüne gülen, ardından dedikodu yapıyor, kimden alabilir borcu?

Ona asıl koyan, buraya gelir gelmez Gülten'in yüzündeki düş kırıklığı... Kadın direndi, gelmeyecek oldu : "Sen git, iki yılcık daha çalış, dön! Bizi yerimizden teziktirme! Çocukları, beni, alıştığımız yerden koparma! Senin sözünü tutar burdan gidersek, ha deyince dönemeyiz; batar kalırız oralarda! Bu da bana, çocuklara zor olur, sana da zor olur!"

"Zor olmaz gıı! Oralarda her şey kolaylık üzerine! Musluğu çeviriyorsun soğuk su, çeviriyorsun sıcak su, evin içinde! Bir yere gideceksin, durak evinin dibinde! Otobüs anında geliyor. Telefonu hafta bekletmeden bağlıyorlar. Televizyon renkli. Pazarlık bolluk. Mağazalarda her malın fiyatı üstünde yazılı. Küçük el arabaları var; istediğini alıp koyuyorsun içine. Kasalar var, geliyorsun önüne. Kimse itmiyor, sıranı almıyor. Hesabını ödeyip çıkıyorsun. Çalışmak dersen sekiz saat. Kimse seni zorla dokuz saat çalıştıramaz. Aylığını her ay, bankada açtığın hesaba tıkır tıkır yatırır, kâğıdını ev adresine yollar. Kiran bankadan çekilir. Gidelim, bir gör o kolaylıkları; çocuklar da görsün!"

Türkiye'de bir kadın kocasına önce biraz direnir, ama sonra direnemez. Gülten de direnemedi. Alanköy'ün fasulyesinden kattı keselere. Bulgurundan kattı. Çocukların giysilerini yıkadı. "Tamam biz hazırız!" dedi.

Hamit Burdur'a, İzmir'e varıp geldi. Pasaport çıkarttı. Az çok alışverişler etti. İzin bitmeden yola çıktılar. Otobüsle Denizli'ye, İzmir'e indiler. Taksiyle Çiğli alanına gittiler. Uçağa ordan bindiler. Çocukların hayranlığı orda başladı. İstanbul'a geldiler, geceleyin şehrin üstünde şöyle bir döndüler. Tüm aşağılar, içine yıldız ekilmiş ucu başı belirsiz ovalar gibiydi. Yeşilköy'de Dış Hatlar salonunda beklediler. Türk Hava Yolları'nın Düsseldof'a giden 718 sefer sayılı uçağı gecikti. Çocuklar Gülten'in dizinde uyudu. Hamit başka erkeklerle sigara içti. Daha da gecikti uçak. Sinir bozan aksamalar oldu.

Gülten sabırla oturuyor, çocukları avutuyor. İçinden, "Yok zararı!" diyor. "Buraya kadar geldik, öteye de gideriz, kendine dert etme!" diyor. İçinden geçenlerin hepsini söze vurmuyor : "Ben senin bize dediklerinin hepsine inanmadım zaten. Yanlış anlama, hem de kusura bakma. Sana inanırım, ama dediklerinin olacağına inanmam. Yoksulların işi akkın gidiyor mu daha? Seziyorum, orda da dediğin gibi akkın gitmeyecek!" Gülten de bütün okumayanlar gibi, sözcüğü sözcüğe rahat çatamıyor. "Geniş ol; bak buraya kadar geldik, burdan öteye de gideriz!" diyor kırık dökük.

"Zorluk binmekte! Bindik mi, üç saate ordayız!"

718 sefer sayılı uçağın havalanması, ertesi gün öğleyi buldu. Düsseldorf'un üstünden alana doğru alçalırken hava kararda. Beklediler, pasaport denetimi oldu. Bavullar, keseler denetlendi. Kırlı'dan Zeynep'in kocası Mehmet gelmiş otomobille. Onlar da Diesel Sokağı'na yakın Edith Sokağı'nda otururmuş. Önce Zey-

nep'gile indiler. Mehmet, "Çocuklara bir sıcak çorba gerekir!" diye düşünmüş. Üçüncü kattaki eve buyur etti yolcuları. Hamit, sofra hazırlanıncaya kadar Gülten'i balkona çıkardı :

"İşte şu gördüğün zebella bizim fabrika!" diyecekti; yüksek fırınların ağzından kiremit rengi alevler kabarıp çıkıverdi. Balkon demirlerinin üstü savaştan bu yana hiç silinmemiş gibi tozdu. Kalınlığı belki bir parmak var. Edith Sokağı zebella fabrikanın hemen dibinde. Yaşam yanıp kavrulup gidiyor.

"Sen burda mı çalışıyon Hamit?"

İçerden vuran ışığa göre Gülten'in yüzü Alanköy'deki pembeliğinde henüz.

Hamit yutkundu : "Evet burda çalışıyorum. Buraya üç vardiya girer çıkarız. Arkadaşların kiminin kendi otomobili vardır. Kimi tramvaya, otobüse biner. Durak, anlatmıştım, hemen şuracıkta. Bizim ev de burdan hemen üç ev ilerde..."

"Bundan daha mı yakın ateşe?"

"Yani aynı gibi; iki üç ev var arada..."

Gülten bir süre tepkisiz baktı, hem de yeterinden çok sustu. "Demek hep burda oturacağız?" diye sordu nice sonra.

Hamit baktı, karısının yüzüne hâlâ ışık vuruyor, o an gördü yıkımını. "Evet..." diye kekeledi, başka söz bulup söyleyemedi.

Gülten, yıkılmaktan beter olmuştu. Düşündü : "Bu cehennem hem Hamit için kötü, hem çocuklar için, benim için kötü!"

"Hele bir yerleşelim, beğenmezsen çıkar başka yere gideriz..." diyecekti; konuşmasına kalmadan Gülten sürdürdü :

"Demek Almanya burası?"

"Burası... Gülten..." dedi kısaca.

Mehmet'gilde çorbayı içtiler. Zeynep ardından bir de yemek koydu. Kırlı'nın fasulyesiymiş, ama içinin kıyması Alman çayırlarında otlayan sığırların eti... Türk bakkalından almışlar.

Bütün bir yurda kusur yakıştırmak olur mu? Dumanı yıllardır Almanlar kendileri de soluyor. "Beğenmiyorsanız çeker gidersiniz; bizde bulunan bu!" diyebilir.

Gülten'in, hem de çocukların yüzündeki pembelikler, o dumanların içinde milim milim azaldı. Dökülüp saçıldılar, bilete pasaporta onca para yatırdılar. Onca uzaklardan, konu komşuya bir sürü yayım yapıp geldiler. Hamit ev tutmuş, pırtı almış. Artık dönüp gidemezler. O nedenle Gülten dönmeyi hiç konu etmiyor.

Hamit de, "Hoşnut musun?" diye sormuyor. Ortadaydı apaçık. Sorsa yanıt, "Evet hoşnutum!" olacak.

İnilmez çıkılmaz, derin bir sessizlikte, Alanköy deyimiyle, tam bokunun üstüne oturdu kaldı Hamit; ne yapacağını bilemedi.

İçindeki büyük çöküntü, işte o gün orda, Kırlı'dan Zeynep'gilin balkonda, karısının yıkımını gördükten sonra başladı.

O yılın iznini alıp yurda giderken elektrikleri açık koyup gittiğinin ayırdına bile varmadı Hamit.

Döndüler, borcun yarısını bitirmeden Köln'e giderken musluğu açık koyup

gittiler. Şimdi Alanköy'ün kuzeyine düşen Yandağ büyüklüğündeki borçları kıdım kıdım ödüyorlar. Borçlar sürecek, daha çok sürecek.

Gülten'in derdi, kocasına profesör denmiş, fabrikada kendisiyle alay edilmiş, değil. Kendisi kocasından beter unutuyor. Kendisi kocasından beter profesör. Onun derdi, bu borçlar bitmeden yeni unutmalar olur da, başlarına yeni borçlar açılırsa altından nasıl kalkacaklar? Yoksa bu evden, bu mahalleden kurtulamazlar.

Hamit'e "Profesör" adını takan öz arkadaşlarının alay etmede, ad takmada üstüne yoktur. Almanlar böyle işlere karışmaz. Onlar yalnızca kendi işlerini düşünürler. Hem de onlar ne olsa uygar insanlar; yerliyi yabancıyı daha çok soyadıyla çağırırlar. Ama Türkler Profesör aşağı, Profesör yukarı başlayınca, Hamit'in güzelim soyadı unutulup gitti! O nedenle bu karayağız, utangaç arkadaşlarını, "Herr Profesör" diye çağırıyorlar.

Not : Özür dilerim, koca öykü içinde belirtme fırsatı bulamadım, Hamit'in soyadı Duman'dı. ❁

DURCAN YAŞACAN

Ayakta Yarım Ayak

İLKİN sağ ayağımın ucuyla, ama bacağımın olanca gücüyle kapının yola bakan yüzüne bir vurdum ve duvarla aramızdaki gidiş gelişlerinin sonunu beklemeden, dalıp girdim. İki ya da üçüncü adımımda, kapının açık bırakıldığını ayrımsayarak, geçeneğin orta yerinden zorunlu bir "V" dönüşüyle ("U" dönüşü yapamazdım çünkü) kapıya yaklaşıp aynı ayağımı dizimden geriye doğru kıvırarak sert bir topuk gücüyle kapattım.

Öznesi koltuklarda sövgülerimin bin bir türlüsünü tutmuşum, çirkin sözcükler dağarcığımda. Karşıt anlamlı sözcüklerden daha çok işime yaradılar çünkü, bir başıma kaldığım zamanlar. Hatta, "dostum" diyen kimi insanlardan da. Yasaklarla günahların, yozlaşmışlıkla piçleşmişliklerin arasındaki sıkışıp kalmışlığımdan bile, bu yolla kurtulabileceğimi düşünüyorum. Kimseye verip de alamadığım olmadı. Çünkü vermişliğim yok. Bu bakımdan rahatım. Kötü tasarımlar peşine de düşmedim hiç. Ne ki, iyileri de benim "ben" olmama yetmedi ve yetmiyor bir türlü. Hiçbir "yok"u iyilikle, güzellikle, içtenlikle ve sevmekle "var"a dönüştüremedim bugüne değin. Ama hiçbir varın yokluğu da, beni bunlardan caydıramadı.

Şimdi de öyle.

Odun yok, kömür yok, gaz yok, tüp de tükenmiş. Kış ortasında gün boyu ısı görmemiş bir oda. Dört duvardan okyanus yelleri esiyor sanki. Buz kesiyor bedenim. Özellikleri saymakla tükenmeyecek kadar ısıtma aygıtları da var elbet. Ama gelişmişliğin bu hiçbir varından bende yok. Başka başka evlerde zaman zaman görüyorum. Anlatılanlardan duyuyorum. Birini eskitmeden ötekini alanlar da çok. Ara sıra tül perdenin bir ucunu kaldırıp gözetliyorum. Güneş bile o evlerin odalarını yeğliyor, neyin nesiyse! Balkonumdaki mor menekşenin noktalı yapraklarına da, bir yetimin yanağını bir varsılın okşayışı gibi, günde bir kez sürünüp geçiyor.

Ben de bir kapıdan ötekine ısınma devinimleri yapıyorum, anasını satayım. Üstelik, adına da "spor" diyorum, utancımdan. Açıkça kendimle oynuyorum, alay ediyorum. En çok alay edilmesi gereken durumsa, alay edişlerime bile alayla bakabiliyor olmam.

Son bir kez daha zıpladım ve çöktüm. Başımı aldım ellerimin arasına, başladım düşünmeye.

Yaş gelmiş bilmem kaça merdiven dayamış. O bilmediğim kaçın yarısı kadar da koşturup durmuşum : Değişen yok. Neyim varsa, doğduğum gün teslim al-

dıklarımla sınırlı. Zerre kadar ekleme olmamış.

"Böyle yaşamanın anasını bilmem ne ederim," diyerek, kalktım. Perdeleri öfkeyle toplayıp aldım avucuma, sonra aynı öfkeyle savurdum öte uca.

Nedendir bilmem; böyle zaman zaman, kendimi tanıyamayacak denli değişimlerime tanık olurum. Düşlerim, duygularım haklı gerekçelerimi ezer, geçer. Türümden, sınıfımdan, kişiliğimden kuşkulanırım. "Bu ben, o ben değildir," dediğim olur. Kimi kez ikiyüzlünün, bencilin biriymiş gibi duyumsamışım kendimi. Kimi kez, asıl kimliğimi gizleyip başka "ben"lerle mi dolaşıyorum diye düşünmüşümdür. Belki de tümünü doğal saymam gerekiyor. İnsanın, kimi zaman bir iç sorgulamaya girmesi; arada sırada kendinden bile tiksinir olması, ama bu tiksintisini de kendi içinde tutması; yer yer lanetlemesi ve olabilir ki, bunu bile göstermemesi hakkıdır belki. Dış dünyanın kimliksiz kimliğine karşı sessiz, boğulmuş, bastırılmış bir iç dünya tepkisi olabilir bütün bunlar. Bilmiyorum. Ama, zaman zaman bilmediklerimi yaşayıp sonra bu yaşadıklarıma bir anlam veremiyor olmama da, ister istemez şaşıyorum. İşin en şaşılası yanı; tüm bunları yaşarken değil de, daha sonraki yumuşama süreci içinde ayrımsıyor olmamdır kendimde. Kimi gün, "aptalın biriymişim" dediğim olur. Sonra "yok canım, hiç de öyle değil" diyerek, bir önceki yanlışımı çizip düzeltirim kafamın içinde. "Pisi pisine yaşıyorum şu dünyada" deyişlerimi, "hayır, tam anlamıyla yaşamı tadıyorum" larla bastırabilmişim.

Sokak köpeklerine özendiğim zamanlar, hiç de az sayılmaz. Hele bir de belediyenin zehirleme işi olmasa yok mu... bu özenişim hiç bitmez, yemin olsun.

Ne güzel : Bir bakan arabasının tam gaz gidişi sırasında; dudaklarını yalaya yalaya, dili bir karış dışarda, ağzı yanları salya-sümük... kuyruğunu "hadi canım, sen de kimsin" dercesine, sallaya sallaya "hah h, hah h h, hah h h h..." soluklanışıyla karşıdan karşıya geçişinin tadına, kim ne diyebilir? Uzun bir araç zincirini, geviş getiren bir inek cakasıyla durdurmak, neye değmez? Bir muz ağacına tırmanan kara keçinin "hayvandır" diye bağışlanırlığını, kimi insanlardan daha şanssız saymak, olası mı hiç?

Pencerenin kanadını öfkeyle çektim ve hiçbir zaman bu ongunluğu yaşayamayacak olmanın üzüntü ve öfkesiyle,

"Hayvanım ulan," diye bağırdım, öyle uluorta. Arkasından da, "Tamam mı," diye bir soru ekledim, sanki birileri varmış gibi. "Uyruğu belli bir hayvanım ben" dedim. "Böyle yaşamaktansa..."

E hoş "ölmek daha iyidir" diyecek değildim. Usumdan bile geçirmemiştim. Geçirmem de hiç. Kendi yüreğime kendi elimle bir tür su serpmekti ve serpmiştim işte.

Böyle nöbet nöbet, savaş alanlarına çevirdiğim çoktur, evin içini. Yalnız olayım olmayayım, önemi yok. Kıyasıya dövüşürüm kendimle. Vurur kırar, söver sayarım. Sesimi sesleriyle bastıramayan evdekilere karşı meydan okurum. Ne de olsa erkeğim, gözünü seveyim! Egemenlik kayıtsız koşulsuz cinsiyetimde. Ben hep haklıyım, haksız da olsam. Ben büyüğüm, ben uluyum, ben yüceyim. Öpülesi ellerim, yıkanası ayaklarım var. Postum beş para etmese bile öyleyim. Kırık bir şişeyi kaldırıp bin kez yere vurur, tuz buz ederim istersem...

"Toplayın ulan," bile demem.

Büyük bir ongunlukla toplarlar çünkü. İçlerinden söverler mi, bilmem ama, ne değişir sanki.

Hah!

Başımı bir kez daha pencereden uzatıp,

"Hayvanım, hayvan..." dedim gene.

Doymamıştım çünkü. Birileri işitmeliydi sesimi. Bir yerlerden bu sese bir ses, bir tepki gelmeliydi. İyi ya da kötü. Birileri çıkıp "değilsin" demeliydi. Bunu duymalıydı kulaklarım. "Aman efendim, o nasıl söz öyle" deseler, gizli gizli, içten

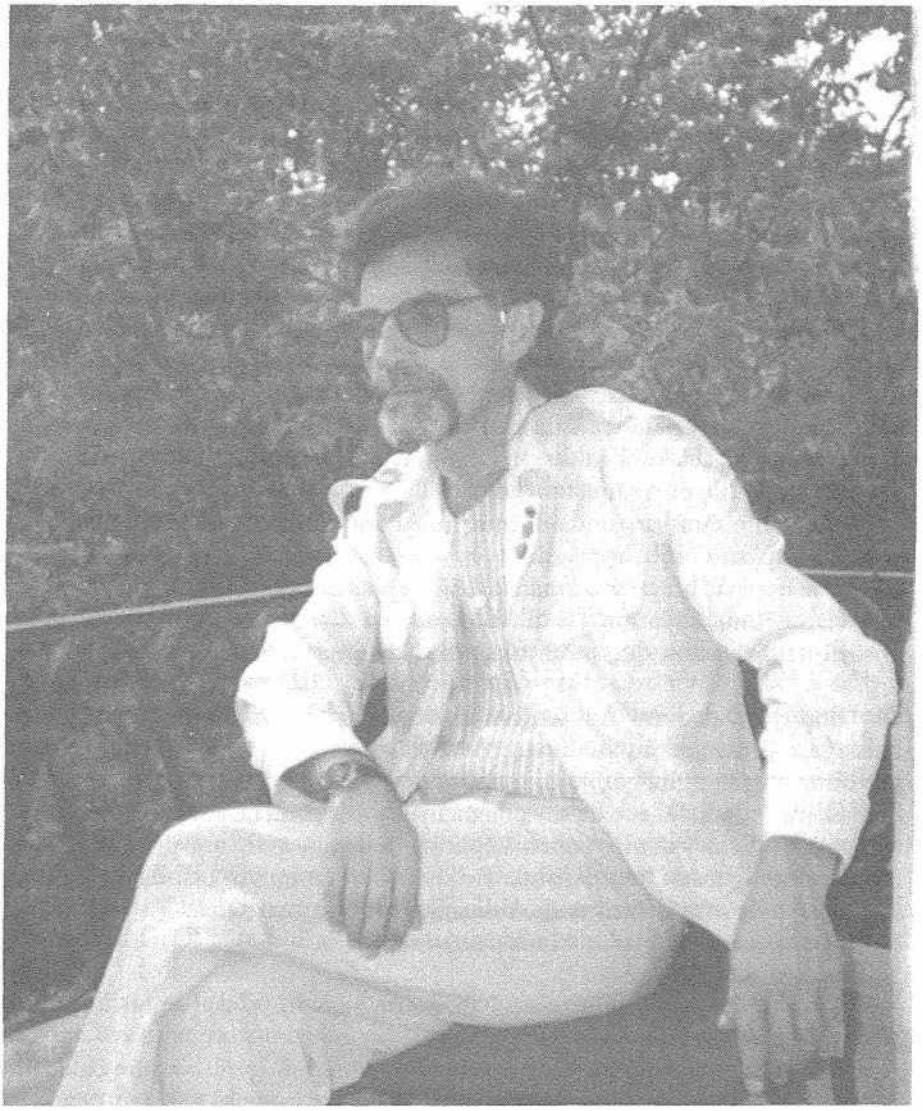

içe sevinecektim. Birinci nedeni buydu bağırışımın. İkincisi bundan da kolaydı. Kendime güveniyordum nasıl olsa. Hiç kuşkusuz insandım çünkü. Ve bu sözümü kim duysa, asla inanmayacaktı. "Aferin sana" demeyecekti. Hele gerekçelerini ve nedenlerini açıklayınca ve hele de o gerekçe ve nedenlerimle olan ortak yanlar kendilerininkiyle çoğaldıkça (ki, o sokaktan kim geçse, yazgımız birbirine benzerdi) bu sözümde bir haklılık bulmaları hiç beklenemezdi. Beynini ve yüreğini bilemem elbet, ama nasıl ve hangi tür bir insan olursa olsun, kimsenin ağzının içindeki dil, buna hiç uzanmadan duramazdı. Bu sözümü kaldıramazdı. Dayanamazdı. Özümseyemezdi. Şöyle ya da böyle, şu ya da bu biçimde belki her insan, kendi kendine söylenebilirdi; çıkarı için. Ama başkalarının söylemesine katlanamazdı. Çünkü, uzaktan da olsa bir ucu kendine kadar uzanıyordu.

Tüm bunları göze alarak, sözümü bir kez daha aynı ses tonuyla yineledim. Sokağın denize yakın girişinden, birilerinin yaklaşmakta olduğunu görmüştüm çünkü. Sesimi duyup duymadığından emin değildim. Ama kendimi ona da hazırlamıştım. Bir kez de iyice yaklaştığında bağıracaktım. Duymalıydı. Duyup rahatlatmalıydı beni. Ne derse desin, rahatlayacaktım...

Yalnızdı ve sekerek yürüyordu. Üstelik çok da yaşlı görünüyordu. Yakından tanışıp konuşmuşluğumuz olmamıştı, ama aynı mahallede oturduğumuzu yaklaştıkça ayrımsıyordum. Kim bilir, aynı sokak boyunca, kaç ters yönde yürüyüşün karşılaşması anında, kaç teğet geçişli selamlaşmamız olmuştu göz ucuyla.

Durdu birden. Seken ayağını, iki elinin yardımıyla kaldırıp koydu kaldırıma. Kaşkolunu bir kat daha sardı boynuna. Arka arkaya soluk alışlarını, olağan ölçüsüne indirdikten sonra da tüm bronşlarını doldururcasına sigarasından derince bir çekti; ağzında kalanı savurdu havaya, gözlerini taktı arkasına; sonra yeniden indirdi, çevirdi bana ve soğukkanlı, dingin, babacan ama yorgun bir sesle,

"Böylesini hiç duymamıştım," dedi. "Tanrım, daha mı yaşayacağım?"

Pencerenin tam karşısında durmuştu. Aramızda üç beş metrekarelik çimsiz, çiçeksiz, kupkuru bir bahçe vardı.

Biraz utangaç bir tavır takınarak, "Ağabey, size söylemedim," dedim.

"Canım onu biliyorum," dedi. "Bana ne diye söyleyesin ki. Ama duydum işte. O sözü ne diye kullandın, nasıl yakıştırdın kendine, üstelik bu yaşta... Ona şaştım."

"Boşverin," dedim. "Ara sıra oluyor böyle. Siz benim sözüme şaşıyorsunuz. Bense şaştıklarımın zorunlu dürtüsüyle söylüyorum."

Biraz düşünür gibi göründükten sonra,

"Olsun," dedi. "Gene de söylememeliydin. Bir daha da söyleme! Sana yakışmaz çünkü. Seni yıllardır tanırız hepimiz. Yetişmiş, gelişmiş, pişmiş adamsın. Dürüstsün, olgunsun, inceliklisin... Belki sen bizi tanımıyor olabilirsin. Ama biz seni tanırız. Tüm mahalleli tanır. Yakışmaz, hiç yakışmaz sana..."

Bir süre karşılıklı olarak ikimiz de sustuk.

Sonra birden,

"Çakalın öyküsünü bilir misin," diye söze başladı. "Çakal inmiş köye ki..." dedi.

Dinlemek istemediğimi belirtircesine başımı aldım içeri, bir süre bekledim. Sonra saygı anlayışımı silip süpüren anlık öfkeyi bastırarak, yeniden pencereye

uzandım.

"...İnmiş köye ki," dedi. "Ne görsün! Köylüler çakalı görür görmez; çakal, çakal, çakal... Çakala bakın! Çakal... çakal geldi, diye başlamışlar bağırmaya. Zavallı çakal da ayağının tozuyla dönmüş ormana. Arkadaşlarına; yahu demiş, bir yere gittim, herkes beni tanıdı, ben kimseyi tanıyamadım..."

Araya girerek,

"Ben de sizi anlayamadım," dedim. "Zaten bu son günlerde, kimseyi anlamıyorum. Herkes değişti birden. Kadını, erkeği, yaşlısı, genci... Hepsi, hepsi bir tuhaf oldu. Siz de öyle... Gerçi, geçmişinizi tanımıyorum. Eskiden nasıldınız, bilmiyorum. Ama eminim ki siz de bir biçimde değişmişsiniz. Baksanıza! Hayvanım dedim diye, yadırgadınız. Hatta suçladınız. Ama çakala benzetmekten de çekinmediniz. Kediye, köpeğe, kurda, tilkiye de benzetildiğimiz oluyor. Kimi zaman aslan gibi oluruz, kimi zaman kuzu... Ne tuhaf! Kendin beğenip seçersen, yakışmayanı yapmış olursun. Başkası isterse, A'dan Z'ye benzetilmediğin hayvan türü, yakıştırılmadığın çirkin sıfat kalmaz. İtoğlu it'ten tutun da orospunun çocuğu'na kadar ne varsa, söylerler."

Biraz sesimi yükselterek,

"Canım, hep başkalarının döktüğü kalıplarda verilen biçimlere göre mi yaşamalıyız," dedim. "Kendi..."

Güldü. Gülüşü, inişli çıkışlı, çizgi çizgi suratında güçlükle ayrımsanabiliyordu.

"Sen onları at bir yana da öfkeni tut," dedi. "Hepsi geçer. Seni anlıyorum. Anlıyorum çünkü, tek sen değilsin senin gibi olan."

Ben de güldüm. Gülüşümdeki alaylı öfkeyi sesime de karıştırarak,

"Yahu, neyimi anlıyorsun Tanrı aşkına," dedim. "Ne kadar yok varsa, hepsi bende var. Tutmuş, beni anladığınızı söylüyorsunuz."

Biraz daha sertleşerek,

"Havayı görüyor musunuz, havayı," dedim. "Ya soğuğu? Peki, evimin içine hiç girdiniz mi? O yok, bu yok..."

Belinden aşağısı, bastonunun ucundan asılıp kalmıştı sanki. Dıştan içe doğru iyice çöken avurtları, ağzının en dar yerinde birbirine yapışmış gibiydi.

Sigarasından bir kez daha çekti, çevresini bir süre süzdü ve düşük bir sesle,

"Bizde de yok," dedi. "Hiçbir zaman da olmadı. Olacağını da sanmıyorum. Sanmak bir yana, bu yaştan sonra beklemiyorum da artık. Hiç olmasın. Ama insan olmak için, ne gerekirse, hepsi var. Yoklarına ve yakınmalarına bakılırsa, sende de var. Önemli olan da bu işte. Hatta zor olan da. Herkesin var'ı olabilir. Ama herkesin yok'u olamaz. Benim bunca yıllık deneyimim bu. Çok yok'u olan, daha çok insandır bana göre. Asacaklarsa, assınlar. Kimse anama, avradıma sövmedi. Hiçbir kula boynum bükük değil. Bu yaşa geldim, kimsenin önünde diz çökmedim. Değil para pul, şükran borcum bile yok, hiç kimseye... Ohh be! Bu bile yeter," dedi.

Sonra yargılayıcı bir sesle,

"Şu ayak var ya, şu ayak," diye bağırdı. "Bak, bak..." dedi. "Görüyor musun?"

"Evet," dedim.

"Anadan doğma kısadır," dedi. "Yıllardır, hep bu bir buçuk ayakla dolaştım. ömrümü, bedenimi ve yaşamın onca yükünü, hep bunun üstünde taşıdım. Gitmediğim yer kalmadı, diyebilirim. Belki iki ayaklılar kadar en ön sıraya geçemedim. Ama geriye de hiç çekmedi. Hep yürüdüm. Ne durdum, ne koştum. Yürüdüm yalnızca. Yanlış anlama! Eğridir, kısadır, çarpıktır, güçsüzdür... Bunlar tamam. Ne dersen, de! Ne sayarsan, say! Ama hep dik tuttu beni. Çok şeyi borçluyum bu yarım ayağa, çok..."

Sonra başını bir süre sallayıp sesini iyice düşürerek, hafif bir gülümseyişle, "Hoşça kal," dedi. "Dayan, geçer dedim sana. Gene görüşürüz."

Pencereyi yavaşça örttüm. Perdeleri çektim. Olduğum yere oturdum. Başımı aldım ellerimin arasına, bir süre bekledim; sonra ikisini birden indirdim ayakuçlarıma, öylece durdum.

Düşündüm.

Düşündüm.

Düşündüm.

Sonra birden geçtim masanın başına, beş adet yazı kâğıdını taktım daktiloya; aralarına da birer karbon kâğıdı yerleştirerek, şunları yazdım :

Sayın Genel Başkanım;

Bu kötü hava koşulları altında, yüzde doksana yakın bir katılımla olaysız, gürültüsüz, tam anlamıyla huzur içinde ve sessiz ama gene de demokratik bir anlayış içinde, dün gerçekleştirilen ve sonuçları yavaş yavaş belirlenmekte olan erken genel seçimler sonrasında, yeniden milletvekili olarak parlamentoya seçilişiniz; bir yurttaş olarak beni, son derece sevindirmiştir. Hele sağ duyu sahibi insanımızın, sizin genel başkanı bulunduğunuz partiyle birlikte beş partimiz üzerinde, sanki anlaşmışlarcasına, çok isabetli bir biçimde ve hiç zorlanmadan yoğunlaşmış olmaları; sizin kuşkuya yer vermeyen değeriniz kadar, insanımızın değer bilirliliğini de bir kez daha ortaya koymuştur.

Başarılarınızın çoğalarak sürmesi dileğiyle sizi ve sizin kişiliğinizde örgütünüzün her bir üyesini yürekten kutlar, içten saygılarımı sunarım. Bizler hep böyle altta, sizler hep böyle üstte; birlik ve dirlik içinde, daha nice demokratik seçimlere efendim.

Birlikte, el ele ve omuz omuza... ❁

TARIK GÜNERSEL

Kravatların Hücumu

ÜST ÜSTE iki kınama daha isabet etti ağaca. Arkada azap çeken adam, megafon ellerle, "Sana istediğin gibi huzurlu bir hayat yaşatabilirim!" diye çırpındı, kadının darbelerinden sakınırken.

Ağacın en büyük dalını da kırdıktan sonra, "Zerre kadar ilgilendirmiyorsun artık," dedi bıkkınlık, sahiden silmişcesine.

"Mutlu olalım diye bunca yıl para biriktirdim, şimdi de olmaz diyorsun!" diye asileşti adam.

"Dikkat!" diye çığlıklar attı kadın. Vadinin bitimindeki dev banka kasasının doruğunda öfke hızıyla onlara doğru uçan binlerce kravat belirmişti. "Gel!"

Durum tespiti için zaman kazanmak isteyen tedirginlik palto yakasını aralayıp, "Endişeye mahal yok," dedi. "Onlardan biriyle aynı safta olduğumu fark ederler herhalde." Fakat gökyüzü kararıverince kadına doğru tabana kuvvet koşmaya başladı.

Ama yeryüzü çiklet gibi esnemesin mi!

Ya insafsızca beliriveren korkuluklar! İşte 3 hazirandaki kadın, 7 temmuzdaki kadın, geçen haftaki kendisi, dünkü kendisi, dün akşamki kadın...

Adam 3 hazirandaki kadını bir vuruşta yere serip 7 temmuzdakini bir silgi darbesiyle yok ettikten sonra 18 temmuzdaki kendisine Yaradan'a sığınıp bir Osmanlı tokadı aşk etti. Geçen haftaki kendisine uyguladığı başarılı judo hareketinden sonra, hızlanarak yaklaşan kravatları sırtında hissedince, müthiş bir sıçrayışla havalanıp geçen haftaki kadınla üç saat önceki kendisini birer ayak darbesiyle saf dışı bıraktı. Dün akşamki kendisi... Bu sabahki kendisi... Hemen sonraki kendisi... O anki kendisi... Deminki kadınla kendisi...

Ellerini uzatmış bekleyen kadın adamın garip hareketler yaptığını görünce afallıyorsa da hemen topluyor zihnini :

"Mademki koşuyor, şu halde gelmek istiyor. Mademki duruyor, şu halde gelmek istemiyor. Mademki hem koşuyor hem de duruyor, şu halde bana gösteriş yapıyor ve oyalıyor. Alçak adam! Ben de ona el uzatırsam!"

DARCEY STEINKE

Bu Çıplak Adada

MICHAEL, ayaklarının çevresinde oynaşan çulluklar ve günbatımında, arkasında dengelenmiş pembe bulutlarla, bir anı gibi, durgun görünüyordu; evliliğimizin ilk günlerinde kalçalarının leğen kemiğimde çürükler bıraktığı zamanları düşündüm. Ama o zamandan beri epey şişmanlamıştı, saçları da büyük ölçüde azalmıştı; ışıltılı dalgaların içinde bir ördek gibi görünüyordu şimdi.

Ona bakarken aklımdan *eski kocam, yabancı* gibi sözcükleri geçirdim. Ama onun, aşk ilişkilerimi, içinde toparlayan çerçeve olduğunu biliyordum; tıpkı *ev*'in insanın yolculuklarını hem süslemesi, hem de bölmesi gibi. O olmasa, bir ilişkiden ötekine koşacaktım; bu ilişkilerden her biri hem harika bir şekilde ahlaksız, hem de bütünüyle felaket olacaktı. Ondan ayrılırsam, sıradan bir boşanmış kadın olacağım fikri beni rahatsız ediyor ve kızdırıyordu; onu öldürdüğümü hayal ediyordum; üzerinde mavi İran kuşları olan kestane rengi halıya nasıl da sırtüstü düşerdi! Böyle bir şey yapmayacak olsam da, cinayet hayalleri kurmak bile kendimi Tanrı gibi hissetmeme neden oluyordu. Omuzlarımı dikleştirip kum tepeciklerine doğru yürüdüm.

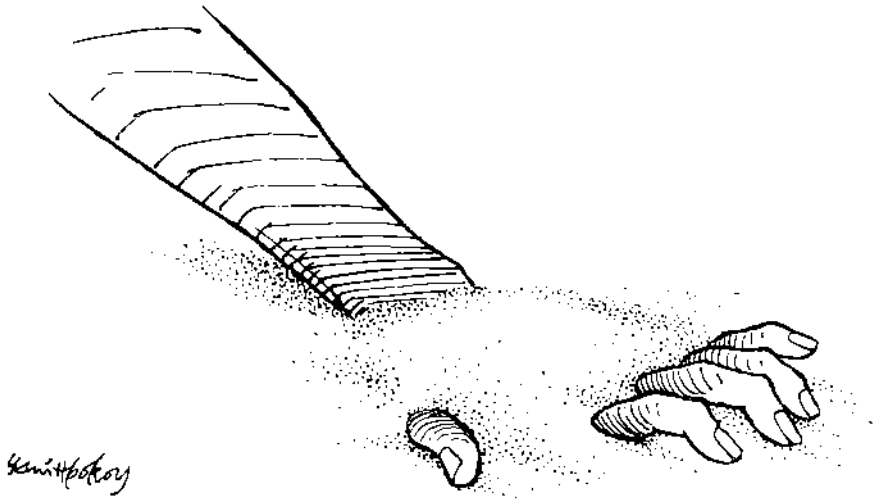

Deniz yosunlarının arasına saklanıp Jason'ın mektubunu çıkardım. Zarf gri renkli ve kokuluydu; adres ciddi görünüşlü, sert vurulmuş harflerle yazılmıştı. Zarfın bir ucunu açtığımda, yere bir avuç gardenya taç yaprağı döküldü. Banyosunda tuttuğu bir bitkiden koparılmıştı bunlar; boruyu tıkayan yapraklardan çiçekleri zaman zaman banyosunun içine attığını biliyordum. O gardenya yapraklarının bazen küvetin kenarına yapışması, tenin tene dokunuşunu hatırlatıyordu; Jason'ın bunları, bilinçaltından beni ayartmak amacıyla mı gönderdiğini merak ettim. Çiçekler, bu kumsalda istiridye kabukları kadar sıradan ve çağrışımdan yoksun görünüyorlardı. Onları toparlamak üzere eğildim; sarmaş dolaş yatan âşıkları ilk kez o zaman gördüm.

Bakışlarımı öbür yana çevirerek şaşkınlık içinde donakaldım; durumu anlayamamasının ve hareketsizliğinin kendisini görünmez kılacağını uman bir ceylan gibiydim. Kadının ne hissettiğini bildiğimi sanıyordum : Bir zamanlar, ırmağın kıyısında ben de bir oğlanla beraberken, suyun öbür yanında araba farları yanıvermiş, bütün vücudumu aydınlatmıştı; bana yabancı olmayan bir kadınlık durumu içinde bir eşitlenmeydi bu... Rahatlık, yerini birden utanca bırakıveriyordu.

Kadın için işleri kolaylaştırmak, ona örtünmek için fırsat tanımak, şöyle bir merhabadan hoşlanacak tipte biri olup olmadığını anlamak istedim. Bu nedenle görme gücümü sonuna dek zorlayarak gözlerimi uzağa diktim; vadinin geniş ve balina biçiminde olduğunu gördüm; rüzgârın ve dalgaların sesini yutacak kadar derindi. Gene de hiçbir mırıldanma ya da örtünme sesi duymadım. Daha yakından bakınca âşıkların kocaman ve hareketsiz olduklarını görüp irkildim. Kadın adamın üstündeydi; sırtı yıldızlara bakıyordu; birlikte, rüzgârın savurup getirdiği kar yığınları gibi duran kumların bir parçası olmuşlardı. Kadın eriyerek adama, adam da kuma karışmış gibiydi. Kadının sırtındaki kum tanecikleri Venüs'ten vuran aydınlığın altında ışıldıyordu; iki âşık da esmerleşmiş olmadığından, kararmakta olan kumsalın üzerinde, açık renklerin parlaması gibi, hafif bir ışık saçıyorlardı.

Kum yığınının çökmesiyle birkaç adım öne kaydım. Âşıklar kıpırtısızdılar; ölü olduklarını o zaman anladım. Hava kararmıştı; dalgalar, kulağa tutulan bir deniz kabuğunda duyulan okyanus sesleri kadar uzaklaşmış gibiydi. Düşündüm : *işte her şey beni buraya getirdi.* Sanki son ve ahlaksız bir odaya girmiş gibiydim. O an uzadı, uzadı. Bir hayalet yengecin kayarak deliğine girdiğini gördüm; kendimde bir duyum yakalamaya çalıştım. Bir ölü bedenle karşılaşacağımı hep beklemiştim; işte o an şimdi gelip çatmıştı : Dehşetle korktuğunuz bir şeyin birden-

Darcey Steinke, Goucher Koleji'nde Madison Smartt Bell'in öğrencisi oldu. Virginia Üniversitesi'nde Yaratıcı Yazarlar Programı'na katıldı. Romanları : "New York Times Kitap Seçkisi"nin yayıncılarınca 1989'un "Dikkate Değer Kitaplar"ından biri olarak gösterilen *Up Through The Water* (Sudan Yukarı) ve 1992 yılında yazdığı *Suicide Blond*'dur (Öldürücü Sarışın).

bire ve inkâr edilemez biçimde işlemeye başladığı, o işitilemeyen, ama duyumsanan an. Âşıkların dupduru görünüşlerinden dehşete kapıldım; gene de mihraba çekilir gibi çekildim onlara doğru.

Kadının bedeni şişmiş görünüyordu; oysa adamınki bir El Greco figürü gibi ince ve uzundu. Adamın kollarından biriyle elinin ayası kumun içinde boğulmuştu; bu nedenle parmakları tek tek duruyor gibiydi. Eğilip yaklaşarak kadının saçlarını yüzünden çektim; gözlerinin camsı, dudaklarının bir deniz kabuğu gibi mavimsi ve yarısaydam olduğunu gördüm. Kadın, beni mıknatıs gibi kendine çekiyordu; suda yansıyan aksime bakıyormuşum gibi bir duyguydu bu. İkizim değildi, ama ölmüş yakınların fotoğraflarında yakalanacak türden, benim yüzümü hatırlatan bir şeyler vardı onda.

Adamın başı kadınınkinin altına sıkışmıştı; yalnızca bir elmacık kemiği ve çenesi görünüyordu. Yüzlerinde kurşun deliği yoktu, ama başlarının çevresinde, kum bulaşmış, kurumuş kandan belli belirsiz bir hale oluşmuştu; başlarının hemen yanında duran tabanca bir balığa, çok derin sularda yaşayan bir balığa benziyordu.

Bunun nasıl olduğunu bildiğimi sanıyordum. Günler önce kadın, yaptığı seçmelerle artık yaşayamayacağına karar vermişti. Bu seçmenin almaşığını öldürerek – kocasını, belki çocuklarını arkada bırakarak – çekip almıştı kendini. O zaman, başkalarıyla ilgili olarak içini kemirip duran o ilkel duygular onu dürtüp kararsızlığa düşürmeden çok önce, bu ikinci karar, âşığıyla birlikte ölme kararı gelmişti. Böylece, otel odasında, gecenin en karanlık kesiminde, çılgın planını âşığının kulağına fısıldamıştı. Adam, kadının bedeninin kendine yaşatacağı zevkleri düşünerek bir uyurgezer gibi izlemişti onu. Kadının bu ısrarı, gökyüzünün altında, bedeni deniz yosunlarıyla gölgelenmiş bir halde, rahat bir havayla yürüyüşü, adamın aklını karıştırmıştı. Kadın, karnının üstündeki silahın soğukluğunu hissederek, kendisini bu dünyada kalmaya ikna edecek bir şey bekliyordu.

Geriye dönüp gördüklerimi Michael'a anlatmak hiç aklıma gelmedi. Âşıkları gördüğümü söylemek, şimdi bile, delirmiş olduğumu itiraf etmek gibi geliyor. Âşıkların dev gibi olduklarını, kadının kolunun bir ağaç dalı kadar dolgun, adamın da sırıklar üstünde yürüyen bir adam kadar uzun olduğunu kime anlatabilirdim? Adlarının olabileceği, bir yerde çalışabilecekleri, Tanrı'yı tanımış olabilecekleri olanaksız görünüyordu bana. Bir tablonun sınırları içinde yakalanmışlardı; diri ama cansız mankenler gibi.

Onların suskunluğu, içimde dolaşan kanın, kemiklerimin geometrisinin farkına vardırdı beni. Hava daha da kararmış ve serinlemişti. Güneşin battığı yerde şarap rengi bir kuşak vardı. Bu âşıkların, sadık kalamamamın ardında aslında çok sıradan bir korku yattığını, bütün bedensel eylemlerde her zaman bir ahlaksal kayma bulunduğunu gösteren bir ön uyarı, bir kara büyü olduğunu biliyordum. Kadının saçları savruldu; birkaç saniye, çılgınca bir düşünceye kapılarak, kadının kafasını kaldırdığını sandım. Bu düşünce nedeniyle yüzüme ateşler bastı. Sanki o ateşin çok yakınında duruyordum; midem, çekiliyormuş ya da bir şeyler batırılıyormuş gibi yanıyordu. Önce yıldızlar ve gökyüzü, sonra da karanlık kayboldu. Şimdi neysem hep öyle olacağımı, her insanın öğrenmesi gereken şeyleri kendime

öğretmediğimi, yaşamımı farklı, özel ve her şeyi yapmaya izinli biri olduğum gibi belirsiz bir fikre dayandırdığımı anladım. Beni dehşete gark eden bir duruma kapıldım : Donmuş elinizin üstünden ılık su geçiyormuş ya da yalan söylerken yakalanmışsınız gibi küt ve hissiz bir duyumdu bu.

Sayısız gürültücü martı çıkıp geldi sonra, yukarıda dönmeye başladı. Yere diz çökerek kadının kocaman, anlamsız yüzünü kendime doğru çevirdim; onun her yerine dokunabileceğimi, hatta onu öpebileceğimi, dilimi mağara gibi derin, oyuk ağzının içine sokabileceğimi hissettim. Ceketimi çıkarıp başlarının üstüne örttüm. Kumaş, hışırdayarak özlem dolu bir yüzün şeklini aldı. Kumların onları yutması ne kadar sürecek diye düşünerek orada öylece kalakaldım. ❁

İngilizceden çeviren : Deniz Hakyemez

RUSSEL EDSON

Yemek Zamanı

YAŞLI bir adam masada oturmuş karısının yemeği getirmesini bekliyordu. Karısının, kendisini yakan bir tencereye vurduğunu duydu. Dövülen tencere sesinden nefret ediyordu. Tencere acısını öyle bir ilan ediyordu ki, adamın iyice onun canını acıtmak istemesine neden oluyordu. Adam kendi yüzünü yumruklamaya başladı, parmak eklemleri kızardı. Bu bağıran, yaradan daha önemli duruma gelen renkten, kırmızı parmak eklemlerinden ne kadar da nefret ediyordu.

Karısının lanet ederek yemeğin tamamını mutfak zeminine boca ettiğini duydu. Tam yemeği içeri taşırken başparmağını yakmıştı. Mutfak zeminine düşer düşmez çığlık atan çatal, kaşık, tabak ve bardakları duydu. Bir zamanlar hazırlanmış olan, derken insanı diri diri yakmaya başlayan yemekten ne kadar çok nefret ediyordu. Bu da yetmezmiş gibi, bu yemek ait olduğu yere – mutfak zeminine – inerken acı acı haykırıp bar bar bağırıyor.

Kendini bir kez daha yumrukladı ve yere düştü.

Kendine geldiğinde çok sinirliydi. Bu nedenle kendini yumruklamaya devam etti ve başı döndü. Baş dönmesi onu iyice sinirlendirdi ve baş dönmesi istiyorsan işte sana gerçek bir baş dönmesi, diyerek başını duvara vurmaya başladı. Yere yığıldı.

Demek bacaklar işe yaramayacak, ha?.. Bacaklarını yumruklamaya başladı. Başına bir ders vermişti, şimdi ders alma sırası bacaklardaydı.

Bu sırada karısının, yemek takımının geri kalanını da çatır çatır parçaladığını ve onların da bar bar bağırıp acı acı haykırdıklarını duydu.

Duvardaki aynadan kendini gördü. Haydi benimle alay et, haydi. Aynaya bir iskemleyle vurdu ve iskemle aynayı kırdı. Ooo, artık bir iskemle olmak istemiyorsun, değil mi? Üzerine oturulamayacak kadar iyisin, değil mi? İskemleyi parçalara ayırmaya başladı.

Karısının fırına bir balta ile vurduğunu duydu. Ağzını bir mumla doldururken, ne zaman yiyeceğiz? diye sordu.

Ne zaman iyi ve hazır olursam, diye bağırdı karısı.

Kafana bir yumruk mu istiyorsun? diye bağırdı adam.

Yanıma gel de gözünü oyayım.

Kulaklarını kopartacağım.

Suratına bir tane şaplatacağım.

Tanı midene bir indireceğim.

Seni ikiye ayıracağım.

Sonunda yaşlı adam elinin birini yedi. Yaşlı kadın, Seni budala niye önce pişirmedin? Canavarlaşmaya başladın, dedi. Biliyorsun her gece mutfağı düzenle-

mek zorundayım, yoksa pişirilip en iyi porselen tabağımın içinde sıçana sunulurum. Onların ne kadar az yediklerini bilirsin, sonra sinekler gelecektir ve mutfağımda sinek olmasından da ne kadar nefret ettiğimi bilirsin.

Yaşlı adam bir kaşık yuttu. Tamam, dedi yaşlı kadın, bir kaşığımız gitti.

Gittikçe sinirlenen yaşlı adam sonunda kendi kendini yuttu.

Tamam, dedi kadın, işte şimdi yaptın yapacağını.

İngilizceden çeviren : F. Zeynep Bilge

SABAHATTİN ALİ İLE YÜZLEŞMEK

M. SADIK ASLANKARA

"Sabahattin, Türkiye halkının ve Türkçenin en namuslu, en vatansever, en yetenekli evlatlarından biridir."

Nâzım Hikmet[1]

ÖLDÜRÜLÜŞÜNÜN üzerinden tam elli yıl geçti Sabahattin Ali'nin. Tam da ellinci yılında, bir dostunu daha yitirdik onun : yurtlusu ve yaşıtı Pertev Naili Boratav'ı. Ailesinin dile getirişiyle, "uzun ve verimli bir yaşamı noktalayarak" aramızdan ayrıldı Boratav.[2]

İlki ne kadar da gençti öldürüldüğünde, oysa şimdi yaşça ağabeysiyim sanki onun.

İkincisine oranla gençtim belki, ama hayır yaşıttık üçümüz de, yaşıtız...

Sabahattin Ali, Pertev Naili ve ben... "Suda suretimiz çıkıyor"...

"Suyun şavkı" dalgalanıyor, yüz yüze geliyoruz... Diz çöküp yüz sürüyorum önlerinde...

Yüzleşmek bu!

Derken Boratav'ın fısıltısı : "Daha uzun zaman esrar perdesi sıyrılmadan kalacak olan ölümüne de – onun herkesi şaşırtmaktan tat çıkarma huyunu bildiğim için – yıllarca inanamamışımdır; ve bilinç altımda bu şüphe öyle yerleşmiş ki, birçok kerreler rüyalarımda Sabahattin Ali'nin karşıma dikildiğini ve 'sizi ne güzel aldattım!' diye katıla katıla güldüğünü görmüşümdür."[3]

Su ışıklanıyor. Sabahattin Ali'nin yüzü parlıyor suda. O daha çocuk.

"Arkadaşlarının bütün ısrarlarına, hatta 'Bizimle oyun oynamazsan okula geldiğinde seni döveriz' yollu tehditlerine karşın, mahalledeki oyunlara katılmayan S. Ali, boş zamanlarında eve kapanıp derslerini çalışmak, ailesinin resimlerini yapmak ve Ali'ye* tahtadan kılıç, ok, yay gibi oyuncaklar hazırlamakla yetinir. Bir süre sonra, onun bu uğraşlarına öğretmen olan dayısı Nazmi Aybek'in aşağıladığı kitap okuma sevgisi de katılacaktır. Dayısının getirdiği her kitabı yutarcasına bir solukta okuyan S. Ali, (...) kitap okuma işini dükkânda babasına yardım ettiği zamanlarda da sürdür(ür)... Çevredeki kasabalara pazarcılık için giden babası, dükkânın yönetimini ona bırakacak, ama kitap okumayı satış yapmaktan daha üstün tutan S. Ali akşam olduğunda dükkânı hiçbir şey kazanmadan kapayacaktır."[4]

Sabahattin Ali, beş altı yıl sonra rahatlıyor. Balıkesir Öğretmen Okulu'nda "kitap okuma olanağı"na kavuşuyor çünkü. Hem de ne kavuşma... Nitekim günlüklerinden, onun, henüz on yedi yaşındayken daha, harçlıklarının neredeyse yarısını romana, tiyatrova harcadığını, sıklıkla sinemaya gittiğini, arkadaşlarından

Sabahattin Ali, Mustafa Seyit Sutüven ile Akçay'da..

"depozito" karşılığında ödünç romanlar aldığını, izlediği oyunları taklit ettiğini, arkadaşlarıyla gazete çıkardığını, bu gazetede şiirler, öyküler, yazılar yayımladığını görüyoruz."[5] Sabahattin Ali'nin yakın arkadaşı Naci Erçevik, bu günlerin yakın tanığı : "Roman okumayı çok severdi. Mütalaa saatlerinde arka sıralara çekilir, kabak çekirdeği yiyerek *Pardayanlar*'ı, *Sefiller*'i, *Devri Alem Seyahati*'ni yutarcasına okurdu. İkinci sınıfta iken yazmaya da başladı."[6]

Doludizgin yaşanan, "Sabahattin Ali'ce" bir ilk gençliktir bu! Yıllar sonra Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı mektuplarda "Ali'celikler"in başka başka izlerini de sürebiliyoruz...

"...Benim her zamanki hastalığım : Yine âşıkım. Ah Ayşe, vallahi artık ben de şaşırdım, 15-16 yaşımdan beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan durduğumu

hatırlamıyorum."[7] Yıllar sonraki bir başka mektubunda ise yeni açılımlar getiriyor bu konuya : "Ben Balıkesir'de okurken Kız Muallim Mektebi hocalarından birine âşık olmuştum. (16 yaşındaydım, fakat bende âşıklık 11 yaşımdan beri davam eder.) Yolunu bekler, bu benden 10 yaş büyük hanıma laf atardım."[8]

Sabahattin Ali bu, durur mu hiç yerinde?.. "Muallimat'ın (Kız Öğretmen Okulu) gizlice bir müsameresine gi(diyor). Bunun için başına bir örtü, sırtına da bir yeldirme geçirerek, 1924 Martında bir akşam okuldan kaç(ıyor)." Kendisini çekemeyen bir arkadaşının ihbarıyla kaçamağı ortaya çıkınca, "okuldan soğu (yor)" Sabahattin Ali.** "Artık İstanbul'a nakledip öğrenimini orada tamamlamak istiyor..."[9]

Sabahattin Ali son sınıfı, nitekim İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda okuyor. Ama o değişmemiştir ki... "Malik Aksel'in anlattığına göre, 'sınıfın en çalışkan, en zeki öğrencisidir. Üstelik, okul müsamerelerinde bulunduğu gibi, dergilere de yazılar göndermektedir."[10]

Onun tiyatroya düşkünlüğünün ileriki yıllarda ortaya çıkan örneklerine de bir göz atmakta yarar var. İşte sevgili dostlarından Cevdet Kudret'in tanıklığı : "Çok iyi taklit yapardı. Bir yılbaşı gecesi, '*Haydin tayfalar!-Gemi yalpalar,-İçelim şarap,-Olalım harap.-Lâriç cum terelelli ha ha hay!*' kantosunu söyliyerek Şamran hanımın taklidini yapınca, toplantının yıldızı olmuştu."[11] Şu da Mediha Esenel'in aktarması : "Tiyatroya, aktörlüğe çok istidatı olduğunu sanıyorum. Ebert*** bir oyunun nasıl oynanacağını öğrencilere tarif ederdi. Kendisi kalkıp göstermediği zamanlarda bazen bu işi S. Ali yapardı. Sanki bir mucize olurdu öyle anlarda: Basık bir dille acele konuşan şakacı, muzip S. Ali gider, yerine Türkçeyi güzel bir diksiyonla konuşan yetenekli bir aktör çıkardı ortaya."[12] "Bakardınız, karşınızda eksiksiz bir aktör var. Ben bu durumu görünce hayretler içinde kalırdım. Derdim ki prova dışında : 'Siz yazar olmasanız, yaşamanızı aktörlük yaparak da sürdürebilirsiniz.'"[13]

Türk tiyatrosuna değerli katkıları olan Sevgi Sanlı'nın şu vurgulaması çok anlamlı bana kalırsa : "Sabahattin Ali'nin... Opera ve Tiyatro üzerindeki bilgisi daha dar bir çevrede değerlendirilmiştir.(...) ...Yunan Tiyatrosunu, özellikle Sofokles'i överdi.(...) Şöyle demişti : 'Sofokles'in şu tragedyayı kaç yüz yıl önce yazdığını düşün. Oyun olayın tam ortasından başlıyor. Adam daha o zamandan flash-back tekniğini kullanmış. Kişilerin işlenişi, dramatik gelişim, dil özelliği de açıklanır gibi değil.' / Siz neden piyes yazmıyorsunuz?' diye sormuştum. 'Yazsam oynamazlar ki,' demişti..."****[14]

Sevgi Sanlı'nın şu anekdotunu da aktarmak gerekiyor : "(Sabahattin Ali) 'Huyum kurusun,' derdi, 'Bir diksiyon yanlışı yakaladım mı düzeltmeden duramam. Bu yüzden Aliye Hanım bana fena içerliyor. Karı koca ağız tadıyla kavga edemiyoruz. Kavganın en can alacak yerinde tutup diksiyon yanlışlarını düzeltiyorum."[15] Mahmut Özay'ın anısı da, Sabahattin Ali'nin yine bu konudaki duyarlılığını yansıtıyor bize : "1931 yılı bahar aylarında bir akşamdı. Üç arkadaş Aydın İstasyonu yakınlarındaki bir köftecide oturmuş, rakı içiyorduk. Üçümüz de ilkokul öğretmeni idik ve o yıl Darülfünun'da (Üniversitede) açılan orta okul Türkçe öğretmenliği imtihanına girecektik. Konuşmamız hep bu konu üzerindeydi. Bir aralık şimdi anımsayamadığım bir ilişki ile arkadaşlarımızdan biri; Ziya

Paşa'nın/Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-i rızâde/Vareste olup dâire-yî havf ü recâdan*****/beytini okudu. Okudu ama "sabitkadem" sözcüğünü 'sabitkıdem' olarak okumuştu. Biz daha bir şey söylemeden, yanı başımızdaki bir masada yalnız başına oturmakta olan biz yaşlarda, ince altın çerçeve gözlüklü bir adam elini sertçe masaya vurdu;/ 'Olmadı...olmaz ki, efendim : 'kıdem' değil, 'kadem'dir o...' dedi./Ona doğru döndük. Teklif meklif beklemeden kadehini, şişesini alarak masamıza geldi. Tanıştık kendisiyle; bu, Sabahattin Ali idi."[16]

İbrahim Tatarlı'nın söyledikleri ise, Sabahattin Ali ve tiyatro ilişkisinin bir başka boyutuna götürüyor bizi : "Sabahattin Ali Ankara Devlet Konservatuvarının dramaturgu sıfatıyla sahnelenen eserler hakkında bazı yazılar yazmıştır. Bunlar yazarın gerek şimdiye kadar açıklanmamış eleştiricilik, gerekse estetik anlayışlarını açıklamaktadır."[17]

Niyetim, bilinen yaşamından aktarmalar yapmak değil onun. Ama kişiliğini ele veren yanlarını özetleyerek Sabahattin Ali'nin özgürlük ve aşk konusundaki tutkunluğunu vurgulamak bir kez daha! Çünkü o, bu yanlarıyla, bütün zamanların en güzel, en çekici örneklerinden biri olmayı sürdürüyor hâlâ.

Sabahattin Ali'nin İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra öğretmen olarak Yozgat'a atandığı, bunun ardından kazandığı sınav sonucunda Milli Eğitim Bakanlığınca Almanya'ya gönderildiği biliniyor. Gerisini Filiz Ali'den dinleyelim : "Babam Almanya'da bir buçuk yıl gibi kısa bir süre kaldığı halde bir ömürlük bilgi, gözlem ve kültürü sünger gibi emmişti sanki. Almanya'dan Türkiye'ye sandıklar dolusu kitapla dönmüştü. Annem, babamın kitapları konusundaki hayretini hâlâ her fırsatta dile getirir. İstanbul'da evlenip Ankara'daki ilk yuvalarına taşındıklarında annemi en çok şaşırtan şey, iki odalı evin bir odasının tümüyle kitaplara ayrılması olmuş. Kitaplar hep çok önemli..." "Okumaya ve hayatın aslını yaşamaya karşı, doymaz bir açlığı olan S. Ali, kısacık ömrüne bu yüzden üç ömürlük bilgi, deneyim, kültür, sevgi ve sanat ürünü sığdırabilmişti belki de." "Dağarcığındaki bu yepyeni hazine ile 23 yaşında Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliğine atandı."[18]

Filiz Ali'nin bu aktarımını destekleyen öyle çok tanıklık, gözlem ve anı var ki... Onun kitaplara düşkünlüğünü, okuma edimini, daha doğru bir deyişle onun "okuma etiği"ni yansıtan işte bir dizi görüş size...

Melahat Togar : "Durmadan okuyordu... (...) Kitaplara karşı doymaz bir açlığı vardı."[19] Niyazi Berkes : "Hiç vazgeçemediği bir alışkanlığı vardı : Cebinde daima bir kitap bulundurur, boş kaldığı anda onu okumaya dalardı."[20] "Konuşmadığı anda Sabahattin hemen cebinden, çoğu kez Almanca, bir kitap çıkarı (rdı)... Evde, misafirlikte, otobüste, ayaktayken bile okurdu. Bir anını boş geçirmemecesine, dış dünya ile ilişkisini kesmişçesine."[21]

Bulunduğu her ortamda okuma alışkanlığı kazanmış bir insan Sabahattin Ali. Evde, yolda, okulda okuyor, hep okuyor... Talip Apaydın da, Konservatuvardaki odasının tanıklığını yapıyor onun : "Avluya bakan küçük bir odaydı. Masanın üstü, dolaplar hep kitap doluydu. Kalın bir kitaba eğilmiş okuyordu."[22] Şu da Muvaffak Şeref'in anısı : "Aramızda onun kadar aralıksız okuyan yoktu. (...) Bir akşam Sabahattin'le (kayınbabama) gittik. Sabahattin kitabını açtı, hiçbir şey söylemedi, okudu, okudu... Biz de konuştuk falan. (...) Neyse sonunda Sabahat-

tin, eh artık kalksak dedi. Böyle deyince kayınpeder de evlat, dedi, tatlı tatlı konuşuyorduk. Oysa Sabahattin hiç konuşmamıştı, sürekli okumuştu." "...Bazı geceler çıkardım yukarı, bakarım yüzükoyun uzanmış, önüne de kitabını koymuş okuyor.(...) Pek çok şey okudu. Dünya edebiyatını en çok, en iyi izleyen adamdı."[23] Zaten Sabri Soran da, Sabahattin Ali'nin son anında bile okumaya düşkünlüğünü vurgulamıyor mu şiirinde : "Bir tarafta katil bir sopa/Bir tarafta Puşkin; /Artık o kitap bir şey söylemez sana."[24]

Erol Güney'in kanısı ise, bütün bu anlatılanları daha bir bütünlüyor : "Nasıl okunması gerektiğini, neyin okunmaya değer olduğunu bilir, bir eserin sanatsal ve insancıl değrelerinin ne olduğunu derhal kavrardı."[25]

Sabahattin Ali, 1933'te Ayşe İlhan'a yazdığı mektubunda, kendi okuma eylemine değgin bakın neler söylüyor : "Ben bir kitabı okurken onu yazanla beraber ve ona çok yakın hisler duyarım." "...Bir kitabı okurken gözlerini kapayıp, o satırları yazarken muharririn (yazarın) kafasının ne halde bulunduğunu tasavvur edebilir misin?.. İşte o eseri o zaman herkesten iyi anlamış olursun."[26]

Sabahattin Ali'nin bu yaklaşımının, sonraki yıllarda filozofik bir tutumla pekiştiği de görülüyor. Sevgi Sanlı'nın aktarması bunu koyuyor ortaya : "Bir ayaklı kitaplık diyeceğim ama ona haksızlık etmekten korkarım. Ayaklı kitaplıklar taşıdıkları kitapların yükü altında eziliverirler. Sabahattin Ali kitap üstüne kitap devirmiş ama 'kitabî' olmamıştı."[27]

Bunca okuma zenginliği olan birinin, çok zengin de bir kitaplığı bulunmalı değil mi? Kız kardeşi Süheyla Conkman şöyle anlatıyor ağabeysinin kitaplığını : "Artık sahip olduğu muazzam kütüphanesi yerde değildi. Bir kısmı tavana kadar olan camlı kitaplıklarda korunuyordu. Yine de bir kısmı arka odada sandıklar içindeydi. Dostlarıyla sohbet sırasında kalkar, kitaplıktan bir kitap alır, konuşulan konuları daha da aydınlatmak için bölümler okurdu."[28] Sabahattin Ali'nin kitaplığıyla ilgili olarak arkadaşı Cahit Arf'ın tanıklığını ekleyeyim : "İlk defa Sabahattin Ali'nin evine gitmiş oldum. Gözüme çarpan duvarlarının baştan aşağı kitap dolu oluşuydu. Bütün duvar kaplıydı kitapla. Sabahattin Ali, muhayyelesi çok güçlü olan bir kimseydi. Fakat, bu muhayyele böyle tam boşluktan gelen bir muhayyele değildi. Aynı zamanda geniş bir kültürü vardı."[29] Melahat Togar da vurguluyor Sabahattin Ali'nin bu "geniş kültür"ünü : "Bana çok takılırdı : 'falanı da okumadın mı? Filanı da tanımıyor musun?' Mitolojiyi de iyi bilirdi../Çok okumuş, çok öğrenmiş, kendini olağanüstü bir çaba ile en güzel şekilde yetiştirmişti."[30]

Melahat Togar, Sabahattin Ali'nin çok önemli bir özelliğini daha dile getiriyor, üstelik Almanya yolculuğu sırasında yapıyor bu tanıklığı : "İlk bakışta ötekilerden ayrılıyordu : Hareketli, şakacı, konuşkan, sempatik bir genç./Sınırları geçtikçe, istasyonlarda durdukça, bütün gördüklerini ilgi ile izliyor, sanki her şeyi, hiç çıkmamacasına belleğine yerleştirmek istiyordu. Bunu sonradan, beraber geziler yaparken de saptadım : S. Ali çok iyi bir gözlemci idi."[31] Mediha Esenel de şu bilgiyi veriyor onun bu yanıyla ilgili olarak : "Sabahattin Ali, hayatı tümüyle severdi, gezerek, yiyerek, görerek, göstererek, konuşarak, okuyarak, öğrenerek, yatarak, yani hiç boşa vakit geçirmeden bütün ayrıntılarıyla dolu dolu yaşardı."[32] Filiz Ali'nin, çocuk belleğine kazınmış anıları da büyük önem taşıyor : "... Ay-

rıntıya, gözleme çok meraklıydı. Durur bir lokmotifin altına eğilir, inceler, tekerleklerin arasına bakar, bu vidalar nedir der, bir türlü başından ayrılmazdı. Bir ara botaniğe merak sarmıştı. Bir sürü kitap aldı ve okudu bu konuda. Bir ara Güney Amerika Kızılderililerine merak sardı. Uzun süre onları araştırdı ve öğrendi. Dünyayı ve hayatı merak eden, öğrenmek isteyen bir insandı." "1940'larda And dağlarındaki Kızılderilileri merak eden bir adamdı."[33]

Böylesi geniş kitaplığı olan, zengin ve renkli okuma evreni bulunan, yaşamını gözlemlerle pekiştiren, küçücük ayrıntılarla bu yaşamı süsleyen bir insan, yazmaz da ne yapar kuzum? Gelin, biraz da yazarlık yanına göz atalım onun...

Rıfat Ilgaz, "Hiçbir yerde devamlı oturamazdı, yazı yazdığı saatler dışında," diyor onun için.[34] Aziz Nesin'e göre de zaten, "Sabahattin Ali, hikâye yazmak için yaşayan bir adam..."[35] Pertev Naili Boratav da şu bilgileri aktarıyor Sabahattin Ali'nin yazarlığıyla ilgili olarak : "Sabahattin Ali hikâyelerinde, okuyucularını anlattığı şeylerin 'gerçek'liğine inandırmasını bilen bir sanatçıydı. Günlük hayatında da, akla hayale gelmeyecek olayları, coşkulu anlatmasiyle dostlarını, yakınlarını ağzına baktırıp büyülemesini bilen bir 'konuşucu' idi. Hikâyelerini yazmadan önce, bütün ayrıntılariyle yakınlarına anlatma, onun yaratma yönteminin başlıca niteliğiydi..."[36]

Öte yandan Sabahattin Ali'nin yazarlığı, bir "yaratıcı yazarlık"tı. Samim Kocagöz'ün şu satırları, bu yanını ortaya koyuyor onun : "Diyebilirim ki yeni, genç yazarlara, yetenekli yazarlara yardımı, onları yüreklendirmeyi ben, Sabahattin Ali'den öğrendim."[37] Cevdet Kudret'in şu anısı, bu izlenimi daha da pekiştiriyor : "Sabahattin Ali, sanatta iyi ile kötüyü bir bakışta ayırt edecek kadar keskin bir beğeni sahibi idi. 1943 sıralarında yeni yeni basım hayatına atılan Orhan Kemal'den okuduğu *Bir Ölüme Dair* başlıklı bir tek hikâye ile olumlu yargıya varmış, bu sanatçı üzerine dikkatimi çekmişti."[38]

Bütün bunların üzerine, Nâzım'ın, "Sabahattin Ali Türk edebiyatının ilk devrimci-gerçekçi hikâyecisi ve romancısıdır," belirlemesini de ekleyelim...[39]

Peki ya Sabahattin Ali'nin kendisi ne diyor acaba kendi yazarlığı için, özellikle etik açıdan? Sevgi Sanlı'nın anılarında buluyoruz bu sorunun yanıtını : "...Sabahattin Ali'den peşpeşe öykü kitapları, romanlar geldi. (...) Kaleme sarılıp yazara hayranlığımı, teşekkürlerimi bildirdim. Sabahattin Ali gecikmeden karşılık verdi. Yeşil mürekkepli dolmakalemiyle şunları yazmıştı : 'Eserlerini beğendiğiniz bir yazarı sakın gözünüzde büyütmeyin. Sanatçı içinde bir avuç bulunan altına benzer. Altınını süzüp aldınız mı geriye tonla kum çakıl kalır. Sakın yazarı gözünüzde Tanrılaştırmayın."[40]

Bütün bunlar, bize, onun, zengin kitaplığıyla bol bol okuyan ve çalışan, hiçbir ayrıntıyı kaçırmayan, çevresini sürekli gözleyen bir yazar olduğunu gösterirken, aynı zamanda yazarın çalışma gücünü de ortaya koyuyor kuşkusuz. 1933'te, yirmilerini sürerken henüz, Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı mektupta bakın neler diyor Sabahattin Ali : "Dünyada irademi bütün şiddetiyle kullandığım bir tek saha vardır : Yazı yazmak... Bu hususta benden şiddetli adam azdır. Nerede olursa olsun, ne zaman olursa olsun yazı yazabilirim. Ne soğuk, ne sıcak, ne rahat, ne sıkıntı, ne keder, ne sevinç; ne sükûnet, ne gürültü, hiçbir şey benim yazı yazmama tesir etmez. Yazı yazarken tamamen yazdığım şeyle beraber yaşarım, kendime

uygun, tamamen hakiki bir âlemde yaşarım."[41] Onun bir yıl öncesinden kaleme aldığı şu satırlar, yazarlığında izleyeceği yolla ilgili ipuçları veriyor bize : "Bu sene niyetim adamakıllı çalışmak. Hiç olmazsa iki roman, olmazsa bir roman ve beş altı hikâye çıkarmak niyetindeyim. Bir de küçük şiir kitabı neşredeceğim. Bir kere her hafta bir şiir yazmaya kat'i karar verdim..."[42]

Nitekim Sabahattin Ali'nin yaşamı, çalışkanlığının da göstergesi. Bir okuma tutkunu, bir yazı dervişi o! İlk şiirlerini 1926'da henüz on dokuz yaşlarındayken, ilk öykülerini ise 1930'da, yirmi üç yaşlarındayken****** yayımlayan Sabahattin Ali, ilk şiir kitabı olan *Dağlar ve Rüzgâr*'ı da 1934'te yirmi yedi yaşındayken yayımlıyor. Ya öteki kitapları? İşte dökümü :

1935'te, yirmi sekiz yaşında ilk öykü kitabı *Değirmen*'i yayımlıyor.

1936'de yirmi dokuz yaşında *Kağnı* adlı öykü kitabını; 1937'de otuz yaşında *Ses* adlı öykü kitabı ile ilk romanı *Kuyucaklı Yusuf*'u; 1940'ta otuz üç yaşında *İçimizdeki Şeytan* adlı romanı; 1943'te otuz altı yaşında *Yeni Dünya* adlı öykü kitabı ile *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanını; 1947'de kırk yaşında da *Sırça Köşk* adlı öykü kitabını yayımlıyor.

Bu döküme, dergilerde kalan yazıları, çevirileri eklenmiş değil henüz! Hele onun yayıncılığını hiç katmıyoruz hesaba! Kırk birinde sona eren bir yaşam için nasıl da albenili!

Açıkyüreklilikle kabullenelim... Sabahattin Ali'nin olağanüstü çalışkanlığını ve verimliliğini; onun büyüleyici ve yaratıcı yazar yanını görmemek elde mi?

Yakınlarının, sevenlerinin katkısıyla bir kez daha gözümüzde canlandırmaya çalışalım Sabahattin Ali'nin o "yazar portresi"ni...

Mücap Ofluoğlu : "Gri saçlı, altın çerçeveli gözlüklü, son derece temiz giyinmiş, güler yüzlü, kişiliği olan, sevimli bir insan. Boyu ortadan daha uzunca, yakışıklı ve zeki bakışlı. Heyecanlı, konuşkan, durmadan eserlerini anlatıyor ve çevresindekilere şakalar yapıyor..."[43] Sevgi Sanlı : "Kalın gözlük camları ardına saklanmış olsa da, beyninin korkunç bir hızla çalıştığını ilk bakışta ele veren gözler..."[44] Erol Güney : "Kafası devamlı bir arayış içindeydi. Bir dinamoydu sanki. Son derece yoğun bir ritm içinde yaşardı."[45] Niyazi Berkes : "Çok çabuk ve esprili konuşan hafif peltek bir sesi vardı. Yalnız ben değil, hiçbirimiz onunla konuşamazdık. Biz bir şey söyleyene kadar o yüz şey söylerdi. Onun için hep o söyler, biz dinler, söylediklerinden hoşlanmaktan gelen bir duygu ile gülerdik."[46] Mediha Esenel : "Benim için Sabahattin her zaman bulunduğu yeri ilginç kılan bir kişiliğe sahipti. Çoğu kez kapıdan içeri bomba gibi girer, dehşet bir havadis patlatırdı. Son derece hazırcevaptı. Karşısındaki ne kadar hazırlıklı olursa olsun, bir lafın altında kaldığını görmemişimdir. Şakacılığı, muzipliği, zekâsı çarpıcıydı. Dostları arasında hep takıldığı bir iki kişi bulunurdu."[47] Muvaffak Şeref : "Doğruları bir yana bırakıp aşırılıkları yakalardı hemen, son derece zeki insandı, aşırılıkları yakalayınca da alaya alırdı."[48] İ. Hakkı Balamir : "Çok zeki olduğundan budalalığı bağışlamaz, alaya alır, kimi zaman bir kişinin ya da bir olayın gülünç yanını abartarak anlatır, dinleyenleri gülmekten kırar geçirirdi."[49] Süheyla Conkman : "Bir oda dolusu insan içinde hep o konuşur, yaşlı, genç hep kendini dinletirdi. Hayranlık ve saygı topladığını sezerdim orada bulunan insanların yüzünden."[50]

Ne ki, onun ilişkileri uçarı değildi hiçbir zaman; derinlikli, nitelikli arkadaşlıklardı bunlar. Diğerleri bir yana, Carl Ebert'in sözleri bile, insanın içini sızlatmaya yetiyor bu açıdan : "Türkiye'de çok dostum vardı, fakat (Sabahattin Ali) tek arkadaşımdı. İkimiz tam manasıyla bir 'bruderschaft' (kardeşlik) kurmuştuk. Hayatımda ailem dışında 'du' yani sen diye hitabettiğim nadir ve kıymetli insanlardan biridir. Meslek hayatımın en enteresan ve faydalı safhası Türkiye'de geçmiştir, bu hususta (Sabahattin Ali'nin) bana yardımlarını unutamam."[51]

Şimdi, yukarıdaki portre üzerinde biraz daha oynayalım mı, biraz daha etli canlı hale getirelim mi onu?

Sevgi Sanlı : "Her meslekten, her sınıftan, her yaştan tanışları boldu. Yedi düvelle barışıktı. Toplumun her kesimiyle içli dışlı olmak isterdi. Dar kalıpların adamı değildi. Başkalarını da, kendini de alaya almasını iyi bilirdi." "Zaman zaman aklın yükünü bir kenara bırakır, çocuklaşırdı. 'Her büyük adam çocukluğundan bir parçayı içinde taşır. Çocukluğunu unutan adamdan kork,' deyişi kulağımda, daha dün gibi."[52] Niyazi Berkes : "Dikkatimi çeken bir yanı da hiç insan yabaniliği olmaması. Onunla beş dakika karşılaşın, kırk yıllık dost olduğunuzu sanırsınız."[53] Arif Damar : "Sabahattin Ali giyimine çok özen gösteren bir insandı.(...) O zaman Ankara'da bulunan Karpiç lokantasına daha çok devletin ileri gelenleri giderdi. Sabahattin Ali de buranın müşterileri arasındaydı. Ki biz Karpiç'in önünden çekinerek geçerdik."[54] Niyazi Ağırnaslı : "Aliye Hanım kusura bakmasın benim bu açıklamamdan. (...) Sabahattin güzellikleri ve doğanın özenini taşıyan her şeyi severdi. Gözleri bir güzele kayınca da 'Aliye Niyazi'ye kız beğenelim diye bakıyoruz, bunda ne var?' derdi."[55]

"Şık giyim", "Karpiç", "gece yaşamı" üzerinde duralım biraz... Bakın Cevdet Kudret ne diyor bu konuda : "...kafaya değil, giyim kuşama değer verilen topluluklar içinde onur kırıcı herhangi bir münasebetsizlikle karşılaşmamak için, temiz pak giyinmeğe özen gösterirdi.(...) Temiz giyinme merakının yanında, birinci sınıf lokanta ve gazinolarda görünmekten de hoşlanırdı. (...) Ama hiçbir zaman kişisel rahatının ve konforunun tutsağı olmamış, gerektiği zaman bir anda hepsini itip halkın yanına inmiştir. Sözgelimi, Ankara'da üstü-başı iyi olmıyan bir köylüyü, yolcular rahatsız oluyor gerekçesiyle otobüsten indirmek isteyen biletçiyle tartışmış, 'Beyler rahatsız oluyorsa ben olmam' diyerek adamın yanına oturmuştu."[56]

Sabahattin Ali'nin "şık giyim" konusundaki tutumuyla ilgili olarak arkadan gelen kuşakların neler düşündüğünü merak etmez misiniz peki? İşte, babasının arkadaşları arasında, Aydın Ilgaz'ın kendine seçtiği örnek : "Sabahattin Ali... özenli giyimi ve seçkin davranışları ile herkesten farklı. Ama, bu farklılık yadırgatıcı, yabancılaştırıcı bir farklılık değil. Varlığı güven ve ferahlık veriyor. Ona özeniyorum; büyüyünce ben de böyle özenli, böyle güven verici olacağım diyorum kendi kendime."[57]

Bir de Aliye Ali'nin anlattıkları var...

"En az haftada bir defa da Karpiç gazinosuna, lokantaya gider, dış kaynaklı şov gösterilerini seyrederdik. O zamanın milletvekilleri ve bakanlar bu lokantaya gelirlerdi. Bilhassa Şükrü Saraçoğlu her gidişimizde orada idi. Sabahattin'le ahbaplık ederler, Sabahattin ona 'memleket böyle mi idare edilir?' diye laf sokuştu-

rur, o da kahkahalarla gülerdi." "...(Sabahattin Ali) bu gibi yerlere insan tanımak, insanların davranışlarını gözlemek, insanların konuşma tarzlarını incelemek, zayıf taraflarını yakalamak ve eserleri için biraz da malzeme toplamak için giderdi. Buradaki insanları biraz alaya alıyordu. Onları izlemekle eğleniyor, biraz da estetik bakımdan güzel kadınları seyretmekten hoşlanıyordu."[58]

Sırası gelmişken, "devletin ileri gelenleri" ile ilişkilerine de değinelim Sabahattin Ali'nin. O, Melahat Togar'ın belirttiği gibi, "düşündüklerini cesaretle düpedüz – çoğu zaman – pek iğneli şekilde söylemesini bili(rdi)" ama, onun bu yaklaşımı, Niyazi Berkes'in vurguladığı şekliyle asla "kaba, çirkin, terbiyesiz olma(z)"dı, Sabahattin Ali, "çok esprili" idi bir kez.[59]

Nitekim Vedat Günyol'un tanıklığı, bu daha bir pekiştiriyor: "...Birden Hasan Ali'nin yanında yürürken gördüm onu. Eli, bakanın neredeyse ensesinde, yakın bir ahbabı kucaklarcasına, senli benli bir tutum içindeydi. Sabahattin Ali için bakan makan diye bir şey söz konusu olamazdı. Öylesine güven içindeydi, kendisine karşı. Başlı başına bir yetkiydi, gücünü bilgisinden, inancından alan bir yetki."[60] "Gözü pekti, konuşkandı."[61]

Mediha Esenel, Sabahattin Ali'nin bu ilişkilerinden doğabilecek bir tehlikenin altını çiziyor Kemal Bayram'la söyleşisinde : "Ankara Palas'a, Karpiç'e gider, zamanın devlet adamlarıyla da tartışırdı. Bu tartışmaları gelip bize anlatırdı. (...) Bunun gibi çok kimseye, burnu havada yöneticiye, polis müdürüne, valilere sataşıyor, bunlar da yok yere kendisine düşman oluyorlardı kuşkusuz."[62]

Oysa, sözgelimi Orhan Veli'nin 1945'teki anılarına bakıldığında, Sabahattin Ali'nin, o yıllarda İstanbul valiliği yapan Lütfi Kırdar'a karşı nasıl da ince ve nazik olduğu görülüyor.[63]

Ne dersiniz, bir de Sabahattin Ali'nin anlattıklarını dinleyelim mi? Konya olayları sonrasında, bakanla yaptığı görüşmelerle ilgili olarak Sabahattin Ali, 30.11.1933'te bakın neler yazıyor Ayşe Sıtkı İlhan'a : "Müsteşar vekili Rıdvan Nafiz Bey beni sever, ahvalimle alakadar oldu. Yalnız korkak ve resen (kendi başına) bir şey yapabilme iktidarından mahrum bir adam olduğu için bana mütemadiyen Vekil Bey'i bizzat görüp izahat vermemi tavsiye ediyordu. Nihayet randevu aldık... huzura çıktık. Vekil bey kalktı, elini uzattı, sonra bir yer gösterdi, ne istediğimi sordu./Yavaş bir sesle meramımı anlatmaya başladım, elini kulağına götürdü, 'biraz hızlı söyleyiniz' dedi. (...) Ben sesimi biraz daha yükselttim, yine işitmedi, bağırarak konuşmaya mecbur oldum ve bu anda yegâne silahım olan çenemin bu adama karşı tesirden mahrum bir alet olduğunu idrak ederek 'Eyvah' dedim." "Neyse, en sonunda ne dese beğenirsin? Kızgın bir eda ile başını uzatıp: "Böyle bir kabadayılıkta bulunan adam bu kabadayılıkta devam etmeliydi. Ne diye şimdi gelip bize müracaat ediyorsun?' demez mi? Derhal ayağa kalktım, bermutad (alışıldığı gibi) bağırarak : 'Vekil Beyefendi,' dedim, 'ben böyle bir kabadayılıkta bulunmadığım iddiasında olduğum için buraya geldim ve müracaat ettim. Hem bu kabadayılığı yapmış olsam bile, bunda devamımın Vekâlet makamınca matlup olmasının (istenmesinin) esbabını anlayamıyorum. Acaba arzu edilen şey benim bu yolda bir ikinci şiir yazmam mıdır? Yanılmış olanların doğru yola dönmelerini mümaneat (engellemek) ve bunların istihfaf (küçümseme) ve istiğrab (garib karşılanmak) edilecekleri aklıma gelmemişti...' Şak şak şak... /

Sözlerim aşağı yukarı böyle idi ve 'bir ikinci şiir yazmamı mı tavsiye ediyorsunuz' cümlesi Vekil Bey'i pek hoplattı." Sabahattin Ali, 31.12.1933'te de şu satırları düşüyor bakan için : 'Öyle mazlum bir kukla, öyle şuursuz bir alet ki... Aleyhimde hiçir fikir ve niyeti yok, hatta ihtimal benden hoşlandı bile, fakat korkuyor, elinde bir vesika istiyor..."[64]

Sabahattin Ali, Sinop hapishanesinden çıktıktan sonra bakanla bu görüşmeleri yaparken henüz yirmi altı yaşında bir delikanlıdır oysa.

Bütün bu verilerin ışığında, Sabahattin Ali için, şu iki yargıya ulaşabiliriz sanıyorum : 1-Sabahattin Ali, özgürlüğüne çok düşkün bir yazar, 2-Sabahattin Ali, sürekli olarak aşk, sevgi, şefkat arayışı içinde olan bir yazar. Demek ki yaşamını, bu iki alana duyduğu tutku belirliyor onun. Özgürlüğe ve aşka yönelik bu iki büyük tutkunun yanında, özce bunlarla uyumlu bir "aile tutkusu"ndan da söz edilebilir Sabahattin Ali'de.

Onun babasına, onu üzdüğü halde annesine, kardeşlerine, dostlarına, eşine, kızına karşı tutkusu, sıradan bir düşkünlük olarak değil, etik açıdan da değerlendirilebilir pekâlâ. Ne ki ben, Sabahattin Ali'deki özgürlük ve aşk tutkusunu öne almak istiyorum bu yazıda.

Zaten yukarıdaki pek çok örnek, özgürlük ve aşk konusunda, onun hiçbir zaman ödün vermediğini gösteriyor bize. Sabahattin Ali'nin ta çocukluk yıllarından başlayarak pek çok kez sergilediği bu boyun eğmezlik, müthiş bir tutku onun için. Örneklerde de görüldüğü üzere, bir yandan başkaldırılarla örüyor yaşamını Sabahattin Ali, öte yandan aşklarla...

Ne ki bu iki alan, "yazı"da bir araya geliyor. Denebilir ki, özgürlüğünü ve aşkını, ancak yazarak yaşıyor o... İlk yapıtının adı bile, bu açıdan ilginç ipuçları içeriyor : *Dağlar ve Rüzgâr*. "Dağlar" sözcüğünde başkaldırı ve özgürlük havasının izlerine rastlamamak; "rüzgâr"da ise aşk, sevgi, şefkat fısıltılarını duymamak, bunları duyumsamamak olası mı? Nitekim yazın evrenine ya da yazma serüvenine yönelik duyguları, onun bu anlamda, ne denli kararlı olduğunu gösteriyor bize... Bakın Ayşe Sıtkı İlhan'a yazdığı mektupta neler diyor Sabahattin Ali :

"...Kendimi yalnız bir cephede kuvvetlendirmek için birçok taraflarımı çok yarım bıraktım. Bunu bilerek yapmadım, yarı yarıya kendiliğinden oldu. Yazı yazmak işinden gayrisinde oldukça acemiyimdir ve bu acemiliği ancak ilk nazarda göze çarpmayacak kadar örtebiliyorum." "Zaten bütün aksaklığım buradan doğuyor : Yazıların ve kitapların âlemini beni ihate eden (saran, içine alan) âlemden daha hakiki buluyorum..." "...Yegâne arzum kendi alemimde yaşamak, ve bana benzeyenleri benim âlemimde bir an olsun yaşatmaya vesile olacak şeyler yazmaktır. Hayatta daha birçok arzularım olabilir, fakat bu arzuya feda etmeyeceğim hiçbir şey yoktur."[65]

Demek ki "yazı"nın kendisi ve yazın, saltık anlamda da çok büyük önem taşıyor Sabahattin Ali için. Hatta yaşamını belirliyor onun. İçeriğinden önce yazının kendisi önemli çünkü. Bu açıdan bakıldığında, Sabahattin Ali, deyim yerindeyse, tam bir "yazı romantiği". Bu nedenle "yazı", bağımsız olarak, kendi başına da derin bir anlam taşıyor Sabahattin Ali'de. Nitekim İlhan'a yazılmış satırlarda, onun bu "yazı romantizmi"ni apaçık görebiliyoruz.

Şunu da ekleyeyim : yazının gerektirdiği her anlatım, yazının gereksindiği her

içerik, her öğe, Sabahattin Ali anlatısında ya da şiirinde yerini bulmakta gecikmiyor asla. Yani Sabahattin Ali yazılarında, hemen hemen hiç otosansür uygulamıyor. Ya da bu otosansürü inanılmaz ölçüde kırıyor veya en aza indiriyor.

Mehmet Ali Aybar'ın Doğan Akın'a söyledikleri, Sabahattin Ali'nin otosansür konusundaki tutumunu çok açık biçimde ortaya koyuyor : "Zincirli Hürriyet'in İstanbul'da çıkan ilk ve son sayısıydı. Matbaada provalara bakıyordum. Tabii Sabahattin'in yazısını okumak hiç aklımdan geçmedi. (...) ...Şu kadar yazı okurken bir de Sabahattin'in yazısını mı okuyayım? Hiç okumadım. Çıktıktan sonra yazısına göz atıyorum. Yahu dehşet şeyler. Baskı yapılmış. Olacak şey değil. Açıkça hakaret etme falan. Yani Ceza Yasası'nın hangi maddesine isterseniz sokabilirsiniz. (...) Sabahattin her zamanki gibi neşeli, şakacı falan. Yahu sen ne yapmışsın? Ne o hayrola, dedi. Yahu bu yazılır mı? Yani bu, bizi alsınlar götürsünler hapse atsınlar anlamına geliyor. Yok canım mübalağa ediyorsun, falan dedi."[66]

Aybar'ın bu aktarımını, Sabiha Zekeriya Sertel'in anlattıkları daha da güçlendiriyor. *Sırça Köşk*'ün basılması aşamasında Sertel, Sabahattin Ali'yi uyarıyor : "Bu masalın Türkiye'deki o şartlarda basılmasının ne büyük tehlike teşkil ettiğini göz önünde bulundurarak dedim :/– Sabahattin, sen bu hikâyeyi basarsan bu sırça köşke karşı ilk fırlatılmış baş, senin başın olur./Sabahattin Ali buna karşılık dedi : / – Varsın sırça köşke karşı ilk atılan benim başım olsun."[67]

Nitekim Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*'ü yayımlamaktan çekinmiyor. 1947'de Remzi Kitabevi'nce basılan *Sırça Köşk*, daha sonra bakanlar kurulu kararıyla göz açıp kapayana dek toplattırılıyor hemen.

Bir de soraki yıllarına göz atalım *Sırça Köşk*'ün.

Varlık Yayınları, "Sabahattin Ali/Bütün Eserleri" dizisinin ilki olan *Değirmen/Dağlar ve Rüzgâr*'ı Ekim 1965'te yayımlarken, kitapta "Bütün Eserleri"nin yedinci cildi olarak *Sırça Köşk* gösteriliyor ve bunun için, "Sırasiyle yayınlanacaktır," deniliyor.

Ama yayımlanmıyor. Eylül 1966'da, yani yapıtın ilk yayımından yaklaşık yirmi yıl sonra, *Sırça Köşk* bir kez daha sansüre uğruyor. *Sırça Köşk*'süz bu son ciltte, Sabahattin Ali'nin aynı zamanda dostu olan Yaşar Nabi Nayır, şu açıklamayı yapıyor : "Bugün başka bir imza ile yayınlansa en küçük bir sakınca dahi görülmeyecek kadar masum bir nitelikte de olsa, yazarın adının uyandırdığı alerjileri gözönünde tutarak, 'Sırça Köşk' hikâyesini bu cilde koyamadık. Edebiyat tarihimiz bakımından bir eksiklik sayılabilecek bu davranışımız için okurlarımızdan özür dileriz."

Demek ki, 1961 Anayasası ile kazanılmış özgürlükler döneminde bile "Sabahattin Ali" adı, bir "alerji" uyandırabiliyor.

Hadi, Cahit Arf'ın söylediklerine katılmayın şimdi : "Sabahattin Ali benim için bir nevi ideal bir insandı."[68] Cevdet Kudret'in şu saptaması ne kadar da yerinde : "Bugün, biçimsel de olsa, eğer bir demokrasiye ulaştıysak, bunu, o karanlık günlerin hapislerine, sürgünlerine, işkencelerine göğüs germiş yiğit savaşçılarına borçluyuz. (...) Çok zeki, çok bilgili, çok sevimli, çok girgin ve çok 'cerbezeli' olan Sabahattin Ali, eğer isteseydi, müdürlükler, umumî kâtiplikler, elçilikler vb. nimetleri kolaylıkla 'elde edebilir'di."[69]

Ama bunların hiçbirinde gözü yoktu onun. 1933'te gencecik bir delikanlıyken daha, Ayşe'ye yazdıkları, bunu gösteriyor : "...Ben ne bir gazetede eşek bir tahrir müdürünün (yazı işleri müdürünün), ne bir yazıhanede daha eşek bir amirin kumandası altına girebilirim."[70]

Eğer böyle olmasaydı, soyadı yasası çıkarken herhalde "kubaşmak" sözcüğünü yeğlemezdi kendine. Ayşe'ye yazdığı mektuplardan birinde, bir kez daha yüz yüze geliyoruz Sabahattin Ali'yle : "Yeni isim aldın mı? Benim almak istediğim isim Kubaşır'dır. Kubaşmak kelimesinden geliyor. Orta Anadolu'da çok kullanılır. Tarama dergisine bak.. Manasını nasıl bulacaksın."[71]

TDK Derleme Sözlüğü, şu karşılığı veriyor bu sözcük için : "Kubaşmak (kobaşmak, kumaşmak, kupaşmak, kuplaşmak); 1. imece ile iş yapmak, yardımlaşmak, 2. ortak olmak, 3. paylaşmak, bölüşmek."[72]

Başkaldıran ve yaratan, başı dağlarda bulutlarda, özgürlüklerle sarmaş dolaş; yüreğinde çatal çatal aşklar, onlarla haşır neşir bir Sabahattin Ali o! Şu geçtiğimiz yüzyılın özgül ve özgün bir kahramanı! Mehmet Ali Aybar'ın dile getirişiyle, "bile bile lades" diyebilmiş bir yiğit![73]

Yıllar sonra, İlhan Selçuk da, Uğur Mumcu için yazısına aynı başlığı koyacaktı : "Bile Bile Lades..."[74] Yıllar öncesinde "bile bile lades" demiş olan Sabahattin Ali için, yıllar sonra bir kez daha "bile bile lades" diyen Uğur Mumcu, şunları söyleyecekti onun arkasından : "Sabahattin Ali'nin yaşam öyküsü başlıbaşına bir dramdır./Bu dram ilerici ve toplumcu Türk aydınının da dramıdır."[75]

Ayşe Sıtkı İlhan, Uğur Mumcu'nun altını çizdiği bu dramın bir başka yanını da vurguluyor şu satırlarla : Enver (Necati), Pertev (Boratav) ve Sabahattin Ali... Şampanya gibi zekâları vardı." "Ne iyi, ne zeki, ne kültürlü çocuklardı, neler çektirmişiz onlara."[76]

O, sonsuzca özgürlüklerin yazarıydı, en yüksekteki aşkların...

Bir özgürlük ve aşk anıtıydı... Nâzım Hikmet gibi tıpkı, özgürlük ve aşk mitosuydu o da! Öyle ya, bundan daha değerli ne olabilir konukluk yaptığımız şu yeryüzünde? Yaşamak dediğimiz de bu değil mi?

Gelin yeniden kulak verelim onun fısıltısına... Nâzım'ın "Toprak, güneş ve ben.../Bahtiyarım..." dizelerini de anımsayarak. "Hapisteyim, ıstırap çekiyorum, fakat madem ki hayattayım, bahtiyarım; hastayım, acılar içinde kıvranıyorum, fakat mademki hayattayım, bahtiyarım; insanlar tarafından terkedildim, sevdiklerim tarafından sevilmiyorum, vesaire vesaireyim, fakat mademki hayattayım, bahtiyarım./Ancak böyle söylersek ve böyle düşünürsek doğru bir şey yapmış oluruz./Yarın nasıl yok oluvereceğimizi adamakıllı, külahımızı önümüze koyarak bir düşünsek bugün sadece nefes almanın bile ne büyük saadet olduğunu idrak ederiz."[77]

Dünyanın en soylu özgürlükleriyle, en duru aşklarıyla yeşeren Sabahattin Ali'nin içinde yine de durma mayalanan o derin hüzün sonra...

"Gitgide yalnız kalıyorum. Ama ne kadar yalnız!.. Ne tarafa dönsem, içimde kaynayan şeyleri dökmek için ne tarafa koşsam bir duvarla karşılaşıyorum. Günden güne hiç anlaşılmadığımı anlıyorum. Hiç anlaşılmadığımı, hiç..."[78]

"Hiç anlaşılmadığımı, hiç..." derken o, suyun yüzü karıncalanıyor fısıltısıyla onun. Hiç, hiç, hiç, hiç... uzayıp gidiyor...

Yüz yüze geliyoruz Sabahattin Ali'yle... Yanı başında Boratav, ötekiler, öteki dostları...

Yüz yüze geliyoruz Sabahattin Ali'yle... Demek hiç anlamadık onu...

"Suyun şavkı vuruyor bize"...

Nerede öyküleri onun? Kıvrımlanıp halkalanan suyun içinden cilt cilt öyküleri çıkıyor Sabahattin Ali'nin. Öykülerle çiçekleniyor suyun titreşen yüzü...

"Suyun şavkı vuruyor bize"...

Yeniden okumaya koyuluyorum öykülerini...

Ya siz, siz hazır mısınız okumaya?

"Suyun şavkı vuruyor bize"... "...Ömrümüze". ▩

*Ali, Sabahattin Ali'nin çok sevdiği çocukluk arkadaşı Ali Demirel. (Bkz. : Akpak; Agd., s.186

**Boratav, bunun, Naci Erçevik'in anlattığı olayla değil de, "...Sabahattin'in birkaç arkadaşiyle izinsiz sinemaya kaçmaları ve yakalanmaları ile ilgili olabileceğini" dile getiriyor. (Bkz.: Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 292)

***Carl Ebert (1887-1980) : Devlet konservatuvarının kuruluşu, Devlet Tiyatrosunun oluşumu doğrultusundaki çalışmalarıyla (1936-1946) Türk tiyatrosuna büyük katkılar sağlayan Alman tiyatro adamı.

****Türk tiyatrosunun çeşitli kesimlerini temsil eden TOBAV, TODER, TİYAP, Tiyatro Eleştirmenleri Birliği, Tiyatro ve Televizyon Yazarları Derneği vb. kuruluşlar, umalım ki Sabahattin Ali'yi unutmazlar da, öldürülüşünün ellinci yıldönümünde değerbilir bir tutumla onu, sevenleriyle, sahnede de buluşturma becerisi gösterirler... Bu arada TRT yönetmenlerinden Nilgün Eroğlu Maktav'ın değerbilir tutumunun altını çizmeyi de gerekli görüyorum doğrusu. Daha önce gerçekleştirdiği *Cennete Açılan Pencere/Tevfik Fikret* (Yayını : 19.8.1995/Ankara Film Şenliği 1996 Ulusal Belgesel Film Yarışması İkincilik Ödülü), *Benim Adım Munise/Reşat Nuri* (Yayını : 7.12.1996), *Hayat Bir Oyundur/Oğuz Atay* (Yayını : 13.12.1997), *Geçtiğim Günlerden/Hasan Âli Yücel* (Yayını : 17.12.1997) adlı yazın belgeselleriyle adını duyuran Nilgün Eroğlu Maktav, *Dağlar ve Rüzgâr/ Sabahattin Ali* (Yayını : 2.4.1998) başlığını taşıyan çalışmasıyla da, başlattığı geleneği sürdürme eğiliminde olduğunu gösterdi. Belgesel Sinemacılar Birliği ne düşünüyor acaba bu konuda?

*****Ziya Paşa'nın bu beytini, dergideki dizgi yanlışları nedeniyle Kenan Akyüz'den aktardım. (Bkz. : Kenan Akyüz; *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi,* Doğuş Matbaacılık, 3. Basım, 1970, s. 46). Beyit, günümüz Türkçesiyle şöyle açımlanabilir : Korku ve yalvarmanın çemberinden kurtulup her şeye (bulunduğun duruma) razı olmanın güvenli merkezinde ayak dire, orada kal!

******Kitaplarına girmemiş ilk öyküsü Sabahattin Ali'nin, 1926'da Akbaba'da yayımlanıyor. (Bkz. : Ramazan Korkmaz; *Sabahattin Ali/İnsan ve Eser,* Yapı Kredi Yayınları, 1997, s.67)

(1) Filiz Ali-Atilla Özkırımlı; *Sabahattin Ali,* Cem Yayınevi, 1979, s. 15

(2) Cumhuriyet; "Ölüm Duyurusu", 18.3.1988

(3) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 290

(4) Ünsal Akpak; "Sabah Yıldızı", "Yansıma", (25. Ölüm Yıldönümünde Sabahattin Ali Özel Sayısı), Mart 1973, sayı 15, s. 286/Ayrıca bkz.: Asım Bezirci; *Sabahattin Ali,* Gözlem Yayınları, 2. Baskı, ss.10-12

(5) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 300-308.

(6) Bezircix; Agy., s. 14

(7) Ayşe Sıtkı İlhan-Doğan Akın; İki Gözüm Ayşe (Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları), Bilgi Yayınevi, 2.Basım, 1997, s. 46

(8) İlhan-Akın; Agy., s. 273

(9) Bezirci; Agy., ss. 14,15

(10) Aktaran: Bezirci; Agy., s. 15

(1 1) Cevdet Kudret; "Sabahattin Ali Üzerine Notlar.I", Varlık, 15 Ocak 1966, sayı 662
(12) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 79
(13) Kemal Bayram; *Sabahattin Ali Olayı,* Yenigün Yayınları, 1978, s. 272
(14) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 120
(15) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 119)
(16) Mahmut Özay; "Sabahattin Ali ile Kısa Bir Yolculuk", Aydınca, Mart 1988, sayı : 11
(17) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 264
(18) Filiz Ali; *Filiz Hiç Üzülmesin...,* Sel Yayıncılık, 1995, ss. 21,23
(19) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 62
(20) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 75
(21) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 77
(22) Kemal Bayram; Agy., s. 194
(23) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 97,98
(24) Aktaran: Kemal Sülker; *Sabahattin Ali Dosyası,* Ant Yayınları, 1968, s. 117
(25) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 115
(26) İlhan-Akın; Agy., s. 123
(27) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 117
(28) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 28
(29) İlhan-Akın; Agy., s. 287
(30) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 63
(31) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 60
(32) Kemal Bayram; Agy., s. 286
(33) Filiz Ali'yle Söyleşi (Söyleşiyi yapan : Nüket Esen), Cumhuriyet Kitap; 26 Mart 1988, sayı : 423
(34) Rıfat Ilgaz; "25 Yıl Sonra", Yansıma, Agd., s.136
(35) Aktaran: Tahir Alangu; "Sabahattin Ali Üzerine", *Değirmen/Dağlar ve Rüzgâr* içinde, Varlık Yayınları, 1965, s. 10
(36) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 289-290
(37) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 128
(38) Cevdet Kudret; Agd.
(39) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 13
(40) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 118
(41) İlhan-Akın; Agy., s. 119
(42) İlhan-Akın; Agy., s. 58
(43) Kemal Bayram; Agy., s. 143
(44) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 117
(45) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 15,116
(46) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 69
(47) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 76,77
(48) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 98
(49) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 111
(50) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 28
(51) Filiz Ali; Agy., s. 39
(52) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss.123, 117
(53) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 69
(54) Kemal Bayram; Agy., s. 151
(55) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 88
(56) Cevdet Kudret; Agd.
(57) Aydın Ilgaz; "Babam ve Arkadaşım Rıfat Ilgaz", Milliyet, 9.11.1995
(58) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 36, 37
(59) Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 66, 75

(60) Laslo-Özkırımlı; Agy., s. 106
(61) Kemal Bayram; Agy., s. 156
(62) Kemal Bayram; Agy., s. 274
(63) Bkz. : Orhan Veli; Bütün Yazıları II/Bindiğimiz Dal, (Derleyip Düzenleyen: Asım Bezirci), Can Yayınları, 1982, s. 50
(64) İlhan-Akın; Agy., ss. 167, 168, 172
(65) İlhan -Akın; Agy., ss. 119, 120
(66) İlhan-Akın; Agy., ss. 289, 290
(67) Aktaran : İbrahim Tatarlı; Bkz.: Laslo-Özkırımlı; Agy., ss. 272, 273
(68) İlhan-Akın; Agy., s.287
(69) Cevdet Kudret; "Sabahattin Ali Üzerine Notlar. II", Varlık, 1 Şubat 1966, sayı : 663
(70) İlhan-Akın; Agy., s. 73
(71) İlhan-Akın; Agy., s. 257
(72) *Derleme Sözlüğü,* Cilt 8, TDK Yayınları, 1975, s. 2987
(73) Cumhuriyet; 18.12.1990
(74) Cumhuriyet; 25.1.1993
(75) Uğur Mumcu; "Yeşil Mürekkepli Mektuplar"; Bkz. : İlhan-Akın; Agy., s. 18
(76) İlhan-Akın; Agy., ss. 24, 26
(77) İlhan-Akın; Agy., ss. 101, 102
(78) İlhan-Akın; Agy., s. 205

F. CELALETTİN'İN ÖYKÜLERİNDE "MUAMMA"LI AN

BEHÇET ÇELİK

F. Celalettin'in öykülerinin, "devirler aşacak" bir özelliği de, insan psikolojisi gibi oldukça soyut bir konuyu, çok yalın bir biçimde anlatılmış olmasındadır. Onun yalın, süssüz, günlük konuşmaya yaklaşan anlatımı, anlatılan anın sahici bir tablosunu çizer.

EDEBİYAT dünyasında daha çok F. Celalettin (Celaliddin) ya da Fahri Celal adlarıyla bilinen Dr. Fahri Celalettin Göktulga, Cumhuriyet Döneminin yetkin kısa (küçük) öykücülerinden olmasına rağmen günümüzde pek tanınmıyor.* Kitaplarının 1923'le 1948 arasında yayımlanan ilk baskılarının yanı sıra, 1970'li yıllarda basılan *Bütün Hikâyeleri*'ni bulmak bile hayli güç. Bu yazıda, o dönem yazarlarının bir bölümü yeniden gündeme getirilir, hatta Osman Cemal Kaygılı'nın kitaplarında olduğu gibi, yayınevleri aynı günlerde aynı kitapları basarken, "F. Celalettin de unutulmasın," demek gibi bir amaçla yazıldı.

Öykü, bir an'ın anlatımı olarak tanımlanır; romansa bir sürecin yazıya dökülmesi olarak. Romanın bu özelliğini Lukacs, *Soljenitsin* adlı yapıtının birinci bölümünde "*Romanın her yerde rastladığımız en belirgin özelliği nesnenin bütünselliği*"dir[1] diyerek açıklar. Kitabın bu bölümünde roman ve öykü arasındaki ayrımla ilgili çok önemli noktalara değinen Lukacs, öykü için şunları yazar : "Öykü *özel bir durum*dan hareket eder ve bu çerçevenin dışına çıkmaz. Ne toplumsal gerçekliğin bütününü, ne de temel ve güncel bir sorundan kaynaklanan bir bütünselliği belli bir çerçeveye oturtmayı düşünür. Öykünün hakikati şuna dayanır : *Özel, çoğunlukla da olağandışı bir durum, belli bir gelişme düzeyine ulaşmış bir toplumun bünyesinde olabilirlik kazanır ve sırf bu olabilirlik sayesinde o toplumun ayırt edici bir özelliği haline gelir.*"[2] (abç)

F. Celalettin'in öyküleri topluca okunup incelendiğinde, anlattığı olayların "çok özel bir durum"a işaret ettiği görülür. Bu durum ya da an, nedeninden ve sonucundan bağımsız olarak, nasıl olup da bu an'a gelindiği gibi öykünün sınırlarını aşan sorulara değinmeden karşımıza çıkar. Bu özel an'ı, F. Celalettin'in hem Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme aldığı öykülerde görebiliriz. Her iki dönemde de yazdığı öykülerdeki bu tematik benzerlik, bize bir kez daha Cumhuriyet'in, resmi ideoloji söyleminin aksine, toplumsal yaşamda bir milat olmadığını, Tanzimatla başlayan toplumsal yaşamdaki dönüşümün süreklilik taşıdığını duyurur.

Nedir peki bu özel an? Kadınla erkeğin, toplumsal ve kamusal alanda karşı

karşıya geldiği andır bu. Daha önce, evlerde bile bir araya gelemeyen, hareme ya da selamlığa hapsolan iki cins, önce aile içerisinde karşı karşıya gelmiştir. Özellikle Batılılaşma eğilimlerinin ve Batılı yaşam biçimlerine özenmenin artması, kadınla erkeğin bu kez de, toplantılarda, gezilerde rastlaşmaları, oldukça alt düzeyde de olsa temasa geçmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu temas, ilk zamanlarda kuzenler arası ya da uzak akrabalar arasındaki duygusal ilişkiler biçiminde görülür. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halit Ziya Uşaklıgil, Reşat Nuri Güntekin gibi romancıların yapıtlarında bu gibi ilişkilerin edebiyattaki tezehürlerini görmüşüzdür. Yine Memduh Şevket Esendal'ın kimi öyküsünde de bu tarz ilişkilere rastlanabilir.

F. Celalettin'in öykülerinin toplumsal önemi, öykülerin uzamından kaynaklanır. Bu öyküler, toplumdaki dönüşümün sonucunda, kadınla erkeğin giderek toplumsal ve kamusal alanlarda da karşı karşıya gelmeye başladığı yerlerde geçer. Bu uzam, sözünü ettiğimiz dönemde, toplumsal ve bireysel hayatlardaki dönüşümün hem tohumlarının atıldığı hem de ürünlerin devşirildiği bir yerdir. Kadınla erkeğin, bu uzamdaki karşılaşmaları, birbirlerini gerçek anlamda tanıma sürecinin başlangıcıdır. Geleneksel toplum (ve aile) yapısının egemen olduğu önceki dönemde de, kadınla erkek birbiri için Öteki'dir, ama bu karşılaşma, Öteki'yle karşılaşmaların taşıdığı olumluluklardan henüz uzaktır. Karşılaşanlar, sonuçta, aynı ailenin ya da cemaatin içinde yer almakta ve verili rolleri yaşamaktadır. Bu dönemde, kadınla erkeğin ilişki biçimleri kendilerinden önce varolmuş gelenekler, rol-modeller ve toplumsal kabuller tarafından belirlendiği için, Öteki'yle tanışmak, bireylerin kendilerinin farkına varmasını, yani bireyleşmeyi sağlayamaz. Son tahlilde, aile içinde kalan bu ensestik ilişki, kadınla erkeğin kimliklerinin bir yerde tıkanmasına neden olur. Aynı kültür ve kimlik, ikiye katlanarak yeniden üretilir. Bu ensestten kurtuldukça, kadınla erkek Öteki'ni ve onun dolayımında kendisini daha iyi tanımaya başlamıştır. Birey olmak, toplumsal kimlikten kurtulup bireysel, kendine özgü bir kimlik kazanmak da, bu dönüşümle mümkün olmuştur, diyebiliriz.

İşte F. Celalettin'in öyküleri, bu birbirinden hem cinsel, hem de toplumsal olarak farklı insanların karşılaşmalarının öyküsüdür. F. Celalettin'in öykülerinde kadınla erkek, kendisinden önce gelen yazarların öykülerinden farklı olarak, sokakta, işyerinde, hastanede vb. yerlerde karşılaşmaktadır. Bu karşılaşma uzun ve sancılı bir sürecin başlangıcıdır. Çoğu zaman gülünç, bazen tuhaf ya da trajik, bazense sevimli bir şeydir bu karşılaşma. Bir sonraki aşamaya geçilemeyen karşılaşmalardır. Belki de, kahramanın böylesi ilk karşılaşmasıdır. Toplumun da rastladığı ilk karşılaşmadır. Sancılı bir süreç yeni başlamıştır, bir süre sonra bir başka aşamaya da geçilecektir.

Bazı yazarlar, bilerek ya da bilmeyerek, öykülerinde öykücülükleri hakkında da ipuçları verirler. Belki de bu kaçınılmaz bir şeydir. Yazar, kafasına taktığı şeyleri kâğıda döken kişiyse, bunun nedenini ve sonucunu öyküsüne taşıyacaktır. Bir yazarın öykücülüğü dediğimizde, sonuçta, onun sorunsalıyla ilgilenmekteyizdir. Gerek olgu, gerekse dil olarak kendisine sorunsal edindikleri ve bunlara buldukları yazınsal çözümler değil midir, "öykücülük" dediğimiz şey. Bir yazarın öykücülüğünü kavramaya çalışmak, onun öykülerinden başlanacak bir çabadır. Bu nedenle, bu "özel durum"u yakından incelemek, F. Celalettin'in öykücülüğü

hakkında önemli ipuçlarına ulaşmamızı sağlayacaktır.

F. Celalettin'in, yukarıda değindiğim, o özel karşılaşma anına ilişkin öykülerine geçmeden önce, bu öykülerden birinde, kahramanının bu konuyla ilgili söylediklerini aktarmak istiyorum. Kahramanımız, bir toplantıda, bir kadına kompliman yapmaktadır. "Kadınları yalnız caddelerdeki hallerile görmek mahrumiyetin en büyüğü... Mantolarınızla bir başkasınız, ama böyle salon köşelerinde, adeta hususi apartmanlarınızdaki kıyafetlerinizle ne kadar da daha yakın, daha bana aid gibisiniz. (...) Adeta yalnız ve yalnız benim gibisiniz gibi geliyor bana. (...) *Sizi sokakta gördüğüm anlar nasıl da gayrikabili halsiniz, tıpkı muammalar gibi.* (...) Bakınız göklerden inmişçesine, benden bir adım uzaktasınız. Ne güzel de bacak bacak üstüne atıyorsunuz. Ayaklarınızı hafif hafif sallayarak, sanki sözlerime tempo tutuyorsunuz."[3] (abç)

Kamusal alanda karşılaşılan kadının ev içindekilerden farkının yanı sıra, vurguladığım cümle önemli bir başka ipucunu taşıyor. Yukarıda, sözünü ettiğim karşılaşmanın sancılı bir süreci başlattığından söz etmiştim. Henüz eski değer yargılarının ağırlığını içinde duyanlar için bu süreç, tam bir "muamma"dır.

Öyküler, bu "muamma"nın çözüldüğü, çözülür gibi olduğu, ama en çok çözülür gibiyken yeniden karmaşıklaştığı anları anlatır. Her şeye rağmen, o andan sonra, "muamma" artık eski "muamma" değildir; çözülsün, çözülmesin, kadınla erkek yeni bir momente atlamışlardır. Bu moment de, toplumsal olduğu kadar bireysel ve psikolojik bir momenttir. F. Celalettin'in, döneminin önde gelen psikiyatristlerinden oluşunun önemine daha sonra değinmek üzere, burada şunu vurgulamakta yarar var. "Muamma" eski "muamma" olmadığı gibi, kahraman için de, o andan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Bir kahramanın dediği gibi, "Hatırladıkça hala çıldır"dığı bir andır bu. İnsan psikolojisini iyi bilen yazar, hiçbir bilimsel teşhis ve tedavi yöntemlerine, kavramsal anlatımlara düşmeden, bu anın insan psikolojisi üzerindeki etkisini anlatır. Çoğunlukla, bir yorum yapmaz; olayı anlatır.

F. Celalettin'in başarısı, yorum yapmadan, kavramlara başvurmadan, bir insanlık durumunu gözler önüne serebilmesindedir. Bu başarı, yalnızca, yazarın iyi bir gözlemci olması ve insan psikolojisini iyi bilmesinden doğmamıştır. Hiç kuşku yok ki, F. Celalettin edebiyatı (ve öyküyü) iyi bilen; neyin yazınsal, neyin yazındışı olduğunu kestirebilen bir yazardır. Öykülerinde, "muamma"ların nasıl çözüleceğine ilişkin çözümler göstermez. Ama bu "muamma"yla çok önemli insanlık durumlarının altını çizer.

Yazının başından itibaren, F. Celalettin'in öykülerinin tarihsel önemdeki bir uzam-zaman kesişmesini anlattığını yazdıktan sonra, "insanlık durumu" diyerek tarih dışı bir tanım kullanmam ilk bakışta çelişik görünebilir. Bu çelişkinin çözümünün F. Celalettin'in gerçekçiliğinde yattığını düşünüyorum. Anlattığı olay, her ne kadar, tarihsel ve toplumsal olsa da, onun anlatımındaki canlılık, diyaloglardaki sahicilik ve sözcüklerle yarattığı atmosferin okuyanı kapsayan sıcaklığı, anlatılanı bireysel kılar. Aradan elli-altmış yıl geçtikten sonra, biz de bir türlü çözemediğimiz ilişkiler, "muamma" gibi karşılaşmalar yaşamayı sürdürdüğümüz için, bu öyküler bizim bireyselliklerimizde de karşılık bulmaktadır. Bu nedenle de, Tahir Alangu'nun yorumuna katılmak pek mümkün değil : "F. Celalettin de

bizdeki bütün pitoresk aşıkı, yerli renk gerçekçilerde olduğu gibi (...) yaşayışın içindeki insanı oluştan çok, göze hoş gelen alacalı manzaralara düşkün olmuş, devirleri aşacak özelliklere inememiştir. Bu konuda anlattıkları ne kadar hoş olursa olsun, o yaşayışı bilmeyenler için, unutulmaya mahkum, antika güzellikte hikayelerdir."[4] Bir yapıtı değerlendirirken, ileride okuyacakların "o yaşayışı" bilmelerini aramak gibi bir ölçüt, bana doğrusu pek de yazınsal bir ölçüt olarak görünmedi. Yazar, zaten, "o yaşayış"tan bir kesit aktarmaktadır. Önemli olan, o kesitin tarihsel olarak değerlendirilmesi, bu kesitin bir insanlık durumunu ya da Alangu'nun deyimiyle, "devirler aşacak özellikler"i dışlaştırıp dışlaştırmadığının belirlenmesidir. Bu da okura ve eleştirmene düşen bir görevdir. Kâhin olma iddiası taşımayan hiçbir yazar, yazdığı"yaşayış"ın, aradan yıllar geçtikten sonra kalıp kalmayacağını bilemez.

F. Celalettin'in öykülerinin, "devirler aşacak" bir özelliği de, insan psikolojisi gibi oldukça soyut bir konuyu, çok yalın bir biçimde anlatılmış olmasındadır. Onun yalın, süssüz, günlük konuşmaya yaklaşan anlatımı, anlatılan anın sahici bir tablosunu çizer; diyaloglarla geçen bir öyküde bile insan psikolojisini ve o psikolojiyi yaratan ya da o psikolojiden doğan atmosferi okura duyurur. Gündelik hayatın yaşarken ayırdına varamadığımız yalınlığını onun öykülerinde gördüğümüzde, kendimize ya da başkalarına "muamma" olarak anlattığımız şeylerin ne kadar yalın olduklarını anlarız.

Sözünü ettiğim çok özel an'a ilişkin, yazarın öbür öykülerinden de örnekler verdiğimde, buraya kadar anlatmak istediklerim biraz daha açıklık kazanacak sanırım. Örneğin, "Şimdi Beybam Var" adlı öykü, "O zaman kadınlar daha başlarını örterlerdi. Vakıa yeldirmeler atılmıştı. Bu terkediş de yerinde idi. Aman Allahım onun ne ince bir beli vardı,"[5] diye başlar. İşte yeldirmelerin atıldığı, bellerin ortaya çıktığı günlerde adam böyle bir kadına vurulur ve onu takip eder, bir yandan da ona iltifat etmektedir. Öykü, kadının konuyla ilgisiz görünen oğlunun bir cümlesiyle son bulur. "Şimdi Beybam Var"dakine benzer bir söz atma öyküsü de "Serap"ta[6] anlatılır. Bu öyküde ise, adam kadına bir tek kelime söylemesi için yalvarır. Ve öykü sonunda kadının bir tek sözcüğüyle biter : "Eşşoğlueşşek."

"Gaflet"[7] adlı öyküde, pencereden gördüğü komşu kadına vurulan adam, görücüler yollar, yoluna çıkar, ama kadından bir türlü olumlu yanıt alamaz. Sonuçta bir gün onun peşinden hülyalı hülyalı yürürken bir araba ona çarpar ve yaralanır. Hastanede gözlerini açtığında, o kadının kendisini tedavi etmekte olan doçent olduğu görür ve ilk fırsatta hastaneden ve dolayısıyla içinden çıkılmaz bir hal alan, "muamma"dan kaçar. Bu öykü, toplumsal/kamusal alandaki yeni kimliğini benimsemiş bir kadın ile eski kimliğine (ve muhayyilesinde Öteki'nin eski kimliğine) hapsolmuş bir erkeğin karşılaşmasıdır. Öykü, bu biçimiyle aynı zamanda, Cumhuriyet'in en önemli toplumsal krizinin bireysel düzlemde bir anlatımı değil midir?

"Kaşkol-ü Melun" adlı öyküde ise bir yanlış anlaşılma anlatılır. Bir partide, beğendiği kadına kur yapan adama, kur yaptığı kadın sürekli gülmektedir. Söylediklerinin kadının hoşuna gittiğini düşünen adam kur yapmayı sürdürür, ama sonunda anlar ki kadın onun paçasından sarkan kaşkoluna gülmektedir. Şöyle sona erer öykü : "O dünyanın en güzel kahkahası, artık açıktan açığa beni iki

paralık eylerken, kimseye Allaha ısmarladık diyemeden.. Başımı, derdli başımı aldım, sokaklara fırladım..."**

Bir başka yanlış anlaşılma da "Name"[8] adlı öyküde var. Yaşlı bir adamın genç bir kadına yazdığı mektuptur bu öykü ve adamcağız, kadının kendisine göz süzmesinden, onun geçeceği saatlerde pencereye çıkmasından şikâyet eder. Neden böyle yaptığını, alay mı ettiğini sorar. Bu arada yaşlı adamcağızın da bütün çekinikliğinin yanında bu genç kadına tutulmuştur. Bu açıkça söylenmese de satır aralarından rahatlıkla sezilir. Giderek anlarız ki kadına atfettiği davranışlar da, gerçekten olmaktan çok, hüsnü kuruntudur. Bu öykü de, hayatın değişen yüzüne eski pencereden (kimlikten) bakan birisinin yaşadığı "muamma"dır.

Benzer, ama ters bir durum onun iki öyküsünde, "İtiraf"[9] ve "Eldebir Mustafendi"[10] adlı öykülerinde bulunmaktadır. "İtiraf"ta, "Kadınlar benim için ne tuhaf, ne bilmediğim mahluklardır," diyen bir adam, arkadaşlarının anlatıp durdukları ilk gençlik maceraları karşısında aşağılık duygusuna kapılmış ve hiç yaşamadığı bir gençlik macerasını övüne övüne anlatmıştır. "Eldebir Mustafendi"de, anlatıcı, "muamma"yı Mustafendi'nin bir sözünden ve "sesinin perdesinden" anlar. Bu, ev ev gezen bir seyyar dişçi, bir hanımefendinin kendinden hoşlandığını belirten, bariz davranışlarını uzun süre anlamamış, kadın dayamayıp, "Sizin için yanıp tutuşuyorum fem..." deyince de, sandığı toplar toplamaz kaçmıştır.

Söz atmaların yetmeyip bedenin, en azından ellerin devreye girdiği, öykü kahramanının eyleme geçtiği iki öyküden daha söz etmek gerekiyor. "Avur Zavur Kahvesi"[11] adlı öyküde adam, kız kardeşinin arkadaşları kabul gününe geldiğinde kendisini tutamaz ve onlardan birine bir çimdik atıverir, ama pişman olur. Olacaklardan korkmuş, arkadaşından yardım istemiştir, utancından ölürken arkadaşının yanında olmasını istemektedir. Kız kardeşinin konukları gider ve hiçbir şey olmayınca, ertesi gün bir çimdik daha atar. "Eğlencehane-i Osmani Kumpanyası"[12] adlı öyküde ise, bu kumpanyanın kantolu, oyunlu curcunası anlatılırken, kadınlar arasında dondurma satan çocuğa kadınlar çimdik atmakta, bacağını morartmaktadırlar. Hatta en sonunda, bir dadı, hanımın ondan çok hoşlandığını söyleyip çocuğun eline bir mecidiye sıkıştırır ve ertesi gün gelip onu alacağını söyler. Bu iki öykü, cinsel heyecanla toplumsal baskı arasındaki sıkışmanın, karşılaşma anlarını nasıl daha da, "muamma"laştırdığını anlatmaktadır.

F. Celalettin'in yaşadığı ve yazdığı dönem, bu "muamma"ların çözümünün çok uzakta olduğu yıllardır. Bu öykülerde, sözkonusu "muamma"nın ilk ortaya çıkışının anlatıldığından söz etmiştim. Peki, bu "muamma" neyin nesidir? İnsanın karşısına ansızın hem kendisine benzeyen, hem de çok farklı bir bilinmeyenin, bir bilmecenin çıkmasıdır. (Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lugatında, "muamma"nın karşılıklarından birisinin de, "Usulüne uygun tertib olunan ve çok defa kendi adına delalet eden bilmece," oluşuna dikkat çekmek isterim.) Bilmecelerde de, bu öykülerin kahramanlarının karşılaştıkları insanlar gibi, her zaman, bize hem çok tanıdık, hem de anlaması olanaksız gelen şeyler vardır.

Bu yazıya konu ettiğim bilmeceyi, en açık seçik biçimde gözler önüne seren İspanyol düşünür Ortega y Gasset, "Ötekine, ötekilere açık bulunmak İnsan'ın sürekli ve oluşturucu bir durumudur," dedikten sonra, Öteki'ne karşı ya da Öteki için bir şeyler yapabilmenin, "etkenliğe geçmemiş bir durum"un varlığına bağlı

olduğunu yazar *İnsan ve "Herkes"*[13] adlı kitabında. Bu hal, "tüm olası 'toplumsal ilişkiler'in temeli" olan "birlikte bulunuş"tur. İnsanın Öteki'yle birlikte bulunuşundan başlayarak girdiği süreç, "bizlik", "açıklık ve mahremiyet", "senleşme" gibi dolayımlardan geçerek "ben'in keşfi"ne varacaktır.

F. Celalettin'in öykülerinde bu sürecin ilk basamağı olan "birlikte bulunuş" ile Öteki'nin farklılığını sezme sonucunda yaşanan kırılma ve Gasset'nin deyimiyle, "Kökten yalnızlığın dünyasına kapanma," anı vardır. Bu öykülerde Öteki henüz, "eşsiz bir Öteki," yani "sen" olamamıştır. Bu nedenle, kolayca vazgeçilen bir şeydir. Kahraman, hemencecik kaçar, "muamma"yı tanımamış olduğu zamanlara dönmek ister. Ne yazık ki, bu pek mümkün olmayacaktır, çünkü toplumsal hayat, onları sık sık karşı karşıya getirecek kadar gelişmiştir bir kez; onlar artık sürekli birlikte bulunacaklardır.

Biraz sonra başka bir vesileyle değineceğimiz "Katakulli"[14] adlı öyküdeki kadın, hem anlatıcı hem de kendisi için ciddi bir "muamma"dır; duygularını açtığı kendisinden oldukça yaşlı erkeğe, şunları söyler : "Ah bu *muammayı* halledebilseydim, güle güle, fakat bir şartla, gözlerinize baka baka ölürdüm." (abç) F. Celalettin, bunlardan başka, "Kepaze Olduk", "Cicim Feem" vb. pek çok öyküde bu tanışma anlarını anlatmıştır.

F. Celalettin'i okurken, bazen bir arkadaşımız başından geçen bir olayı anlatıyor gibi gelir bize. İlk bakışta edebiyat değil gibidir. Oysa yıllarca edebiyat diye sarfedilen boş sözlerden doğmadı mı şu "edebiyat yapmak" sözü. Edebiyatçı da, bugün halktan kopuk, acayip birisi olarak algılanıyorsa, bunun bir nedeni de, süslü anlatımın, yazarların laf ebeliklerinin yıllardır yazınsal ortama egemen olması değil midir? Halk sanatçısı diyebileceğimiz bir F. Celalettin'in, bir Osman Cemal'in açtığı yol tıkanmayıp geliştirilseydi, sanırım, romanlar bin, iki bin değil, fazla basılırdı bu ülkede. Biri öğretmenliği sütçülük ve tuluatçılıkla birlikte yürüten, öbürü başhekim olan iki yazarı aynı kategoriye sokmam yadırganabilir. Oysa, ikisinin anlatım özellikleri, konuşur gibi yazmaları benzeşmektedir. Tek farkları ele aldıkları toplumsal tabakaların farklılığıdır. Osman Cemal'in yapıtlarında "Çingeneler, çalgılı kahvelerin gediklileri, koltuk meyhanelerinin müdavimleri, tulumbacıların son örnekleri,"[15] vardır; F. Celalettin'de ise, "Çokluk kıyıda köşede göze çarpmadan yaşayan,"[16] orta sınıfın insanları.

Öte yandan, bir insanı, bir an'ı bir iki sözcükle çizivermek, sayfalarca anlatmaktan daha zordur. Daha çok maharet ister; okuyanda, "Bunun gibisini ben de yazarım," hissi uyandırması basitliğin değil, sahiciliğin göstergesidir. Her şey baktığımız yere bağlı. Bu önermede "yazarım"a yapılacak vurgu, basitliği çağrıştırır; ama vurguyu "ben de"ye yaparsak, yazarın hayatın akışına nasıl da yaklaştığını görürüz. Başarılı edebiyat yapıtı, bir yerde, okuyana bütün verdiklerinin yanında, yaratma cesaretini de veren yapıt değil midir?

F. Celalettin'in öykülerinde günlük dil o kadar egemendir ki, bizim günlük dilimizdeki bazı kısaltmalarımız bile onunla yazılı metinlere girebilmiştir. Beşi beş geçe vapurundan, "beşibeş" diye söz eder örneğin; ya da bir öyküsünde "Vapurun keyfi, gazetenin keyfi, gel keyfim gel'in huzuru kaçar vesselam..." derken, gel keyfim gel kalıbı tek bir sözcüğe dönüşür; bu cümle anlattığı an'ı dışlaştırırken, cümle içinde bir sözcükmüş gibi kullanılır. Yıllar sonra Oğuz Atay ve Ümit Kı-

vanç gibi yazarların yapıtlarında rastladığımız, bu gibi kalıpların sözcük gibi kullanılmasını 40-50 yıl önce, şimdilerde adı unutulmaya yüz tutmuş bir yazarda görmek, insanın edebiyat tarihine daha bir şevkle sarılmasına neden oluyor.

F. Celalettin'in bir doktor, bir psikiyatr olduğundan yukarıda söz etmiştim. Üstelik herhangi bir psikiyatr da değildir; uzmanlığını Topbaşı Tımarhanesi'nde yapmış, Manisa ve Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları hastanelerinde başhekimlik yapmıştır ."Fıkralar ve Hikâyeler" alt başlığıyla yayımlanan *Rüzgar*[17] adlı kitabında, Cenap Şahabettin için yazdıkları kendisi için de geçerli olsa gerek : "Şi'rinde tıb görülmezdi. Fakat tababetinde şiir çok vardı demek boş söz olmaz." (s. 64) Hekimliğini bilemem, ama öykülerinde, psikolojik tahlillere rastlamayız. Anlattığı olaylar oldukça somuttur; bunların soyut sonuçları yoktur. Tabii ki, kendi hayat deneyimi bu öykülerin yazımında rol oynamıştır, bazı öykülerinde gerçekten de siniri bozuk insanlara rastlarız, ama yazar, öyküde yalnızca, hastanın "anamnez"ini yapar ve geçer, asla teşhis koymaz. Örneğin, "Katakulli" adlı öyküde, genç bir kadın vapurda rastladığı orta yaşlı adama ondan hoşlandığını söyler. Önce alay edildiğini sanan adam, kadının ısrarları ve görüşme talepleri sonucunda kadının gerçekten kendisine âşık olduğunu düşünür ve bir süre sonra, kendisi de kadından hoşlanmaya başlar. İşte adamın içindeki aşk ateşinin yanmaya başladığı günlerde, vapurda kadının sesini duyar, bir başka orta yaşlı adama ona âşık olduğunu söylemektedir. Herhalde, bu kadının halinin tıp kitaplarında bir adı vardır. Ama biz de tanımışızdır böylesi kadınları.

Necatigil, onun kahramanlarını, "Yarı anormal, ama zararsız," diye nitelendirmiştir. Bu kişiler, edebiyatımızın ilk anti-kahramanlarındandır. Edebiyat, her zaman toplumun kıyısında kalmış, uyumsuz tiplerle ilgilenmiştir. Belki de, toplumsal hayatın hoşa gitmeyen yanlarının, en çok böylesi anti-kahramanlarda görünür hale gelmesindendir. Türkiye'de, bu gibi uyumsuzlar daha çok ya aydınlardan ya da toplumun en alt kesiminden seçilmiştir. Sonuçta, toplumun kıyısında kalmış insanlardı bunlar. F. Celalettin'in uyumsuzları, toplumun en sıradan, dolayısıyla en geniş kesiminden gelmektedirler. Rahatsızlıklarının fizyolojik olduğuna ilişkin bir bilgi verilmez; aydın ya da çok yoksul da olmadıkları için, rahatsızlıkları buna da bağlanamaz. Böylece, rahatsızlıkların nedenleri konusunda başka arayışlar kaçınılmazlaşır. F. Celeleddin'in öyküleri genel olarak ele alındığında, toplumsal hayattaki dönüşüm, bireyin arzuları, bu arzuların toplumsal kurallarla çelişmesinin yarattığı baskı, birey olamama vb. konular ilk göze çarpan nedenler olcaktır.

Bazı öykülerinde ise, doktorlar ve adı konmuş hastalar vardır. Bu öykülerde, öykülerinin geneline yayılan ironiden meslektaşları ve kendisi de paylarına düşeni almaktadır. İki ayrı öyküsünde, "Evham"da ve "Delinin Selamı"nda aynı cümleyle söz edilir sinir doktorlarından : "Kör ile düşen şaşı kalkar."

Nabokov, Çehov'la ilgili olarak, "Hiçbir zaman toplumsal ya da etik bir mesajla ilgilenmeyen Çehov, neredeyse istemeden, aç, şaşkın, köleleşmiş ve sinirli Rus köylülerini, boyalı kuklalarda ortaya koydukları toplumsal ülküleriyle kibirlenen öteki yazarlardan örneğin Gorki'den daha iyi anlatmıştır,"[18] der. Benzer bir cümleyi Çehov'un meslektaşı F. Celalettin için de söylemek mümkün. Onun öykülerinde de orta sınıfın hayatından bazı anları okurken, tuhaf, şaşırtıcı ve gü-

lünç olaylar hiçbir mesaj kaygısı olmaksızın anlatıldığı halde, bu olayların sahiciliği karşısında 1900'lerin ilk üç dört onyılının insanlarını çok iyi tanırız. Büyük bir toplumsal dönüşümün kafaları allak bullak ettiği bir dönemde, insanların kişisel hayatlarının bundan nasıl etkilendiğini anlarız. F. Celalettin, bu yanıyla, Çehov tarzı öykücülüğün Esendal'la birlikte ülkemizdeki başarılı temsilcilerinden birisi haline gelir.

Öykülerinde vurucu cümleler, Çehov'da ve Esendal'da olduğu gibi, çoğunlukla, sondadır, öyküleri bu vurucu cümleyle son bulur ve biz "Hadi bakalım," demek zorunda kalırız, bir yandan düşünür, bir yandan da gülerken. Olağan hayatın, aslında hiç de olağan olmadığı açık seçik hale gelir bu öykülerde. Örneğin "Delinin Selamı" adlı öyküyü bitirince sorarız; hangisi deli, içerdeki mi, dışarıdaki mi? ◙

* Bu tanımayışın trajikomik bir örneği "Milliyet"in Kültür-Sanat sayfasında yayımlanmıştı. 1996 yılında Kadıköy Sahaf Cafe'de düzenlediğimiz "F. Celalettin'in Öyküleri" konulu toplantıyı duyuran haberde, bu toplantıyı düzenleyen iki kişinin yanı sıra, Fahri Celal ve F. Celalettin'in de toplantıya katılacağından söz edilmişti.

**F. Celalettin'le aynı senelerde yazmış olan Sadri Ertem'in bir öyküsünde de, baloda karşılaştığı kadına nasıl hitap edeceğinin bilemeyen, "bayan" sözcüğünü anımsamayıp kadını bu sözcüğü anımsayan bir başkasına kaptıran adam anlatılır. Bu tematik benzerlik, Cumhuriyet aydınlarının "Cumhuriyet"e içeriden bakışlarındaki bir anonimliğin ipucu olabilir.

[1]"Soljenitsin", György Lukacs, Çeviren : Mehmet Sert, "Yazılı Günler", Sayı : 6, s : 8, Haziran 1991

[2]a.g.d.

[3]*Kaşkolü Mel'un, Avur Zavur Kahvesi*, s :5 7-59, Ahmet Sait Kitabevi, 1948

[4]*Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman,* Cilt : 1, s : 11-17, İstanbul Matb., 1966

[5]*Avur Zavur Kahvesi,* s : 63

[6]*Eldebir Mustafendi,* s : 56-59, Ahmet Sait Kitabevi, 1943

[7]*Avur Zavur Kahvesi,* s : 79-84

[8]a.g.e, s : 33-36

[9]a.g.e, s : 125-310

[10]*Eldebir Mustafendi,* s : 3-6

[11]*Avur Zavur Kahvesi,* s : 9-14

[12]a.g.e, s : 107-114

[13]Metis Yay., 1995, s : 114 vd.

[14]Eldebir Mustafendi, s : 60-66

[15]İsmail Lütfü (Seymen), "Mert Çingene Şecaat Arzederken Sirkatin Söyler", "Yazılı Günler", Sayı: 16, s : 13-16, Temmuz-Ağustos 1992

[16]Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü,* Varlık Yayınları

[17]*Rüzgâr*, Çelikcilt Matbaası, İstanbul, 1955.

[18]"Çehov Üzerine", V. Nabokov, "Yazılı Günler", Sayı : 5, s : 3, Mayıs 1991

SEMRA AKTUNÇ

Ruj

YAZ KIŞ soğuktur bu ünlü meydan, sert eser rüzgârı, ağır yürümenize izin vermez, hızlanır, yakanızı kaldırır, saatinize bile çarçabuk bakarsınız. Burda harcayacak vaktiniz varsa sığınılacak bir yer aramanız gerekecek, herkes öyle yapar, halinden memnun görünen ve meydanın en lüks kafesine girmek üzere olan şu kadının yaptığı gibi...

Yüzü, az sonra bir kahve içecek olmanın keyfiyle ışımakta olan kadın... Emniyette sayılır, lüks kafe, kaba saba adamların, özensiz kadınların rağbet etmediği yerlerden biri çünkü...

Huzurun parayla satın alınmasına, azınlığa düşmeye, kıyı kahvelerinden, vapur yolculuklarından, trenlerden uzak durulması gerektiğine alışmaya başlayan bir kuşaktan geliyor.

Buğulanmış gözlüğünü çıkarmadan dikkatle bakıyor çevresine, kafenin ortasını boydan boya işgal eden vitrin öyle göz alıcı ve baştan çıkarıcı ki geçip gidemiyor. Önceden bildiği çikolata kutularından çok yeni yapılmış pastaları hızla ve sırayla seyredip cam kenarına oturuyor, gözlüğün buğusu ağır ağır kayboluyor, parfüm ve kahve kokusu yoğunlaşıyor...

Rahatladığını belli ediyor kadın, bir arkadaşının evine gelmiş gibi, omuzları dik, bakışları sevinçli...

İki genç kız geliyor o sırada, koşar gibi yürüyor, kadının yanındaki masaya oturuyorlar. Pek telaşlı, heyecan içinde ikisi de... Masalar öyle yakın ki kadın üşümeye benzer bir ürperme geçiriyor kızların rüzgârından. Birer sigara yakıyorlar oturur oturmaz, hareketleri abartılı, kırk yıllık tiryaki gibiler, yirmi yaşlarında gösteriyorlar, üstleri başları temiz ama pantolon ve kazak arasında renk uyumu yok, ikisinde de... parfüm sürmüş, deodorant kullanmamışlar. Yüksek sesle konuşuyor, çevreye aldırmıyorlar. Kadın istemeden kulak misafiri... Başka bir yere geçmeyi düşünüyor, tam o anda garson kız kahvesini koyuyor masaya, bir sigara yakıyor kadın, kahvenin kokusu doluyor içine, kalkmıyor yerinden, mutluluğu kesintiye uğratmanın sırası değil...

– Bak, sen tanıştır bizi sonra toz olun, öyle hıyar bi sessizlik istemiyorum.

– Kızım, deli misin, biraz oturur uygun zamanda kalkarız, merak etme.

Kadın başını kaldırıp bakıyor ve biriyle tanıştırılacak kızla göz göze geliyor, öbürünün arkası dönük, yüzü yandan görünüyor, rahatsız gibi... Öbürü bir sigara daha yakıyor, huzursuzluğu belli oluyor, gövdesinin hafifçe sallanmakta oluşundan dizlerini titrettiği anlaşılıyor. Güzel bir yüzü var, gözleri açık renk, saçları da.

Dudakları soluk, çok soluk, gençlik pırıltısını da solduruyor dudakları, nasıl olur fark etmez bunu, açık pembe bir ruj sürebilirdi pekâlâ, yok, pişmiş ayva renklisi daha iyi olurdu ya da bej, gül kurusu? Başka şey de istemezdi zaten, kızın kendi renkleri hiç fena değil.

Kadın çantasındaki rujları düşündü, epey var; kahverengi, koyu kırmızı, nar çiçeği...

Evet, nar çiçeği kırmızısı rujunu vermeli solgun dudaklı kıza, fikrini de söylemeli verirken, yeni almıştı, en çok iki kere kullanmıştır, hemen sürmeliydi kız ruju, tanışacağı her kimse, gelmeden önce, acele etmeliydi kadın, "İyi olacak," dedi içinden, "güzel olacak".

– Sen yorum yapma sakın, bana bırak, hallederim...

– Fazla bir şey bilmiyorum, okulu bırakmış, barmenlik yapıyormuş, o fotoğraf da çalıştığı barda çekilmiş...

– Haşat oldum üç gündür, aklımdan çıkmıyor bakışları... Tavlarım tavlamasına, sorun değil, asıl öbür piç kurusuna yakalanmaktan korkuyorum.

– Yavaş konuş biraz!.. Hani yurt dışındaydı o?

– Burdaymış orospu çocuğu, niyeti canıma okumak, huzur bozmak.

– Belki seviyor seni hâlâ...

– Kimseyi sevmez o, aklını şeyine takmış sapığın biri, neyse boşver.

– Yahu, yavaş konuş diyorum.

Solgun dudaklı kız çekinerek baktı kadına, arkadaşı işaret etmiş olmalıydı.

Kadın biraz şaşkın; bu yaştakilerin böyle konuşması normaldir, yok değildir, kızlar bile ha... hep mi? Derken, kızın ağzı bozuk biri olduğuna karar veriyor, ruhu mu bozuk yoksa?

Kız azıcık kısıyor sesini, kadın kahvesini alıyor eline, ikinci kez bakıyorlar birbirlerinin gözlerinin içine. Ağzı bozuk kızın yanakları pembeleşmiş biraz, dudakları yine soluk, hatta daha soluk... Şu nar çiçeği ruju uzatıverse, bu tam sizin için, hele şu sırada, inanın güzel olacak, sizde kalabilir, bana uygun bir renk değil, deyiverse...

Kahve soğumuş...

Açıyor çantasını kadın, ruju buluyor, tam uzatmak üzereyken, yüzüne de hoşgörü, sevecenlik yerleştirmişken geldi oğlanlar, kızlar bir iki hareketle yer açtı, oturuldu, tanışma bir anda bitti, soluk kız saçıyla oynadı biraz, yeni tanıştığı delikanlıya dikti bakışlarını, gözleri alevlendi...

Öbür kız anaç bir tavır takınıyor, ilgi gösteriyor çocuklara.

– Aç mısınız?

– Daha değil...

– Ne var, ne yok?

– Biz kalkmıyor muyuz?

– Şimdi mi?

– Geciktik bile.

Kadın bir kahve daha istiyor, ağzı bozuk kız, kendisini huzursuz eden adamdan kurtulmalı, şimdikiyle bir aşka başlamalı, güzelleşmeli, yaşamalı gençliğini...

Arkası dönük oturan kız, daha büyük görünen oğlanla kalkıyor, hoşça kalın anlamında bir el işareti yaparak uzaklaşıyorlar. Yeni tanışan çift bakmıyor giden-

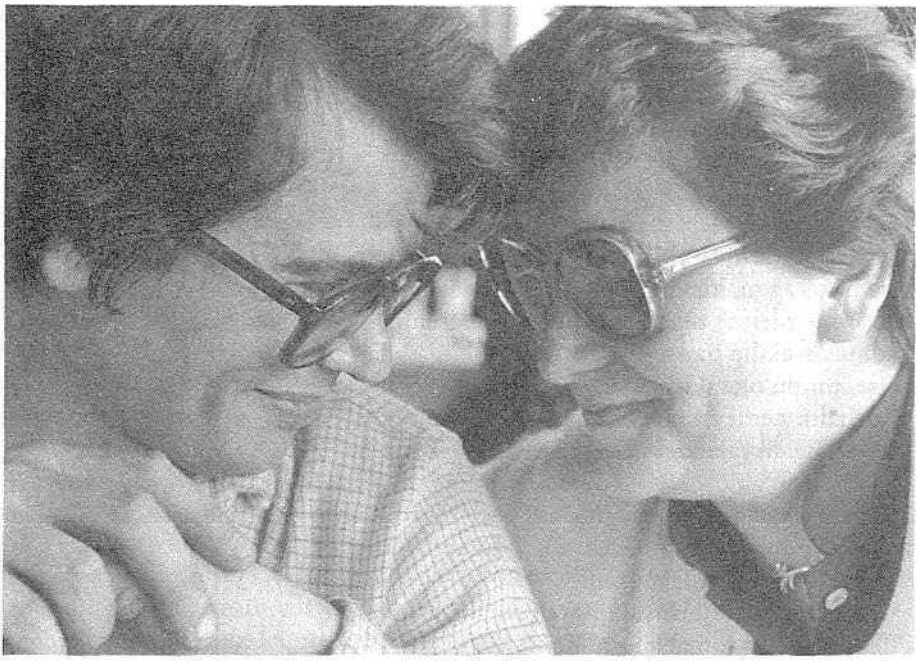

Semra Aktunç, Hulki Aktunç ile.

lerin arkasından. Delikanlı garsonu çağırıyor, kıza bir şey isteyip istemediğini soruyor.

Konuşmuyorlar, oğlan birasını içmeye başlıyor, koca bir sosis tabağına eğiliyor, açmış demek ki... Ağır ağır, keyifle yiyor yemeğini... Kız patlıyor sonunda :

– Yemek yerken konuşmamayı annen mi öğretti?

– Düşünüyorum.

– Neyi?

– Buraya gelirken, iyi olur diyordum...

– Olmadı mı?

– Bilmem...

– Bak, beni beğenmediysen hemen söyle, uğraşamam...

– Yo, hoş kızsın.

– Eeee.

– Yani böyle, pat diye...

– Sıktın ama...

– Yani ne olacak şimdi, çıkmaya başlayacağız, birbirimizi tanımasak da olur, ne dersin?

– Hayvanlık ediyorsun...

– Bozma ağzını.

– Geç karşıma, pis pis sırıt, ukala ukala konuş... Bozarım ağzımı, patlatırım bile suratına...

Kadın biraz çekti iskemlesini, çekebildiği kadar, hava kararmaya başlamıştı; bir çay içmeliydi şimdi, başkalarına dalıp soğutmadan.

Hepi topu yarım saatlik beraberlik... Kızın öfkesi dorukta, oğlan sakin, kadın

üzgün...

Karanlık koyulaşıyor, oğlan bir bira daha istiyor, garson kız iki gençle kadın arasında bir yakınlık sezmiş gibi bakıyor.

– Biraz edepsiz mi takılıyoruz?

– Sensin edepsiz, sersem.

Kadın, birinden birinin hışımla kalkıp gideceğini, o sırada herkesin kendilerine bakacağını, kızın ağlayabileceğini düşünüyor, içi burkuluyor. Böyle konuşacaklarına ellerini tutsalar birbirlerinin, gülümseyerek bakışsalar, yan masadaki kadından sıkılıp başka yere geçseler, yakınlaşsalar, bir aşk olsa tanışıklık, ilişkileri sürse, mutlu olsa ikisi...

Kadın nerdeyse ağlayacak...

Bir sigara yakıyor yine, üşüyor, elleri soğuk...

Oğlanın gülüşünü duyuyor önce, sonra kız başlıyor, giderek öyle coşkuyla ve gürültüyle gülüyorlar ki, masadaki peçetelere saldırıyorlar gözlerini silmeye... İtip kakıyorlar birbirlerini, neden sonra durabiliyorlar.

– Saçını boyuyor musun?

– Hadi ordan manyak, boyalı saç böyle mi olur?

– Makyaj yapmaz mısın hiç?

– Ruj öpmeyi mi seversin sen?

– Yo, öyle değil...

– Beyefendi, tavlandınız galiba, yanılıyor muyum?

– Öyle gibi...

Kadın, çayını da soğuttuğunu, ellerinin iyice buz kestiğini fark etti. Neydi bu? Aşk mıydı? Olsun varsın, ne yapabilir ki? Kime ne? Çantasını alıp kalktı, tuvalete girdi, sıcaktı içerisi. Aynada yüzünü incelemeye başladı, rujunu tazeliyordu ki ağzı bozuk kız girdi içeri, oyalandı biraz, kadına döndü :

– Pardon rujunuzu kullanabilir miyim?

– Hayır!..

Hiçbir şey demedi kız, hızla çıktı dışarı. Kadın aynaya eğildi tekrar, iyi mi yapmıştı? Küfretmiştir kız, oğlana anlatır mı? Bir küfür de ondan gelir, bağıra bağıra gülerler bir yandan...

Saçını düzeltiyor kadın, çantasını kapıyor, nar çiçeği rengindeki ruju hemen oraya, aynanın önüne bırakıyor.

MEBUSE TEKAY

Viran(Gönüller)Şehir

TAVANDAKİ küçük ışıltının oynaşmasından, bazı odunların hâlâ alev alev yandığını anlıyorum. Sobadan yükselen fındık kabuğu çıtırtıları, kor hale gelen odunların kırılma sesine karışıyor. Ayaklarımı uzatıp yatağın dokunmadığım yerlerindeki serinliğini arıyorum. Çarşaflardan sabun kokusu yükseliyor. Aralarına kalıp kalıp Hacı Şakir sabunlarının konulduğu çekmecelerden yeni çıkarılmışlar. İlk horozun uzaklardan gelen uzun uzun ötüş sesiyle, sıcaklık içime yayılıyor. Bir iki bahçe kapısı açılıp kapanıyor gıcırtıyla. Horozlar son uyarılarını yapıyor.

"Tülin?"

"Hıı..."

"Duyuyor musun?"

"Neyi?"

"Horoz seslerini."

İçini çekerek duvara dönüyor. Geç kalan çocukları çağıran okul servislerinin klakson seslerine alışkın kulakları, horozları duymuyor.

Çıtırtılar, ötüşler, sabun kokuları kendilerinden ibaret değil artık. Kokunun ve seslerin dilini dinliyorum. Geçmişte kalmış yaz sabahlarının içinden kareler, kişiler, anılar sel gibi akıyor, onları yavaşlatamıyorum. İşte annem, otların, hayvanların adını, kokusunu, anlamını öğretiyor. Uçuçböceği, dört yapraklı yonca uğurlu, kara kedi, baykuş uğursuz, leylek habercidir. Çakan bir şimşeğin ışığında babaannemi görüyorum. Dur durak bilmeyen yağmur sularına karışan harmandaki fındıklara bakarak ellerini açmış, Tanrı'nın gazabını dindirmeye çalışıyor dualarıyla. Kuş Dede, yaş bir ağaç dalından oymalı bir baston yapıyor. Yonca tarlasının dinginliği, bir horoz sesiyle bozuluyor. Her horoz, bir öncekinin ötüşünün bitmesini sabırla bekliyor. Onlar, aynı anda meleyen koyunlar gibi değiller, belki de sürü gibi yaşamadıklarından. Toprağı eşeleyişlerini, boyunları dik, başları geride, kırmızı ibiklerini titreterek ötüşe hazırlanışlarını görmek için karşı konulmaz bir istekle kalkıyorum yataktan. Perdeyi aralayıp bakıyorum. Kaldığım odadan sokak görünüyor, bahçe arkada olmalı. Sessizce giyinip süzülüyorum kapıdan. Mutfak yattığım odanın tam karşısında, oradan bahçeyi görebilirim.

Sedirin köşesindeki karaltıyı geç fark ediyorum.

"Affedersiniz, uyuyamadım da."

"Yataklar yeni atıldı, rahat olmalı ama?"

"Evet çok rahat. Horoz seslerinden uyuyamadım." Yanlış anlayacağını düşü-

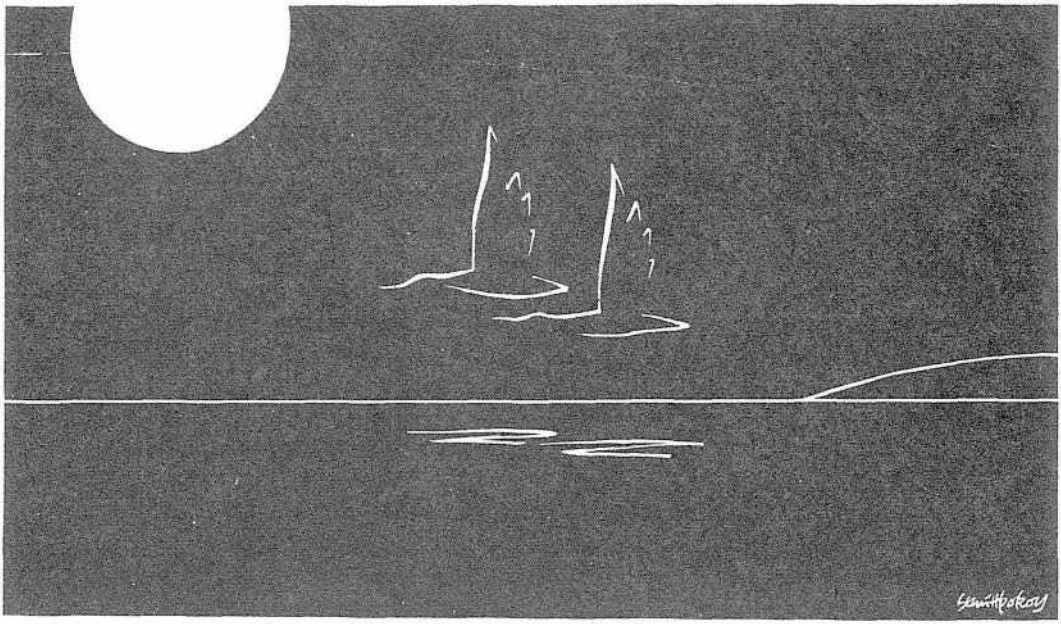

nüp hemen ekliyorum : "Ötüşlerini özlemişim."

"Kırlık yerde mi büyümüştün?"

"Öyle sayılır."

Sedirin diğer köşesine ilişip bahçeye bakıyorum.

"Bütün gün koşuşturup durdular. Yataklar hazırlandı, yemek takımları yıkandı, dolmalar sarıldı. Gelinle kardeşinin kıçı yer görmedi. İstanbul'dan akrabaları gelecek sandım. Pansiyonculuğa başlayacaklarını, oğlan akşam yemekte söyledi. Kimler gelecek, in midir, cin midir, bir tasadır aldı beni. Benim zamanımda da bu ev dolar taşardı, kimseyi parayla ağırlamadık, lokmalar dizildi boğazıma, sonra da uyku tutmadı."

Alacakaranlıkta apak duran namaz bezinin ucuyla gözlerini siliyor. Ne diyeceğimi bilemeden bakıyorum. Neden sonra bunun kötü bir şey olmadığını söylemeyi akıl ediyorum.

"Kim bilir, zaman değişti. Yattığın odaya gelin geldiğimde bu evde olanların hepsi toprak oldu. Altı odada altı aile yaşardı, bir ben kaldım. Âdetleri de onlarla gömdük birer birer."

Bir süre beni süzüyor.

"İyi birine benziyorsun, diğerleri de senin gibi mi?"

"Bu katta yatanlar arkadaşım, diğerlerini tanımıyorum."

"Dört kadın, tanımadığınız insanlarla mı geldiniz? Sizin erkekleriniz yok mu?"

"Safranbolu'yu merak ediyorduk, Gezi Evi'nin ilanı hoşumuza gitti, katıldık."

"Kahvaltıyı beklersen açlıktan ölürsün. Sana bir cızlama yapayım, sonra istersen dolaşırız."

Kapıda bir süre duruyor. Serin bir rüzgâr, sabah çisesini yemiş toprağın kokusunu taşıyor bize. Meydana açılan, arnavutkaldırımlı, taş kaplı, dar sokaklardan geçiyoruz. Bir süre sonra, bastonuna dayanıp soluklanıyor.

"Burası Arasta. Yemeniciler, dericiler, bakırcılar, semerciler, saraçlar kuşaktan kuşağa, sokak değiştirmeden zanaatlerini sürdürür bu sokaklarda. Giderek sayıları azalıyor, saraç semerci kalmadı gibi bir şey. Bak, şuradan tabakhaneye gidilirdi. Yakın zamana kadar, sabah ezanı çıraklar buraya gelir, hayvan pisliklerini toplar, sıcağı sıcağına tabakhaneye yetiştirmek için koştururlardı. 'Tabakhaneye bok mu yetiştiriyorsun' lafı, buradan türemedir. Ortada da kahve vardır. Orada buluşur, hem günün yorgunluğunu atar, hem sorunlarını konuşurlar... Şuradaki Boncuk'a kadınlar da giriyormuş."

"Hoş bir yere benziyor, girelim mi?"

"Sen bilirsin. Kadınlar önce erkeklerin işine el attı, şimdi kahvelerine de giriyorlar, ne olacak bunun sonu?"

"Daha iyi değil mi? Her yerde beraber olabiliriz. Bizim onlardan ne eksiğimiz var ki?"

"Onlara da sormak gerek, bakalım memnunlar mı kadınların istilasından?" Etrafına bakıyor. "Aslında burası kahveden çok pastaneye benziyor, böyle yerlerde ciddi işler konuşulamaz. Şuraya bak, ortalık yerde sütunlar, direkler, müzik de cabası, masadan masaya laf atılmaz ki burada. Rahmetlinin babası amcamdan beni istediğinde, bütün kahve sus pus olmuş, herkesin zarı, pulu elinde kalmış, ta ki amcam, 'Satılık kızımız yok,' diyene kadar. Sonra herkes, hiçbir şey duymamış gibi işine dönmüş."

"Sonra nasıl evlendiniz?"

"Davut'a gönlüm olduğunu yengem hamamda anlamış, araya girdi de evlendik."

"Hamamda mı anladı?"

"Hamamda ya. Şimdiki gibi yarı çıplak dolaşma modası olmayınca, kıza nerede bakacaksın, hamamda tabii... Yengemle hamama varışımızdan az sonra, Davut'un ailesi börtü böcek sökün edince, o dakika anladım niyetlerini, hücceten ölecektim. Natır çimdiği basınca, hiç sesimi çıkarmadım. Davut'un ablası eve gidince, 'Saçında bit, topuğunda tonrak, ağzında koku yoktur. Gavi mi gavi, güzel mi güzel bir kızdır, çimdiği yiyince acıdan yelep yelep kızardı da hiç ses etmedi,' deyince, Haminne, 'hatıra meymenetsizler gönenir, kadının sessizi iyidir, kızı isteyin,' demiş. Yengem de anneme, 'Kızın Davut'ta gönlü var, natırın çimdiği az buz canını yakmadı ya, seninkinin gıkı bile çıkmadı,' demişse de annem cevap vermemiş. O gece, ahretliğimin kınagecesi vardı. Sağ eliyle ayağına yeni gelinlerin en mutlusu olan Alime'nin, sol eline ayağına da, sıra bana da gelsin diye benim kına yakmamı istedi. Şükran'ın kınasını yakarken hem ağladım hem söyledim."

Sigaradan çatallaşmış sesiyle bir makam tutturuyor hafiften :

İki bülbül bir derede su içer
Dertsiz bülbül dertlilere dert açar
Buna yanık sevda derler zor geçer

Konman kuşlar konman, daldan ayrıldım
Alnı top kâküllü yardan ayrıldım.

Haftasına Davut'un ailesine işlediğim çevreyi gönderdiler. O çevre lime lime oldu da, Davut onu cebinden eksik etmedi. Ben de onun basmadığı pöstekiyi yatağın ayak ucuna koydum, her gece bassın diye. Hiç basmadı."

İki kahve için ödediğimiz paraya şaşırıp, "Bununla bir kız alınırdı bizim zamanımızda," diye söyleniyor.

Dönerken karşı yamaçtaki yeni binaları gösteriyorum : "Yüzyıllarca bu güzel evlerde oturanlar nasıl oldu da bu çirkin evleri yaptı?"

"Yeni nesiller böyle istedi. Evlenecek kızlar, asri pencereli, düdüklü tencereli ev, dumansız baca, kaynanasız koca istediler. Gönüller daraldıkça pencereler genişledi, ocakların yerini tüpgaz aldı, kaynanaların odaları evlerden çıkarıldı. Eski evler, benim gibi eli böğründe kalakaldı."

Bahçeler sokaktan taş duvarlarla ayrılıyor. Çift kanatlı kapılar üzerinde halkalar, demir şakşaklar, mandal düzenekleri var. Demir şakşakın erkekler, halkaların kadınlar tarafından kullanıldığını, halkaya ip dolanmışsa 'evde yokuz' anlamına geldiğini anlatırken eve varıyoruz. Merdivenden çıkarken, giriş kapısının üstündeki bölmeye konan odunları gösteriyor :

"Beni beklemekten içleri geçti."

Her evde bu bölmelere odun yığıldığını, evden çıkan cenazenin yıkama suyunun, o odunlarla yakılan ateşte ısıtıldığını öğrenince ürperiyorum.

"Her gün bu odunları görmek rahatsız edici olmalı."

"Neden? Bir gün doğduk bir gün öleceğiz, bilinmedik bir şey değil ki bu."

Takunya yerine naylon terlik vermeleri canımı sıkıyor. Mikrop yuvası diye mi, yoksa Cinci Hoca'nın yaptırdığı tarihi hamama, naylon terlikleri yakıştıramıyor muyum? İnci kapıyı tıklatıp kızına çabuk olmasını söylüyor. Fulya'nın bikinisine bakıp gülüşüyoruz.

İç kapıyı açınca, ekşimsi kokulu buhar tabakası bizi aşıp, alelacele dışarı çıkıyor. Yüzleri birbirine dönük, göbek taşına yan uzanmış kadınlara bakakalıyoruz. Ne bekliyorduk? Göbektaşına elbiseleriyle uzanmalarını mı? Birden konuşmalar da, su dökünmeler de kesiliyor. Biz çıplak kadınları, onlar da peştamallarına sımsıkı sarılmış kadınları ve bikinili kızımızı yadırgıyor. Sonra her şey normale dönüyor.

Üç kurnalı bir bölmeye yöneliyoruz. İnci, "Aids olursak milleti hamamda kaptığımıza da inandıramayız," diye söylenerek, uzun uzun temizliyor her yeri. Peştamalları sıyırıyoruz. Daha önce birbirimize bakmayı ihmal etmişçesine merakla, süngüsü düşmüş göğüslerimize, yer çekimine meydan okumayı çoktan bırakmış karınlarımıza bakıyoruz gizli gizli. Ruhumuzu bütün çıplaklığıyla ötekine açan biz değil miydik? Bedenimizin çıplaklığından utanıyor muyuz?

Bir iki şampuandan sonra, gevşeyip uyum sağlıyoruz hamama. Nedensiz bir neşe kuşatıyor hepimizi. Şarkılar söylüyoruz bağıra çağıra. Başıma su dökmeme izin vermeyen iki el konuyor kapalı gözlerimin üstüne. Parmaklarının piyanonun tuşlarında dolaşırcasına inip kalkmasından, anlıyorum kim olduğunu. Tas tas su fırlatıyoruz birbirimize. Tülin'in sırtını liflerken bir çimdik atıyorum, elime vu-

rup söyleniyor. Hiçbirini tamamlamadan, konudan konuya atlayarak konuşuyoruz. Belki tekrarlandığında ya da başkasına anlattığımızda, neden güldüğümüzü açıklayamayacağımız ayrıntılara, gözümüzden yaş gelene dek gülüyoruz. O anı yaşıyor olmanın dışında, her şey önemini yitiriyor.

Fulya'ya dokunmuyoruz hiç. Çocuksu oyunlara katılmayacak kadar çocuk daha. Gözlerini sımsıkı yummuş, şampuanlayıp duruyor saçlarını. Gözlerini açarsa, canını acıtacak olan şampuan değil, bizim uçarılığımız belli ki. Dünyanın bütün gizlerinin bilindiği, en matrak anların büyük ciddiyetle yaşandığı bu on beş yaş, hiç değişmez mi?

Yüzüme, gövdeme soğuk su çarparken, diğerlerinin de durulduğunu görüyorum. Fulya, bizi tanımaz bir edayla çıkıyor. Kurnanın diğer yanında oturan İnci'ye bakıyorum, bütün yükünü sırtını dayadığı duvara bırakmış. Kurnanın içinde suyu dalgalandıran elini tutuyorum, bana dönmeden gözlerini açıyor :

"Burada kaç kadın oturdu dersin? Kaçı mutlu, kaçı mutsuzdu? Ben hangi gruptayım? Bu duvara yaslanıp neler düşlediler? Sulara karışan gözyaşları oldu mu? Ya zırhını burada bile çıkarmayanlar? Kaç genç kız beğenildi, kaçının dünyası kardardı? Bizi hamamda beğenmeye kalksalar, natırdan sınıfta kalırdık bir kere. Neyse ne... Duygular da, yaşam da su gibi akıp gidiyor ve bunu on sekizine basmak için yanıp tutuşan Fulya bilmiyor."

"Neyi biliyor ki? Rehber çocuktan hoşlandığının bile farkında değil bence."

Neşeli bir ifadeyle bana dönüyor :

"Demek sen de hissettin?"

"İnsaf et. Bizim minik külçe onu görünce nasıl canlanıyor gözümden kaçar mı?"

"Fulya çekingen, bana benzemiyor. Bülent, tanıştığımız gece bana geldi, yirmi yıl kaldı. Çekingenliği şimdi duyuyoruz. Bittiğini nasıl söylesek diye."

"Hâlâ konuşmadınız mı?"

"Konuşamıyoruz ki... O, televizyonun karşısına geçip ne olduğunun farkına bile varmadığı filmlere bakıyor, ben, elime aldığım kitabın sayfalarını okumadan çevirip duruyorum. Bazen konuşayım, havayı değiştireyim diyorum, söyleyecek söz bulamıyorum."

"Belki aşkı da koruma altına alıp yaşatmaya çalışmak gerek."

"Yaşatmaya çalışma çabasından nefret ederim, aşk ya vardır ya yoktur."

"Neden buraya geldik öyleyse? Neyin peşindeyiz? Evler kadar önemi yok mu aşkın?"

"Evler farklı, onlar hepimizin ortak mirası, korumaya almak doğal. Ama aşk bir duygu, iki kişilik. Başkalarına karşı sorumluluğun yok, yaşatmaya çalışıyorsan zaten bitmiştir."

Karısı koyun gibi itaatkâr olsun diye, gelin alma sırasında ayağına serilen posta basmayan Davut'u, o postu yatak önüne koyan Akgül'ü düşünüyorum. Bugün evlenseler, ilk basan olmak için, nikâh töreni boyunca tek ayakları havada bekler ya da 'ayağa basmak yok' diye karar alırlar mıydı? Ya ömür boyu süren aşklarına ne olurdu?

Akgül Nine, sevgilisine kavuşmak isteyenlerin dilek yeri olduğunu söyleyince, gölü görmek istiyor Fulya. Eski adı Viranşehir olan Yörük Köyü yakınındaki göl

yolunda bata çıka yürürken söyleniyoruz. Fulya çamurlara aldırmıyor, yüzünde ışıltılı bir gülümseme var. Başını rehber çocuğa eğerek yürüyor. Ara sıra elleri dokunuyor birbirine, rastgele dokunsun diye can atan o değilmişçesine, aldırmaz bir tavırla sürdürüyor konuşmasını. Ne söylenirse söylensin onaylamaya hazır bakışları ele veriyor onu.

"Gölün üstündeki buğu tabakasını görüyor musunuz," diyor, Akgül Nine. "İşte bu gözyaşı buharıdır. Bundan ben diyeyim elli, sen de yüz sene önce göçerlerden birinin oğlu, ağanın kızına âşık olur. Kız da ona gönül verir. Bütün köy bilir bu aşkı. Lakin, olmazlığını bildiklerinden, anası babası görmezden gelir oğlanın. Baba bir sabah lastiklerini giydiğinde, bir ayağı gitmez onunla. Oğlan, lastiği merdivene çivilemiştir. Oğlunun sabrının kalmadığını anlar. Araya elçi koyarlarsa da ağa yumuşamaz, sürer onları köyden, kızını da Konarlı'dan bir ağaya verir. Görülmemiş bir düğün hazırlanır. Köy meydanındaki dibek taşında, ak buğdayları dövmeye yetişemez delikanlılar. Bakır kazanlarla keşkekler, hoşaflar, sinilerle baklavalar yapılır. Ağanın en büyük harmanı güreş meydanı olarak hazırlanır, deste, orta, baş gruplarına girecek pehlivanlar belirlenir. Gelin almaya gidecek seymenlere çuha şalvarlar, Trablus kuşakları, cepkenler, poşular diktirilir. Piştovlar temizlenir. Kına gecesi, altın simle işlenmiş ateş kırmızısı kutnusuyla bir huri kadar güzel olan gelini ortaya oturturlar. Başına kına yakılırken oğlan evinden gelenler :

Gelinim gelin olursa allar bağlarım,
Gelinim gelin olmazsa durmaz ağlarım
Evlat saydığım gelinimi almaya geldim
Al kırmızı güllerini dermeye geldim

diyerek kıza seslenirler. O da bir yandan elindeki siyah mendile gözlerini siler, bir yandan da söyler :

Ana benim gelinliğim ak mıydı
Bu gençlikte ölüm bana hak mıydı
Çerçende benden başka kız yok muydu

Bir keder alır herkesi, köçekler bile eğlendiremez kimseyi. Sabahleyin kızın odasına giren annesi, yatağı boş, pencereyi açık görünce deliye döner. Aramadık yer bırakmazlar, sonunda gölün kenarına vurmuş acem şalını bulurlar. Onun ardından ağıtlar yakılırken, sevdiğinin evlendirileceğini duyup yola koyulan göçer oğlan köye gelir. Olup biteni öğrenince, onu kimse tutamaz, gelip kendini göle atar. Ardından gelenler, gölden iki turnanın yükseldiğini görünce, âşıkların kavuştuğunu anlarlar."

Fulya'ya bakıyorum. Hülyalı bir çekingenlikle dokunma isteğinin iç içe geçtiği bakışlarında, Akgül Nine ile İnci'yi görüyorum. Tuğrul'u özlüyorum. Cep telefonuna sarılıyorum, uzun uzun çalıyor, mekanik bir kadın sesi duyuyorum :

"Aradığınız numaraya şu an ulaşılamıyor... kaplama alanı dışında..."

Bir horoz sesi yükseliyor. Vakitsiz mi ötüyor? Ne önemi var, öttü ya!

KÜÇÜK İSKENDER

Atımı Getirin Uzaklara Gitmek İstiyorum

30 Eylül

BEN KİMSENİN hayatı yanında çalışamam. Senaryoda bunu dile getirmek için geceli gündüzlü imge ürettim. Başarılı olduğum söylenemez. Klip mantığını aşamadım. Şimdi tek başımayım. Üstünlüğü ele geçirmeye çaba harcarken hayatın kendisini zedeledim. Birçok yalnızlığın tesadüfi olması, insanın zaaflarıyla değil, doğrudan, bastırdığı güdüleriyle ilintili. Buralarda kasaplaşan sevda bağımlılarının sonu, müstakil bir intihar. Ardı ardına yaktığım sigaralar.

Yapımcılar senaryoma hiç de sıcak bakmadılar. Konuyu abartılı, diyologları yapay buldular. Bunu yıkılışla bağdaştırmadım kesinlikle. Senaryodan hareketle bir rock grubu kurabileceğime kendimi inandırdım. Onlarla turnelere çıkarız kim bilir...

4 Ekim

SEKSİ unuttum. Günlerdir evdeyim. Sakalım, bıyığım uzadı. Fesleğen saksıları arasındaki bira şişeleri. Etiketleri soyulmuş. Bundan böyle hayatıma kimse giremeyecek. Buna izin vermeyeceğim. Unutamadığım adamların resimlerini sanki hala neden saklıyorum?! Bir boka mı yaracak?!

Günlüğümdeki tempo göz göre göre düşüyor. Olay örgüsü, zayıflıyor. AIDS, yayılıyor.

Çayıra uzanıp gökyüzüne bakarak bulutları birtakım şekillere benzeten çocuklar gibi, vücudumdaki lekeleri bir şeylere yoruyorum. En çok, cinlere benziyorlar.

Adrenalinimle başedemiyorum.

Eroinden çoğu öldü. Kurtaramadık.

Onlar, kediydi.

Adam olamayan kediler, eroinden öldü.

Herkes bir köşede öldü.

Herkes mutlu olabildiğine ikna edilerek öldürüldü.

Ölüm, basit bir hayattan daha çekiciydi.

Bol bol .ikiştiler ve öldüler.

Onlar, vampirleştiklerini de savundular.

Ama emdikleri kendi kanlarıydı.

5 Ekim

ÖLÜLER de düzer.
Kahvaltı'da biraz ölü yemeliyim.
Ferhat?!
Eczacı, epilasyon aletini satın alırken yüzüme tuhaf tuhaf bakmıştı.
'Kız arkadaşım için' demek zorunda kalmıştım.
Ferhat'ın bedenini temizlemem, bir gün sürdü.
Küvette eklem bağlarını kestim.
Kol ve bacak uzuvlarını ayırmak koaydı.
Asıl iş, kafa ve gövdedeydi.
Salona geçip bir şişe tekila içtim.
Gece karanlığının mora aleni bir yatkınlığı vardı.
Michael Myers, Jason ya da Fredie Kruger yanımda olsaydı..
Kafayı çekiç ve keserle koparttıktan sonra ütü ile kırdım.
Elmacık kemiklerinden yaptığım çorbayı hasta olan altkomşum çok beğendi.
Ben o gece biraz söğüş yanak atıştırdım.

6 Ekim

NE MÜTHİŞ bir gün.
Kol ve bacak uzuvlarını kaynatarak eti kemikten sıyırdım.
Kemikleri alçıyla sıvazladım ve üzerlerine renkli mumlar akıtarak ilginç, figüratif heykeller yaptım.
Elimde artık etler, kafatasının bir kısmı ve gövde kaldı.
Gece televizyonda 'love story'i bir kez daha izledim.
Altkomşumu hastaneye kaldırırlarken yolda ölmüş.

7 Ekim

PLANLI cinayet herkesin harcı değil.
Param yok.
Sulandırılmış kolonya, fena sayılmaz.
Kafatasını iyice ezerek yarı toz haline getirmem vakit aldı.
Kafatası tozuna alçı katarak bir torba zar yaptım.
Artık şansımı denemem gerekecek.

8 Ekim

ODANIN ortasına muşamba serili.
Muşambanın ortasında başsız, kolsuz, bacaksız bir gövde.
Karşısındaki iskemlede oturuyorum.
Zavallı sevgilim! Senin yerinde olmayı ne çok arzulardım.
Kokuyu göze alarak göğüs kafesinin altından kesmeye başlıyorum. Diyafram

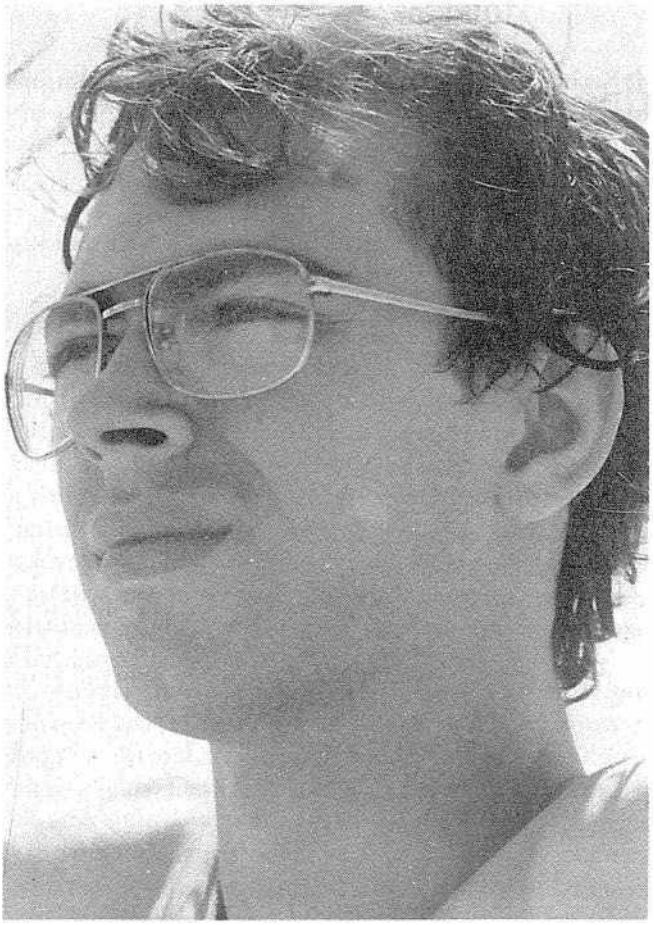

kasının üstünden. Bir miktar bağırsak dışarı fışkırıyor. Tutup çekiyorum. Çektikçe geliyor. Kayıyorlar. Karın boşluğu belirdikçe odaya organik bir bahçe hortumu hakim oluyor. Bu bağırsağı evin penceresinden sarkıtıp kaçabilirim. Deneyemeyeceğim.

Mahallelinin canı o akşam kokoreç çekiyor. Dalak çekiyor. Böbrek çekiyor. Ciğer çekiyor.

9 Ekim

BAHÇIVAN makası yardımıyla yardığım göğüs kafesinden kalbi koparttım. Küçük bir kalpmiş bu. Kurbağa kalbi gibi bir şey. Bir kutuya koyarak üçüncü sınıf bir tıp fakültesinin anatomi kürsüsüne postaladım.

Sokak hayvanları akciğerlere bayılıyorlar.

Geride omurga, kaburgalar, nefes borusu, cinsel organ, kalçalar ve ıvır zıvır kalmış gibi. Bir çaresine bakacağım.

Kaburgalardan irili ufaklı, sevimli haçlar elde edilebilir.

Kalçalar ve cinsel organ, aperatif olarak alınabilir.

Nefes borusu dezenfekte edilebilirse nefis bir dildo olacaktır.

Omurgadan bir halojen lamba tasarımı çizmeyi tasarlıyorum.

Ivır zıvır da çöpe gider nasılsa.

Aa! Ferhat, yokoldu!

Ben varoldum. Hâlâ hayattayım ve yetersizim.

10 Ekim

ZEHİRLENMİŞİM. Kesin tanı konulamadı. Ağzıma, burnuma ve penisime sonda taktılar. Sol kolumda serum. Hastanede yatıyorum.

11 Ekim

BUGÜN, yanımda yatan kadının oğlu annesini ziyarete geldi. On yedi yaşlarında. Lezzetli bir çocuğa benziyor. Biraz koklaştılar. Cadı, bizi tanıştırdı :

– Bak, dedi, abi sinemacı. Bu benim oğlum, Hayrat.

– İstikbal vaadediyor, dedim.

– Nasıl yani, diye sordu Hayrat.

– Tipin uygun. Televizyon filmlerinde ufak roller alabilirsin.

Cadı, oğlunun sırtını sıvazladı :

– Çok güzel taklit yapar.

– Başka, diye sordum.

– Gitar çalıyorum iki yıldır, bestelerim var, dedi Hayrat.

– Bir kâğıt kalem bulup numaramı yaz, dedim, beni yarın ararsın.

– Çıkıyor musunuz, diye merakla sordu Cadı.

– Evet, dedim mecbur kaldım.

17 Ekim

Karnımız TOK.

19 Ekim

BİR STADYUM konseri.
Önümdeki oğlanın kafası iyi.
Adı : Murat.
Sabahlamaktan hoşlanıyor.

24 Ekim

Karnımız TOK.

26 Ekim

EVE POLİSLER geldi. Cadı, ihbar etmiş. Adresimi hastaneden bulmuşlar. Hiçbir bulguya rastlanılamadı. Yeni mezun bir polis, mum heykelleri çok beğendi.

– Tekniğini öğretebilirim, dedim.

– Sahi mi, dedi.

– Bu akşam mesai çıkışı bir uğrayın, dedim. ❁

JALE SANCAK

Karanlıkta Sesler

SIĞ KELİMELER ve bakışlar. İçlerinden bir tanesi bile karanlığı aralayamıyor. Çok uzun zamandır kimsenin ondan ummayacağı denli derinliği özlüyordu. Hızla çarptı kapı, delimsirek rüzgârın tokadıyla. Ürperdi. Yorganı sıyırıp kalktı. Sesleri dinledi. Kayıkhaneyi hırpalayan denizi, meşelerin esrarlı ezgisini, rüzgârın küstahlığını. Dışarıda olup biteni; köpekler mi havlıyor, av peşine düşmüşcesine, uzakta bir kadın çığlığı sanki, vahşi adımlar, ürkek ayak sesleri. Sesler. Geceleri sesleri dinliyordu sürgit. Şu sığ hayatta. Yalnızlıkta. Sırma'nın ayak seslerini; bir gece yarısı usulca kalkıp parmak uçlarında kapıya gidiyor, yağmurun kırbacını şaklattığı gecelerden birinde, ona rağmen geceye ve yağmura karışmak istiyor Sırma, sokağa koşuyor. Ayak sesleri kayıkhaneyi terk etmedi hiç. Gülüşü, kediyle oyalanışı.

Rüzgâr aralık tahtalardan içeriye aktı. Duvarlara gerdiği hasırlar da fayda etmiyordu artık. Sobada yakacak tek bir şey kalmamıştı. Baraka şöyle bir sallandı. Ahşabın direnci de bir yere kadar. Dönüp masadaki ekmek kırıklarına baktı bungunlukla. Devrilmiş bardağa, kara zeytinlerin ıssızlığına. Kim inanırdı şu balıkçı eskisinin sığ sokuluşlardan usandığına. Sığ, aşağılayıcı, bezdirici. Her kelime, her davranış ruhunu deşen bir bıçak darbesi. Gocuğunu giyip tekrar uzandı keçeleşmiş döşeğine. Yorganı başının üstüne kadar çekti. Gözlerini yumdu. İskeleye çekilmiş kayıklar sağlamdaydı. Denizdekiler bir batıp bir çıkıyorlar karanlık suya, yapabilecekleri tek şey yok. Kapı gene çarptı. Mandalı indirmeyi unutmuştu. Üşeniyordu şimdi de. Ansızın uzakta bir kadın çığlığı; gecenin tekinsizliği; meydanı boş bulması vahşi ruhların; gizlenmenin kolaylığı karanlıkta; her sığ düşünce bir cinayet, bir yok ediş. Olmadı. Uyku küsüp gitmişti işte. Kalktı. Kara zeytinlerden birini attı ağzına. Mandalı indirdi. Arka sokakta birileri koşturuyordu. Kaçıyorlar mı kovalıyorlar mı? Köpek ulumaları uğursuzluk habercisi. Bir kadının peşindeler belki de; Sırma lime limeydi döndüğünde. Üç gün alıkoymuşlar zorla. Berelenmedik yanı yoktu. Ne ağladı ne bir şey söyledi. Kediyi okşadı yalnızca.

Bir zeytin daha, Ruhsar'ın yemeklerini özleyerek, Ruhsar'ın sıcaklığını. Nasıl da kocamıştı çabucak, Ruhsar'dan sonra. İlk gökgürültüsü geldi işte! Göğün kapıları açıldı sonuna dek. Yağmur indi. Damlalar toprağa mıhlandı dikine saplanan bıçak gibi. Hepsi de öldürücü darbelerin; ne kadar direnirsen diren kabalığa, hoyratlığa, tek başınaysan nafile. Issızlık delirtir insanı. Şu yırtılmaz karanlık. Kızım diyememişti Sırma'ya, sarılamamıştı. Nutku tutulmuştu birden. İçini çekti. Çok uzağa gidemeden ele geçirmişlerdi onu. İlkin hayallerini deşmişlerdi. Sonra... Dalgın parmaklarını alnında gezdirdi uzun uzun. Sonra silkindi. Sır-

ma'nın hayalini silkeledi gözlerinden. Hâlâ batıp çıkıyordu kayıklar, şişiyordu gövdeleri. Rüzgâr da yatışmadı namussuz. Omuzlarından tutup salladığı barakayı. Bir zamanlar... Bir zamanlar köşk kunt bir kaleydi ardında. Köşk ve bal rengi gözlü sahibesi Solmaz hanımefendi. Sevmek seni bir suç ise'lerle akşamüstlerine koyulan, ancak ud ve hüzzamla geceye dayanabilen, Sırma'nın geçkin sırdaşı. Bahçe yok artık. Var da o bahçe değil. Köşk yok. Köşkle birlikte öldü Solmaz hanımefendi. İncelikler yok oldu hemen ardından. Sığlık baş gösterdi, azgın bir salgın ki bulaşmadığı yan kalmadı.

Boğuk sesler düştü kapı önüne. İskeleye doğru yuvarlandılar hemen. Taşların savruluşu ardından, yılışık tekmelerle. Yorganı sırtına alıp pencerenin önüne mevzilendi Yakup reis. Gelirlerdi, karanlığı fırsat bilip ucuz şaraplarıyla, korkak kahkahaları, salyalarıyla, korkmuyormuşcasına. Sırnaşmak daha kolaydı bal gözlü hanımefendinin ölümünden sonra; Sırma titrerdi, dudaklarını ısırırdı, susardı tedirgin. Kaçacak delik yoktu.

Çekirdeği evirip çevirdi dilinin üstünde dalgınlıkla. Katı, kaskatı çekirdek. Bulutlar aralansa. Ay gösterse yüzünü. Bir parça ışık. Anlayabilseler... Anlamaya yanaşsalar... İyice sarındı yorgana. Küf kokusunu genzine çekti. Alışkanlık oldu. Duymasa özleyecek. Ona en yakın şey; gelinlik yorganı Ruhsar'ın. Derinliği yitirmeselerdi, ürkmeselerdi kendi derinliklerinden. Hayatı o belirleyebilirdi. Bir patırtı koptu ötede. Ya Haşmet'in ya İmparator'un içine doluşuyorlar. Kuytuda ikisi de. Sesler uzaklaştı, boğuldu bir örtünün altında. Şişeleri tüketeceklerdi artık.

Zeytin çekirdeğini tükürdü. Kırık cama uzattı ellerini, ateşe uzatırcasına, rüzgârın soluğuna; kolay kolay dinmeyecekti öfkesi belli. Sabaha dek. Kediyi boğup kapının önüne bırakmışlardı. Sırma arsız çağrılarına kulak asmıyordu. Kedi gözdağıydı. Bir kez daha yıkmak istiyorlardı, kendi yıkılışlarını unutmak adına, bir kez daha. Kesmedi zeytinler. Bayat ekmeğin parçaları beyhude. Midesi boş bir ambar. Açlık daha da çok üşütüyordu. Kötü şeyler düşündürüyordu sürgit. Denizi düşünmeli. Uzun, ipeksi saçlar gibi okşayışını. Ne kadar oldu denize çıkmayalı. Hangi yıldı, lodos delirmiş, cesetler karaya vurmuş, tekne parçalanmıştı. O zamandan beri. Gene o yıldı, apartmanlar bitivermişti köşkün yerinde. Hızar sesleri, çekiç sesleri, gariban türküler bütün yaz boyunca. Boğulanların yakarışlarını dinliyordu bu gürültülerde; Yakup reis üşüttü biraz demişlerdi. Sırma'nın ölümü çok koydu ihtiyarcığa.

Baraka öksüz nicedir. Ruhsar'ın yorganı olmasa o da hepten kimsesiz kalacak. Deşilmiş cesetlere dayanamayacak. Derinlikleri özlemeyecek. İncelikleri.

Sırma kendini suya bıraktı. Su aldı onu. Sırma öldü. Ruhsar öldü. Solmaz hanımefendi öldü. Ötekilere kaldı buraları. Kelimeler ve bakışlar ruhsuz, katı. Deniz uzak, erişilmez.

Dalgalar birbiri ardına patlıyordu rüzgârla dalaşarak.

Kalkıp ağır ağır döşeğe gitti, uzandı, sarındı yorgana sımsıkı. Gözlerini yumup sonsuz uykunun gelmesini beklemeye koyuldu gene. Onu da alsaydı ya artık. ❁

NURİ DEMİRCİ

Yo(k)sun

– MÖÇ'e

DIŞ KAPININ eşiğine basarak pabuçlarımı bağlıyorum. Eşiğin ortası basılmaktan aşınmış. Kirlenmiş tahta rengi, sığ bir çukura düşmüş. Dipte bir çivi başı pırıl pırıl, güneşi yansıtıyor.

Yaz...

Anahtarımı yokluyorum. Bir daha yokluyorum; cebimde... Cüzdanım ve sigaram da... Tamam...

Bahçenin üstü yeşil ve mavi, altı sarı; kuru çim. Güneş karşı evlerin çatısının üstünde; bacalara girmemiş henüz.

Sokağa çıkıyorum. İlk evin ikinci katının balkonunda, öne eğilmiş bir kız başı ve çıplak bir omuz... Saçları yüzünü kapatıyor. Orada unutulmuş gibi... Bana bakmıyor. Gözsüz...

Sokağın sonuna yürüyorum. Yere dökülmüş dutlar ve arı vızıltıları : Çavuş'un evi... Kızı, şimdi arka bahçede gölgeliğe oturmuştur; elleri kucağında ve bomboş... Esmer yüzünde yapraklar. Gözlerini kaldırıyor. Parmaklıkların arasına sıkışmış gözleri ayaklarının ucuna dönüyor yine. Çenesini kaşıyor. Biliyorum, kaşınmadığı halde kaşıyor çenesini... Ben gittikten sonra erik yiyecek ve ağaç gövdelerine atacak çekirdeklerini. Bir dizini yukarı kaldıracak ve bacağına sarılarak gölgede kalmayı sürdürecek. Yazın başında yazları düşleyecek. Yaz boyu ve baharlarda. Kışın da...

Postanenin önünden geçiyorum. Açık kapıdan iki vantilatörün dönüşünü görüyorum. Yaz kış her zaman yanan ölü ampullerin ışığı dağılıyor sarı duvarlara. Buradan hiçbir yere hiçbir haber gitmez; buraya hiçbir yerden hiçbir haber gelmez; öyle bir duygu yaşıyorum. Kurumuş, içine kapanmış, renksiz bir yer burası. Karanlık... Oysa alnını dayadığı camdan sokağı seyreden ince bir kadın gibi istasyon binası. Yaz boyasıyla sararmış ve tenha...

Gölgemi raylara düşürüyorum. İlk gelecek treni bekliyorum. 'O gelene kadar beklerim ancak. Çağırırsa çağırır; yoksa giderim.'

Tren geliyor. Önümden geçen pencerelerde tespih gibi çekiliyor başım ve omuzlarım.

Gişenin camına akasya ağacının gölgesi düşmüş, bulutsuz bir mavi parçasıyla; içerisi görünmüyor. Camı tıklatan da yok... Bekleme salonuna giriyorum. Gişeci kız, karton biletlere tarih basıyor. Gri önlüklü ve miyop...

İstasyondan denize inen caddeye dönüyorum. Çınarlar ve kargalar. Ayakkabı boyacılarının siyah sakallarından cila kokuları geliyor. Hasır taburelerinde kay-

kılmışlar. Uykunun buğusu yayılıyor çınarların dibine.

Bahçe içindeki, tahta çitlerle çevrili evin önünden geçerken ıslık çalıyorum. Bir uzun, iki kısa, bir uzun; bu, benim geçtiğimi gösteriyor. Köşe odadadır arkadaşım; saçlarını taramıyorsa sivilcelerini sıkıyordur. Ya da mektup yazıyordur tarihsiz, sahipsiz... Günün birinde kullanılmak üzere...

Sarmaşıkların çatıya tırmandığı yerdeki masaya oturuyorum çay bahçesinde. Hep oraya... Aranırsam bulunayım diye... Aranırsam...

Önümden yol geçiyor, sonrası deniz. Kayıklar ufak soluklarla sallanıyor. Karşı kıyı yok. Dümdüz ve sonsuz, beyaza yakın bir renk...

– Çay, diyorum.

Yaz, kış böyle bu : Çay...

Bahçenin arkası yazlık sinema. Günün orta yerinde tahta sandalyelerin arasında yürümeyi, en arka sıraya oturmayı ve güneşi emen kireç boyalı taş duvarın beyaz boşluğuna bakmayı seviyorum. İnce bir acı duyuyorum, orada öylece durmaktan. Geceden kalma kuruyemiş kabuklarını süpürmeye geliyor çocuklar. Bana alışkınlar. Süpürürken toz kaldırmamaya çaba gösteriyorlar. Gece olunca gazoz ve frigo satacaklar, hangi filmin oynadığını bilmeden.

Masama dönünce arkadaşımı orada otururken buluyorum; yüzünde kırmızı noktaları ve ıslak taranmış saçlarıyla. Masada siyah bir klasör. Mavi beyaz çizgili bir tükenmez kalem.

– Şunu bir dinle, diyor.

Yeni bir şey yok okuduklarında. İsim yeri boş bırakılmış herkese ait olan ya da hiç kimseye ait olamayan bir mektup...

– Evet, diyorum.

Bir martı alçalıyor ve küçük dalgalar bırakıyor denize. Hemen kaybolan küçük dalgalar...

Klasörün içinden gazete kesikleri çıkarıyor. Rumuzlu mektuplaşma adresleri...

Bir sigara yakıyor. Bana da veriyor.

– Posta kutusuna baktın mı? diye soruyor.

Posta kutusunu ortak kullanıyoruz, o öyle istedi diye.

– Postane kapalıydı, diyorum.

– Bu saatte mi? diye şaşıyor.

– Hep, diyorum.

Saatine bakıyor. Durmadan saatine bakıyor. Hiçbir şeyin beklenmediği bir yerde saatine bakıyor.

Gidip denize eğiliyorum. Önümdeki kıyıdan başlamış ölmeye; çok yaşlı... Gibi... Dibinden yukarı doğru, genişleyerek çıkıyor sanki büyük uykusu. Gibi...

Masaya dönüyorum.

Bir zarfın üstü yazılmış ve mektubun başına rumuz eklenmiş. Adının önüne 'senin' diye yazıyor. Yüzüne bakıyorum. Baktığımı hissediyor. Soluğunu içinde biriktiriyor. Omuzlarını kaldırıyor. Kalemi bırakıp denize dönüyor. Soluğunu boşaltıyor.

– Deniz uyuyor, diyorum. Ama tedirgin değil...

– Ağaçlar da, diyor. Yol da...

– Sinemanın taş perdesi de... Bobine dolanan film de...

– Filmdeki figüranlar da...

Mektubu zarfa koyuyor, yapıştırıyor.

– Bir yerden başlamalı, diyor. Bir şey beklemeden olmuyor.

– Hareket, evet, diyorum. Yanlış adreslere taşınılsa bile, evet, hareket...

Kalkıyoruz.

Adımlarımız uymadığı zamanlar omuzuma dokunuyor omuzu. Varlığını hissediyorum.

Çarşıdan geçip postaneye yürüyoruz.

– Ölüler Çarşısı, diyorum.

Vantilatörlerin derin vınlamasından başka ses ve hareket yok. Koyu gölgeler serilmiş vitrinlere. Her şey uyuyor.

Postaneye girmiyorum. Duvara sırtımı dayayıp bir sigara yakıyorum.

Az sonra gülerek geliyor arkadaşım; elinde bir mektup var.

– Nihayet, diyor. Üstelik pembe zarflı...

– Nedense baktığımız şeyin biçimini alıyor gözlerimiz. Seninkiler şimdi zamklı ve pembe.

– Bakacak bir şeyim var hiç değilse, diyor.

Açıyor mektubu. İçindeki kâğıt da pembe. Kısa bir mektup olduğunu görüyorum. Ve 'k'ların kuyruklu yazıldığını.

– Adalıymış, diyor. Liseli... Adı Güzin.

– İyi, diyorum. Güzin, titreşimi olan bir ad. Öpücük gönderirmişsin gibi de anlamlı. Güzin olması iyi. Gönderdiğin öpücüğü geri alırmışsın gibi bitmese daha da iyi olurdu ya, neyse...

Uzun uzun okuyor mektubu. Gizlenmiş şeyler var mı; onları arayarak okuyor.

– Al, oku diyor sonra.

– Senin o, diyorum. Senin olması benim için daha iyi.

Ortaklığımız sınırlı...

Klasöre yerleştiriyor mektubu.

– Eve uğrasam iyi olacak, diyor. Gelirim yine.

Postaneye bugün bir kere daha uğrayacağını biliyorum.

– Tamam, oradayım, diyorum.

Ölüler çarşısından geçiyorum. Koy'u dolaşıp burundaki kayalara gidiyorum. Deniz uyuyor. Karşı kıyı yok. Adalar buradan görünmüyor.

– Hiç değilse bir dere dökülseydi denize, diyorum. – Hiç değilse bir dere...

Yoksa dökülüyor mu, diye eğilip bakıyorum.

Denizden neden korktuğumu bilmiyorum. ❁

LEYLA RUHAN OKYAY

Semerkant

Derler ki... Semerkant'tan sonra nereye gitmeli? Benim için Semerkant, doğunun bir ucu; harikaların yer aldığı, bitmeyen bir özlemin duyulduğu yer...

– Amin Maalouf, *Semerkant*

"BULDUM, buldum, onu.

"Düşünebiliyor musun, belki otuz, belki de kırk yıl önce kullandığı kokuyu."

"Hangi koku?

"Onun, kokusu."

"Samaritain'de kadının biri parfüm seçerken, yanımdan geçti, gitti anneciğim."

"Annen mi?"

"Koştum peşinden. Demin denediğiniz hangi parfümdü?" dedim. Dudak büktü, bilmiyorum dedi.

"Alo, duyuyor musun beni? Kahretsin! Gene gitti ses."

"Ne diyordum? Bütün parfümleri koklayıp, buldum sonunda."

"Adı?" diyorum, şaşkınlıkla.

"Semerkant."

"Semerkant mı?" Yeniden kesiliyor...

Ömer Hayyam'ın ülkesi. Ve yirmi yıl önce yitirilen, Nergis ananın kokusu!.. Semerkant ha? Doğu!.. Alıp götüren, soluk kesen!

Başımın üstünde bulutlar!.. Bembeyaz kümeler halinde... Renkli motiflerle süslü otobüs göz alabildiğine uzanan sarı bir okyanusta yol alıyor.

Bizim oralarda bulabiliyordum. Kaçakçılar ne zorluklarla getiriyorlardı. Şimdi yok. Modası geçmiş.

"Belki başka güzel bir koku?"

"Yok kızım, yok," diyor, derisi pörsümüş kemikli ellerini yukarı kaldırarak.

"Biz eski insanlar ne giysimizi, ne evimizi, ne köyümüzü değiştirebiliriz. Kimliğimizle bütünleşir hepsi. Kokularımız da öyle. Değiştirsem onlara değil önce öz benliğime ihanet etmiş sayarım kendimi. Bu Nergis hanımın kokusu, bu onun evi, bu onun iğne oyası, derler."

Aralanan camdan giren rüzgâr usulca öpüyor her yanımızı. Uykudaki çocuğunu uyarmadan öpen anne gibi. Kendini duyumsatıp mutlandırarak.

Çantasından çıkardığı yemişleri ikram ediyor... Yolculuğun keyfini yaşamak, yaşatmak istiyor. Kaç gün süreceği belirsiz, o kente doğru çıkılmış yolculuğun.

Çukurlara girip çıkıyoruz. Uçsuz bucaksız ıssız yollarda, gitgide genişleyen mavi gök altında. Arada bir çıkan bulutlarla yarışıp geride bırakıyoruz onları. Toprak yolda ilerlerken, keskin bir bıçakla doğranıyor sanki sözcükler. Yemişler bitince Karacaoğlan türkülerini mırıldanmaya başlıyor Nergis hanım, kesik, kesik.

Aynanın her iki yanında boncuklardan yapılmış süsler, maşallah yazıları, ses çıkaran aletler sallanıyor. Otobüsümüz, yüzüne her renk boyayı sıvamış, kulaklarından sallanan kocaman küpeleri, boy boy kolyeleri ile artist eskisi kadınlar gibi. Coşkulu, gürültülü, göz süzüp salınarak gidiyor enginlere. Kulağımda, telefondaki ses

"Annemin kokusunu buldum. Yıllar önce kaybettiğim." Sessizce gülümsüyorum.

Ani bir frenle sendeliyoruz. Oynaşan yavru aslanları ezmemek için. Uzaktan bezemeli görkemli yapılarıyla bir doğu kenti görünmüşken... Aslan yavrularının arasında esmer, kara gözlü, sekiz yaşlarında bir kız çocuğu, alaca desenli elbisesi, çıplak ayaklarıyla koşuyor. Beline kadar örgülü kuzguni saçlarını sağa sola fırlatarak. Kente dönünce, sarılıp sarmalanıp siyah yasaklara boğulacağının ayrımında değil. Coşkuyla sıçrıyor, koşuyor oraya buraya. El sallıyor, sevinç çığlıklarını uçuruyor havaya, kuşların arasına. Şarkıları yasaklanmamış, kadınlığı aşağılanmamış. Sevdiği erkeğin, oğulcuğunun acısını tatmamış henüz. İçi dışı güzelliklerle dolu. Gözyaşları minik kuşunun, kedisinin ölümünü biliyor yalnızca. Bir de, isteyip de alamadığı, Barbie bebek ve pembe şekerlerin. Sonra birdenbire durup küçücük mor bir çiçeğin yanına uzanıyor. İnceliyor, kokluyor onu. Aslan yavruları sırtına inip çıkıyorlar. İçinden kahkahalar atıyor, aslanlara da sevgi sözcükleri...

Otobüsün sert korna sesiyle yerlerinden fırlayıp korkuyla kaçışıyor, yok oluyorlar. Ağız dolusu gülüyor şoför ve yanındakiler!..

"Alo, Serap sen misin, aldım kokuyu..." diyor canlı bir sesle. "Bir şişeye doldurttum. Ablalarıma da vereceğim. Onunla kucaklaşalım diye. Yumuşak, sıcacık, dolgun göğüslerine bastırsın, sımsıkı sarılsın, öpsün bizi yıllar sonra. Öyle özlemişim ki..."

Almış, almış, diye düşünüyor, mutlanıyorum.

Anahtarını kimselere vermeyip belinde taşıdığı aynalı ceviz sandığında saklıyordu mutlaka onu. Gençliğinde kullandığı boş pudra kutuları, iğne oyalı ipek mendilleri, küpeleri, kolyeleri ve Semerkant şişeleri ile dolu sandığında...

O sandıkta gençliğini saklamıştı yıllarca. Açtıkça takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüştü, yetmiş yaşında da olsa. Gençliğini kuşanmıştı, kadınlığını, dişiliğini... Gene Karacaoğlan türkülerini mırıldanarak, diye düşündüm.

"Her gün kullanır mıydınız, Semerkant'ı?" deyiveriyorum, birdenbire.

"Olur mu hiç? Düğün, bayram, bir de çok özel zamanlarda tabii," diyor sıkılarak.. Eliyle yelpazelenmeye çalışıyor, bir genç kız gibi zarif, alımlı.. Yelpazemi uzatıyorum ona. Gözlerini çizgileyip teşekkür ediyor. Tarçın kokularıyla ilerliyoruz yeniden Asya yollarında. Tek tük ağaçların arasından ince bir toz bulutu kalkıyor. Dev bir fırça ile sis tabakası sürülüyor doğanın üstüne. Sonra birdenbire bardaktan boşanırcasına yağan yağmur yıkıyor, temizliyor her yanı. Sevinç dolu,

renkli panayır görüntüsünü alıyor doğa.

Bir kent, kubbeleri, camileri, görkemli yapılarıyla uzaktan göz kırpıyor, kokusuyla birlikte. Derin bir nefesle içimize alıyor, mutlanıyoruz. Nergis hanım da öyle...

Sarılar, yeşiller, turuncular bir bir ortalığa çıkıyorlar güleç yüzleriyle. Onlar da soluyorlar besbelli. Günbatımı renklerini çağrıştırıyor, mutluluk ışıkları saçıyorlar. Yumuşak, pembemsi, canlı... Yükselen sesler de öyle...

"Sonunda, geldik işte!"

"Gelmiş miyiz kızım?" diyor Nergis hanım, yüreği ağzında.

"Galiba, galiba," diyor, bir başkası, çıngıraklı bir sesle. Küçücük sevinç çığlıklarını siyah, ağır bir perdeyle örten sessizliğin ardından...

"Hayır!"

"Gene mi, sis?"

"Yoksa?.." ❁

İNAN ÇETİN

Uzun Bir Gece

OCAK ayının en uzun gecesiydi. Uykuyu önleme çabalarımıza, sayısını anımsayamadığım kahveler de eklenince büsbütün çekilmez olmuştu. Başlangıçta, hoş sohbetlerin ve sıcak tartışmaların yaşandığı bu dost sofralarını seviyordum. Utangaç ve şaşkın, çevreme bakınırken anlatılan efsanelere kapılıp giderdim. Neredeyse soluğumu tutarak dinlerdim. Ürkütücü, ama aynı zamanda içten ve sıcak bir sessizliğe gömülür; arada bir, yağmurla yüklü bulutların gürlemesi ya da guguk kuşunun hüzünlü ötüşüyle irkilirdim.

Çevreme baktığımda, gecenin en ölü noktasında olsa bile, insanı mutsuzluğa sürükleyen birçok neden vardı. Oysa efsaneler hep mutlulukla biterdi. Belki bunun için seviyordum efsaneleri. Bilemiyorum. Dost sofralarına katılanların – Mahmut, Sersem Reşat, Sakar Sim, Dilara, Simge ve baygın bakışlı Nadire Teyze – bir gün, iş ya da başka nedenlerden ötürü buradan gideceklerini düşünürdüm. Tek avuntum, dostluklarımızın sonsuza dek, uzaktan da olsa, süreceği düşüncesiydi. Ta ki son geceye değin. Ocak ayının en uzun ve en can sıkıcı gecesi...

Aradan geçen on beş yıl içinde o geceleri hep özledim. Bugünse ikinci kez anımsıyordum. Ay ışığı karanlığı delip yüksek, gotik pencereden, iyi dileklerle tokuşturulan rakı kadehlerimizde yansıyordu. İçerisi karanlıktı; köşede Sim'in dedesinden kalan antika komodinin arkasına gizlenmiş; çalışma lambasının titrek ışığı yeterince aydınlatmıyordu çevreyi. Nadire Teyze baygın bakışlarını duvara kilitlemişti. Neler düşündüğü gizdi. Sakar Sim, her akşam olduğu gibi, o akşam da kadehini doldururken taşırmış, Nadire Teyze'nin gözbebeği, güzelim el işlemesi halıyı berbat etmişti.

"Dikkat etsene kızım!" Baygın bakışlar halıdan yana kayarken dalıp gittiği düşlerden uzaklaşır, başını iki yana sallayarak, "Cık, cık, cık," der, sonra mutfağa yönelirdi.

Olanlara en çok Sersem Reşat gülerdi. Mahmut sessizliğini bozmazdı. Bir süre sonra anlatacağı efsaneyi düşünürdü. Sim'e bakarken yüzü aydınlanır, ardından utanırdı. Onu ilk ele veren kulaklarıydı, kırmızıya keserdi kulakları. Olan biteni bir bilgin davranışıyla izlerdim. Aklım fikrim Dilara'daydı.

İş çıkışı otobüs durağına doğru ağır ağır yürüyordum. Birazdan otobüs durağına varacaktım ve büyük olasılıkla tıka basa dolu gelen otobüsün soğuk demir borusuna sıkıca yapışıp önümdeki yolcuları iterek kendime yer açmak için çaba harcayacaktım.

Sonra ilk durakta inecek yolcuların yerini doldurmak, yeni bineceklere yer

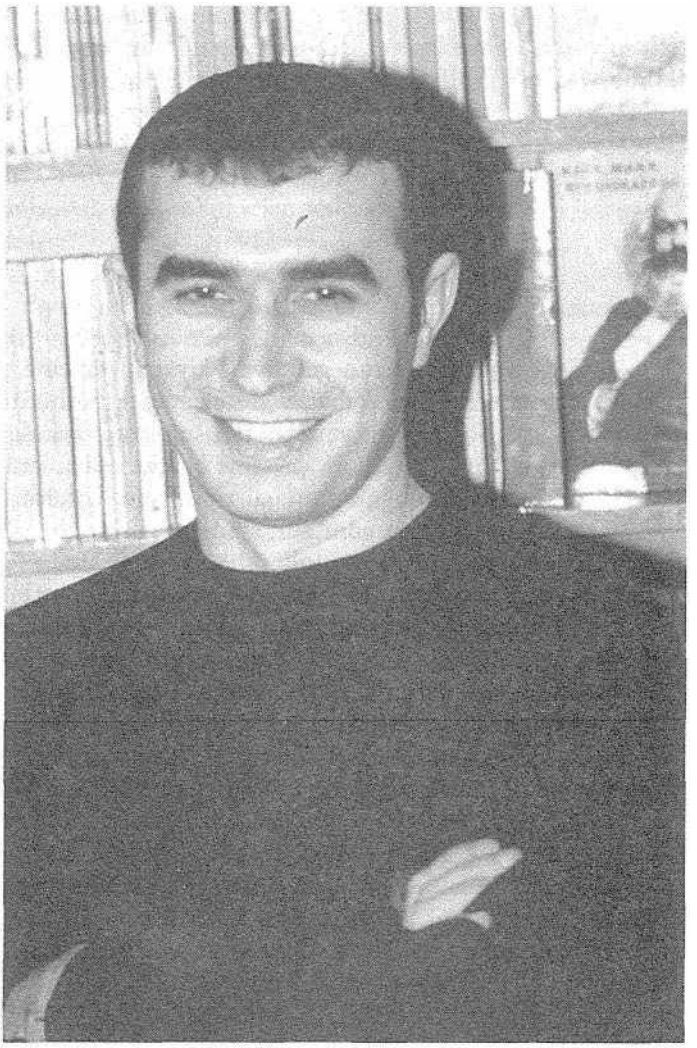

açmak amacıyla güçlükle ilerleyip tutunacak bir yer bulmak ve kimseye çaktırmadan boşta kalan elimle cüzdanımı kollamak zorundaydım.

Nedense bu akşam bütün bu güçlükleri göze alamıyordum. Yorgundum ve Dilara vardı yanımda. Kümesten bozma, köhne, pis odaya layık değildi o.

Önüme çıkan ilk sokağa saptım. Dar ve uzun bir sokaktı. Günün son, kızılımsı ışıkları, sokağın başından sızıp çocukların tebeşirle çizdikleri oyun alanları üzerine düşüyorlardı. Kimi yerde apartmanlar öylesine yüksekti ki, çocukların neşeli bağrışmaları bu dev yapılarda yankılanıyor ve yitip gidiyorlardı.

Sağlı sollu birçok atölye vardı sokakta. Kunduracı, oymacı, oto lastik onarımcısı, tornacı, hepsi yarı bodrum kapılarını sonuna dek açmıştı; hepsinde de, söz birliği edilmişcesine, aynı tür müzikler çalınıyordu. Ellerimi ceplerime sokmuştum. Çocukluğumdan anımsadığım ve çok sevdiğim şarkının melodisini mırıldanıyordum. Burnuma fırından yeni çıkmış ekmek kokusu geliyordu. Açtım, ama yemek yeme gereksinimi duymuyordum.

Yoluma devam ettim. El ele tutuşan bir kadınla bir erkek, yanımdan geçerken dönüp bana bakıyorlar. Birbirlerine gülümseyip bir şeyler söylüyorlardı; hakkımda olası bir yargıya varmak istiyorlarmışcasına. Kirli sokağı geçip, caddeye çıktım. Saatime baktım, sekiz otuz. Azımsanmayacak bir zaman uçup gitmişti. Sevindim. Çünkü, çoğunlukla yaşamım bir sürüngen gibi geçerdi. Param yoktu

ve iş dışında hemen hemen hiçbir şey yapamıyordum.

Yaklaşık bir saat daha dolaştım. Bir türbenin önünden geçtim, üç sokak altında bir meyhaneye gittim. İkisi dışında bütün masalar doluydu. İçeriye öylesine ağır bir rakı kokusu sinmişti ki, insan bu kokudan bile sarhoş olabilirdi. Ayrıca mutfaktan ne olduğunu çıkaramadığım pis bir koku geliyordu. Oturulacak gibi değildi. Çevremi söyle bir süzdükten sonra çıktım.

On beş yıldır değişmeyen yaşamıma renk katacak bir şeyler bulamamıştım. Kapana kısılmış bir hayvan gibi özgürlüğüme çıkış yolu arıyordum.

Umarsızlık... Evet, tek sözcükle umarsızdım. İşin kötüsü suçun kimden kaynaklandığını bilmiyordum. Ama epeydir aldırdığım yoktu. Nerede incelirse orada kopsun mantığı sürükleyip götürüyordu beni. Yoğunlaşan karanlığın içinde yavaş yavaş belirginleşen umutsuzluğum üstüme çökmeden gitmeliydim. Adımlarımı hızlandırıp yürüdüm. Yine o şarkı ve ıslık...

Çıkmaz sokağa girdim, parmaklarımın ucuna basarak kapıyı yavaşça ittim.

Ter içindeydim. Tenimin ağır kokusu çıplak badanalı duvarlara siniyormuş hissine kapıldım.

Kararsızdım. Çünkü içimde kabaran yenileşmeyi çarçur etmek istemiyordum. Dost sofralarında yaptığım ukalalıklardan uzak, içimdeki olup biteni anlatacaktım.

Neden korkuyordum, beni dinlememesinden mi? Bu olasılığı düşündüğümde dizlerimin bağı çözüldü. Duvara yaslanıp durdum bir süre.

İçerden gelen sesleri duyuyordum. Son üç basamağı çıktım. Önümdeki çöp kovasına çarpmamaya özen göstererek zile bastığımda bütün gücüm tükenmişti.

Oda, özellikle köşelere yerleştirilmiş komodinlerin üstünde yanan abajurlarla, eski bir hava taşıyordu. Karşılıklı, özenle asılmış dört fotoğraf çerçevesi, pencerenin hemen sağında, küçük cilasız çalışma masası, üstünde, açık duran iki kitap ve kalemlik, sağa sola dağılmış not kâğıtları ve üstleri solmuş gri örtülerle örtülmüş, üçlü, ikili ve tekli koltuk takımı, ortada ahşap, her an kırılacakmış izlenimi veren sehpa vardı.

Üçlü koltuğa oturdum. Kafamda yetersiz sözcüklerden oluşturduğum, ağır aksak tümcelerin tümü kendimi savunmaya yönelikti.

Ayaktaydı. Hantal, yırtmaçlı gecelik vardı üstünde. Siyah, uzun saçlarını ensesinde toplamış, olasılıkla sekiz köşeli kurşun kalemle tutturmuştu. Çıplak ayaklarına bakıyordu. Bense donakalmıştım. O uzun ve can sıkıcı geceden kalan üzüntüyü, kızgınlığı arıyordum.

Kararsızlığımın kesin çizgileri yavaş yavaş dağılıyordu. İçimdeki, ona sarılmak, öpmek isteği gitgide önlenemez ölçüde artıyordu.

Yüzünün hafif sarılığı renkten renge geçerek bakışlarını bana çevirdiğinde, birkaç saniye konuşmasını bekledim.

Kımıldamadan, bir şey demeden yüzüme bakıyordu. İçini çekti; uzun, ince yüzüne gözyaşları döküldü. Bir an kalkıp gitmeyi, uzun, dar sokakta ıslık çalıp şarkı söylemeyi; türbenin önünden geçip henüz açık olan meyhanede sızana dek içmeyi düşündüm. Ama kalkamadım.

MÜGE İPLİKÇİ

Değişiyoruz Sanırım

(I) Eski Okul Günleri

ALTINBOYNUZ değişmiş. Tavanındaki pervane salonun genişliğince on kat büyümüş, her tarafta yenilenmiş aynalar. Tezgâhtaki kızlar siyah kadife takımlarıyla ordan oraya uçuşuyor. Ortalıkta akıl almaz bir aydınlık. Kafamı kaldırıp bakıyorum tavan neredeyse saydam : Büyük parke camlarla döşenmiş. Bu büyük mekânın tam ortasında hem boyca hem de ence görkemli sayılabilir bir pasta galerisi. Yerlere bakınca kendimi görüyorum – yer o kadar parlak.

Yoldan geçerken mi gözüme çarptı burası – yoksa biliyor muydum değiştiğini, böylesi bir değişimi gözlemek için mi gelmiştim buraya?

– Öylesine uğrayıverdin, dedi Cüneyt.

Cüneyt şu bizim Cücü. Kanındaki yağ oranı yükseldiği için tatlı yemesini yasaklamışlardı. Başı ağrıyordu, yüzünü solgun gördüm.

– Cücü, dedim, burası güzel olmuş.

Anlamsız yüz ifadelerinden birini takındı gene. Duyguların bu tarzda açığa çıkarılmasına içerler. Köşedeki bir masayı gösterip oraya doğru yürümeye başladı. İnsanlar kendi halindeydi. Cücü'nün uygun bulduğu masaya ulaşıp oturuverdik.

Tepemizde pervanenin uçlarından dağılan esinti.

– Neler yapıyorsun şu aralar? diye sordu.

– Gitme planlarım var, dedim. Bir süre de olsa başka yerler, başka çehreler.

– İyi yaparsın, dedi.

– Sen neler yapıyorsun?

– O trafik kazasından sonra sıkça uğruyorum buralara, dedi.

Üç yıl kadar önce büyük bir trafik kazasında yaşamını yitirmişti. Yapılan otopsi sonucunda ona çarpan sürücünün suçsuz olduğu ortaya çıkmıştı : Karşıdan karşıya geçen bir adamın hangi koşullar altında suçlu olabileceğini belirtmemişlerdi raporda. Ancak sürücü suçsuzdu.

İki saat boyunca o kazadan bir daha hiç bahsetmedik. Ortak arkadaşlardan konuştuk. O gene profiterol yedi. Yerken, "Bozmuşlar bunun tadını," deyip duruyordu. Etrafımızdaki insanlar değişiyor, biz o köşedeki masaya mıhlanmış gibi kıpırdamıyorduk.

Büyük salondaki doğal aydınlık yitmeye, masalara gölgelerimiz düşmeye başladığında köşelerdeki büyük lambalar yandı. Şimdi akşama daha açıktık. Cücü ordan burdan konuşmasına devam ediyordu. Laf döndü dolaştı, gene okul günlerine dayandı. Yorulmuştuk.

– Sağlığıma dikkat etmem gerekiyor, dedi apansız.

Yürümesinde teklemeler oluyormuş, buna karşın boğazını tutamıyormuş. Her zamanki bildik Cücü işte. İki adım atsa yorulur, uflar puflar. Tembelliğine kulp buluyor gibi geldi bana.

– İyisin, bence gayet iyisin, dedim.

Gerçekten de gözleri neşeliydi. Üstünde giymeye çok meraklı olduğu lacivert, yakaları beyaz, incecik çizgili tişörtü. Elleri kocaman, neredeyse beceriksiz.

– Herhalde iyiyimdir, dedi.

Hesabı istedik, sonra kalktık.

Kadıköy'ün merkez ışıkları yanmıştı. Akşamın turunculuğu yüzümüze gözümüze bulaştı, vapur düdüklerini duyduk. Sözcüklerden sıkılmıştık. Tam o sırada yakınlarda bir yerlerde bir yıldız kaydı; bir havai fişek gösterisinde simin göğü yarışı; endamlı, uzun uzun, devamı ha geldi ha gelecek.

– Seni yeniden görmek güzeldi, dedim.

– Abartma Rido, dedi.

O eski kentin güzel, dalgın masalları şerefineydi galiba, ellerimi alıp yanaklarına koydu.

Sıradan bir okul günü bitimiydi sanki, vedalaştık.

(II) Aynanın Sırları

SANA küçük bir ayna almaya karar verdim. Tersini çevirip duvara süs diye asabileceğin türden. Elbette gümüş; evliliklerin yirmi beş yılına gümüş dendiği, bu sembolü dostluğumuzun uzun baharına marazsız bir evlilikteymişçesine oturttuğum için.

Bizim o eski eve ilk geldiğiniz zamanı elbette hatırlıyorum. Sarı saçlı, küçük, sevimli bir kızdın. Ben dört yaşında olmalıyım. Seninkisi için tahmini zor diyeceğim. Kocaman patiska bezlerin içinde sürekli su içen, sarı bıyıkları hemen her zaman terli, inatçı bir kız figürü içinde gelişini nasıl da kutsadığımı anımsıyorum. Küçük halamın küçük kızını balkona çıkarıp etrafı seyrettiriyorum. Balkonun yeşil, pis, yırtık dökük tozlukları kuzey rüzgârlarıyla delicesine çarpmakta demirlere. Sana pembe pomponlu terliklerimi tam da o sırada hediye ediyorum. Sonra ikindi uykusu zamanı geliyor, tek kişilik bir divanda ülker cici bebe kokulu soluğunu, yaşamımın en ucunda duyarak sana sarılıyor ve uç yaşamın en belirsiz noktasında, çok uzun bir uykuya birlikte – tüm yalnızlıkları, olası gelecek tüm eksiklikleri delik deşik edecek bir biçimde birlikte – dalıp gidiyoruz.

"BİR sigara ver bana çabuk," dedim. Başımda sabahtan beri inanılmaz, tanımı güç bir ağrı : Çabuk bir sigara.

Muayenehanenin sokağın en çıplak yerine bakan penceresinin önündeydik. Kışın erken akşamlarından biriydi. Holdeki gaz sobası sonuna kadar açık olsa da

fersiz bir ısı yayıyordu etrafa. Bulunduğumuz odanın sarmaşıklarını az önce sulamıştın. Donuk kuzey ülkelerini andıran üç beş çam ağaçlı, iki katlı villalarla bezeli solgun muşamba perdenin içinde öğlen içilmiş kahvelerin kirli fincanları üst üste yığılmış, hamarat birilerinin onlara göstereceği şefkati bekliyordu. Oysa biz bezgince oturmuş dışarda bastıracak akşamı...

"Tamam, canın sıkkın, anlıyorum," dedin. Gizli çekmecelerinden çıkardığın sigarayı uzattın.

Kibrit kutusunda iki kibrit çöpü kalmıştı. İlki yanar yanmaz nefesimin bezginliğiyle söndü. Son çöpe özen gösterdim. Buna karşın başta inatlaştı benimle, nazlandı, ardından coşkulu bir kalabalık gibi neşeyle alev aldı. Işığında gözlerindeki mavinin bütün gün hasta beklemiş, beklemiş – çok beklemiş ama –, bir insanın yorgunluğunu gördüm. Canımın sıkkınlığından utandım, yeni bir başlangıç olmalıydı.

Ozan aramadı mı? diye sormak olası yeni bir konuyu içerebilir miydi? Hayır. Ozan'ın aramasını istemiyordum. Öfkelendim; Ozan beş para etmezdi.

"Aramadıysa aramadı," dedim. "Boşver."

Loşlaşan odada yüzüme dikilen soru sağanaklarını gördüm o zaman. Yanıtı olmayan bir sürü soru içinde, o sessiz sorulardan belki de en çarpıcısı olanını, karşımdakinin sakin, ezik, öfkeli halinden anladım : *Bunu gerçekten umursuyor musun?* Haklıydın. Umursamıyordum. Ne kendimle, ne kimseyle olan hiçbir şeyi gerçekten.

ÇOCUKLAR uyandıkları zaman çoktan ikindi olmuştu. Vişne reçeli, yağ, peynir ve çay. Sel de sevmişti vişne reçelini. Onun o eski mavi bebek iskemlesine oturmuş – ki o biraz içerlemişti buna – koyu bordoya batmış dudaklarına elini götürüp dahasını istiyordu. Üç paşa çayı, dört dilim yağlı reçelli ekmek yedikten sonra Sel'le ilgilenmeye başlamıştı. Bukle saçlarını Rapunzel'in saçları gibi ördü, sonra aşağı aşağı çekti.

PERDENİN jaluzisiyle oynuyordu; uçları küçük huni biçiminde, ipleri kontrol ediyordu yukarı doğru. Sonu gelmiyordu.

SONRA kapı birdenbire çalındı. Gelen orta yaşlı komşu kadındı. Ağlıyordu. "Kamyon," dedi zar zor. "Kamyon oğlana çarptı... Yardım edin... oğlum..." kapının yanına yığıldı. Yardım edin, diyordu, yaralı bir hayvan gibi inliyordu.

Gri merdivenlerden aşağı koşarak indik, basamakları üçer beşer atlayarak.

Caddede insanlar toplanmıştı, kalabalığı yararak çocuğun yanına ulaştık. Küçük çocuk cansız bedeniyle asfaltın üstünde yatıyordu. Yaşlıca bir adam başına çökmüştü. Çocuğun cansız kafasını dizleri arasına almış sessizce mırıldanıyordu : Artık çok geç. Kalabalığın içinde ölmüş fısıltıları perde perde yükselmeye başladı. Olayın on on beş metre ötesinde zanlı kamyon şoförü elleri başında, "Ben ne yaptım," diye ağlamaya başlamıştı. Kalabalıktan biri, "Annesine haber verin," diye bağırdı. Yoldaki diğer arabalar durmuştu.

Yerde cansız yatan çocuğu tanıyordum. Kalabalığı, ölümün uzaklığını ve artık yakınlığını. Gözlerim Sel'i aradı; halamın şaşkın bakışları içinde sımsıkı sarıldığı kucağında öylece duruyordu. Sel'i tanıdım; keskinliğiyle kalabalığı yırtarak, "Çekilin ben doktorum gene de ilk yardım yapmamız lazım!" diye çırpınıyordu. Kamyon şoförünü tanıyordum, balkonlarda kuzey rüzgârları esiyordu, az önceki muayenehanede bir akşam daha oluyor, masadaki telefon dördüncü kez çalıyordu.

Baygın anne kapının eşiğinde yatıyor, holü bir yaz sıcaklığında düşlüyordu. İçerdeki sofrada vişne reçeli, yağ, ekmek artıkları.

Ozan telefon beşinci kez çalarken vazgeçiyordu.

Ben ağlıyordum, Sel ağlıyordu. Kalabalıksa büyüyor.

Canımın sıkkınlığını ve ölümü umursamıyordum. Küçük bir aynanın izdüşümünde çocukluğumun mevsimlerini izliyordum sanki. Sel'e baktım, o da oradaydı.

(III) Sadece Yaşamımız Pahasına

YAŞLI bir kadın çehresiyle çarşı içini seyrediyor. Duvarları beyaza boyalı bir mutfakta, öğlen güneşini tam karşısına almış kalabalığın önünden akıp gidişine bakıyor. Burayı neden sevdiğini yıllarca kendine söyleyemedi; küçük kızının üniversite bitirme sevincini yaşarken bir anda ağzından dökülen, Asıl giden gençliktir, sözlerini ve bu sözlerin onu vardırdığı yerin ayrımına varıncaya kadar : O gençliğin bir yarısında bıraktığı kendi ve Altınboynuz pastanesi. Yaşamda savaşlar barışlar olur demişti Seçil'e, ablana anlattım, sana da anlatacağım. Ablamın işine yaradı mı, diye sorma, bilmiyorum. Her yalnızlık kendi içinde bir büyük yalnızlıktır ve sadece kişinin içinde adlanır, şekillenir, alevlenir ya da çoğunlukla solar.

Yıllardır baktığı mutfağı sanki ilk kez görüyor bugün. Oysa anıların izi her yerdeydi; uzun yıllar karanlık, izbe evler, rutubet kokan, camlarından uzak anılar üfüren uzun kış gün-geceli evlerden sonra bu çarşı içi mutfağı ne kadar da iyi gelmişti. Bir asker kocayla ihtilallerin, isyanların ülkesinde önce Anadolu'nun bir yerinden diğer bir yerine, gençliklerinin, tanıştıkları şehrin o sonbahar iklim ve solgun çınar yapraklarının peşi sıra, belki de onlara öykünerek savruldukları kesitlerin karanlık dehlizlerinden tut da bir ataşe eşi göreviyle gidilen Kopenhag günlerine kadar soluk soluğa yaşanılan yerlerin ardından burası; yoruldum, belki de yaşlılık en güzeli demek için. Seçil senin Danimarka kimliğine gelince, burada bir parantez açmalı : Hayatında abartılı bir biçimde kendine duyduğu tüm güveni, inancı ve varoluş mutluluğunu yitiren bir annenin ikinci gözbebeği; nüfus kâğıdına doğum yeri, sözde bir uygarlık damgası basılan, Erzincanlı Güllü ebenin değil de ebe Eva'nın ıkın ıkın sesleriyle dünyaya getirdiği ve bu yüzden mi seçkin bulduğu bir ananın maviş umudu olduğun için Kopenhag, bizim için bir duraktı. Hemen Selma'ya yazdım : Gözleri aynen sen; kızımın senden olduğunu kimse bilmiyor! Durak bir yana, yaşamın özeti ya da Kopenhag günlüğü kısacık iki cümleye sığışabilirdi : Dokuz yaşındaki bir abla ve bir bebek; bir de kış sokaklarında, uzun metro hatlarında, ferforje banklarda sürekli ağlayan bir anne. Tüm kanamalar bu biçimde azaldı, yaralar unutuldu.

Babanla yola çıktığımızda elbette Altınboynuz pastanesindeydik. Senin doğru dürüst tanımadığın Altınboynuz'la özdeşen o şehirde ben hep âşıktım; şe-

hir ve sinemalar, eski sinemalar ve yenileri. Dediğine ve hep yıllar boyu yinelediğine göre baban benim çılgın gülüşlerime âşık olmuş. Bense, o pastanenin aynalarında gördüğüm imgelere.

Bugün bir bayram arifesi; keyifli bir kalabalık var dışarda. Herkes sağa sola koşturuyor, "şimdi" niçin içinde başı sonu belli hayatlar, yarınki bayrama hazırlanıyor. Küçük kızlara, kıvırcık saçlı oğlan çocuklarına anne babaları bir şeyler satın alıyor; onlarsa küçük elleriyle hep başka bir şeyleri işaret ediyorlar.

"Asıl giden gençliktir, Seçil. Bunu böyle bilesin."

Altınboynuz pastanesinde çocukluğu geçti. İlk sevgilisi elini orda tuttu, ilk sigarasını orada içti. Ülkesini kurtarmaya orada karar verdi, yeni tanıştığı kişileri oraya davet etti. Okul anılarından yüzler, çok sevdiği kuzeni Sel, hep oranın malıydı – yani onca. Uçsuz duyguların tellerine arada dokundu ve kendince bir geleceği orada buldu. Ciddi olmayı, ciddi olmanın anlamını bulduğu gün, nereden ve nasıl olduysa, alaycı olmayı da öğrendi. Umutsuzluk bunun bir sonucu ve kendince direnişin başlangıç noktasıydı, ancak, direnişin devamı gelmedi; belki çok gençti, belki de tüm bunlar bir yanılsama.

Evlenmeye karar verdiği çocuğu Altınboynuz'a götürdüğünde, gerçek seçimini o çocuktan yana yapmayacağını zaten biliyordu. Gerçek, dışardaki civcivli bir kalabalık gibiydi içerden bakıldığında. Gene de o, o çocukla evlendi.

Pastanenin içinde bir dizi ayna vardı.

Yıllardır Altınboynuz'a gitmedi. Gidemedim Seçil. İnsanların kendileriyle yüzleşmek istemedikleri anları vardır.

Bugünse bir arife günü, eski şehrimden çok uzak bir diyarda kalabalıklara bakarken geçmişe ait, garip bir gündüz düşü gördüğümü söylersem bana inanır mısın? Eskiden olsa buna, bu kentin vapur hezeyanlarından biri gözüyle bakabilirdim. Oysa denizleri çoktan bitirmiştim; umutlar gibi hezeyanları da. Annen, sevgili Seçil, olsa olsa geç kalmış bir menopoz yaşıyordur. Elli iki yaşındayım, dile kolay! Kopuk öykülerimin kopuk sonları gibi – alaycı bir üslupla kendi kendime yenilişimi kutsadığım o söylemlerin sonları gibi – elli iki yaşımdaki son salınımım da bu olsun : Menopoz. Bu son faslın iç bayıltan kurgusuna iyi yaraştı.

Altınboynuz pastanesinin aynalarında o ana kanmış, gözleri yaşlı küçük bir kız gördüğünde çok sevgili dostu Cücü, Boşver, demişti : Değiştirmek senin işin değil. Yılların ardından bir arife günü anların haddesinde onca örselenmesine karşın bir türlü büyüyemeyen bir küçük kız yüreğiyle, gene aynı sözlerle yanıtlayacaktı onu : Hayır Cücü, hayır, boşveremem... Aynı zaman dilimi miydi; kent vapurlarından biri kıyıya yanaşırken yarı aydınlık turuncu gökte, bir yıldız kaymıştı. Hem de öyle bir kaymıştı ki sanki bir yerlerde birileri havai fişekler atmıştı; yaşamla ölümü, seçilenle-zorunda bırakılanı ayıran ensiz bir çizgi. Üstelik, cebinde, Taviani kardeşlerin bir filminde, onu saatlerce ağlatan, o sulu karlı, tılsımı kendinde saklı, sırlı camdan bir hayat vardı. Ölmekte olan bir kadının, bir savaşın cehenneminde, ölümünü değil de dökülüp duran karları yaşadığı bir son nefes anı, ya da bu kısacık ana kurulmuş öylesi bir hayat. O hayatı çok sevmişti, o hayatı ne çok sevmişti....

O sulu karlı camdan hayat, sulusepken büyümüşlüğün ve yanılgıların üstüne yağdı, yağdı... Aynalarda gördüğü hep bu hayatlardı. ❁

NURDAN BEŞERGİL

Satırbaşı

BİR ZAMANLAR ben de – herkes gibi mi demeliyim – pek çok şey bilirdim. Ama artık hepsini unuttum. Sadece bir zamanlar pek çok şey bildiğimi anımsayabiliyorum. Bazen bir kart ya da telefon geliyor. O zaman hayal meyal anımsıyorum. Bu kez de anımsadığımın kim olduğunu unuttuğumu fark ediyorum. Elimde bavulum, unutmakla anımsamak arasında gezip duruyorum.

Bir pazar günüydü. Erkenden kalkmıştım. İyi bir kahvaltı edip koltuğuma oturmuştum. Ayaklarımı uzattım. Gazetelerimi okudum. Saat sakin, tembel ilerliyordu. Heyecanlıydım. İkiye doğru koltuğumda kaykıldım, gazeteleri kucağımdan halıya bıraktım. Gözlerim pencereden uzaklara dalıp gitti. Küçük çocuk önündeki pastaya bakıyordu. Çatal elindeydi. Ama yemiyordu.

İkiyi on geçe ellerimi karnımda buluşturdum. Gözlerimi kapadım. Deniz kıyısındaki beton tretuvara dizilmiştik. Ellerimizde oltalar. Rüzgârlıklarımızın fermuvarları çenemize kadar çekiliydi. Ayaklarımın dibindeki kovada yüzen balıkları tekir bir kedi bekliyordu. Soğuktu. Burnum aktı akacaktı. Yanımdaki delikanlı ateşimi istedi. Vapurlara, balıkçı kayıklarına, motorlara el salladım. Açık havada acıktım, genç satıcıdan iki simit aldım, biri bana biri martılara.

Telefon çaldı. Gözlerimi açtım. Ağzımda geniş bir gülümseme. Oturduğum yerden uzanıp telefonu açtım.

– Efendim?

– İyi akşamlar abi.

Yan gözle saate baktım. Daha beş olmamıştı. Eve varması, üstünü değişip telefon etmesi genellikle yarım saat-kırk beş dakika tutardı. Bir terslik olduğunu anladım. Devam etmesini beklemedim :

– Ne var, ne oldu?

– Abi benim baldızla oğlu geldiler. Sabah onları karşıladık. Sonra da hanım çok dırdır etti, bırakıp çıkamadım.

– Nasıl yani?

– Yani dışarı çıkamadım.

– ...

– Yarın iş çıkışı giderim diyorum.

– ...

– Olur mu abi?

– Olmaz! Ol-maz! İş çıkışı hava karanlık olur, kimse o saatte balık tutmaz. Kediler bile balıkçı aramaktan vazgeçip lokanta kapılarında bekleşir... Hem ben senin iş çıkışı dediğin saatlerde evde bile olmuyorum... Olmaz.

– Ne yapacağız peki abi.
– Düşünüyorum...
– ...
– ...
– Hava geçen hafta da aşağı yukarı böyleydi, ben geçen pazardan aklımda kalanları anlatsam abi?
– Sana her pazar ikiden beşe kadar balık tutup dönüşte olup biteni bana anlatasın diye para veriyorum; baldızınla çene çalıp bayatlamış anılarla beni avutasın diye değil.
– Ne yapacağız peki abi?
– Anlaşmamızı unutacağız.
– Peki abi.

Helalleştik. Telefonu kapadım. İyi adamcağızdı. Gazeteye verdiğim ilan için aradığında söylediklerimi ses çıkarmadan dinlemiş, hiç soru sormadan işi kabul etmişti. Anlaşmamıza göre her pazar üç saat, istediği bir deniz kıyısında balık tutuyor, döndükten sonra da yaşadıklarını anlatıyordu. Böyle aylığa bağladığım iki çalışanım daha vardı; biri on beş günde bir cumartesileri kayıkla denize açılır, olta atar, tuttuklarını oracıkta ekmek arası yapıp yer, diğeri, bir öncekiyle çakışmayacak şekilde on beş günde bir cumartesileri pazara bağlayan gecelerde motorla ağ atar, ağı sabaha karşı toplayıp yakaladığı balıkları eş, dost, konu, komşu dağıtırdı. İkisi de döner dönmez telefon edip olup biteni, denizdeki dalgayı, gökteki ayı-yıldızı, dudaklarındaki ıslığı, ellerindeki misina kesiklerini, ağdaki yırtığı, düğümü, martıyı, bulutu, kürek gıcırtısını, motor gürültüsünü anlatırlardı. Ama ikisinin anlattıkları da az önce anlaşmamızı bitirdiğim çalışanımın anlattıkları kadar doyuramazdı beni. O konuşurken bana deniz kokardı. Ellerim soğuktan kızarırdı.

Montumun cebinde para bulurdum. Oltanın iğnesine yem takarken elimi kanatır, sızan kanı yalarken ılıklığını duyumsardım. Onun yokluğuna alışmak zor olacaktı.

Deniz olmadan yaşamaya alışmak yeterince zordu zaten. Düşünüp taşınmış, başka yollar da denemiş, ancak böyle bir çözüm bulabilmiştim. Denizden uzak bu büyük şehre terfi ederek atanmıştım, ama aylığımın çoğunu bulduğum çözüm uğruna elden çıkarıyordum. Çalıştırdığım üç kişiye hem kucak dolusu para veriyordum, hem telefon faturalarını ödüyordum. Benim yapamadıklarımı yapmaları, yaşayamadıklarımı yaşamaları için. Balık tutan, kayığa, motora binen, parayı alan onlardı; peki ben ne oluyordum?

Üçünün de kararlaştırdığımız saatlerde kararlaştırdığımız işleri yapmaları, anyı saatlerde kendimi onların yerine koyabilmemi kolaylaştırıyordu. Benim adıma orada oldukları için benim adıma denizle ilişki kurmuş oluyorlardı. Ben, onların aracılığıyla denizle ilişki kurmuş oluyordum. Koltuğuma oturuyordum. Pencere kenarına. Elimde olta. Ayağımı uzatıyordum. Elimde kürek. Başımı koltuğun arkalığına yaslıyordum. Elimde motor dümeni.

Bu kadarla da yetinmiyordum. Denizden dönüşte bana anlattıklarıyla bir daha, baştan, başka bir doyumla, yeniden yaşıyordum. Yan yana dikildiğimiz yaşlı amcanın bir kerede altı istavrit birden çektiğini, küreğe takılan yosunların arasından bir sinema biletiyle yeşil bir kurdele çıktığını, bozulan motoru onarırken her yeri keskin bir motorin kokusu kapladığını artık biliyor oluyordum. Denizi yaşıyordum. Denizle yaşıyordum. Ama şimdi biliyorum ki, yalnızca öyle sanıyordum.

İlk zamanlar, şimdi ödediğim paranın neredeyse yarısını harcayarak ayda iki kez deniz kenarına, bir kasabaya, bir köye, şehre gidiyordum. Hafta sonları. En iyi çözümün bu olduğunu düşünüyordum. Oysa yalnızca ve yalnızca aklıma gelen ilk çözüm olduğu için bile en iyi çözüm olmadığını görebilmeliydim.

Yorgunluğumu, yolculukla boşa geçen onca saatimi, yol boyunca üstlendiğim kaza riskini görmezden gelmeye hazırdım. Bu gidip gelmelere dayanamamamın nedeni pansiyonlardaki değişmez, durgun, ağır hava da değildi, kayığını, motorunu kiraladığım balıkçıların fahiş fiyat isterken takındıkları canın isterse, tavrı da. Denizden yarın ya da öbür gün ayrılmış olacağımı bilmek aldığım zevkin beline baltayı indiriyordu. Ondan günlerce uzak kalıyordum. Ondan uzakta yaşıyordum. Konuşuyordum, gülüyordum, okuyor, yiyor, içiyor, nefes alıyordum. Ondan uzakta. Ayrı kaldığımız günlerde o neler yapıyordu? Nasıl dalgalanıp nasıl duruluyordu? Ay zamanları nasıl yükseliyordu? Hangi teknelere, şileplere, kayıklara açıyordu kucağını? Diplerinde hangi balıklar akın akın yüzüyordu? Bilmiyordum. Ama deli gibi merak ediyordum. Üstelik onun benim uzaklardaki yaşamım karşısındaki kayıtsızlığı merakımı dindirmiyordu. Denizi istiyordum. Yaşantımda. Yanında, yöresinde, altında ya da üstünde değil. İçinde.

Kısa zamanda deniz kıyısına gidiş gelişlerim kırık dökük, coşkusuz buluşma ayinlerine dönüşmüştü. Çözüm bu değildi. Öngörerek değil, yaşayıp görerek anlamıştım. Sonra düşündüm. Bu kez aklıma ilk gelen çareye sarılmamakta kararlıydım. Çok düşünmem gerekti. Sonunda benim yapamadıklarımı yapacak insanlar kiralayarak denizle aramdaki sorunu çözebileceğimi akıl ettim. Gazete

ilanları, iş görüşmeleri işte böyle başladı. Çok soru soranları hemen eledim.

Tükeninceye kadar devam ettim. Denize ait tüm imgelerim tükeninceye kadar. Param ve düş gücüm tükeninceye kadar. Gücüm tükeninceye kadar devam ettim. Gittiği yere kadar götürdüm.

Artık benim adıma çalışan kimse kalmadı. Öyle ya da böyle – ne önemi var – hepsiyle yollarımız ayrıldı. Denizse kartpostallarda, dostlarla anılarda ve bazı geceler rüyalarımda kaldı. Bir zamanlar denizle birlikte yaşamış 'ben' de, deniz olmadan yaşamaya çalışmış 'ben' de, bildiğim ama anımsayamadığım, anımsasam da kanıtlayamadığım, kanıtladığımdaysa bir türlü inanmadığım bir bilgi sanki; a kare eksi be kare eşittir em ce kare. Yoksa değil mi?

Size kendi öykümü anlattım. Başlarken ortaya ne çıkacağını bilmiyordum. Doğrusu nasıl yapacağımı da bilmiyordum. Ama kendi öykümü size kendim anlatmalıydım. Artık kendi öyküm derken bile anımsamakta güçlük çeksem de, satırlarda kendimi arayıp arayıp bulamasam da bu benim öyküm. Uzak zamanlarda, ben olmaktan çok uzak birinin başından geçen bir öykü. Denizlerden uzakta bir öykü. ❁

SEMA KAYGUSUZ

Zilşan'ın Ayakları

I

YALNIZCA o çantadan tanıyabilirler Zilşan'ı... Bazı kızlar çantalarından belli olur.

Kırmızı çanta... Temizliğe gidilen evden arta kalan kibirli bir armağan. Derisi, kabuk kabuk ölen üzgün bir ağacın gövdesi. Kopuk askıları, o ağaca konan yorgun bir kırlangıç. O kırlangıç, birbirine düğümlenen kanatlarıyla Zilşan'ın omzuna tüner. Tünediği yeri durmadan çimdirir, Zilşan'ın omzunda kırmızı bir leke belirir. Kırlangıcın tırnak izi gün geçtikçe koyulaşır, kulaşır, Zilşan'ın yüreğine kadar bir tünel kazar. İşte bir kız, bir kırlangıç böyle durumlarda, ancak böyle yan yana gelir.

Eteklerinden tanıyabilirler Zilşan'ı... Bazı kızlar eteklerinden belli olur.

Külot, külotun üstüne paçalı yün don, onun üstüne iç etek, sonra etek giyer. Kendini terin baharatlı kuytusunda boğar. Hava aldırmadığı bedeni buruk, acı kokar. Biçimini, ateşini, uzaklara, ulaşılamayacak bir yere saklar. Göbeğini, göğüslerini, kendi kozasına sarar. Bu yüzden sırtını isilik kaplar. Hayali bir kentin belirsiz haritası vardır sırtında. Dokusuyla, tepesiyle, oylumuyla ağrılı bir kent.

Adet günlerinde kırılganlaşır. Tazeliği ferahlığı özler. Suyun tadı acı gelir, yemekler tiksindirir, dokunduğu her şey yapış yapış olur. Pamuklu eteğine yüzerek çıkan kahverengili kandan korkarak giyinir, giyinir... Küçücük bir lekenin koca utancını saklar. İnce bir serinlikte ossatte üşümesi işte bu utançtandır. Hâlâ kendini çıplak sanar.

Soyunması cenaze töreni kadar yavaştır. Külotlu çorabını çıkarırken tozlar uçuşur. Havasız kalan bacak aralarını kaşır, kaşır gece boyu. Kanatır, acıtır kendini. Bu yüzden sivilceyle, çıbanla, isilikle yaralıdır Zilşan. Yalnızca ayakları güzeldir. Küçücük beyaz parmakları vardır, onları kendinden sedefli tırnakları süsler. İncecik bileklerindeki yuvarlak kemikler kartopu kadar kaygandır. Ayağının rengi ağımından topuklarına doğru beyazdan pembeye yürür. Taraksız tabanıyla oraların en gizli, en küçük ayakları Zilşan'ındır. Yalnızca ayaklarına bakarak tanıyamazlar Zilşan'ı...

Onun gözlerinde her akşam ışıklı bir binanın yansıması titreşir. Tepede kı-

mıltısız bir gölge olur saatlerce. Bakımsız, aç bir tarlanın en işe yaramaz korkuluğudur. Naylon torba geçirdiği ayakları, bileklerine kadar çamurun ezici karanlığına çekilirken, o binayı gözler. Koşar adımla yarım saatte varabilir plazaya. ama öyle büyüktür ki ordan yıkılsa ta burdan altında kalır. Ta burdan gölgeler Zilşan'ın balçıklı tepesini. Oraya bir türlü gidemez, burada bir türlü kalamaz Zilşan. Bir de Murat'ı bekler. Alışveriş merkezinin reklam panolarından, tek taş pırlantayla poz veren fondotenli beyaz bir elin, selamsız duruşunu seyreder. O plaza, parlement mavisi rengiyle ışıldayan yontudur. Canlıdır, kükreyerek soluk alır. Kibirli komşudur. Kristal, dev bir prizmadır. Mahallenin bütün delikanlılarını toplayan yomsuz yosma bahçesidir. Ayrılıktır Zilşan için plaza. Murat, Zilşan için ıslık çalmak yerine, artık plazanın parlak koridorlarında kayar. Kız, Murat'ın gelmesini bekler her gün, her gün onun için bir sigara yürütür babasının cebinden. Duman kadar hayalet, uçucu, ürkek âşkını plazadan beyaz bir silkeler.

Seyreder. Ağır giysileriyle eğrilir sırtı. Memelerini gizleyen hafif kamburuyla, çatalı kırılmış sapana benzer. Zilşan'la hiçbir şey avlanamaz. Onun mahallesinde koyu beyaz bulutlar, tılsımlı yıldızlar, ayışığı yere düşmez. Bu çağda yoksul kızlar kesinlikle güzelleşemez.

Ayaklarına söz geçiremediği bir gün, plazanın kapısına gelir. Cam kapı cızırtıyla kanatlarını açar. Tatlı, şeker kokulu bir ılıklık eser içeriden. Zilşan ürkerek geriye kaçılır, sırça kanatlar kapanır. Bir adım ileri, iki adım geri... yanılan kapıya bakarak mahçup bir kıkırtı çıkarır göğsünden. Elinde manyetik sopa tutan görevli torbalanmış gözleriyle yalnızca bakar:

"sen nasıl geçileceğini bilmiyorsun daha bu kapıdan elini kolunu kollarını poponu öyle laylım leylim sallaya sallaya geçilmez geçerken hesap vereceksin önce önce nen var nen yok anlatacaksın niyetini bildireceksin ki seni içeri alalım kime kastın varsa bilelim onu koruyalım önceden haber verelim bütün geçitleri kapatalım aramızda gerginlik yaratmayalım niyetin iyiyse yani göz atıp olan bitene katılmaksa başka o zaman geç geç de gör neler oluyor dünyada ne olup bitiyo ne yenilikler çıkmış size komşusuz ama burada düşen size düşmüyor bak taa nerelerden alışverişe geliyorlar buluşuyorlar omuz omuza duruyorlar ama bir gönül kırıklığını paylaşmıyorlar işte geç geç de gör bakalım neymiş!"

Zilşan koşarak uzaklaşır. Yana kayan adet bezinin bacağına yapışan ıslak huzursuzluğuyla yolun girmediği yokuşlara vurur kendini, tepedeki ev bozuntularına. Sonraki günler sırça dünyadan geçip geçmemek arasında yaşanır. Baldırlarındaki yaralar beline çıkar. Yaralarını tuzlu sularla haşlayarak ağrılı acılara karıştırır düşlerini. Sabahları hiç uyumamış gibidir. Ölesiye bir inattır bu: Kız gibi süzülen kapıdan içeri geçilecek. Kapıdaki görevlinin gözlerindeki sözcükler görülmeyecek.

O gün üç kulhuvallah bir elhamlarla göğsündeki kuşu gırtlağına bastırarak seke seke içeri girer. Görevlinin manyetik sopası herkese bir elleyip bir kez öterken, Zilşan'ın her yerine değer. Kuyruğuna basılan bir kedi gibi uzun uzun viyaklar. Kırmızı çantadan yaldızlı kâğıtlar, ağır çeksin diye büyükçe bir taş, aşkı sönmüş dudak boyası, naylon çorap, çımpara kağıdı, çul çaput çıkar. Çok ağırdır

kırmızı çanta, hayali makyaj malzemeleriyle, mahsuscuktan pargümüyle, uyduruk dolmakalemiyle, kese kağıdından bozma not defteriyle, yalancıktan tırnak törpüsüyle umutsuz bir evcilik taşır. Üniformalı adam, daha çok arar Zilşan'ın üstünü. Daha didikler, kanırtır... Zilşan, görevlinin gözlerine bakmamak için perçemlerini burnuna düşürür.

Hiç gidilmeyen lunaparkın bedavaya gelen sevinciyle, yürüyen merdivenlerden bir

iner bir

çıkar. Havuzun fiskiyesinin kırbaçladığı damlalarla serinler, utanır saçları ıslandığı için. Yerdeki reklam kağıtlarını, broşürleri, tanıtım malzemelerini tıkıştırır çantasına, kardeşlerine anlatmak için her şeyi, her vitrini ezberler. Alçı mankenlerin uskumru gözlerine dalar. Camdan asansöre binip mavi düğmelerle oynar. Yerde küçülen insanların renkli krapon kağıtlarına karışmasını seyreder. Karda başını kaldırmış bir garipçe kadar direngendir. İçi evcilik dolu çantasına sımsıkı sarılır, düğümün sızlayan yerini unutur.

Murat'ından tanıyamazlar Zilşan'ı.

En üst katta 'fast-food'ların şıngırtılı sofralarına buyur etmiş konukların, çiğneme sesleri birbirine karışırken, dedesinden kalma açlığıyla yutkunur Zilşan. Bir kokakolayı dört oğlanın paylaştığı züğürt masalara görünmeden uzaklaşır. Çünkü, mahallenin delikanlıları gömleklerini dikkatsizce pantolonlarına tıkarak, sigaralarından beyaz çemberler çıkararak, küçük bir elin enselerini okşamasını beklerler. Tek istekleri beyaz, temiz bir eldir. Murat, Zilşan'ı da Zilşan'ın kat kat eteklerini de istemez artık. Oğlanlar, acemi, arsız bir çapkınlığı dayanışırlar. Gömmeler, emmeler, düzmeler, düşmez dillerinden. Argo tekerlemelerle kirlenmiştir aşkları. Plaza onların mekanıdır. İçinde her gün beş kilometre yol giderek, tadsız anılar inşaa ederler hayatlarına. Büyük bir turdur bu, delikanlılığın kapana kıstırıldığı, çakıların girişte atıldığı, gizli kameraların göz hapsine aldığı büyük bir tur. Zilşan, onu siyah-beyaz bir ekrandan seyrederken, kumaştan yapılan ağaçların arkasına saklanır. Onun yabancılaşan gülümseyişine asar kendini. Dumanı içine çekmesi, dolaştırıp üflemesi bile değişmiştir. Gülünç bir kovboy olmuş olmuştur artık, yürüyüşle, el-kol hareketleriyle, bedeniyle Zilşan'ın değildir. Onu beyaz elli bir hayale kaptırmıştır.

Eğilip ayaklarına bakar. Haftada bir gün ponza taşıyla dirilttiği, gül sularıyla yıkadığı ayaklarına... Şöyle yüksek topuklu, sivri burunlu, siyah açık yakalı bir elbiseyi andıran, tıkır tıkır bir ayakkabı giyse, biri ona "Ne güzel ayaklarınız var." dese... Garipçe beyaz çiçeklerini açmıştır artık. Direngen dalıyla, yeşil özsuyuyla pırıl pırıldır. Plazaya girdi ya, mağazaya da girebilir artık. Hatta çıkmasa da, buralarda kaybolsa da, posterlerin fonuna yerleşse de olur. Satıcı öteki müşterilerin bileklerini okşarken, kutuların üstünden aldığı pul pul dore ayakkabıyı bir çırpıda giyiverir. Onun ayakları, kat kat eteklerinin altında birer biblo gibi durur. Çok geçmeden. Ayakkabıyı giyer giymez. Tadına varaman daha. Daha ayaklarını aynadan süzemeden. Havada bir çemkirme yayılır. Satıcı, ayakkabının arkasına bastığı için paylar Zilşan'ı. Satın almayacaksa ne diye giydiğinden, ekmek para-

sından, patrondan, ayakkabının fiyatından bahseder biraz. Korkudan iyice yayılır Zilşan'ın ayakları. Ayakları büyür, büyür, nasırlanır, kabuklanır, taraklanır. Tırnaklarının içinde bir köy halkının bıraktığı artıklar birikir. Kiri katmerleşir. Parmakları dolama olur. Göğsündeki kuş, bir yontu olarak yatar gırtlağında. O günden sonra yüreği hiç çırpınmaz, hiç yeni bir şey istemez canı. Petek dokulu pedi merak etmeyi bırakır. Canı kurur Zilşan'ın.

II

Zilşan'ı kargalardan da tanıyabilirler...

Onun mahallesinde evden ölü çıkmadan önce, evlerin üstüne kargalar üşüşür. Kargalar ölünün ruhunu yanlarına takıp çirkin çığlıklarıyla ışıklı bahçelere uçarlar. Kargaların çok yükseklerde gezmeyip insanların arasında kanatlanmaları bu yüzdendir. Herkesin kargası öteki pencereden bakışan komşu kadar tanıdıktır. Bu mahallenin kendi ölümleri de öyle. Zilşan, erken ölümler, bulaşıcı hastalıklar, heyelanlar, seller kadar kanıksamıştır kargaları. Kargalar, siyah bir bulut olup damın üstüne çökerken; Zilşan'ın halası, ciğerlerindeki son tövbeyi üfleyerek, son besmelesini çeker.

Kargalar çatıdaki tenekeleri çın çın didikler.

Hala tahta iskemleleri fırçalayarak temizleyen, beyaz tülbentli bir gelinken, öteki köylere nam salmıştı titizliğiyle.

Kargalar, leş yiyen obur kargalar...

Onun koynuna giren erkek, gül ahçesinin kokusuyla uyanmıştı. Onun diktiği domates fidanından Hızır'ın bereketi yağmıştı.

Kara bir yazgının çirkin kuşları kargalar.

Onun toprağını sattırıp şehre götürdüklerinde bir çifteyle uyumuştu sabahlara kadar. Susuzlukla pisliğe alıştığında, köyde bıraktığı aklını bir daha hiç çağırmamıştı.

Şarkı söylemeyen çocukların, bed sesli çığlıkları kargalar.

Gün geçtikçe perdelenmişti gözleri, tırnağını göremeyecek kadar körleşmişti. Bu yüzden biraz ileride duran dev alış veriş merkezini hiçir zaman farkedememişti. O dev mezar taşını hiç görmemişti.

Kargalar, hantal kanatlarıyla uçar gider.

Halanın canı çıkar, hep gülümseyen yüzü donup kalır. Biraz aklı kıt olduğundandır mutlu hali. Çenesini, ayaklarını çaputlarla bağlarlar. Zilşan'ın kör halası, bir dilek ağacıdır artık. Yağmur mil gibi yağar dışarıda. Evler ıslak bir köpek gibi kendini silkeler. Sallanırlar. Takır takır bir ağlama sesi yayılır teneke damdan. Zilşan, halasının kuru göğsüne koyar başını Daha ölmedin kalk, der. Çatıdan akan küçük bir damla, gökyüzünden topladığı hüznün ağırlığıyla döne döne halanın yanağına düşer. Zilşan başını kaldırdığında ağlarken bulur halasını. Halanın

yaşadığına kimseyi inandıramaz. Halanın ağladığını anlatamaz... Kimse ayaklarının o halini sormaz.

III

30 Temmuz 1997

Sevgili ağbi, senh askere gittikten sonra her şey daha da kötüleşti. Senden daha fazla saklayamazdım. Kardeşimiz Zilşan iyice aklını kaçırdı.

Zilşan o uğursuz plazadan döndüğü gün, halamı yatağında ölü bulduydu. Ayakları çıplaktı geldiğinde, tabanlarını taşlar kesmişti, kan sızıyordu. Ne oldu ne bitti anlamadık, ölü evinde yaralıya kim bakar. Halamın göğsüne yatıp sabaha kadar ağladıydı. Onun yüzünden kör kadının üç gün gömemedik. Günahı Zilşan'ın boynuna. Halam yaşıyor, diye tutturdu. Ağlarken mi görmüş ne? ... tövbe tövbe. Bilirsin ona çok düşkündü. Halamın ölümü kızın canına değdi.

Şimdi ayağına hiçbir şey giymiyor. Her gece yaralarından kanlı irin akıyor. Parmak aralarındaki pisliği temizletmiyor bile... Tabanları kat kat nasır oldu kızın. Bu nasırlar geçmeyecek ağbi, Zilşan'ın inadı ayağına hiçbir şey geçirtmiyor.

Ayaklarını görsen tanıyamazsın..

Her gece kupkuru bir öfke kabarıyor içimde. Zilşan'ı kimler üzdüyse, dövmek, sövmek, acıtmak istiyorum onları. Hepsini Zilşan'ın yaralarına boğmak istiyorum. O dibimizdeki plazayı yerle bir etmek istiyorum! Ne yaptılar kıza, ne dediler bilmiyorum! Belki de Zilşan kaldıramadı ağbi. Onun küçük yüreği, kaderini sırtalayamadı.

Sen gelince belki iyileşir. İçindeki kırıklık geçmez biliyorum ama, belki biraz kabartısı durur. Belki bir terlik giyer Zilşan, belki yürürken ağlamaz...

Selvi

SEÇKİN GÜNDÜZ

Tören

"BEĞENECEĞİNİ biliyordum," dedi. "İçine bol sarmısak kattım. Limonu az geldiyse biraz daha sık.". Elinde yarım limon kızına gülümsedi. "Ekmek de doğra. İç, iç fidanım. Hah şöyle. Güçlenip uzayasın. O sarışın kız gibi tombul tombul koşuşturup gülesin." Kızının atılıp da sorması için durakladı. Az öncekinden de anlamlı gülümsemesiyle sözlerini sürdürdü : "Al al yanaklı olasın. Senin de gözlerin ışıldasın."

"Hangi sarışın kız, anne?" diye sordu, gözleri çorba kâsesindeydi.

Bu gecikmiş soruyu yanıtlamadı ana. Yemenisinin düğümünü azıcık gevşetince püskülü sırmalı uçlar kendiliğinden çözülüp göğüslerinin üzerinden sarktı. "Ne o öyle, en cılızı sensin kızım. Ye. Ilım ılım olunur mu! İçlerinde bir sen –"

"Ben ılım ılım değilim ki!" diye omuz silkip annesinin sözünü kesti. Gözlerini kâseye dikmiş söyleniyordu : "Ilım ılım ne demek ki? Nereden bulup çıkardın! Her gün yeni bir şey uydurursun zaten. Bu akşam da bir tutturmuşsun ılım ılım, hıh!"

"Sor!" diye sesini yükseltti. "Ağzında gevelemeden sor. İsteksiz sorulmuş sorulara yanıt versem de olur vermesem de, der, güler geçerim. Ilım ılıma kafanı takacağına, 'içlerinde' dememe takılsana!"

"Aman anne bilmece gibisin! Söylemezsen söyleme."

"Yo, söylerim!" dedi. "Ilım ılım çiroz demek! Sıska demek. Sen demek! Sense benim kızım demek! Kulağına girmesi için elime tebeşir alıp tahtanın karşısına mı geçeyim. Ben anayım!" Bağırdı : "İyi çalışın çocuklar haftaya sınav var. Çirozu da sorabilirim." Gülerek yemenisini boynundan çekip sandalyenin arkalığına attı. "Çirozu okulda öğretmediler mi! Senin neyin olduğumu söylemediler mi, açıkça anlatmadılar mı!" Gözlerini kızına dikti. "Kamburun çıkacak eğilme öyle. Gözlüklerin buğulandı çek kafanı kasenin içinden, boğulacaksın."

Uyarı etkili olmuştu. Belini biraz dikleştirip çorbayı kaşıklamaya devam etti küçük kız. Peş peşe gidip gelen kaşıklarla bir an önce çorbasını bitirip masadan kalkmaya kararlı görünüyordu.

"Bir kepçe daha koyayım," dedi, "sevdin, besbelli."

"Doydum anne," diye kaşığı bıraktı. "Ben kalksam da dersimi –"

"Yo, yo," diye başını iki yana sallayıp kızını susturdu. "Sana domatesli pilav yaptım. Çorba mideni şişirmiştir, doydum sanıyorsun. Bir çorbayla kafaya ders girer mi! Önce miden, sonra o taş kafan doysun, sonra da –"

"Doydum. Tokum dedim ya!" diye söylendi.

"Yemelisin kızım, yemelisin. Dedim ya içlerinde –"

Başını boş kâseden kaldırıp, "Anne..." diye seslendi. Gözleri önemli bir şey söyleyecekmişcesine irileşmişti.

"Evet," dedi usulca; onu ürkütmemeye çalışıyordu. "Dinliyorum."

"Anne..." diye yineleyip sustu. Gözlerini kapıya kaçırarak titrek sesle fısıldadı : "Bu pazar.. onun... doğum günü."

"Kimin doğum günü?"

"Şey... Hani şu yanımda oturan..."

"Adı yok mu fidanım? Sıra arkadaşın, insan adını bilmez mi!"

"Var da... Benim söylememi pek –"

"Boş ver canikom, o da kendine kolay söylenebilir.bir ad bulsaydı."

"Onun bir suçu yok ki anne! Sordum, adını anası takmış." Gülümsedi : "İki ayrı anlamı var, istersen söyleyivereyim. Hıı? Belki de birini bile sen –"

"Şu işe bakın hele," diye sesini yükseltti. "Bilmediği yoktur! Sınıftaki herkesin adını, soyadını, numarasını, anasını, danasını bilir. Kuyruklarından ayrılmaz. Sıra kendi – Kız biliyor musun kaç zaman oldu beni öpmeyeli!"

"Ama anne, okul!" diye söylendi. "Her gün, her gün ders, ödev. Öğrendiklerimi de üstelik bir bir sana –"

"Başlarım okuluna. Kızdırma kafamı çeker alırım. Okula başlayalı sana bir haller oldu!"

"Çek al, anne!" diye atıldı. "İnan olsun hepsine küstüm, gitmeyeceğim. O var ya anne... Anne, o var ya..." Gözleri dolmuştu, başını öne eğdi.

Limona uzandı ana. Oysa iki-üç kaşıklık çorba kalmıştı kâsesinde. Sıktı. Pörsük limona kaşığı sokup döndüre döndüre sıktı. Kaşıktaki posayı yalarken yüzü hiç buruşmadı.

"Anneciğim," dedi, demesiyle yanakları pembeleşti. Cim'lerin unutulalı aylar olmuştu. Bugün ilk kez...

"Uzat tabağını," dedi kadın, "sıra pilavda."

"Anneciğim. Herkesi... Sınıftaki herkesi... IB'dekilerden de, IC'dekilerden de... 2A'lardan bile herkesi çağırdı. Sana diyorum anne. Çağırdı diyorum anne... Duymuyor musun!"

"Tuh! yanına cacık yapaydım. Yiyedur, sen bitirmeden çarçabuk yetiştiririm. Sarmısak hazır. Birkaç diş artmıştı, şıpınişin dövdüm mü –"

"Annecim," diye ağlamaklı bir sesle fısıldadı, "bu pazar n'olur bir yerlere gidelim. Gezmeye gidelim. Neresi olursa, nereye olursa olsun gidelim. Parka, bahçeye, ev gezmesine. Ne olur.. Komşuya filan. Yollarda yürüyelim, kaldırımlarda koşalım. Yoruldukça banklara otururuz."

"Ohho..." diye güldü kadın. "Bende kapı çok."

"Buldum anne, o teyzeye gidelim. Hani koca bahçesi olan. Ben oynarım, sen de o ara..."

Gözleri ışıl ışıldı kadının. Pilavı kaşıklıyor, bir yandan da umursamazcasına gülümsüyordu.

"Tas da götürelim," diye atıldı küçük kız. "Çiçekleri sularım. Kovayla, makasla çimleri?"

Artık duymazlıktan gelemezdi. Omuz silkerek, "Sanki orda tas yok!" deyip

yoğurdu çırpmaya devam etti. "Bahçeli teyze isteyeceğine, bana çocuklu kapı bul da gittiğimizde onunla oynayasın. Deli kız, tas da götürecekmiş!" Yarı kızgın, yarı alaylı güldü : "Bez de götür."

Sözünde durdu ana : Pilav bitmeden cacığı yetiştirdi.

"İç," diyordu, "iç. Cacığa ekmek doğra kız daha güzel olur. Kabuğunu çıkar, bana ver. İçini doğra. Emsin, tadına doyamayacaksın. İyice ezemedim dilin yanacak. Doğra, doğra kız. Sarmısaklar diri diri."

Elmaları soyarken şarkımsı, türkümsü; ikisine de benzemeyen değişik bir ezgi mırıldanıyordu ana.

Avurtları şişkinleşti, elmanın dilimi ağzında kalakaldı kızın. İnişli, çıkışlı mırıldanışına uyumla annesinin iki yana sallandığını da görünce koca parçayı çiğnemeden yutuverdi. "Bu?.. Bu?.." diye yutkundu. Boğazını tırmalayarak inen dilimin acısını unutmuştu. "Anne bu bizim marş! Okul marşımız!"

'Hah şöyle,' der gibilerden gülümseyip ona bardağı uzattı. "Tıkandın fidanım, su iç biraz." Kızın yüzü sapsarıydı, gözleri ise...

Karşısındaki şaşkın bakışlar bir başkasının olsa, hiç duraksamadan, 'Sol, sarar, tıkanıp geber,' diye bağırabilirdi. Oysa bu beceriksiz ezgi, cezaların en ağırından da etkin olmuştu. 'Geberme de sürün kör domuzun dölü,' diye ilenesi geldi. Kendini güç tuttu. Doyamamış; okul marşını nedense yeterli bulmamıştı. İşaret parmağını sallayarak, 'Yaptığını yanına bırakırsam bana da ana demesinler,' diye haykırmak istiyordu. Bunu önleyebilmek için kendini ezgiye verdi. Dudakları

sımsıkı kapalı mırıldandı, mırıldandı. Anımsayabildiği kadarıyla marşın sözcükleri birdenbire dudaklarından döküldü : "Göklere yükselen sesim... Dirliğim, birliğim..."

Kadının masadan fırlamasıyla kız da ürkekçe yerinden kalkmış, 'Dirliğim, birliğim,' diye : titrek sesiyle anasına katılmıştı.

Ana eteklerini savura savura dönmeye başladı ortalıklarda. Döndükçe kolları iki yana açıldı. Unuttuğu sözcükleri 'lay lay lay'larla geçiştiriyordu.

Okuldan başka bir yerde, ilk kez tek başına – iki kişi denilemezdi – söylemek zorunda kaldığı marşın sözcükleri kıza oldukça yabancı geliyordu. Bahçede ya da yağışlı günlerde derslikte birçok öğrenciyle bir ağızdan söylenen bu güzel marş annesiyle birlikte söylenirken kulağa hoş gelmiyordu. Üstelik anasının 'lay lay'ları güçlükle bellenen dizeleri de unutturmaktaydı. Bütün bu olumsuzluklara karşın koca kadına ipucu verircesine sözcükleri sıralamaktan övünç duyuyordu. Çekingenlik yenilmişti artık. Sesini yükseltip olanca gücüyle haykırdı : "Dirliğim! Birliğim!" Dilinde gizler çözülüyordu. Bağırdıkça yanakları kızardı, ter bastı. Marşın sözcüklerinde hiçbir sorun yoktu. Ezgisi de kolaydı. Bu yarışta annesinin önündeydi. Ancak. Evet ancak... Annesi gibi savrulmak, onunla uçuşmak istiyor, nedense beceremiyordu. Başını!.. kollarını!.. eteklerini!.. ne güzel savuruyor şu kadın. Gözleri anasındaydı. Kollarını iki yana açtı, başını dikleştirdi. Birlikte uçmalıydılar. Dirsekleri, bileği gevşememeliydi. Annesinin tombul kollarından daha gergin, dümdüz tutabilmeliydi o ince kollarını. Hepsi oluyordu da bir etekleri... Savrulsanıza. Eteğini elleriyle germeye kalkışınca yalpaladı. Önlüğünün yakasına yapışıp annesi onu çekmeseydi belki de düşecekti.

Aynı çeviklikte döndüler, döndüler. Kızın ışıldayan gözleri bir annesinin savrulan eteğinde, bir kendi eteğindeydi. Gözlerindeki gülümseme giderek dudaklarına bulaşıyordu.

Marş bitecek gibi değildi. Birkaç dizeden sonra sürekli başa dönülüyordu. İkisi de tamamını bilmediğinden durumdan hoşnuttu. Dirliğim, birliğim sözcükleri sayılamayacak sıklıkta yinelendi. Soluk soluğa kalmışlardı. Dönmek; üstelik dönerken düşünmek oldukça yorucuydu. Cılız kızının bu denli dayanıklı olabileceğini ummamıştı. Bir kez daha döndü ana. Aynı çeviklikte kızı da döndüverdi. Bir an durdu; gözü kızına ilişince dayanamayıp bir daha döndü. Döndüler. Her savruluşta düşünmeyi denediler.

"Uff, ayacıklarım! Amanın bacaklarım," diye masadaki yerine oturdu ana. Kız da elini yelpazemsi sallayarak annesinin karşısına geçip sandalyesine kuruldu, gülümsüyordu.

Etekleri baldırında durulmuştu kadının. Biraz daha yukarıya çekti. Gözleri kızındaydı. Sorması için boş yere bekliyordu. Sorsun istiyordu. Sorsun : Bu marşı nereden öğrendin be kadın! Nasıl öğrendin be ana! Bahçede mi?!. Derslikte mi?!. 'Sor hele,' diyordu içinden. 'Sor be deli kız. Sorsana sersem. Yo... Yo... Sersem değil; tilki, çıyan! Sarı çıyan!'

Masayı toplamak için yerinden kalkmasaydı sarı çiyan'dan sonra 'kör çıyan,' diye haykırabilirdi. 'Kör çıyan her şeyi çetinleştirdin. Dönmeyi bile!'

Sofra bir çırpıda kaldırıldı. Koca sini büyük kolaylık. Koy tencereyi, kâseyi, çatalı. İki kişi de tutuversin ucundan. Mutfak deseniz kaç adımlık yol. Masa ör-

tüsü pencereden silkelendi mi o da tertemiz. Sererken bir de iyice gerselerdi örtünün çiçekleri daha da belirginleşebilirdi.

Canı bulaşık yıkamak istemiyordu. Varsın yarına, kahvaltıdan sonraya kalsın. Odaya geçip somyaya uzanmak, yattığı yerden kızını izlemek varken...

Gözleri kızındaydı : Defterlerini, kitaplarını masanın üzerine yaymış; çantasında hemen hemen hiçbir şey bırakmamıştı. Kalem kutusu da masaya boca edilmişti. Boy boy kurşun kalemler arasında renk renk boya kalemleri. İrili, ufaklı silgiler.

Ağır ağır kalem açışına, o sese artık katlanamıyordu. Masadaki silgiler, peşi sıra boynunda sallanan silgi, daha sonra mavi kaplı kitaplar sinirine dokunmuştu. Ama fısıltımsı tekdüze bu ses şimdi her şeyi bastırmıştı. Bu ses, evet bu ses! Yo, yo; ses değil; onu deli eden – "Kız," diye seslendi, "boş ver kalemi, dersi şimdi. Bak ben bulaşıkları bile bıraktım. Yarın tatil, çalışırsın. Okul kaçmadı ya! Gel, söyleşelim."

"Dünyada olmaz!" dedi. "Sen git uyu istersen. Dersim bitince soyunur, ışığı söndürür, gelir kendim yatarım."

"Şuracıktan şuracığa kıpırdamam," dedi. "Sen zıbarana dek tependeyim." Dirseğinin altına bir yastık daha koyup başını dikleştirdi.

Kızın yanakları bir anda pembeleşmişti. Defterini önüne çekip yapraklarını ağır ağır çevirmeye başladı. Boş sayfaya gelince kapanıp çalakalem yazmaya koyuldu.

"Kız!" diye seslendi yeniden. 'Kör olası,' diye de ekleyecekti, dilini güç tuttu. Her şeyi söylerdi de gözlerine kıyamazdı. Ayaklanıp yarım yamalak konuşmaya başladığı günlerden bu yana gözlük takar olmuştu. Yıllar geçer de bu göz kayması durmaz, düzelmezse?.. Ya hep böyle kalırsa! Umutla bakılan geleceğe gözdağı verircesine düşen bu gölge, onu kaygılandıran tek şeydi. Sesi yumuşadı : "Ceylanım..."

"Alay etmesen," diye mırıldandı. Sesi ağlamaklıydı, gözlerini defterinden ayırmadı. "Nerem ceylan!"

"Huyun ceylan!" diye bağırdı. Az önce üstüne titrercesine seslenen o değildi sanki. "Hani sekerek koşarlar, kaçarlar ya!" Sesini kalınlaştırarak gözlerini ileriye dikip söylevine başladı : "Sevgili öğrencilerim... Törenimiz şu an bitmiştir. Kısa da olsa okuldan ayrılmanın burukluğunu gözlerinizden okuyorum." Güldü : "Hah işte tam burada, önce müdür bey sonra hepiniz nasıl gevşeyip gülüştünüz." Sözlerinin etkisini görmek için kızına baktı. Sessizliğiyle anasını çatlatmaya ant içmiş gibiydi. Oysa koca kadın çetindi, çevikti; şu ahmak kız bunu da mı bilmiyordu, bunca yıl öğrenememişti. Doğru, yanlış, iyi, kötü; bunların hiçbirini düşünmeden toparlanıp somyadan inmesiyle sandalyenin üzerine sıçraması bir oldu. Müdür beyin kapanış söylevini usunda tutabildiği kadarıyla sürdürmeye çalıştı. Gözleri masadan usulca kalkan kızındaydı, seslendi : "Nereye kız? Daha tören bitmedi!"

"Şeye..." dedi; kapı aralığında yakalanmıştı. "Mutfağa." Omuz silkti. "Susadım."

"Çabuk iç, gel," dedi. "Müdür beyin konuşması bitmeden hiç kimse gidemez."

"Anne," diye yapmacık gülümsedi, "tabaklar, bardaklar... Çalkalasak? Yarına kolaylık olur. İstersen ben –"

"Yarından sana ne!" diye bağırdı kadın. "Su da içmeyeceksin, buraya gel diyorum. Seni düdükle mi çağırmalı! Tören bitmeden sıradan çıkan çocuklara düdük çalındığını biliyorsun, değil mi! Analarına koşuşan çocukları görmemiş olamazsın! Ama hiçbirini düdük sesleri geriye döndüremedi. Öğretmenerinden korksalar da, cezalandırılacaklarını bilseler de, analarını görünce onları kimse tutamadı!" Sesi titremeye başlamıştı. "Sense kazık karı..." Her zaman bağırılarak söylenen son iki sözcük ilk kez öylesine yumuşamıştı ki. 'Ceylanım,' derken bile boğazı bu denli düğümlenmemişti. "Sense kazık karı... Sense... Sense..." Gözleri dolmuştu.

Kapı aralığında siyah önlüklü küçük bir kız; bir eli boynundaki silginin gergin ipinde. Sandalyenin üzerinde yalınayak, şişman bir kadın. Bakıştılar.

Sandalyeden bir an önce inmek istiyordu. İleriye doğru uzanmış müdür beyimsi eliyle perdeyi düzeltmeliydi. Büzgülü tülü sağa sola çekiştirdi yok yere. Gözlerini kızından kaçırmaya çalışıyordu. Sandalyenin arkalığına tutunarak sessizce yere indi. Başı öne eğikti. Kapı aralığından kızına sürtünerek geçip o hızla mutfağa daldı.

Bulaşıkları yıkarken töreni, daha doğrusu kızını düşünüyordu : 'Her şeyi anlattım ona. Anlamış olmalı.' Kimini doğrudan, kimini dolaylı, her şeyi; anlatabildiği kadarıyla belki anlatmıştı. Gözyaşlarıysa giz olup anılaşmalıydı. Okuldan eve, dinmeyen o yaşlar sözcüklerle anlatılamazdı. 'Gitmez olaydım! Üstelik dur dur tören gününü bul. Battı mı kadın; onu okul çıkışı karşılamanın yeri, zamanı mı! Bir öğleden sonrası sen fırla sokaklara. Düş okul yollarına. Törene mi çağrılısın! Gösteri izleyip söylev mi dinleyecektin! Gösteri yapıp söylev mi verecektin! Oldu olacak açılışa yetişeydin de başına gelenlere değseydi. Dikişi, çamaşırı, deli kızın komşularını bırak; koştur okula. Kaç kez gidesim gelmişti de tutabilmiştim kendimi. Neden bugün önleyemedim! Kaynaşırız diyordum. Daha iyi olacağımızı sanmıştım. Şu aramızdaki... Bilmiyorum. Bilmiyorum ne var? Var... Var... Bir şey var! Benden uzaklaşıyor. Soğuk. Kopuyor. Göz göre göre gidiyor. Sevgi başını öne eğiyor, sevgi gözlerini kaçırıyor, sevgi yol değiştirip sekerek ara sokaklara sapıyor, çantasıyla kanatlanıp uçuyor. Beni dinlemeyip adını iyi ki o koydu, kız! Bana bıraksa Sevgi diyecektim. Arada bir kör domuz diyorsam, bil ki yalandan, hırçınlığımdandır. Her şeyi çözdüm, çözüyorum da bu dölün gitgide bir bilmece. Sevmiyor! Beni bugünden sevmezse, gelinlik kız olduğunda hepten unutur gider. Ben onsuz yapamam. Beni dipdiri tutan, tutacak olan o. Kapı kapı dolaşmanın buruk tadında sen varsın kızım. Silinen camlarda yüzün... Amacımsın benim. Gündelikçi anan seni seviyor deli kız. Sen de sev. Azıcık sev. Ne olur... Sev, sevgini göster. Seninle el ele, güle oynaya yürümek istemiştim bugün. Çantanı taşıyacaktım. Ne güzel. Elimi omuzuna atacaktım. Koşarak, sekerek, zıplayarak yolu uzatacaktık. Evde yaklaşılamıyordu sana. Bugünü canım öyle çekmişti ki... Çok gördün. Anayım ben kız. İkide bir çantanı havaya atıp atıp tutacaktım. Hoşuna gidecek, gülecektin belki. Dalgınlığına gelir de boynuma dolanırsın diye bekleyecektim : ha şimdi, ha şimdi!.. Her adımda dişimi sıkıp bekleyecektim. Bana sarılmayalı, beni öpmeyeli kaç ay oldu biliyor musun, deli kız!..' Bir elinde

tabak, gözleri bezde bir süre öylece kalıp kurulamaya devam etti : 'Ağlayacak ne vardı be koca kadın! Bir başına, ev yolunda, elde mendil... Olacak iş mi! Hepsi birbirine benziyor. Boylar, poslar, giysiler aynı. Önlükler, yakalar, çantalar bile tıpa tıp. Bir yığın çocuk içinde onu nasıl görebilirdim. Onca uzaklıktan kim olsa tanıyamaz, seçemez. Gözlerim de cılız üstelik. Yürek işte. Kırılmak, gücenmek için nedenler uyduran, şu kalın kafaya söz geçiremeyen yürek. Şimdi de fidanımın sesini kulağıma fısıldayarak ben bir kez daha çileden çıkaran yürek. Bu pazar bir yerlere mi gidelim, kız! Herkesi çağırmışlar da bir sen mi ceylanım... Sensiz olur mu, unutmuşlardır. Törende mumlar yakılacak, sen de üfle, dal kızım. Doğum günleri tükenmedi ki. Bu olmazsa öbürü. Sende bu şans varken... Ah kızım! Öbürü olmazsa bir öbürü. Şansın böyle başlamışsa... Yo, kızım, sakın üzülme. Yıldönümleri tükenmez. Seninkini kutlarız. Kutlanacak başka günler de buluruz. Demek IB'dekiler, IC'dekiler... 2A'lar bile..." Gözleri dolmuştu.. Mutfaktan seslendi : "Kız, derslerini bitir de yarın –"

Yarın deyip susmak. Sormadan, söylemeden yanıt beklemek. 'Duymadı,' diye düşündü. 'Duymuştur da duymazlıktan geldi. Biliyor, o da biliyor; tümceleri tamamlayamadığımı biliyor. Onu götürsem götürsem... Off, patlıyor yavrucak. Oralarda da bana yardıma kalkışıyor. Yaşıtlarıyla oynayacağına yaşlı kadınlar arasında. Ben bile... Off... Şu doğum gününe git. Git be kız. Çal zili. Ben geldim, de, gir kız. Kek de yaparım sana, götür. Mutluluklar dile, sarıl, öp onu kız. Tören çağrılı mıydı ki! Boş ver kız, giyin git. Saçlarını da tarayıp dökelim. O gün gözlüğünü de takmazsın, benden sana izin. Sana kokular sürerim.'

"Anne," diye sesleniyordu küçük kız, "anne, anne..." Mutfağın kapısına yaslanmıştı. "Anneciğim ödevim bitti. İyi geceler..." Koşarak annesinin beline dolandı. Boynuna, yanaklarına erişebilmek için tırmanırcasına ayaklarının ucunda yükseliyor, annesini eğilmeye zorluyordu.

"Deli kız!" diye çömeldi kadın. "Durup dururken nereden çıktı bu şap şuplar." Kızına kolaylık olsun diye yanaklarını sağa sola çevirirken söyleniyordu. "Yetti!.. Öff, yetti diyorum! Öpme. Öpülmekten hoşlanmadığımı biliyorsun." Nazlanarak her öpme deyişinde yanağına bir öpücük daha konuyordu. "Öpme! Öpmesene deli kız..."

Yanağına konan öpücükleri saymaya kalkışınca çok daha çabuk uykuya daldı ana.

Tören görüntüleri küçük kızın gözlerinden silinmiyordu. Çıkış kapısının yanında bekleşenler arasında annesini şu an daha iyi seçebildi. Peki ama gündüz? Yo, onu kesinlikle görmezlikten gelmişti. İçlerinden birini benzetmişti... Yalnızca benzetmişti o kadar. Marşın ezgileri kulağında yankılanıyordu. Müdür beyin bakışıysa oldukça ürkütücüydü. Oysa sürekli gülümserdi. Annesini bir o, müdür bey tanırdı. Ne iyi adamcağız. Yo, yo, sınıf öğretmeni de annesini bir gün görmüş, görür görmez de sevmişti. Tokalaşmışlardı. Sevmese konuşmazdı değil mi? Ama, ama?.. Arkadaşları?.. İçlerinde annesini yakından gören bir kişi bile yoktu. Tanısalar, belki onlar da severdi. Yo... yo... Zaten doğum gününe çağırmadılar... Çağrılmama nedeni?.. Başka ne olabilir ki?.. Üstelik uzaktan, bir kez görmekle...

Ana yattığı yerden doğruldu : "Kız," dedi, "uyumadın mı sen!" Somyadan usulca indi. Eli elektrik düğmesinde bir süre bekledi : Kızı gözyaşlarını iyice si-

lebilmeliydi. Hiçbir şey sormayacaktı.

"Anneciğim," dedi, "kalksak..." Dizleri üzerinde doğruldu. "Bak ben giyiniğim bile."

"N'olmuş yani?" diye sertleşerek sordu. "Soyunmayı unuttunsa bana ne!.."

"Canım marş istiyor."

"Çıldırdın mı sen!"

"Şey yani... Söylesek, birlikte söylesek."

"Gecenin bu saatinde! Deli diye diye, delirdin sen; törende miyiz!"

"N'olur anne..." diyerek gözlüğüne uzandı.

"Takma!" diye atıldı. "Geceyarısı gözlük takılır mı!"

"Göklere yükselen sesim..." diye salınmaya başlayınca anası da ona katıldı : "Dirliğim, birliğim..."

"Bu geceyi anacağız," dedi bir ara kadın. "Gününü bir yere yazmalı. Yıldönümlerini kutlamalıyız. Unutmamalı. Her yıl, ama her yıl coşkuyla kutlamalı." Bağırdı: "Nice yıldönümlerine!"

Ana eteklerini savura savura dönüyordu ortalıklarda. Kızın önlüğü ise bol olmadığından düşlediği gibi uçuşmuyordu. Neyse ki boynunda sallanan silgi. Göğsüne çarptıkça öyle hoş zıplıyordu ki.

Marş coşkuyla söylendi, söylendi. El ele döndüler, göz göze döndüler.

Hızla dönerken yanlışlık süsü verip kızının omuzuna bile değdiriverdi parmaklarını kadın. Belki sonra?.. Dalgınlığına gelir de... Ha şimdi... Ha şimdi...

Tören dediğin böyle olur. Çığlık çığlığa, cıvıl cıvıl. Siyah önlüklerle süklüm püklüm kımıldamadan saatlerce durulur mu! Coşmalı. Marşla coşmalı. Marşın unutulmayan birkaç sözcüğü duvarlarda yankılanıp çoğalmalı. Her yıl, ama her yıl bu gece kutlanmalı. 'Nice,' diye bağıracaktı kadın, 'nice yıldönümlerine, geceyarısı törenlerine.'

Döndükçe sesler yankılandı, çocuklar çoğaldı. Sıra sıra dizildi öğrenciler kadının karşısına. İçlerinden birinin omuzları pek düşüktü. 'Kız kambur durmasana,' diye seslenesi geldi. Bahçenin demir parmaklıkları arasından töreni izlerken de içinden hep böyle demişti. Onu daha iyi görebilmek için kapıdan süzülürken dayanamayıp az kalsın seslenecekti : 'Kız bak buradayım.' Adım adım önlere ilerlerken fidanına el sallıyordu. Ayakları ucunda yükselmiş, iki eli havadaydı kadının. Göz göze gelişlerini ansıdı. Başını öne eğişi gözünden kaçmamıştı. Oradaki gibi kendini yine tutamadı, ağladı.

MUSTAFA DABAKBAŞI

Seni Bir Daha Asla Bilmeyeceğim

"BİR DAHA seni ne zaman görmeyeceğim?"

"Ne demek bu?" dedi Esra. Ali'nin sorusunu anlamsız buldu. Ağzını yaydı. Gözlerindeki ışığı geri çekerek bakışlarını bulanıklaştırdı. "Şu kapıdan çıkınca, geldikten sonra yine çıkınca, sonra geldikten sonra yine çıkınca... devam edeyim mi?" dedi.

"Ciddi bilgilerim var," dedi Ali. Yatak çarşafının bir parçasını çekip ağzına tıktı. Islatıp buruşturdu, bıraktı. İyi duyguları sulandırırdı ıslak çarşaf. Çirkinleşen yatak, yaşanmış hazları zavallılaştırır, yaşanacakların büyüsünü bozardı. Büyüsü bozulmuş yataktaki, ağzına tıktığı çarşafa sığınan erkeğe dayanmak ise çok zordu. Esra, yataktan kalktı. Sigara yaktı. Sigara paketini kapıya doğru fırlattı. Alay edercesine.

"Kapı açık olsaydı, sigarayı da bir daha ne zaman göremeyecektin?" dedi.

"Peki, bilgilerimi ne yapayım?"

"Kim, ne, bir şey mi söyledi?" dedi Esra, öfkelenmeye hazırlanan birinin ses tonuyla.

"Hayır, benim bilgilerim var. İnsanın kendi kendine edindiği bilgileri çok tehlikelidir, hükme yakındır. Ta ki, yerine geçecek bir başka bilgiye kadar. Senden 'ta ki'den sonraki bilgiyi istiyorum, atlatayım diye kendiminkini."

"Uyduruyorsun. Nasıl edindinse öyle de yok et."

"Nasıl yok edeyim. Haydi gidin mi diyeyim. Giderler mi sence? Kaçamam da, peşimi bırakmazlar. Tek çaresi, yerlerine geçecek yeni bilgiler. Bunları da kendi başıma bulamam. Bulduğumu söylersem, uydurmuş olurum. Çünkü senin bedeninle, duygularınla ilgili. Yardım edersen, bak göreceksin, anlatacaklarını hemen kabul edeceğim. Ben, sana inanacak kadar sadık biriyim. Sen de beni inandıracak kadar sadık ol. Başka sadakat istemiyorum."

"Yalan söylesem de mi?"

"İstediğini söyleyebilirsin. Sadece doğru olanını bilgi kabul ederim. Neyin doğru olduğunu ayırmam zor değil. Senin uzmanınım... Her âşık gibi."

'Aşk' sözü Esra'yı mutlulukla irkiltti. Güzel sözdü. İyiydi. 'İyi olan' gerçekten iyiydi. Sigarayı küllükte ezdi. Ali'ye uzak olduğu bir anda, yaktığı sigarayı ezerek ona yakınlığını duyuruyordu. Ali'nin yanına uzandı. Çarşafın ıslaklığını umursamadı. Saçlarını okşadı Ali'nin.

"Hadi söyle bebeğim, sorun ne?" dedi Esra.

"Yarım saat önceyi anımsa. Sen yeni uyanmıştın. Yüzükoyun yatıyordun. Hareketsizdin. Başını yan çevirmiştin. Gülümseyen bir ifade vardı yüzünde. Göz kapakların kapalıydı, kirpiklerin kımıldıyordu. O an seni çok istedim. Üzerine uzandım. Kulaklarından öptüm. Yanaklarını çabucak geçip dudaklarına gelince, yüzünü diğer tarafa çevirdin. Aniden doğrulup Bursa'ya, annenlere gitmek istediğini, neden hâlâ zamanın uygun olmadığını sordun."

"Peki, bunda ne var?"

"Beni istememen var. Karşılığımı bulamadım. Azalmışsın."

"Bursa'ya gitmeyi istersem, seni istememiş mi oluyorum?"

"Bursa meselesini doğrulmak için ortaya attın. Sözde rahat konuşmak için. Doğrulmayı ani ve hızlı yaptın ki buna inanayım. Oysa, benden kurtulmak için doğruldun."

"Bunu neden yapayım?"

"Belki bencillik. Sendeki değişimler ne olursa olsun, sana hazır hayatı sürdürmemi istiyorsun. Biliyorum, uzaktın bana. Gitmiştin. Kapıdan çıkmamıştın ama gitmiştin. Seni göremiyordum. Bir daha ne zaman görmeyeceğimi öğrenmek istiyorum. Özgürlüğüm için. İstediğini yapabilirsin. Korkmuyorum. Bileyim yeter."

Esra, Ali'deki sorunu hayali de bulsa, sebebin kendisi olmasına sevindi. İçi, Ali doldu. Yüreği kıpır kıpırdı. Ali'ye sarıldı. Ali, Esra'yı itti. Esra, Ali'yi inandırıcı çabalarının henüz başında olduğunu bildiğinden, fazla kırılmadı.

"Haksızlık ediyorsun Ali," dedi Esra.

"Bu yetmez."

"Bilgilerin yanlışmış. Beni durduk yere suçluyorsun."

"Her şeyi sana ayrıntılarıyla anlattım. Şimdi senin bir borcun var. Aykırı bilgileri aynı somutlukla anlatmak. Sadece 'haksızlık ettiğimi' söylemenin yararı yok ki. Bilgilerimin ateşini düşürmüyor."

"Ne anlatayım, bilmiyorum. Yanlış biliyorsun, sadece bu... bu işte. Çok iyi hatırlıyorum. O an ben de seni istiyordum."

"Bunlar yetersiz. Sonuçlardan söz ediyorsun. Bu sonuçlara giden ayrıntıları istiyorum ben."

"Neleri anlatmalıyım, bilemiyorum. Anla beni. Bana güvenip dediklerimi olduğu gibi kabul etsene."

"Anlıyorum. Ama aykırı bilgiler var. Benim istediğim de duygularıma ilişkin kanıtlar. Kaygılanma, eşitlik halinde oyum senden yana. Seni suçlamıyorum, yardım bekliyorum oyumu senden yana kullanabilmek için."

"Sen de bana yardım et. Ne dememi istiyorsun?"

"Yardım edersem sana inanamam. Şike olur."

Esra umarsızdı. Ali'den boğulmak üzereydi. Kalkıp giyinmeye koyuldu. Ali, aşırıya kaçmış olmaktan korktu.

"Beni bilgilerimle yalnız bırakma. Onlara kuruntularım da katılır. Bir şeyler söylemem yeterli. Bir iki ayrıntı..."

"Bak Ali. Nedendir bilinmez, kendine güvenini yitirmiş erkekler, hep kadınları bilmek ister. Yarım erkeklerdir. Senin onlardan biri olmana dayanamıyorum. Bütün erkekler olsun, ama sen olma... Dışarı çıkıyorum. Biraz dolaşaca-

ğım."

Esra'nın, İstiklal Caddesi'ndeki altıncı turuydu. Taksim'den Rus konsolosluğuna gidip geliyordu. Kendisinin taraf olmadığı bir yığın insanın gülüşleri, konuşmaları, susuşları mutluluk veriyordu. Güvensizlik yoktu, kaybetmek yoktu, kuşkulanmak yoktu. Hayatın koynuna yumuşacık yerleşiyordu. Sıcaklık duyuyordu Ali dışındaki insanlara. Hakkında bir şey bilmeyenler çekiciydi. İlişkileri eskimiş miydi Ali'yle? Dediği doğruydu. Birbirlerinin içinin kurduydular. Fitaş sinemasının girişinde deri cüzdan satıcısı yine dikkatli baktı. Esra'nın rahatı kaçtı. Bu kaçıncı göz süzüşüydü Esra'yı? İstiklâl Caddesi de eskimişti. Taksim'e çıktı. Gümüşsuyu'ndan aşağı, denize doğru yürümek, denizi ayaklarından aşağıda bir yerlerde görmek, ümit veriyordu.

"Affedersiniz bayan. Diğer banklar dolu da, buraya oturabilir miyim?"

"Tabii, buyurun."

"Sağ olun. Denizi seviyorsunuz galiba," dedi adam.

"En az kara kadar."

"Ben de. Karşı kıyıları seyretmenin tadı bambaşka."

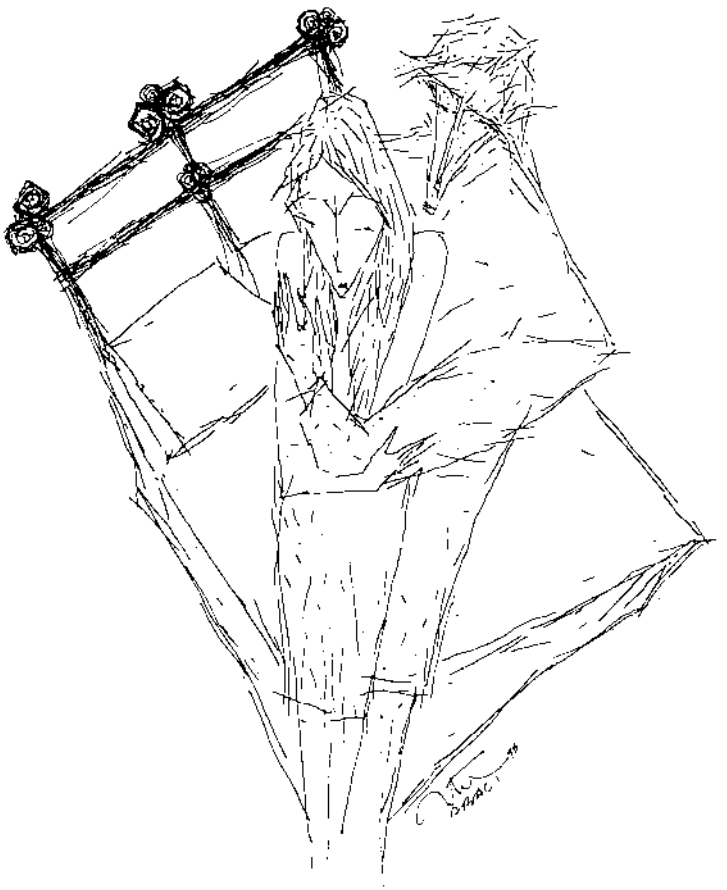

"Benim, küçük sandallar hoşuma gidiyor."

"Evet, bakın bir tane geliyor."

Esra, boğazın çok ilerisinden gelmekte olan küçük sandalı gösteren adama, hoşlandığı bir şeyi görmesine yardımcı olmasından ötürü minnet duydu.

"Bakın, bakın şuradan bir balık geçti," dedi adam, işaret parmağıyla göstererek.

"Oo evet, ne hoş. Alın-

tıya bırakmış gidiyor. Akıntı onun kanatları."

Esra, adama yakınlık duymaya başlamıştı. Birbirleri hakkında hiçbir şey konuşmamışlardı. Bilgisiz olmak, dışlarındaki hayatla ilgilenmek Esra'yı çekiyordu. Ağır konuşmalar, suçlamalar geride kalmıştı. İnsandan konuşmanın yoruculuğu yoktu.

"Siz de mi o balık gibi olmak isterdiniz?" dedi adam.

Denizin yakınında kurdukları hayat bitmişti. İlgisini balıklardan, denizden uzaklaştıran adam, huzur bırakmamıştı. Esra'nın balık gibi olmayı isteyip istememesi neyi değiştirirdi. Kimin hayatını kurtarırdı. Hangi hasta iyileşirdi. Hangi savaş biterdi. Neden girdi ki bu konuya. Esra oturduğu banktan kalktı.

"Bilmiyorum. Balık gibi olmayı isteyip istemediğimi bilmiyorum."

Adam şaşkındı. Esra koşar adım uzaklaştı, taksi durağına doğru. Kalın kabukları çatlamış bir ağacın yanında durdu. Avuçlarını açarak ağaca dokundu. Kabuklar sert ama korunmasızdı. Dört parmağını ağaçla kabuğun arasına soktu. Kabuğu koparıp ağaçtan ayırırken zevk aldı. İri bir böcek, bir sürü karınca göründü. Ne olduğunu bilmediği böcek bir anda kayboldu. Karıncalar dört bir yana kaçışıyordu. Karıncaların hayatını altüst etmişti. Kabuğu ağaca tutturmaya çalıştı. Kabuk düştü. Yapabileceği bir şey yoktu artık. Hayvan sevme havasında değildi. İnsanları yeterince sevemeyen, kedisi köpeği olan kadınlardan olmayı gururuna yediremezdi. Erkeklerden de nefret etmiyordu. Yalnız da değildi. Ama önce insan, önce Ali. Hayvanlara sonra dönebilirdi. Kabuğu niye ayırdığını düşündü. Sıkıntıdan. Niye sıkıldı? Ali'nin sorularından, o adamdan... Sorulara tek tek yanıt verebilmek, bilmek, insanı daha ileride bir hayata taşıyordu. Ali'yi anladı. Bilmenin soyluluğunu anladı. Ali'nin sorusunun peşine düştü, taksiye binerken bile.

Eve vardığında Ali'yi sevinçli buldu. Esra da bunu istiyordu. Ali'ye sarıldı.

"Buldum bebeğim," dedi Esra.

"Ben de."

"Bursa'yı niye sorun ettim, biliyor musun?"

"Hayır, hayır anlatma," dedi Ali.

"Anlatacağım... O an seni çok istiyordum. Pürüzsüz bir istekti. Bunun yanında ufacık bir leke. Çoktandır Bursa'ya gitmek istiyordum. Annemi görmek istiyordum. Sen hep erteliyordun. Bu, küçük bir kuşkuya neden oluyordu. O an seni öyle çok arzuluyordum ki, küçücük sorunu da ortadan kaldırıp sınırsız bir rahatlıkla sevişelim istedim. Sanırım ben de seni bilmek istiyormuşum. Bütün sorunumuz bu ufacık şey. Bütün sorunumuz buysa ilişkimizin saflığını düşünsene."

"Esra... anlatmana gerek yoktu. Sen yokken, bilginin bazen fazlalık geldiğini, hayatı karışık hale soktuğunu, aşkın ilkelliğe de ihtiyacı olduğunu düşündüm."

"Bana bir tane karınca alsana," dedi Esra.

"Tasmalı mı?"

"Tığla dantel ipliğinden örerim."

"İki tane alırım, biri de bana."

"Haydi yanıma gel. Bilgi kadın olsun, bilgisizlik erkek. İkisini çiftleştirelim," dedi Esra.

"Perdeleri çek."

Esra pencereye koştu. Perdeleri öyle bir çekti ki, perdenin bir kısmı kornişten çıkıp aşağı sarktı.

"Bilmek çok hoşuma gidiyor, beni uçuruyor. Her şeyi bilmek istiyorum," dedi Esra.

"Bilmemek de huzur veriyor."

"Hepsini yaşayalım. Bilmeyi, bilmemeyi, her şeyi."

"Seni bir daha asla bilmeyeceğim. Sadece seveceğim."

MEHMET DEMİRGÜNEŞ

Hüzün Kokar

AYNI donuklukta, aynı umarsızlıkta bakan gözlerini düşleyerek girdim avluya. Bulamadım. Kıpırtısız, başını bile çevirmeden, bıkmadan saatlerce bahçesindeki toprağa baktığı tahta sandalyesi de bomboş. Oturma odası, mutfak, yatak odası... Ama hepsinde onun kendine özgü kokusu var. Ölmüş dedem.

Nur yüzlü, pamuk gibi. Ovalılardan Elif Bacı. Kısacık topacık. Irgatlık yapar; eker, biçer, devşirir. Saçları örgülü. Örgüleri incelen, inceldikçe yazmasından akan. Aşağılara. Belki ayaklarına. Dilinde bir Gesi Bağları...

Çamura saplanmış saban. Ne yapsan boş. Yalvar yapar olmuş bir arık öküze, eli öpülesi. Anlamaz ki halden Sarı Öküz. Koca güzel gözleri bakar durur, ayaklarına, kkapanmış Elif Bacı. Biri daha. Dedem. Yumulmuş öküzün başına. Pundunu buldukça dirgenliyor hayvanı. Civan gibi delikanlı dedem. Güçlü kuvvetli, kara bıyıklı, kara gözlü. Kara gözleri ateş gibi yakan, yakıp da bir ovalıyı sevdalara salan. Tapanoğlu'na karşı durup, Elif Bacı'yı kapıp kaçıran dedem. Çökmüş öküzün başına. Tık yok. İnadına inadına bakar hayvan. Bir güzel bakar ki tek söz edemezsin. Aman Sarı Öküz / Kızım Sarı Öküz / Bir el ver bitsin / Gün dönmeden çilemiz... Gün batmış. Aydan gelen ışıma çamurların kıpırtısını hissettiriyor ancak, didiniyorlar...

Namazlık, tesbih, yazma. Hoyratça kaldırıp fırlatıyor babam. İncinecekleri nden korkuyorum. Yazmanın içinden siyah saçlar yayılıyor etrafa. Işıl ışıl yanan. Onun bu kayıtsızlığı içimi yaralıyor. Kalbim acıyor, Elif Bacı'yı atmış gibi...

Harami gibi açmıştı sandığı. Metal saçları küflenmiş. Küflenip yüzündeki kadifelere akmış, Parlak. Naftalin kokusu sarıyor etrafı önce. Keskin. Sonra bir köpek... Şifalıdır, diyorlar. Kesip yedireceksiniz. Günahı az olur diye, anama kestirecekler. Kaçıyor anam. Dedem yapıyor herşeyi çaresiz. Kesiyor, temizliyor, iki fakırdatıp sofraya koyuyor. Ne olduğunu bile bile kendi de yiyor anneannemle birlikte. Hem çalakaşık. Kaçıyor anam, teyzemi, dayımı alıp. Yemiyorlar. Kan tükürür oluyor sonra anneannem, zavallı köpek de kar etmiyor...

"Çöpe dedim... Öteberi işte."

Yirmi dokuzunda ölmüş anneannem. Belki hâlâ didinirken. Sarı Öküz'e yalvar yakar. Kan tükürürken toprağa. Kalbi donmuş dedemin. Sonra da erimiş. Ve bir daha sevememiş. Sapı sabanı satıp İzmir'e göçmüş.

Gramofon çarpıyor gözüme. Madam Konsola'nın. Ve plaklar. Cahide Sonku'dan Safiye Ayla'ya, Shetra .....'a kadar. Madam, dedemin karşı komşusu. Dedem İzmir'e ilk geldiğinde çok yardımı olmuş. Yemeklerini yapmış, çamaşırını yıkamış. Çalışmaya gittiğinde anamgile bakmış. Dahası, anamı bile o evlendir-

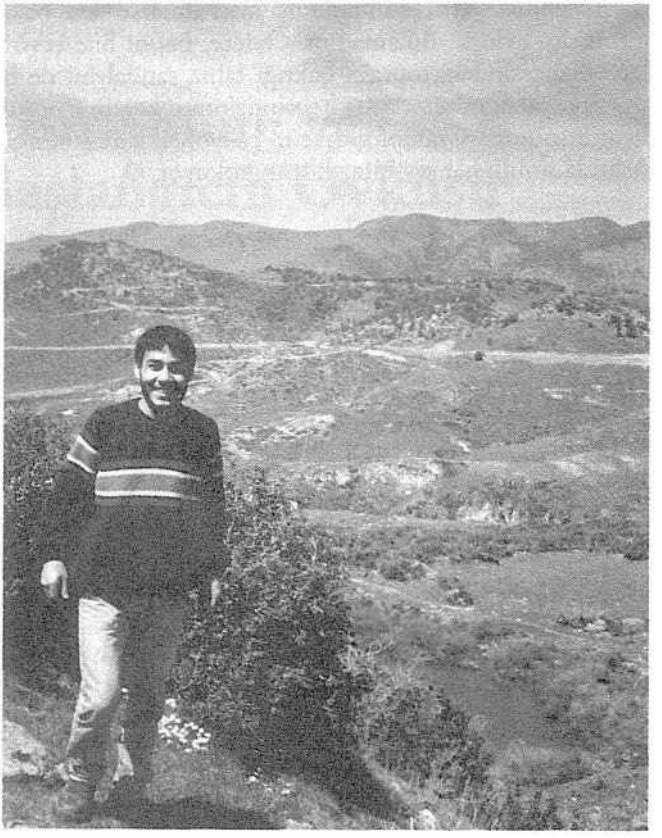

miş. Anam anlatırdı, evlere şenlik bir kadınmış. Dedemin karşısına geçip bir yandan söyler, bir yandan kanto yaparmış, bozuk Türkçe'siyle.

"Ben kalender merrebim, güzel... Hadisene vre."

İşveli kadınmış. Parlak, yaldızlı ayakkabılar, yüksek topuklar. Doğal halini kimsenin göremediği – ölümüne yakın bile – her zaman şekilli, sarı saçlar... Böyle bir kadınmış Madam. Gramofonuna iyi bakmış. Yalnız, ağlarla kaplı. Ellenmemişlikten olmalı. Plakları da. Ancak biri var ki ne söyleyeni belli, ne de bir başka şeyi. İğneyi plağın üzerine koyup aletin kolunu çeviriyorum. Cızırtılı. Sonra inceden bir ses başlıyor türküye. Gesi Bağları'nda dolanıyorum / Yitirdim yarimi / Aman aranıyorum... Ses ötelerden geliyor. Derinden. Çok derinden. Duvarlara çarpıp yoğunlaşıyor sonra. Yoğunlaştıkça yükseliyor. Yükseldikçe yankılanıyor kulağımda, yakınlaşıyor. İncecik, yumuşacık bir ses, odayı dolduruyor şimdi. Plaktan sis gibi birşeyler yükseliyor, üzerime üzerime geliyor sonra. Etrafı bir toprak kokusu sarıyor. Bir nehir çağıltısıdır gidiyor, gözlerimin önüne düşüyor ansızın tüm duyduklarım. Elif Bacı inceden söylüyor. Yumuşacık. Dedemin gür sesini duyuyorum. Dağları titreten. Hayvanın tepesine çökmüş var gücüyle. Azrail gibi. Dirgenliyor durmadan. Hayvan huysuzlanıyor. Ikınıyor çamurdan kurtulmak için. Çökmüş başına, dirgenliyor öteki. Bir sağır yılan sürünüp geliyor. Kıvrıla büğrüle. Çatal dili zehir kusmaya hazır. Ikınıyor hayvan, huzursuz. Sağır yılan ayaklarının dibinde. Böğürüyor, debelenip duruyor... Dirgenliyor hayvanı öteki, sakinleşsin. Sağır yılan varıp... Can havliyle fırlıyor Sarı Öküz. Dedemi tepeleyip geçiyor. Dedem yatıyor. Her yanı berelenmiş. Çamurlu toprak gözüne kadar. Kara gözlerine. Yakan. Yakıp da bir ovalıyı sevdalara salan gözleri donuk. Kıpırtısız yatıyor. Elif Bacı ağlıyor mu ne? İnceden söylüyor. Yumuşacık. Hep söyleyecek sandım. Toprak hep kokacak.

Değilmiş. Aynı donuklukta, aynı umarsızlıkta bakan gözlerini düşleyerek girmiştim avluya. Bulamadım. Öylece, başını bile çevirmeden, bıkmadan saatlerce bahçesindeki toprağa baktığı tahta sandalyesi de bomboş. Oturma odası, mutfak, yatak odası... Ama hepsinde onun kendine özgü kokusu var. Hüzün geliyor burnuma. Gramofon hüzün çalıyor. Elif Bacı'nın yazması hüzün kokuyor. Aslında şimdi, her şey biraz hüzün kokuyor. ❁

DERYA CEBECİOĞLU

Bir Sonun ve Bir Başlangıcın Öyküsü

(SAĞDA, üzerinde içki şişeleri ve kadehler olmayan bir köşe bar, karşıda kitapları çıkarılmış bir kitaplık, ortada sade koltuklar, boş bir sehpa, solda bir boy aynası, hemen yanında açık sokak kapısı. Aynanın önünde üst üste duran iki büyük kutu.

Kapıya yakın bir yerde genç bir kadın oturmuş, dalgın gözlerle eşyalara bakıyor. İki yanında, elinden yere bıraktığı anlaşılan bir valiz ve iki torba var.

Bir süre sonra içeri telaşla bir kadın daha girer.)

Arkadaş : Oh, şükürler olsun. Bir an geç kaldığımı sandım.

Kadın : Geç kaldığını mı? (Kayıtsız bir havayla hafifçe gülümser.) Dilerim hiçbir zaman, hiçbir şey için geç kalmazsın.

(Bir an sessizlik.)

A-Pek bir şey almamışsın.

K-Belki de hiçbir şey almamalıydım.

A-Bak, dinle beni. Vazgeçebilirsin.

K-Hayır, ... ben... (Ne söyleyeceğini bilemeden arkadaşına bakar.)

A-Kendine işkence ediyorsun. Sen bu evde mutluydun.

K-Ben bu evde onunla mutluydum.

A-Ama böyle olması gerekmez. Bu evden gitmekle neyi değiştirebileceğini sanıyorsun. Bak canım, anılar insanın yüreğindedir, birkaç duvar, üç beş eşyada değil. Ve nereye gidersen git onlar hep seninle olacak.

K-Bunları bilmediğimi mi sanıyorsun? Üstelik bir şeyleri değiştirmek istediğimi de nereden çıkardın?

A-Peki neden, neden altüst ediyorsun hayatını?

K-Çünkü bir şeyleri yeniden kurabilmek için, önce her şeyi tepeden tırnağa yıkmak gerek. Anlamıyor musun, bu evin, bu çevrenin, hatta bu şehrin yükünü taşıyamam tek başıma. Ben burada hep onunla vardım. Burada biz vardık. Ben değil. Ve şimdi, bir yerlerde ben olarak yaşamaya başlamalıyım. Hayat insanın elinden tutmuyor. Sen onu bir yerinden yakalamalısın. Bir tren gibi. Ben öndeki vagonların birinden düştüm. Tekrar aynı yeri yakalamaya çalışmanın anlamı yok. Yetişebildiğim bir yerden tutunacağım, yoksa onu hepten kaçırırım. Kendime işkence ettiğim doğru değil. Evet, şu anda çok üzülüyorum, çok acı çekiyorum, ama uzun vadeli düşününce kendime yardım ettiğime inanıyorum.

A-Çok kararlı gözüküyorsun.

K-Çok kararlıyım.

A-Ama...

K-Yeter. (Bağırır ve ağlamaya başlar.) Lütfen yeter. Anlamıyorsun değil mi? (Aynanın önüne koşar.) Burada durup saçımı toplarken, gelip bana sarılmasını beklememek olanaksız. (Köşe bara koşar.) Ya da burada sadece kendi bardağıma içki doldurmak. Ya da şu kanepede ona yaslanmadan televizyon seyretmek. Sıkıldığım zaman kiminle size geleceğim ben, hafta sonları, "Hadi Hisar'a gidelim," diye kime söyleyeceğim, kiminle dolaşacağım Boğaz'da, kiminle? Anlamıyorsun, kimse anlamıyor. Bu ev, bu şehir ondan birer anı değil. Bütün bunlar onun kendisi.

(Arkadaşı koşup kadına sarılır.)

A-Tamam canım, tamam. Affedersin. (Kanepeye otururlar.) Nasıl doğru buluyorsan öyle yap. Bak, sen güçlü bir insansın. Her insan yaşadıklarını kaldırabilecek kadar güçlüdür. Ve bütün bunlar bir gün bitecek. Unutacaksın.

K-Onu unutmak değil istediğim. O hep olacak. Ben sadece onunla yaşamayı sürdürmek istemiyorum. "Biz onunla şuraya giderdik, biz onunla şunu yapardık, şimdi o olsa böyle olurdu," diye yaşayamam. Anılar arasındaki yerini alıp hayatımdan çıkıp gitmeli.

A-Anlıyorum canım. Anlıyorum.

(Yine kısa bir sessizlikten sonra kadın koltuktan kalkıp içeri gider ve elinde iki üç plakla geri döner.)

K-Dinle, bunların sende kalmasını istiyorum.

A-Ama...

K-Lütfen itiraz etme. Bunlar sizin olmalı. Biz Beethoven'ı en çok sizinle dinlemeyi severdik. Strauss'da birlikte dans ederdik. Ya Dvorak. O geceyi hatırlıyor musun? (İkisi de güler.) Evet bunlar sizde kalmadı.

A-Nasıl istersen. Teşekkür ederim.

(İki adam gelip kapının önündeki kutulardan birini alırlar. İkisi birden adamlara bakıp başlarını öne eğerler.)

K-Bir rüya görmüş gibiyim. Birini tanıdım. Onu çok sevdim. O da beni. Hiç kimse onu benden, beni ondan daha çok sevemezdi. Çok rahat, uyumlu bir beraberlik yaşadık. Sıcacık suya vücudunu bırakır gibi, üstüne göre dikilmiş bir elbise gibi. Dingin, doyurucu. Ve o öldü. Öldü işte.

A-Çok üzgünüm.

K-Kimse benim kadar üzgün olamaz.

(Sessizlik.)

K-Biliyor musun, ilk defa bir çocuğumuz olsaydı diye düşündüm bu sabah. Daha erken diye bekledik hep. Ne kadar komik değil mi? Hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir zaman süreci içinde, olaylar için geç ve erken yargılarında bulunuyoruz. Ve biz, daha çok erken olduğunu düşünürken, bir de bakıyoruz her şey bitmiş.

(Adamlar gelip öbür kutuyu da alırlar. Hafifçe dönüp adamların ardından bakar kadın.)

K-Her şey yüklendi işte.

A-Bütün hepsi orada da en uygun yerlerini alacaklar. Tıpkı senin gibi. Ve her şey yavaş yavaş yoluna girecek. Hayatına alışacaksın.

K-Evet hayatıma alışacağım. Hiç kolay olmayacak, ama alışacağım. Bunu daha önce de yaşadım. Eğer yalnızsan, yaşam üç boyutlu bir hüzünden başka bir şey değildir.

A-Yoo, lütfen şunu unutma. Tek başına kalabilirsin. Ama asla yalnız değilsin. Yalnızlık hissetmene izin vermeyeceğim. Anlıyor musun?

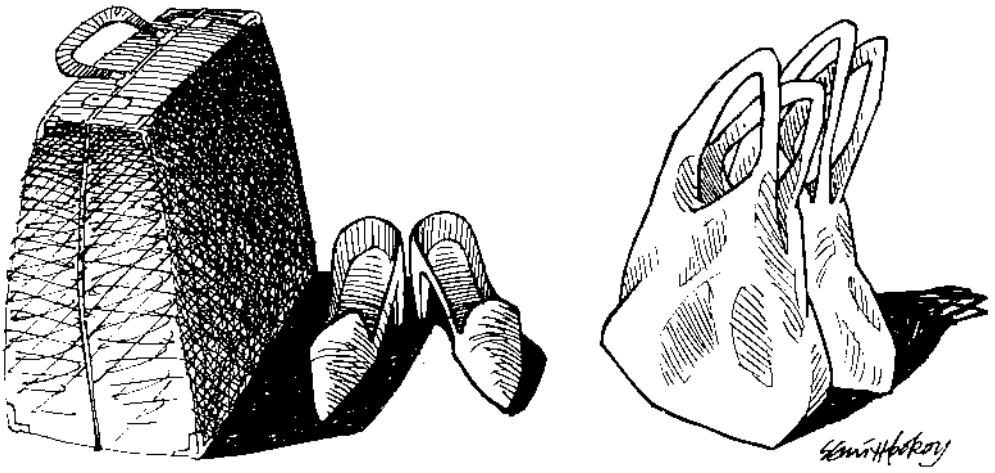

K-Paylaşımsız bir hayat yalnızlık demektir. İnsan yaşamın her anını biriyle paylaşmaya alışkınsa, insanları sadece düşünmek, onlarla konuşmak yalnızlığı azaltmaz. Aksine hep o birliktelikteki yoğunluğu düşünür, ilişkilerinle karşılaştırma yaparsın. Ve hiçbir dostluk seni tatmin etmemeye başlar, bunun doğal sonucu da, yüreğindeki yalnızlığın gün geçtikçe daha çok boy atmasıdır. "Ben" diye başlayan her cümle yalnızdır. Etrafında ne kadar insan olursa olsun, düşünüp mutlu olabileceğin ne kadar dost olursa olsun, bütünüyle "biz" olmayan her cümle yalnızlığın yankısıdır. Seni ve dostluğunu çok seviyorum. Ama bu, o evrensel yalnızlık duygusunu bastıramaz. Asla bastıramaz. Yine de bir dostun varlığını bilmek, bir yerlerde beni seven, duyarlı bir kalbin attığını hissetmek güven verecek bana. Sağ ol. Her şey için.

(Bir adam, kadının valizinin ve torbalarının yanına gelir.)

Adam : Bunları da alalım mı bayan?

K-Ah, evet, lütfen.

(Adam valizlerle çıkar. Kadın arkadaşının yanına gelir. Ona sevgiyle bakar.)

A-Ararsın değil mi? Belki dönersin bir gün. (Sesinde yalvaran bir ton vardır.)

K-Bilmem, belki o gücü kazanabilirim bir gün. Gelip anıların karşısına dikilebilirim. "Sen olmasan da ben varım," diyebilirim. Ya da kim bilir, bir yıkıntı

ile ayrıldığım bu şehre bir başka yıkıntı geri sürükler belki de beni. Yine de çok güvenme. Neler yaşarım, nasıl yaşarım bilmiyorum.

A-Doğrusu ya, her şeye rağmen çok yürekli yaşadın sen. Bunun ileride de böyle olacağına eminim. Unuttun mu, "Yaşamda takılıp düşen her insan yere daha sağlam basmasını öğrenir." Bunu sen söylerdin.

K-Evet bu doğru. Ama bir şeyi unutmuşum. Yere daha sağlam basabilmek için önce ayağa kalkabilmelisin.

A-Sen ayaktasın gülüm. Bunu biliyorum. Her şeye rağmen dimdik ayaktasın. Ve şimdi, bir şekilde yoluna devam edeceksin.

K-Dilerim, bu güveni hak ederim. Kendime, senin kendine güvendiğin kadar güvendiğimi söyleyemem.

(İçeri bir adam girer.)

Adam : Her şey tamam bayan. Sizi bekliyoruz.

K-Peki. Teşekkür ederim. Birazdan geliyorum.

A-Gitmeni hiç istemiyorum. İzin ver birlikte göğüsleyelim bu acıyı. Lütfen.

K-Yo, bu doğru olmaz. Kendimi size yükleyemem. Bu benim savaşım. Acımı tek başıma yaşamalıyım, ta ki onu yenene kadar. Aksi takdirde, hep bir şeylere ya da birine tutunma ihtiyacı duyarım. Oysa ben birinin koluna girmeden de ayakta durabilmeliyim. Bunu başaramazsam hiçbir şey olamam, kendim bile olamam.

A-Mutlu olmak çok daha zordur acı çekmekten. Sen mutlu olmayı başardın hayatım, acılardan korkma.

K-Bak bunda haklısın. Böylesi bir dünyada mutluluğu yakalamak her şeyden zor. Ama mutluluğa kolay alışılır, acılara asla.

(Bir süre, suskun, birbirlerine bakarlar.)

K-Evet, sanırım artık gitmem gerek.

A-Arayacaksın değil mi? Hiç değilse bir adres, bir telefon numarası bildirmek için.

K-Elbette. Çok kısa bir süre içinde olmasa da, eğer yaşamayı başarmışsam, eğer hâlâ ayaktaysam mutlaka arayacağım.

(Birbirlerine sarılırlar.)

A-Dinle ..... Bak ..... (Bir şeyler söylemek ister ama söylemez.)

K-Biliyor musun, o da bunu yaptı ölmeden birkaç dakika önce. İki kere adını söyledi, bir şeyler anlatmak ister gibi. Sonra o da sustu. Ve ben, ikinizi de çok iyi anlıyorum.

A-Seni seviyorum.

K-Ben de, ben de seni seviyorum. Lütfen burada kal. Gelme dışarı. Evi senin kapatmanı istiyorum.

A-Peki.

K-Hoşça kal. (Arkadaşına dokunur ve aceleyle gider.)

(Arkadaşı, bir süre öylece kadının arkasından bakakalır.)

A-Bir insan, böylesine sevdiği birinin ölümünü hak etmek için ne yapmış olabilir? Tanrım, hayat bu kadar acımasız olmak zorunda mı?

(Dalgın dalgın evde dolaşır, eşyalara dokunur. Ani bir hareketle koşa koşa çıkıp gider.)

İDİL ÖNEMLİ

Konuk

AKŞAMA doğru, Nurhayat Hanımefendi, tam bir gevşeklikle, kendini yüksek arkalıklı yeşil koltuğun rahatlığına bıraktı. Oturmasıyla terin bedeninden boşalması bir oldu. Evdeki eşyaların hemen hemen hepsinin tozunu almıştı; Porselenlerin, kesme kristal takımların, avizelerin, bibloların, eski resimlerin, irili ufaklı enfiye kutularının ve evin tek saatinin...

Onları hiçbir zaman temizlikçi kadının özensiz ellerine bırakmazdı. Temizlikçi kadın ne bilirdi onların değerini! Sessiz sedasız geçmiş bir yaşamın vesikalarıydı onlar. Anılar, uzak bir evde yanan mumun titrek alevi gibi parlıyordu bu eski eşyalarda. Ve işte bu yüzden Nurhayat Hanım da onlara toz alır gibi değil, hatırlarını sorar gibi dokunurdu...

Toz bezi elinde, kalkmak için koltuktan destek aldı. Kalktı, toz beziyle ensesinde ve alnında biriken teri sildi. Sonra da bezi aynalı komodinin bir sürü ıvır zıvırı saklayan çekmecelerinden birine sokuşturdu. Acele etmeliydi, birazdan gelirdi Faik Bey.

Mutfağa gitti, en sevdiği porselen çay takımını çıkardı (Kütahya çinisiyle bezenmiş bu güzel takımın antika değeri vardı ve merhum ağabeyi tarafından düğün hediyesi olarak verilmişti). Çayı demlenmeye bıraktı. Üstünü giyinmek için yatak odasına gitti. Kollarını açıkta bırakan, bordo ipek gömleğini ve yine aynı renkteki eteğini giydi, üstüne de yünden örülmüş pembe şalını aldı. Gömleğinin yakasındaki yağ lekesinin görünmemesi için bir broş taktı. Aynanın karşısında gözlerini ve kaşlarını boyadı. Sonra da bir adım geriye çekilip süzdü kendini. Gözlerini kısarak hesapladı, tam yetmiş yedi yaşındaydı ve Taksim Ermeni Lisesi'ni "tam vaktinde" bitirmişti. Arkadaşları onun üniversite bitirmiş kadar kültürlü olduğunu söylerlerdi, eskiden. Üniversite okumayı düşünmemiş, hemen evlenmişti. Nıvarot olan adı evlendikten sonra, her şeyi evirip çevirip kendilerine uyduran komşularının ağzında zamanla Nurhayat olmuştu. Neyin bedeliydi bu, yılların Nıvarot'u zaman geçtikçe Nurhayat olmuştu... Bir şikâyeti yoktu aslında, ama...

Kapı çalındı.

Gelen, beklenildiği gibi Faik Bey'di, bir buçuk metreye zar zor varan boyuyla, zaten silik olan omuzlarını daha da silikleştiren ceketi ve ayak bileklerine ancak inen pantolonuyla...

– Merhabaaa, dedi Faik Bey kalıbından beklenmeyecek bir sesle.

Nurhayat hanımın yüzündeki gülümseme yumuşayarak dağıldı tüm bedenine, ne de olsa eski dosttu, şimdilerde pek uğramasa da.

– Hoş geldiniz efendiim, dedi. Halinden memnun. Hiç uğramayacaksınız biz peşinize düşmesek.

– İşlerden, hanımcım, işlerden, deyip ceketinin düğmesini çözdü Faik Bey. Kadın, gözlerini kısıp hesapladı; kocası öleli neredeyse beş yıl oluyordu, sağ olsun Faik Bey o zamanlar hiç selamını eksik etmemiş sürekli uğramıştı, zaman geçtikçe iki insan arasında bahaneler artmış, birbirlerinden uzaklaşmışlardı...

Mutfaktan fokurdayan çaydanlığın sesi geliyordu. Düşüncelerinden sıyrılıp mutfağa yöneldiğinde :

– Faik Beyciğim siz salona geçin, rahatınıza bakın... dedi.

Uzun zamandır görmediği bir mekâna alışmak için, Faik Bey şöyle bir bakındı etrafına, eskiden ne çok uğrardı. Zamanla seyrekleşmiş bir ara da kesilmişti görüşmeleri. İşlerden... Avnalı komodine yaklaştı, bakışlarıyla odadaki her şeyi inceledi geçti. Aynada kendine baktı, çukura kaçmış gözleri hâlâ aydınlıktı... Biblolardan birini eline aldı; iyi korunmuştu, yıllardır bu işin içindeydi, hatta bunlardan bazıları kendi dükkânından alınmıştı...

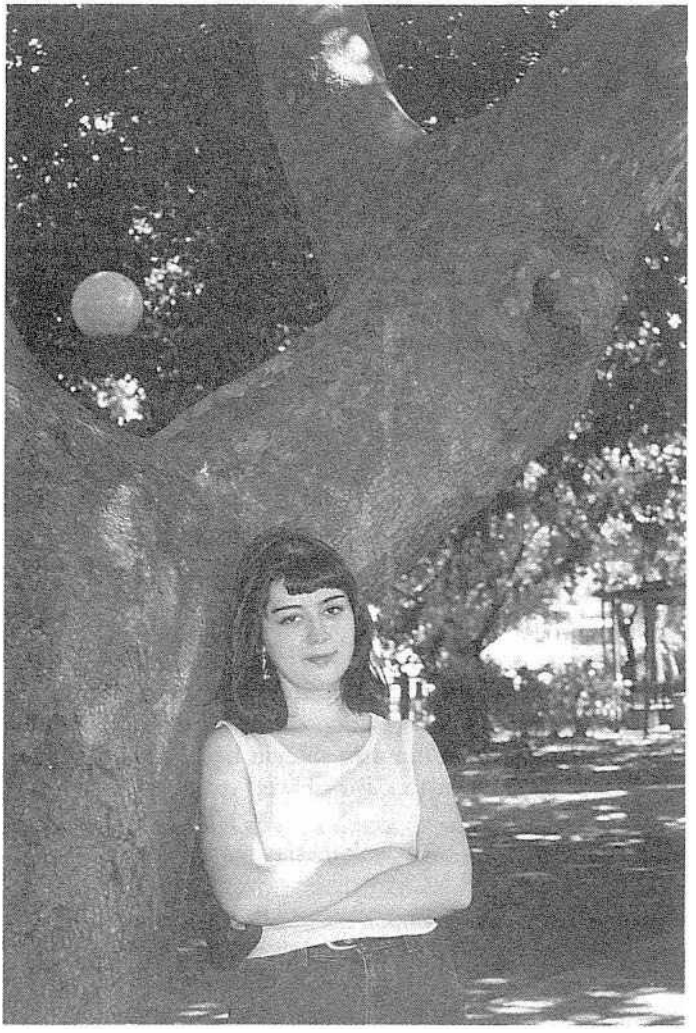

Kadın odaya döndüğünde onu duvardaki resimleri inceler buldu.

– Taamam... Çaylarımız hazır.

Oturdular, Faik Bey'in bacakları kaskatı yan yana duruvordu, iş konuşurken hep böyle olurdu. Özenli ve ciddi...

– Hepsini mi elden çıkarıyorsunuz, Nur Hanım? Birkaç tane olsun elinizde tutsa-

nız...

– Hayır, hepsini birden satmalı, yalnız şu duvar saatini gözden çıkarmıyorum, burayı bir aya kalmaz yıkarlar, bu eşyaları da bu yaştan sonra nerden nereye taşırım, kaybolup kırılıp gidecekler, üstelik kızım da istemiyor onları, bizim eşyalarımız bize yeter diyor, bu ev yeterince kalabalık zaten, diyor. Kendimden başka hiçbir şey getirmemeliymişim. Ne yaparsınız Faik Beycim, kolay değil ama...

– Haklısınız. Ben de sizin kadar üzüldüm duyunca, bu güzelim bina yıkılır mı?

Faik Bey, elleri dizlerinde kıpırdamadan etrafına bakındı, gözleri hesaplıydı.

– Yalnız çok büyük bir miktar beklemeyin benden Nur Hanımcım, bilyosunuz durumumu...

– Mutfakta bir çay takımı var ağabeyimin düğün hediyesi, onu da bir görseniz...

Günün son ışıkları iniyordu, pencerelerin tablolar gibi durduğu sokak manzaralı odaya. Nıvarot ise düş dünyasının yarattığı hayallerin ve bu tablolar karşısındaki ürkekliğinin berisinden gerçek dünyanın soluklaşmış renklerine bakıyordu. Sokaklarda serseri dolaşan rüzgârın uğultusundan korkan camlar, titriyordu. Zaman öğütüp taşa toprağa dönüştürürken asırlık kayaları, omuz omuza vurmuş evler kaygısız uyukluyorlardı. Bilmiyorlar mıydı duvarlarında insan seslerinin ve neşeli çocuk çığlıklarının bir daha asla yankılanmayacağını... Sokaktakilerin her biri kendi hayatının peşindeydi. İşten dönenler vardı; vebalı bir şehrin varisleri gibi görünen dilenciler vardı; aylaklar vardı; güler yüzlü kişiler vardı; hayat yollardan akarken tüm olanların kıyısında yere yatmış uyuyan bir adam vardı; koşuşturan bir kadına çarpmamak için duraklayan şık giyimli bir delikanlı vardı. Hepsi de birbirinden ayrı, kendi yazgısının peşindeydi... Köşeden kıvrılıp sokaktan aşağı akan bu kalabalığa Faik Bey de karıştı. Tam iş çıkışı... Bir süre sonra sokak tenhalaştı. Sokaktan bir araba ve bir yaya geçiyordu. Bu ıssızlık anında sokağın sonundaki çınar ağacından bir yaprak düştü. ❁

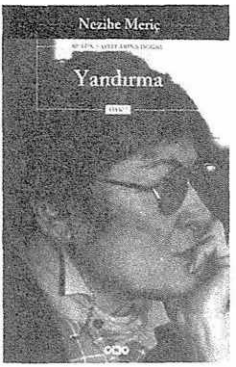

Nezihe Meriç
Yandırma

Yapı Kredi Yayınları, 1998

● **Nalan Barbarosoğlu**

YANDIRMA'yı bir solukta okuyup kitabın kapağını kapattığımda, iki kavram yanıp sönüyordu kafamın içinde 'yazma biçimleri' ve 'ekolojik denge'... 'Yazma biçimleri', öykülerin anlatımını tanımlıyor; öykünün nerde kaynayıp (başlayıp) nerde, nasıl çözülebileceğini, nerde tükenebileceğini, nerde sel olup akabileceğini reçeteleştirmeden, usul usul, sahici ve samimi bir biçimde aktarıyor okuyucuya. Gündelik, sıradan bir olayın nasıl yaşamımızın öyküsüne dönüşebileceğini, bu dönüşmeyle bizi nasıl zenginleştirebileceğini... Bende uyanan 'ekolojik denge' kavramı ise tıpkı doğada olduğu gibi kimi öykülerde birbirlerine bire bir dokunmayan kişi ve nesnelerin, hatta olayların, dolaylı bir ilişki içinde oluşturdukları 'toplumsal doku'yu, bu doku içinde bir biçimde birbirlerini tamamlamalarını anlatıyor sanırım. *Yandırma*, bir resim kitabı da... Sözcüklerle oluşturulan tablolara bakıyoruz.

Yokuşlara, ağaçlara, gecekondulara, yol kenarlarındaki duvarlara, kaldırımlara, caddelere, çay bahçelerine, sahil kalıvelerine, meyhanelere, güvertelere, mevsim dönüşlerine, ev içlerine, yıkılmış evlere, inşaatlara ve buralardaki insanlara bakıyoruz. Sahici, gerçekçi tablolar renklerinin tüm canlılığıyla bizi içine çekiyor, alıp götürüyor. Özellikle de Boğaziçi... "Kadın Aşk Deniz"de anlatılan Boğaziçi. Öte yandan bir aşk kitabı olarak da okunabilir *Yandırma*; aşkı yaşama ve arama kitabı olarak.

Füsun Akatlı, Nezihe Meriç'i "hikâyeciliğimizin bir klasiği" diye tanımlar ki, bu tanıma katılmamak elde değil. İlk öykü kitabı *Bozbulanık*'ın 1953'de yayımlanışından bu yana kırk beş yıl geçmiş. Ama Nezihe Meriç öykücülüğünün klasikliğini zamansal geçmişi değil, öykülerinin içerik ve biçimi, her zaman yeni, genç ve özgün kalmaları oluşturuyor. Zaman geçiyor, Nezihe Meriç öyküleri eskimiyor, yaşam içinde genç ve taze kalıyor. Öbür roman, oyun ve çocuk edebiyatı ürünlerinin yanı sıra *Bozbulanık*'ın ardından *Topal Koşma* (1956), *Menekşeli Bilinç* (1965), *Dumanaltı* (1979), *Bir Kara Derin Kuyu* (1988) ve *Yandırma* (1998) geliyor.

Yandırma'da yedi öykü var her okumada kendini başka başka açan. İlk öykü, kitaba da adını veren "Yandırma", Zümrüt hanımla Rasim ustanın öyküsü. Ama yazar, yazarın telefon eden bir arkadaşı, yazarın başka bir arkadaşının kızı Selmin, sevdiği adamın karısını bıçaklayan kız (Halime), Şamlı Fatma, Şamlı Fatma'nın şöyle bir görünen kızları, genç mühendis ve ressam karısı, mahalleli öykünün öbür kahramanları. Bir aşk öyküsü "Yandırma", sevme ve sevdalanma öyküsü, yalınlığın ve kendiliğinden-liğin öyküsü, rastlantıların öyküsü, diri-

lişin öyküsü, yaşama tutunmanın öyküsü, sevecenliğin ve korumanın öyküsü, korkunun öyküsü... Çok şeyin öyküsü.

İkinci öykü, "Bir Yunus", adını bir süngercinin koyduğu, yakışıklı, yağız, annesinin bakmaya kıyamadığı bir deniz adamının öyküsü. Gurbette küçülen, bahtı gülmeyen Yunus'u süngerci, "delikanlı olur olmaz, büyük vapurlara koyup, dünyanın denizlerine salıvermiş. Çünkü onu çok seviyordu. Bu kıyı kentte, bu fakir kentte ziyan olmasın, vurgun yemesin istedi. Bir daha doğuramaz analar böyle bir yiğidi derdi. Anacık da bağrına taş bastı, o da, süngerci doğru söylüyor diye düşündü. / Uzun yıllar sonra, döndüğünde, denizler şahini genç bir adam olarak, süngerci de yoktu, anacık da. / Serüvenler dolusu insan tanımıştı; iyisi, kötüsü, alçağı, namussuzu, dertlisi, boşvermişi, alkoliği, sevdalısı, yaşam kaçağı, delisi, efendisi, bozguncusu... Denizler, koylar, kıyı kentler, fırtınalar, kayalıklar, çılgın denizciler, çılgın kaptanlar tanımıştı." (ss. 29-30) Tanımıştı tanımasına da, kendini bir türlü anlamlandıramaz Yunus; ne olduğunu pek de bilmediği bir aşkın, bir paylaşımın eksikliğiyle "yaşamının yolunu" arar. Yunus'un anlatımındaki yaşama sevinci ve hüzün çepeçevre kucaklıyor insanı.

"Oya", üç yaşında küçük bir kızın öyküsü. Tüm üç yaşındaki küçük kızlar gibi sıcak, sevecen, sevgi dolu, meraklı... Çay bahçesinde annesiyle birlikte babasını ve Işık ablayla bebeğini bekliyorlar. Sabırsız; çünkü, bir an önce dondurma yemek istiyor. Ve yan masaya gelen Danyel'le, Oya belki de yaşamının ilk hayal kırıklığını, ilk iç acısını yaşıyor. Eminim, Oya'yla birlikte siz de o acıyı yüreğinizde duyacaksınız.

"Kadın Aşk Deniz", kitabın dördüncü öyküsü. Benim için, her şeyden önce Boğaziçi'ne bir güzelleme bu öykü. "Denize bakarak, karşı kıyının ışıklarına bakarak, bir örtüyü bir pencereden çırpmak!/Her akşamın denizi başkadır. Her çırpış da. ... / Deniz kapkaraydı. Parlak kara. Katran karası. Gökyüzü de. Ama, o deniz kadar parlak değildi. Dumanlı grilerden kararmış bir kara . /../ Kıyılardaki ışık olmasa, kör kara kuyu, derin derin derin... Böyle bir duygu getiren bir kara bu. ...' (ss. 48-49) "...Koyu yeşille, koyu griyi karıştırsa bir ressam, bu rengi mi elde eder? / Bana öyle geliyor. / Bir bakıyorsun tanımlamalara sığmaz bir koyu yeşil, bir bakıyorsun yeşile çalar bir gri. / Yer, gök, köprü, köprünün direkleri, hepsi aynı renk. / Bu nasıl olabiliyor! / Bir karşı kıyıdaki ağaçlar, bu ışıksız, kararmış yeşili biraz belirginleştirip öne çıkarıyor. / Işık yok. / Hava gittikçe kararıyor. / Evler bembeyaz bu kararmışlığın içinde. / Kıyının orasında burasında – bir ressam, sanki özellikle çalışma yapmış gibi – bir iki mavi çizgi..." (s. 49) "Bu Boğaziçi anlatılamaz. / Nerde akşamki o renler! / Menekşe rengi seç ilmişti dün akşam. / Menekşenin her tonu. / Denizde, gökyüzünde açık menekşe, hareli, karşı kıyılarda koyu menekşe, mor. / ... (s. 50) "Deniz, gene şaşırtıcı. Hep şaşırtıcı. Bu Boğaziçi anlatılamaz. / Koyu koyuluk. / Koyuluk var, ever ama, neyin koyusu? / Cıvaya benzetilebilir. Çok derinlerde, tanımlamalara sığmaz karanlık mavi olan bir cıva rengi. / ..." (ss. 52-53) Adından da anlaşılacağı üzere, bu öyküde aşk da var. "Artık günlük yaşamın dışındaydım. Anlatamayacağım, çok hoşnut olduğum için anlamaya çalışmayacağım bir hoş vaktin içinde, çözülmüş oturuyorum." (s. 45) Aşkın kahramanları da tüm gerçeklikleriyle karşımızdalar. Bir de vurgulamadan geçemeyeceğim çok güzel mevsim dönümleri var. "Onu yıllar sonra gördüm dediğim o ilk günler, bahar aylarından biriydi. Kıştan, yürek daraltan boz karanlıktan, soğuktan, yağlı, bol ekmekli, pilavlı, börekli, koyu, sıcak çorbalarla sağlamlaştırılmış, helvalarla tatlandırılmış beslenmelerin getirdiği gevşeklikten çıkılmıştı. / İnsan kendini mavi gökte kanat

çırpan kuşlarla bir tutabilirdi. / Dudaklardan ıslığın eksik olmadığı, yolda giderken, kaldırımdaki sarı gözlü, sırtını kamburlaştırmış küçük kediyle gülüp konuşulan ilk bahar günleri." (s.40)

"Çiçek Balı", Nemide Hanım'ın öyküsü. Yaşlıca, emekli, yalnız yaşayan, çevresine, özellikle de gençlere duyarlı, onlarla birlikte olmayı seven, hakkında yapılan dedikodulara kulak asmayan, oturup konuşmasını, susmasını, iletişim kurmasını bilen kendi halinde bir kadındır Nedime Hanım. "Evim kalabalık olsun isterim. Kapım hep çalınsın, gelenim, gidenim, arayanım soranım eksik olmasın." (s. 61) Anılarla, çağrışımlarla sürer öykü... Gençlik ve yetişkinlik sorgulanır inceden inceye... Yazar öykünün akışına girer, gidişi yönlendirir bir üst göz olarak.

"Balıklar da Acı Çeker", *Yandırma*'nın çok somut anlatımına rağmen en soyut öyküsü. Öyküyü, öyküyü anlatmak için yanlış kişinin (: kendisinin) seçildiğini düşünen yazar anlatır. Öyküde, dünyanın dört bir yanında öğrenim görüp yaşayıp çalışan sanatçı bir aile ve İstanbul'daki villaları anlatılmasına rağmen, yazar ikide bir öykünün arasına girer, adeta öyküyü okuyucuyla birlikte kurar. Bu öyküyle Nezihe Meriç, sanki 'beni yaz' diye tutturan bir öyküyle cebelleşmesini anlatıyor. Hem buruk, hem neşeli; hem iten, hem çeken; hem çok açık, hem çok kapalı; hem komik, hem dramatik tatlar alınan, ilginç bir öykü.

"Ünlemleri Kökertmek", girişini okuyunca heyecanlanacağınız bir öykü. Şöyle başlıyor : "Bu öyküde, iki 'ah', bir 'eyvah' kullanmak istiyorum." Ve gerçekten de, "ah"lı, "eyvah"lı bir öykünün öyküsünü yazıyor Nezihe Meriç. Yokuşu çıkan ozan, yokuştaki ağaçlar, yufkacı, çardak, bakımsızlıktan çöken bir ev ve bahçesi, vapurdaki kız, kızın anası-babası, martılara simit atan genç, Nadide hanım, "ah"ların, "eyvah"ların arasına girip çıkıyorlar. Çok keyif alıyorsunuz, çok.

Yüreğine, beynine, kalemine sağlık Sevgili Nezihe Meriç, çok sağol, "yandırma" gibi geldi öykülerin yaşamımıza, yapraklandık, çiçeklendik. O

ADAM öykü

geçen sayının (mayıs haziran 16) içindekiler

öykü Harika Kelebek *Hermann Hesse* • Kartal mı Güneş mi? *Octavio Paz* • Lena Persson'la Konuşamamak *Demir Özlü* • Hayali Fener *Hulki Aktunç* • Venedik'te Yağmurlu Bir Gün *Nedim Gürsel* • Eldivenler *Murathan Mungan* • Hafifletici Nedenler *Joyce Carol Oates* • Baykuş *John Auerbach* • Yağmur *Guram Gegeşidze* • "Onu yalnız bir kez gördüm" *Fikret Hakan* • Avludaki Tren *Cemil Kavukçu* • Eyvah *Yusuf Eradam* • Kuduz *Erhan Tığlı* • Öyle Bir Lezzet ki Bu *Ahmet Erkan Doğan* • Gülsüm *Eray Karınca* • Bir Aile Sofrası *Saliha Yadigâr* • Kırmızı Eşarp *Fikret Doğan* • Kırmızı Güneşli Akşamlar *Tarkan Barlas* • D703-A (Saçlarım Cebimde) *Mehmet Demirgüneş*

bu sayının konuşması Nedim Gürsel ile Dünden Bugüne

yazılar Kısa Öyküyü Tanımlama Üzerine... *Austin M. Wright* • Hayatım Roman, Hayatımız Hikâye *Murathan Mungan* • Kısa Bir Öykü Bu *John Barth* • "Ölü Albay'ın Kızları"... *Esra Melikoğlu* • Okurlar... Yazarlar... *Aydoğan Yavaşlı*

750.000 LİRA (KDV dahil)

9 771300 154007

ISSN 1300-7556